

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ȘTIINȚE ECONOMICE

**PRIORITĂȚI ALE CERCETĂRII ÎN DOMENIUL
JURIDIC ȘI ECONOMIC ȘI IMPACTUL
ASUPRA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE**

Materialele conferinței științifice naționale

Coordonator: SLUSARENCO Svetlana

Chișinău, 2025

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ȘTIINȚE ECONOMICE

**PRIORITĂȚI ALE CERCETĂRII ÎN DOMENIUL JURIDIC
ȘI ECONOMIC ȘI IMPACTUL
ASUPRA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE**

Ediția a IV-a
20 septembrie 2024

Materialele conferinței științifice naționale

Chișinău, 2025

CZU [34+33]:303.4(082)

P 92

Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane. Culegere de studii și articole elaborată în baza rapoartelor și comunicărilor prezentate la Conferința științifică națională a doctoranzilor **"Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane"** - 20 septembrie 2024, Chișinău. - 307 p. Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice

Colegiul de redacție:

Svetlana SLUSARENCO

Serghei BRÎNZĂ

Maria HĂMURARU

Procesare computerizată:

Nina Ghilimutdinov

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

"Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane", conferință științifică națională (4; 2024; Chișinău). Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane, Ediția a 4-a, 20 septembrie 2024: Materialele conferinței științifice naționale / coordonator: Slusarenco Svetlana. – Chișinău: [S. n.], 2025 (CEP USM). – 306 p.: fig., tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Școala Doctorală Științe Juridice și Științe Economice.
– Rez.: lb. rom., engl., fr. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-62-849-5 (PDF).

[34+33]:303.4(082)

P 92

ISBN 978-9975-62-849-5 (PDF)

Opiniile exprimate și conținutul textului aparțin autorilor, care poartă răspundere pentru aceasta și nu reflectă neapărat poziția instituției organizatoare.

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	8

ȘTIINȚE JURIDICE

BÂLC Mihai - Bogdan

NOȚIUNEA DE CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ȘI FORMELE DE MANIFESTARE A ACESTEIA ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA	9

PORUBIN Roman

PERSPECTIVELE ȘI LIMITELE ARMONIZĂRII LEGISLAȚIEI PENALE NAȚIONALE CA INSTRUMENT DE COMBATERE A FRAUDEI CARE ADUCE ATINGERE INTERESELOR FINANCIARE ALE UNIUNII EUROPENE	15

UNGUREANU Viorica

MODELAREA RAPOARTELOR FINANCIARE PENTRU DEZVĂLUIREA INFORMAȚIILOR PRIVIND SITUAȚIILE ȘI REZULTATELE ÎN CADRUL UNEI ENTITĂȚI CU ACTIVITATE VENTURE	20

RAȘCU Florin

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE SUVERANITATE	27

КОСТРОМИЦКИЙ Анатолий

FUNDAMENTELE CONSTITUȚIONALE ȘI JURIDICE ALE AUTONOMIILOR ÎN STATELE UNITARE DIN EUROPA (EXPERIENȚA STATELOR MEMBRE ALE UE)	32

SOCOLOVA Anna

FUNDAMENTELE TEORETICE ALE STRATEGIILOR DE SUPRAVIEȚUIRE ÎN CONDIȚII DE CRIZĂ.....	36

GHERASIMENCO Violeta

PARTICULARITĂȚI PRIVIND REGLEMENTAREA CONTRAVENȚIEI DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE.....	41

CHIRTOACĂ Rodica

PATRIMONIUL DEBITORULUI INSOLVABIL	46

FANARI Svetlana

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII MEMBRILOR ORGANELOR DE CONDUCERE A PERSOANELOR JURIDICE INSOLVABILE ȘI DESCALIFICĂRILE APLICABILE LOR	50

FANARI Svetlana

INSOLVABILITATEA MASEI SUCCESORALE – METODĂ DE RECUPERARE A CREANȚELOR DUPĂ DECESUL PERSOANEI FIZICE DEBIOTARE	56

BRAGOI Constantin

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNILOR DE AMESTEC ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI ÎN URMĂRIREA PENALĂ (ART. 303 CP RM)	65

DOBOȘ (POPA) Georgiana, CAIA Dănuț-Gheorghică	
INCRIMINAREA FAPTELOR CARE ATENTEAZĂ LA VIAȚA SEXUALĂ	71
ZAPOROJAN Iancu	
VALOAREA SOCIALĂ FUNDAMENTALĂ APĂRATĂ CONTRA INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE DE ART. 326¹ DIN CODUL PENAL: ANALIZĂ DE DREPT COMPARAT ...	75
MERCUȘ Radu	
PARTICULARITĂȚILE EXCESULUI DE AUTOR	81
ROȘIORU Mircea	
FORMELE CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI	86
ROȘCA Carmen	
UNELE ASPECTE LEGATE DE OBIECTUL JURIDIC GENERIC AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 236 DIN CODUL PENAL	91
URSU Denis	
CONSIDERAȚIUNI PRIVIND INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA PROBE ÎN RAPORT CU INSTITUȚIA EXCLUDERII PROBELOR ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL.....	97
BAJUREA-OSTROFEȚ Elena	
CONCEȚIA METODOLOGICĂ ÎN MATERIA CONTRACTULUI DE TRANSPORT RUTIER INTERNAȚIONAL DE MĂRFURI – IMPLICAȚII TEORETICO-PRACTICE.....	103
BAJUREA-OSTROFEȚ Elena	
CONTEMPORANEITATEA ȘI NOVAȚIILE CONTRACTULUI INTERNAȚIONAL DE TRANSPORT RUTIER DE MĂRFURI – PERSPECTIVE ȘI PROVOCĂRI.....	109
DOINA Aurica	
COMPONENTELE MANAGERIALE ÎN AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ.....	114
BALANEL Ion	
OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART.337 DIN CODUL PENAL	122
PRAPORȘCIC Valeria	
IMPEDIMENTUL JUSTIFICATOR: PROVOCĂRI ȘI IMPLICAȚII PENTRU PĂRȚILE CONTRACTUALE ȘI ECONOMIE.....	128
CALENIC Alexandr	
ÎNȚEPRINDEREA CA UN COMPLEX PATRIMONIAL UNIC.....	132
ZUBCO Alexandru	
PROVOCĂRILE ACTUALE PRIVIND EXERCITAREA MANDATULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN CONTEXTUL ANGAJAMENTELOR DE ASOCIERE ...	137
SOCOLOVA Anna	
FUNDAMENTELE TEORETICE ALE STRATEGIILOR DE SUPRAVIEȚUIRE ÎN CONDIȚII DE CRIZĂ.....	145
CRAEVSCAIA-DERENOVĂ Cristina	
ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND AUTONOMIA FINANCIARĂ LOCALĂ	150

POSTICA Ruslan

**DOMENIUL DE APLICARE A LEGII SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN MUNCĂ ȘI
ROLUL ACESTUI FACTOR LA CERCETAREA ACCIDENTELOR ÎN CÂMPUL
MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....156**

POSTICA Ruslan

**EXCLUDEREA OBLIGATIVITĂȚII TITULARULUI RAPORTULUI DE MUNCĂ DE A
AUDIA CURSUL DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN
MUNCĂ ȘI CONSECINȚELE ACESTEIA LA CERCETAREA ACCIDENTELOR ÎN
CÂMPUL MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....162**

NEGRU Alexandru

**UNELE ASPECTE ALE INTERPRETĂRII NORMELOR LA MOTIVAREA
HOTĂRÂRILOR ÎN MATERIE PENALĂ 169**

ROȘU Cristian-Marius

**IMPACTUL EXERCITĂRII DREPTULUI LA ÎNTRUNIRI ASUPRA BUNĂSTĂRII ȘI
SECURITĂȚII SOCIETĂȚII 182**

GUZUN Adrian

**GUVERNANȚA CORPORATIVĂ ÎN CADRUL BĂNCILOR ȘI A INSTITUȚIILOR
FINANCIARE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ.....190**

GUZUN Adrian

AUDITUL INTERN ȘI ABORDAREA BAZATĂ PE RISC ÎN BĂNCI 196

ȘTIINȚE ECONOMICE

ȚURCANU Angela

EVOLUȚIA ȘI PERSPECTIVELE INFRASTRUCTURII FERROVIARE.....200

MARIȚ Alexandru

**PLĂȚILE ELECTRONICE ȘI ALTE SISTEME ELECTRONICE DE PLĂȚI RAPIDE ȘI
DE TRANSFERURI BĂNEȘTI.....204**

CUTCOVSCHI Valentin

**CADRUL ANALITIC PRIVIND IMPACTUL CRIZEI ENERGETICE ASUPRA
SECURITĂȚII ECONOMICE 211**

NEPOTU Lucia

**STRATEGII DE PROMOVARE A VALORILOR ORIENTATE SPRE UN CONSUM
SOCIAL RESPONSABIL 221**

PAPANA Maria

**FUNDAMENTAREA TEORETICĂ A CONCEPTULUI DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ
DURABILĂ ÎN CONTEXTUL PERFECȚINĂRII MANAGEMENTULUI FINANȚELOR
PUBLICE 227**

BOGOS (CALANCEA) Eugenia

**TRANSFORMAREA ANALIZEI FINANCIARE ÎN CONTEXTUL PRACTICILOR
CONTABILE MODERNE.....233**

POPA Rodica	
PROVOCĂRI PRIVIND IMPLEMENTAREA SISTEMELOR ERP ÎN ÎNTREPRINDERILE MICI ȘI MEDII DIN REPUBLICA MOLDOVA	237
LISNIC Alexei	
INSTRUCȚIUNI PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚAREA MECANISMELOR STRATEGICE DE SECURITATE ȘI PROPRIETARE A DATELOR PERSONALE ÎN MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DE ȚARĂ CANDIDAT ITS LA UE	246
SECRIERU Vasile, MATEOC - SÂRB Nicoleta	
EVALUAREA IMPACTULUI AUDITULUI FINANCIAR ASUPRA GESTIUNII FINANȚELOR PUBLICE	259
SECRIERU Vasile	
CONTROLUL INTERN MANAGERIAL ȘI EVALUAREA CADRULUI INSTITUȚIONAL AL AUDITULUI FINANCIAR EXTERN	272
MUNTEAN Silvia	
ABORDĂRI TEORETICE A CONTRIBUȚIEI SOCIETĂȚII CIVILE LA CONSOLIDAREA AUTONOMIEI LOCALE.....	278
STANCU Florin	
DINAMICA DEZVOLTĂRII RELAȚIILOR ROMÂNIA – MOLDOVA: PERSPECTIVE COMERCIALE ȘI INFRASTRUCTURA TRANSPORTULUI FERROVIAR.....	285
BURLUI Alexandru – Vasile	
TURISMUL FERROVIAR: O ABORDARE SUSTENABILĂ ȘI ECOLOGICĂ ÎN ERA SCHIMBĂRIILOR CLIMATICE	294
ISPRAVNIC Daria	
ANALIZA PRACTICĂ A IMPLEMENTĂRII AUDITULUI DE MARKETING ÎN CADRUL ÎNTREPRINDERILOR	301

Cuvânt înainte

Conferința științifică națională a doctoranzilor ”Priorități ale cercetării în domeniul juridic și economic și impactul asupra societății contemporane” se află la ediția a IV-a, fiind organizată de Directorul Școlii Doctorale Științe Juridice Și Economice, Dna SLUSARENCO Svetlana, dr., conf. univ., la data de 20 septembrie 2024, în cadrul Universității de Stat din Moldova.

Această conferință este destinată exclusiv doctoranzilor, oferind tinerilor cercetători posibilitatea de a aborda teme actuale Republicii Moldova în contextul vectorului european stabilit drept prioritate pentru următorii ani, abordând rolul științei în reforma economică și de justiție.

Evenimentul a fost organizat de Școala Doctorală Științe Juridice și Economice în parteneriat cu Facultatea de Drept și Facultatea de Științe Economice a Universității de Stat din Moldova, precum și Asociația pentru Dezvoltare, Inovare și Transfer de Cunoștințe.

Conferința științifică națională a doctoranzilor, moderată de către Svetlana SLUSARENCO, dr., conf. univ., a fost prezidată de Dna HĂMURARU Maria, dr. în științe economice, conf. univ., Decan al Facultății Științe Economice, Dnul PANTEA Oleg, dr. în drept, conf. univ., Prodecan al Facultății de Drept, Dnul SMOCHINĂ Andrei, dr. hab. în drept, profesor universitar și Dnul ARSENI Alexandru, dr. hab. în drept, profesor universitar.

Salutăm deschiderea oferită de Profesorii-coordonatori de doctorat, care au participat la acest eveniment dedicat doctoranzilor, creându-le un mediu de lucru favorabil discuțiilor și dezbaterilor științifice.

Apreciem aportul considerabil adus de Dna Director a Școlii Doctorale Științe Juridice și Economice, Dna SLUSARENCO Svetlana, în organizarea conferinței dedicate cercetătorilor doctoranzi și considerăm că acest eveniment a devenit o tradiție valoroasă în lumea academică și științifică.

ȘTIINȚE JURIDICE

CZU: 343.9.02(498+478)

NOȚIUNEA DE CRIMINALITATE ORGANIZATĂ ȘI FORMELE DE MANIFESTARE A ACESTEIA ÎN LEGISLAȚIA ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

THE NOTION OF ORGANIZED CRIME AND ITS FORMS OF MANIFESTATION IN THE LEGISLATION OF ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

BÂLC Mihai - Bogdan
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0008-5654-8645
E-mail: mihai.balc@hotmail.com

***Summary** The article provides a comparative analysis of the concept of organized crime in the legislation of Moldova and Romania, highlighting how these two countries have adapted their national regulations to combat this phenomenon. In Moldova, organized crime is defined as criminal activity carried out by well-structured groups, involving serious offenses such as drug trafficking, money laundering, and corruption. Although Moldovan legislation has been aligned with international standards, the European Commission's report emphasizes the need for improvements in the application of these laws.*

In Romania, the evolution of legislation began with the Penal Code of 1864, continuing with Law No. 39/2003, which more clearly defined the organized criminal group and introduced elements such as the planning and structured organization of offenses. However, changes introduced by the new Penal Code removed certain essential elements, such as the financial purpose of criminal groups, which sparked debates in legal doctrine. Penalties for offenses related to organized crime have also been reduced compared to previous regulations.

Both countries have adapted their legislation to effectively combat organized crime, but differences in the application and interpretation of laws reflect the specific challenges of each jurisdiction. The highlighted recommendations focus on the need for complementary measures to support consistent law enforcement, international cooperation, and prevention efforts.

Criminalitatea organizată este un fenomen complex și extrem de periculos care continuă să influențeze stabilitatea socială și economică a statelor. În Republica Moldova, acest tip de criminalitate este reglementat printr-un cadru juridic național robust, dar cu provocări în ceea ce privește eficiența implementării și alinierea completă la standardele internaționale. Din perspectiva legislației moldovenești, criminalitatea organizată este tratată în mod distinct, printr-un set de norme penale care vizează atât combaterea directă a grupurilor infracționale organizate, cât și măsurile complementare menite să reducă impactul social al acestui fenomen.

Un aspect important al reglementărilor din Republica Moldova este Legea nr. 50/2012 [1] privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. Această lege definește în mod clar noțiunea de „criminalitate organizată”, care include acțiuni infracționale desfășurate de grupuri bine structurate, cu scopuri precise și pe termen lung. Legea stabilește un cadru comprehensiv pentru combaterea infracțiunilor săvârșite de grupuri infracționale organizate și oferă mecanisme juridice

care permit autorităților să desfășoare anchete eficiente și să destructureze rețelele criminale. Definiția introdusă de această lege este mai detaliată decât cea prevăzută de alte reglementări internaționale, cum ar fi Protocolul de la Palermo, deoarece acoperă și aspecte precum utilizarea victimelor în conflicte militare, activități criminale și prelevarea de țesuturi și celule umane pentru transplantare.

Legea nr. 50/2012 face o distincție între grupurile infracționale organizate și alte forme de criminalitate asociativă, subliniind organizarea bine structurată și obiectivele pe termen lung ale acestor grupări. În plus, această lege introduce o serie de măsuri preventive și represive pentru combaterea criminalității organizate, care variază de la sechestrul bunurilor obținute din infracțiuni până la protecția martorilor și cooperarea internațională în materie penală.

Conform articolului 284 din Codul penal al Republicii Moldova [2], crearea și conducerea unei organizații criminale este considerată o infracțiune distinctă, sancționată cu pedepse privative de libertate semnificative. Această reglementare arată o preocupare constantă a legiuitorului moldovean de a incrimina nu doar actele infracționale comise de aceste organizații, dar și structurile care facilitează aceste activități. Organizațiile criminale sunt definite ca grupuri stabile și bine organizate, care își desfășoară activitatea în mod sistematic și planificat, având ca scop comiterea unor infracțiuni grave, inclusiv spălarea banilor, traficul de droguri și de persoane, și alte activități ilicite ce subminează ordinea publică și statul de drept. [3]

Legea nr. 50/2012 introduce și noțiunea de „activitate criminală organizată”, care include atât acțiunile infracționale, cât și inacțiunile deliberate ale membrilor grupurilor criminale. Această abordare largă reflectă încercarea autorităților moldovenești de a acoperi toate aspectele fenomenului și de a asigura că orice formă de colaborare cu astfel de grupuri este incriminată. Această definiție mai detaliată a conceptului de criminalitate organizată a fost necesară pentru a adapta legislația națională la realitățile specifice ale Republicii Moldova, dar și pentru a răspunde cerințelor de conformitate cu standardele internaționale, cum ar fi cele impuse de Uniunea Europeană [4].

În ceea ce privește raportarea la standardele internaționale, Republica Moldova a ratificat prin Legea nr. 15 din 2005 „Convenția Națiunilor Unite împotriva Criminalității Transnaționale Organizate” [5], cunoscută și sub denumirea de Protocolul de la Palermo. Totuși, examinarea legislației naționale arată că definițiile oferite de legiuitorul moldovean pentru criminalitatea organizată s-au îndepărtat de cele internaționale, oferind o abordare mai cuprinzătoare și adaptată contextului național. Această distanțare de standardele internaționale poate genera dificultăți în armonizarea completă a legislației moldovenești cu cele europene și internaționale, dar reflectă o dorință de a acoperi mai eficient fenomenul la nivel local.

Deși Legea nr. 50/2012 și Codul penal din Republica Moldova oferă un cadru juridic relativ complet pentru combaterea criminalității organizate, există încă provocări semnificative în aplicarea acestuia. Raportul Comisiei Europene din 2022 subliniază că numărul condamnărilor pentru infracțiuni asociate criminalității organizate rămâne scăzut, iar legislația privind prevenirea spălării banilor necesită îmbunătățiri pentru a se conforma standardelor internaționale. Aceste aspecte subliniază necesitatea unor eforturi mai susținute din partea autorităților moldovene pentru a asigura o aplicare eficientă a normelor legale și pentru a îmbunătăți coordonarea cu agențiile internaționale în vederea combaterii criminalității transnaționale.

În concluzie, Legea nr. 50/2012 și Codul penal al Republicii Moldova reflectă un efort semnificativ în combaterea criminalității organizate, prin incriminarea grupurilor infracționale organizate și implementarea unor măsuri preventive și represive eficiente. Cu toate acestea, pentru a

îmbunătăți eficacitatea acestor norme, este necesară o aliniere mai strânsă la standardele internaționale și o colaborare mai intensă cu agențiile internaționale. Combaterea criminalității organizate în Republica Moldova necesită, pe lângă sancțiuni adecvate, o aplicare riguroasă a legislației existente și o adaptare continuă la noile provocări generate de evoluția acestui fenomen.

Un punct de cotitură important în reglementarea criminalității organizate în România apare în anul 2003, odată cu adoptarea Legii nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. Această lege este aliniată la standardele internaționale, în special la Convenția ONU împotriva Criminalității Transnaționale Organizate, și introduce o definiție clară și detaliată a conceptului de „grup infracțional organizat”. Potrivit acestei legi, un grup infracțional organizat este un grup structurat, format din cel puțin trei persoane, care există pentru o anumită perioadă și acționează coordonat în scopul comiterii uneia sau mai multor infracțiuni grave, cu obiectivul de a obține un beneficiu financiar sau material.

Legea nr. 39/2003 reflectă o înțelegere profundă a modului în care operează criminalitatea organizată. Aceasta nu doar că sancționează faptele individuale, ci și structurarea și organizarea grupurilor infracționale, subliniind importanța destructurării rețelelor care susțin aceste infracțiuni. Grupurile infracționale organizate sunt definite prin existența unor relații ierarhice clare, reguli de conduită și un plan bine structurat pentru desfășurarea activităților infracționale. Legiuitorul a recunoscut că simpla participare la un astfel de grup este suficientă pentru incriminare, fără a fi necesară participarea efectivă la comiterea unei infracțiuni.

Noul Cod penal [6], adoptat prin Legea nr. 286/2009, continuă această abordare, dar introduce câteva modificări importante. În primul rând, legea extinde sfera infracțiunilor asociate grupurilor infracționale organizate, eliminând cerința ca infracțiunile să fie „grave” și oferind astfel o mai mare flexibilitate în aplicarea legii. În al doilea rând, legiuitorul a eliminat referirea explicită la obținerea unui beneficiu financiar sau material, ceea ce a atras critici, deoarece diferența între criminalitatea organizată și terorism este adesea legată tocmai de scopul urmărit. Aceste modificări au generat dezbateri în doctrină, unii autori considerând că extinderea sferei infracțiunilor este necesară pentru a acoperi diversitatea metodelor folosite de grupările criminale, în timp ce alții au argumentat că ar putea duce la o aplicare neunitară a legii.

Un alt aspect important este reducerea pedepselor prevăzute pentru constituirea unui grup infracțional organizat. În timp ce Legea nr. 39/2003 [7] prevedea pedepse cu închisoarea de până la 20 de ani, noul Cod penal reduce maximul pedepsei la 10 ani. Această schimbare a fost interpretată ca o încercare de a echilibra necesitatea sancționării eficiente a criminalității organizate cu principiile proporționalității și individualizării pedepsei. Totuși, reducerea pedepselor a stârnit îngrijorări în rândul specialiștilor în drept penal, care consideră că fenomenul criminalității organizate necesită sancțiuni mai dure pentru a fi combătut eficient.

Analiza comparativă a noțiunii de criminalitate organizată în legislația Republicii Moldova și România evidențiază multiple puncte comune, dar și diferențe notabile în ceea ce privește definirea și sancționarea acestui fenomen. Deși ambele state și-au aliniat legislațiile la standardele internaționale și au ratificat principalele convenții globale, inclusiv Convenția ONU împotriva Criminalității Transnaționale Organizate, cunoscută sub numele de Convenția de la Palermo, implementarea și adaptarea acestor norme la specificul național reflectă abordări legislative distincte.

România, în schimb, a dezvoltat de-a lungul istoriei sale legislative o continuitate în ceea ce privește incriminarea fenomenului de criminalitate organizată, pornind de la Codul penal din 1864, care reglementa „asocierea de infractori”, până la adoptarea Codului penal din 2009 și a Legii nr.

39/2003 [7] privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. În legislația românească, termenul de „grup infracțional organizat” a fost definit într-o manieră mai restrânsă în noul Cod penal, prin eliminarea unor elemente esențiale din definiția anterioară, precum scopul financiar sau material al grupului și referirea explicită la comiterea de „infracțiuni grave”. Această modificare a fost criticată în doctrina juridică, fiind percepută ca o posibilă diluare a distincției între criminalitatea organizată și alte forme de infracționalitate colectivă, cum ar fi terorismul, unde diferența de scop (financiar vs. politic) este un element fundamental pentru definirea infracțiunii.

Comparând cele două sisteme juridice, observăm că în Republica Moldova, accentul este pus pe o definiție mai largă și mai detaliată a criminalității organizate, incluzând atât actele pregătitoare, cât și contribuțiile indirecte la activitățile infracționale. De asemenea, există o reglementare specifică pentru infracțiunile comise în context terorist, ceea ce arată o preocupare sporită pentru combaterea terorismului și a altor forme de extremism care amenință securitatea națională. În România, însă, eliminarea unor elemente din definiția grupului infracțional organizat a fost justificată de dorința legiuitorului de a extinde aplicabilitatea normelor penale, permițând includerea unui spectru mai larg de infracțiuni în sfera criminalității organizate. Totuși, această abordare a ridicat unele critici în doctrină, argumentându-se că extinderea necontrolată a sferei infracțiunilor asociate criminalității organizate poate duce la aplicări neunitare ale legii.

De asemenea, legislația penală din Republica Moldova pune un accent mai mare pe protecția ordinii publice și securității naționale, sancționând dur infracțiunile comise cu scop terorist sau în favoarea unor organizații criminale internaționale. În România, accentul este pus mai mult pe destructurarea rețelelor criminale care operează în scopul obținerii de beneficii financiare sau materiale, fiind vizate în special activitățile infracționale economice, cum ar fi spălarea banilor, corupția și traficul de droguri. Totuși, ambele sisteme recunosc importanța protecției martorilor și a colaboratorilor justiției, adoptând măsuri de protecție pentru persoanele care furnizează informații valoroase autorităților.

În ceea ce privește cooperarea internațională, legislația Republicii Moldova evidențiază în mod clar necesitatea unei colaborări strânse cu agențiile internaționale și europene pentru a combate criminalitatea organizată transnațională. Această cooperare este deosebit de importantă, având în vedere amplasarea geografică a Moldovei, care o plasează pe rutele de trafic ilegal către Uniunea Europeană. În România, deși cooperarea internațională este recunoscută ca fiind esențială, legislația nu pune un accent la fel de mare pe acest aspect, deși statul român participă activ la rețelele internaționale de cooperare în domeniul securității și justiției.

Din punct de vedere al recomandărilor pentru ambele state, este evidentă necesitatea unei armonizări mai clare a legislației naționale cu standardele internaționale, în special în cazul României, unde eliminarea unor elemente definitorii din legislația penală poate crea dificultăți în aplicarea coerentă și eficientă a normelor împotriva criminalității organizate. Reintroducerea unor termeni precum scopul financiar sau material al grupurilor infracționale organizate ar oferi claritate și ar facilita o aplicare mai precisă a legii, asigurând totodată distincția necesară între criminalitatea organizată și alte forme de infracțiuni colective, precum terorismul.

Bibliografie

1. „Legea Nr. 50 din 22.03.2012 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate,” 22 3 2012. [Interactiv]. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22943&lang=ro#. [Accesat 12 3 2024].

2. Codul penal al Republicii Moldova // Monitorul Oficial al Republicii Moldova. - 2002. - Nr.128-129..
3. V. ș. G. V. BUJOR, Criminalitatea de Grup: Bazele Metodologice ale Studiului și Clasificării, Chișinău: Tipografia Centrală, 1998.
4. "European Commission," 17 6 2022. [Online]. Available: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/0e2c1ba2-a821-439a-b697-101014d372c7_en?filename=Republic%20of%20Moldova%20Opinion%20and%20Anne x.pdf. [Accessed 28 3 2024].
5. "Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate," 16 10 2005.[Online].Available: https://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_UNU_crima_transdroguri.pdf. [Accessed 12 4 2024].
6. Codul Penal din 2009 Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, În vigoare de la 01 februarie 2014.
7. Legea 39/2003 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 171 din 18 martie 2003.
8. C. P. Gh. Nistoreanu, Criminologia, București: Editura Europa Nova, 1966.
9. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 277 din 18.12.2008.
10. F. STERSCHI, Criminalitatea transnațională: normativul penal de sancționare și politici de prevenire și combatere., Chișinău: Teză de doctor în drept, 2015.
11. P. V. Antonian, "Criminalitatea Organizată: Probleme, Dezbateri, Propuneri", Moscova, 1989.
12. M. BÂRGĂU, Criminologie, Chișinău: Print-Caro, 2010.
13. A. MARIȚ, Calificarea infracțiunii. Aspecte teoretico-normative și practice ale încadrării juridico-penale ale infracțiunii., Chișinău: USEM, 2015.
- A. BARBĂNEAGRĂ, V. BERLIBA and G. C., Codul penal comentat și adnotat, Chișinău: Cartier Juridic, 2005.
14. S. BRÎNZĂ, X. ULIANOVSKI, S. V., I. ȚURCANU and V. GROSU, Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția a II-a, Chișinău: Cartier juridic, 2005.
15. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr. 23 din 28.06.2004. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr. 8, 2004..
16. Codul Penal din 2009 Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009, În vigoare de la 01 februarie 2014.
17. Codul penal român 1864, promulgat și publicat la 30 Octombrie 1864.
18. M. BÂLC, "Reflecții privind definirea noțiunii de criminalitate organizată," Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, vol. X, no. I, p. 241, 2023.
19. SCURTU, T. STANCIU and G. SCURTU, "Istoria românilor între anii 1918–1940," Universitatea din București, 12 2002. [Online]. Available: <http://ebooks.unibuc.ro/istorie/istorie1918-1940/7-1-3.htm>. [Accessed 21 11 2023].
20. Codul Penal din 1936 publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 48 din 02 februarie 1948..

21. F. CĂȘUNEANU, Criminalitatea organizată în legislațiile penale europene, București: Universul Juridic, 2013.
22. Codul penal român din 1968 publicat în Monitorul Oficial din 21 iunie 1968.
23. P. BUNECI, "Crima organizată. Considerații privind grupul infracțional organizat," Revista de criminologie, criminalistică și penologie, no. 4, p. 31, 2009.
24. Legea 39/2003 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 171 din 18 martie 2003.
25. M. TIMOCE, "Unele aspecte cu privire la infracțiunea prevăzută de art. 7 din Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate," Revista de drept, no. 6, p. 158, 2004.
26. L. C. KOVESI, Combaterea crimei organizate prin dispoziții de drept penal - Teza de doctorat, Timisoara, 2011.
27. P. DUNGAN, "Grupul infracțional organizat," Analele Universității de Vest din Timișoara, pp. 23-43, 2012.
28. V. DOBRINOIU, Noul Cod Penal comentat, București: Universul Juridic, 2016.
29. G. ANTONIU, "Reflecții asupra crimei organizate," RDP, no. 3, p. 35, 1997.
30. G. ZLATI, G. BODORONCEA, V. CIOCLEI, I. NEDELCU and T. MANEA, Codul penal; Comentariu pe articole, București: C.H. BECK, 2020.

PERSPECTIVELE ȘI LIMITELE ARMONIZĂRII LEGISLAȚIEI PENALE NAȚIONALE CA INSTRUMENT DE COMBATERE A FRAUDEI CARE ADUCE ATINGERE INTERESELOR FINANCIARE ALE UNIUNII EUROPENE

THE PERSPECTIVES AND LIMITS OF THE HARMONIZATION OF NATIONAL CRIMINAL LEGISLATION AS A TOOL TO FIGHT FRAUD AFFECTING THE FINANCIAL INTERESTS OF THE EUROPEAN UNION

PORUBIN Roman

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0001-8103-0137

E-mail: roman.porubin@procuratura.md

***Cuvinte cheie:** politică penală, Uniune Europeană, spațiu de libertate, securitate și justiție, drept penal european, armonizare legislativă.*

Odată cu evoluția ascendentă a Uniunii Europene (UE), rezultă că legislația penală nu poate rămâne în afara procesului de integrare europeană, ca efect al monopolului statelor membre, expresie a suveranității acestora, elaborată exclusiv în funcție de interesele naționale a fiecărui stat în parte [1].

În știința penală se pune întrebarea dacă există un drept penal european propriu-zis? La această întrebare, George Antoniu [2] a răspuns că nu este posibil un drept penal al Uniunii Europene, ci numai sisteme penale naționale cu dispoziții specifice fiecărui stat membru al Uniunii Europene. Mai mult decât atât profesorul citat [3] a susținut că legea penală este considerată expresie a suveranității naționale a fiecăruia dintre statele membre, atribut care nu dispare prin aderarea, ca stat membru la această organizație și ca atare, legea penală nu face obiectul unificării legislative la nivel european.

Procesul de integrare europeană are o importanță majoră pentru Republica Moldova și reprezintă o componentă de bază a strategiei de dezvoltare a țării. La 23 iunie 2022 Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată. Însă dorința și intenția țării noastre de a adera la Uniunea Europeană nu este doar o chestiune politică și economică, ci și, mai presus de toate o problemă juridică [4].

Țara noastră a fost implicată în această procedură încă până la semnarea Acordului de Asociere cu UE. Odată cu semnarea Acordului de Asociere, acest proces a devenit și mai important, iar negocierile de aderare vor reprezenta o provocare inevitabil mai mare pentru administrația publică, în special, în ceea ce privește restructurarea unor instituții.

Prin dispozițiile de la art.1 din Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.1495-IX din 2024, s-a dispus inițierea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și negocierile proiectului Tratatului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană [5].

La 27 octombrie 2023, prin Hotărârea nr.829/2023, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii

2024-2027. Documentul strategic de aliniere a legislației naționale la *acquis-ul* Uniunii Europene, este structurat în conformitate cu cele 33 de capitole și conține 7 compartimente, care includ măsurile de implementare ale acțiunilor prevăzute, instituțiile responsabile, termenii de realizare și sursele de acoperire a cheltuielilor planificate.

În corespundere cu prevederile Capitolului 32- Controlul financiar, prin punctul 18 din Plan, statul s-a angajat în realizarea acțiunii și atingerea indicatorului de performanță, aferent elaborării și adoptării Legii pentru transpunerea Directivei (UE) 2017/1371 privind prevenirea, contracararea și combaterea fraudelor orientate contra intereselor financiare ale Uniunii prin instrumentele dreptului penal [6].

În 1993, Consiliul European a formulat, în concluziile sale, Criteriile de la Copenhaga. Unul dintre aceste criterii este conformitatea cu *acquis-ul* UE. Aceasta este o condiție negociabilă pentru aderare, ceea ce înseamnă că legislația națională trebuie să fie armonizată cu legislația UE înainte ca Republica Moldova să devină stat membru. Armonizarea juridică este cea mai mare și mai cuprinzătoare sarcină din procesul de aderare. Înainte de aderare, Republica Moldova, ca orice altă țară care dorește să adere la UE, va trebui să-și fi aliniat întreaga legislație la cea europeană. Acest proces presupune aplicarea de metode și tehnici de transpunere a legislației UE în legislația națională, introducerea acestora în legislația națională, operarea cu sisteme și procedee de implementare, care se manifestă prin realizarea drepturilor individuale sau asumarea de obligații concrete.

Recunoscute și condiționate inițial de jurisprudența Curții de Justiție, iar ulterior lărgite în virtutea prevederilor Tratatului de la Maastrich, perspectivele armonizării legislației penale s-au modificat esențial abia prin Tratatul de la Lisabona, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009 (s-a redenumit „*Tratatul de instituire a Comunității Europene*” în „*Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)*” și prin care a fost introdus un temei juridic clar pentru competență extinsă a Uniunii în domeniu: dispozițiile art.83 alin.(1) și (2). Astfel, din lectura art.83 alin.(1) TFUE [7], se instituie o listă de 10 infracțiuni (așa numitele „euro-infracțiuni”), și anume: terorismul, traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea informatică și criminalitatea organizată, care necesită reglementarea la nivelul UE (norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor), întrucât reprezintă „domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiunea transfrontalieră” după cum se menționează chiar în textul Tratatului.

Tipul și caracterul actelor juridice ale UE sunt definite la art.288 din TFUE. Norma respectivă, specifică cu claritate faptul că regulamentele, directivele și deciziile sunt obligatorii și cine este obligat să le respecte. Directiva este obligatorie pentru fiecare stat membru destinat cu privire la rezultatul care trebuie atins, lăsând autorităților naționale competența în ceea ce privește forma și mijloacele.

Pot fi identificate trei caracteristici de bază ale directivei. În primul rând, directivele sunt acte juridice obligatorii, care stipulează ce trebuie făcut și termenul limită pentru îndeplinirea sarcinii, oferindu-i statului membru posibilitatea de a alege cea mai potrivită modalitate în acest sens. Aceasta este principala deosebire în comparație cu regulamentul, care uniformizează normele UE pentru toate statele membre. Astfel, directivele sunt instrumente de armonizare a diferitor ordini juridice interne.

În al doilea rând, directivele nu sunt aplicabile direct în statele membre. Aplicabilitatea directivei solicită o măsură normativă din partea unui stat membru. Există o derogare de la această

normă, semnificând faptul că directiva poate deveni direct aplicabilă în cazul în care un stat membru nu a reușit să transpună directiva în timp util sau în mod corespunzător și în cazul în care un stat membru nu a reușit să transpună directiva în timp util sau în mod corespunzător și în cazul în care însăși directiva acordă drepturi persoanelor fizice și juridice, fiind suficient de clară pentru a fi pusă în aplicare direct.

De asemenea, ar trebui subliniat faptul că incapacitatea unui stat membru de a pune în aplicare o directivă în perioada de timp indicată produce următoarele rezultate: devine direct aplicabilă la expirarea termenului, dispozițiile au efect direct, o persoană fizică poate invoca prevederile acesteia în fața instanțelor naționale la expirarea termenului, Comisia poate intenta o acțiune în temeiul art.258 din TFUE împotriva statului membru respectiv pentru încălcarea legislației UE, la expirarea termenului, o persoană fizică poate acționa statul membru care nu își respectă obligațiile pentru daune, sub rezerva îndeplinirii anumitor condiții.

La fel de interesant este și procesul europeanizării legislației penale determinat de dispozițiile tratatului de la Lisabona și de creșterea rolului a Parlamentului European. Dacă până acum se vehicula ideea după care autoritățile europene n-ar avea competența să creeze un drept supranațional, treptat această situație se modifică. Așa de pildă, din necesitatea luptei eficiente contra fraudei în legătură cu fondurile europene s-a admis crearea unei incriminări specifice a faptei de „*fraudă europeană*” printr-un regulament european aplicabil de toate instanțele penale ale statelor membre fără nicio transpunere a acestor dispoziții în dreptul intern. Există de asemenea, în tratatul de funcționare a Uniunii Europene și alte dispoziții care pot fi interpretate ca punând bazele unui drept supranațional așa cum sunt cele în materie de vamă și de trafic de persoane.

Referindu-ne la modalitățile normative incriminate de legiuitorul național în dispozițiile art.332¹ din Codul penal- obținerea frauduloasă a mijloacelor din fondurile externe și respectiv art.332² – delapidarea mijloacelor din fondurile externe, ambele infracțiuni sunt parte a Capitolului XV infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică, astfel, constatăm că legiuitorul nu a optat pentru gruparea infracțiunilor din Capitolul XV în acțiuni/inacțiuni de corupție în domeniul public, așa cum de altfel, este redat Capitolul XVI infracțiuni de corupție în sectorul privat, iar o altă definire sub aspect de corupție a acțiunilor ilicite înfăptuite la realizarea treburilor publice, în legea penală, nu este identificată.

Totuși, odată cu adoptarea Legii integrității nr.82/2017, au fost definite și clasificate la art.44 alin.(1) și (2) lit. l) actele de corupție. În sensul Legii citate, actele de corupție reprezintă infracțiuni și contravenții, săvârșite în sectorul public și în cel privat, a căror sancționare este prevăzută de Codul penal și Codul contravențional. Respectiv, în categoria infracțiunilor de corupție au fost trecute *acțiunile de delapidare a mijloacelor din fondurile externe*.

Reieșind din contextul juridic național existent la zi, odată ce infracțiunile prevăzute la art.332¹ și 332² din Codul penal, de obținere frauduloasă și respectiv delapidare a mijloacelor din fondurile externe, constituie infracțiuni de corupție inclusiv prin prisma dispozițiilor art.83 alin.(1) TFUE, reglementarea juridică națională a acestor fapte, trebuie să corespundă standardului instituit la nivelul UE.

Legiuitorul național, prin Legea de modificare nr.136/2024 în vigoare din 07.09.2024 [8] a intervenit în dispozițiile de incriminare ale art.332¹ din Codul penal- obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe, din dispoziția alin.(2) a fost exclusă agravanta *a) de două sau mai multe persoane* iar lit. c) din același alineat fiind completat cu textul „*cu folosirea situației de serviciu*”.

Modificări neesențiale cu conținut similar celor citate supra, au fost operate și pentru norma de incriminare de la art.332² din Codul penal- delapidarea mijloacelor din fondurile externe.

Din studiul argumentelor prezentate în nota de fundamentare expuse Ministerul Justiției în calitate de autor al procesului de legiferare și promovare a proiectului nr.175/2022, nu se găsesc raționamente de armonizare a prevederilor art.332¹ și art.332² din Codul penal la legislația comunitară în materia protecției intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal.

Sub alt aspect, art.83 alin.(2) TFUE prevede o competență suplimentară de drept penal a Uniunii, respectiv posibilitatea de stabilire, la nivel european de „*norme minime referitoare la definirea infracțiunilor și sancțiunilor*” într-un „*domeniu care a făcut obiectul unor măsuri de armonizare*” în cazul în care apropierea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în materie penală se dovedește indispensabilă pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a unei politici a Uniunii.

În ceea ce privește înțelesul expresiei „norme minime” interpretarea general acceptată este aceea că se referă la un *minimum de incriminare*, specifică procesului de armonizare, statele membre putând prin urmare să incrimineze mai mult, iar nu la o obligație strictă de incriminare (care ar însemna *unificare*).

Cu referire la „*definirea infracțiunilor*”, aceasta presupune descrierea actului de conduită interzis, urmând ca instituții relevante pentru reținerea existenței infracțiunii să fie guvernate de dreptul penal național.

În partea ce se referă la „*sancțiuni*”, normele minime pot privi atât natura și felul acestora (amenda, închisoarea, pedepse complementare, confiscarea), limitele pedepsei (un prag al maximului), cât și individualizarea legală (posibilitatea de a prevedea sancțiuni de altă natură decât penală pentru infracțiuni „*minore*”, prevederea de circumstanțe agravante).

Caracterul *indispensabil* al apropierii legislațiilor statelor membre în materia penală pentru asigurarea punerea în aplicare eficientă a unei politici a Uniunii trimite tot la obligația de respectare a *principiului subsidiarității*.

Ca urmare a intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona Comisia a inițiat mai multe directive vizând armonizarea legislației în materia dreptului penal, în temeiul art.83 alin.(1) și (2) TFUE, inclusiv Directiva (UE) 2017/1371 („Directiva PIF”) a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2017 privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal.

Pe lângă art.83 TFUE, art.325 alin.(4) TFUE ca normă specială, cu privire la protecția intereselor financiare ale Uniunii, prevede posibilitatea Parlamentului European și a Consiliului ca, hotărând în conformitate cu procedura legislativă ordinară, să adopte, după consultarea Curții de Conturi, „*măsuri necesare în domeniul prevenirii fraudei care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii și al combaterii acestei fraude*, pentru a oferi o protecție efectivă și echivalentă în statele membre, precum și în instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii”.

Dispozițiile art.325 alin.(4) TFUE le reiau, în esență, pe cele ale art.280 alin.(4) Tratatul Comunității Europene (TCE), mai puțin ultima teză, potrivit căreia măsurile luate nu puteau privi aplicarea dreptului penal sau administrarea justiției la nivel național.

Este motivul pentru care textul în cauză a fost considerat ca justificând o competență suplimentară a Uniunii Europene în materia dreptului penal, în domeniul fraudei care aduce atingere intereselor financiare ale acesteia [9] și a fost de altfel, temeiul juridic ales de Comisie pentru propunerea de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind combaterea fraudelor îndreptate împotriva intereselor financiare ale Uniunii prin mijloace de drept penal.

Referințe:

1. (CJCE (Marea Cameră), Comisia/Consiliul, C-440/05, supra cit., pct.70.
2. G. Antoniu, Dreptul penal și integrarea europeană. Revista de Drept Penal, nr.3 2001.
3. G. Antoniu, Legislația comunitară și legea penală. Revista de Drept Penal, nr.2/2000, p.9-46.
4. V. Medac, P. Vehar Manual, Armonizarea legislației ca element cheie pentru succesul procesului de integrare a republicii Moldova în Uniunea Europeană, 2022, p.12.
5. Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.1495-IX din 2024, disponibil la: <https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/1495.pdf>.
6. Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024-2027, pct.18, disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139891&lang=ro
7. Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene, disponibil la: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF.
8. LP136 din 06.06.24, MO245-246/07.06.24 art.353, în vigoare 07.09.24.
9. A. Weyembergh (în colaborarea cu Serge de Biolley), op.cit., p.18.

MODELAREA RAPOARTELOR FINANCIARE PENTRU DEZVĂLUIREA INFORMAȚIILOR PRIVIND SITUAȚIILE ȘI REZULTATELE ÎN CADRUL UNEI ENTITĂȚI CU ACTIVITATE VENTURE

MODELING OF FINANCIAL REPORTS FOR THE DISCLOSURE OF INFORMATION REGARDING THE SITUATIONS AND RESULTS WITHIN A VENTURE ENTITY

UNGUREANU Viorica
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-2874-439X
E-mail: vioricaung@mail.ru

Abstract: *In a dynamic and competitive environment, management reporting becomes essential for a deep understanding of financial performance. These reports not only provide an overview of profitability, but also highlight areas of risk and opportunity. Profitability analysis plays a fundamental role, allowing the identification of sources of income and costs, essential for growth strategies. In addition, accurate and transparent financial reporting helps build trust among investors and business partners. To improve financial reporting, it is necessary to integrate advanced data analysis technologies and automate financial processes. This not only optimizes efficiency, but also ensures that information is quickly updated, facilitating informed decisions. Thus, the article will explore these themes, contributing to the development of a theoretical and practical framework for improving financial reporting in the context of venture activity.*

Keywords: *venture activity, venture capital, accounting, IAS, IFRS, management reports, financial reports, KPI.*

Introducere

Într-un mediu dinamic și competitiv, elaborarea rapoartelor de management devine esențială pentru o înțelegere profundă a performanței financiare. Aceste rapoarte nu doar că oferă o imagine de ansamblu asupra profitabilității, dar și evidențiază ariile de risc și oportunitate. Analiza profitabilității joacă un rol fundamental, permițând identificarea surselor de venit și a costurilor, esențiale pentru strategiile de creștere. În plus, raportarea financiară precisă și transparentă contribuie la construirea încrederii în rândul investitorilor și al partenerilor de afaceri. Pentru a îmbunătăți raportarea financiară, este necesară integrarea tehnologiilor avansate de analiză a datelor și automatizarea proceselor financiare. Acest lucru nu doar că optimizează eficiența, dar și asigură o actualizare rapidă a informațiilor, facilitând decizii informate. Astfel, articolul va explora aceste teme, contribuind la dezvoltarea unui cadru teoretic și practic pentru îmbunătățirea raportării financiare în condițiile activității venture.

Material și metodă

Această cercetare adoptă o abordare combinată, folosind analiza documentelor, metode teoretico-științifice și empirice, inclusiv observația, analiza și sinteza literaturii științifice, precum și metode logice. Scopul este de a investiga modelarea rapoartelor financiare pentru a dezvălui informații relevante despre rezultatele unei entități cu activitate venture. Se urmărește dezvoltarea unor modele eficiente de raportare financiară care să asigure transparența și corectitudinea

informațiilor financiare. Un aspect esențial este utilizarea valorii juste, conform standardelor internaționale de raportare financiară (IFRS), pentru a reflecta mai bine realitățile economice și a îmbunătăți calitatea informațiilor pentru investitori și finanțatori.

Obiectivele lucrării

1. Analiza caracteristicilor entităților cu activitate venture;
2. Revizuirea standardelor și normelor contabile relevante;
3. Dezvoltarea și aplicarea modelelor de raportare financiară;
4. Explorarea tehnologiilor avansate în raportarea financiară;
5. Evaluarea beneficiilor și limitărilor modelelor propuse;
6. Asigurarea unei prezentări transparente și fiabile a informațiilor financiare.

Rezultate și discuții

Informația joacă un rol esențial în activitățile cu profil de risc pentru IMM-uri și investitori, urmărind fiecare etapă a procesului, iar pierderea datelor poate genera riscuri semnificative, amenințând ani de muncă și experimente importante, de aceea stocarea informației pe servere locale sau în rețea asigură un suport sigur, oferind beneficii precum dezvoltare rapidă, scalabilitate, protecția datelor interne, prevenirea pierderilor accidentale și recuperarea ușoară a informațiilor, iar utilizarea evaluării la valoarea justă, conform IFRS 13, este esențială pentru elaborarea rapoartelor de management. [1]

Rapoartele de management sunt instrumente cheie care oferă o imagine detaliată asupra performanței financiare și operaționale a entității. Acestea ajută la monitorizarea progresului față de obiectivele stabilite, evaluarea eficienței și eficacității strategiilor implementate și identificarea domeniilor care necesită ajustări sau îmbunătățiri. În contextul entităților venture, rapoartele de management trebuie să fie flexibile și adaptabile, reflectând rapid schimbările din mediul de afaceri și din dinamica pieței. Aceste rapoarte trebuie să ofere informații clare și precise despre fluxurile de numerar, profitabilitate, costuri și investiții, permițând managerilor să ia decizii informate și să gestioneze eficient resursele. În condițiile integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, obținând statutul de țară candidat, aflându-ne într-o etapă de tranziție și aliniere la normele europene, provocările legate de raportarea managerială sunt complexe și esențiale pentru firmele de tip venture.

În literatura de specialitate au fost efectuate diverse studii privind structura, funcțiile și rolul rapoartelor manageriale în cadrul activității organizațiilor. Unii autori se referă la aceste rapoarte ca fiind de segmentare, alții le denumesc rapoarte interne sau rapoarte manageriale. De exemplu, savantul rus V. Ivașkevici consideră că „rapoartele manageriale reprezintă un set de date reale, planificate, prognozate și indicatori calculați care reflectă activitatea unei organizații economice ca unitate economică și de producție, iar baza de informații de management al întreprinderii constă dintr-un set de informații, a căror utilizare vă permite să selectați dintre alternative posibile și să justificați cea mai optimă decizie de management în funcție de diverse criterii la diferite niveluri de management. Se bazează pe o combinație de surse de informații externe și interne, organizarea surselor de informații și un sistem de utilizare a datelor pentru management.” [2]

Având în vedere circumstanțele actuale din economia modernă, practica internațională a dezvoltat un concept modern – raportare managerială, care „înglobează toți factorii necesari pentru asigurarea unei gestionări eficiente, un control riguros și adoptare de decizii manageriale corecte.”[3]

Economiștii din Republica Moldova, Nederița A. și Panuș V., susțin o perspectivă similară, argumentând în favoarea importanței rapoartelor contabile interne în cadrul procesului decizional.[4]

În contextul activităților venture, se poate deduce că rapoartele contabile interne joacă un rol esențial în furnizarea informațiilor necesare pentru luarea deciziilor strategice, care pot influența dezvoltarea și succesul pe termen lung al entităților venture.

Totodată, pentru întocmirea rapoartelor de management, este necesar să se țină cont de reglementările legale a activității venture, care este un pilon esențial pentru organizarea contabilității manageriale și a procesului decizional de către investitori. Legile cadru care reglementează activitatea cu capital de risc sunt fundamentale pentru dezvoltarea și gestionarea entităților cu activitate venture la toate etapele ciclului de viață a proiectelor inovatoare: start-up; creștere inițială; expansiune; maturitate; declin. Pentru realizarea raportului managerial, în primul rând, apare necesitatea relevantă de a respecta legile cadru ce reglementează activitatea venture, cum ar fi: legea privind organismele de plasament colectiv alternative[5] și legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii[6]. Având în vedere că participanții din cadrul activităților cu capital de risc operează pe piața de capital, este necesară conformarea cu reglementările stabilite și în legea privind piața de capital.[7]

În prezent, contabilitatea și raportarea managerială evoluează rapid, având ca obiectiv principal calcularea indicatorilor economici relevanți și stabilirea unor metode eficiente de raportare pentru a facilita luarea celor mai bune decizii manageriale. În cadrul normativ actual al contabilității și în literatura de specialitate din țară, termenul de raport contabil intern nu este definit în mod explicit și nici utilizat frecvent. Cu toate acestea, importanța sistemului managerial din care face parte și contabilitatea, se desprinde din noțiunile de bază ale articolului 3 din Legea contabilității prin care este caracterizată noțiunea de contabilitate de gestiune, ca fiind: ”sistem de colectare, înregistrare, prelucrare și transmitere a informației pentru planificarea, controlul și analiza activității entității, în scopul întocmirii rapoartelor interne pentru luarea deciziilor manageriale”.[8]

Rapoartele manageriale în entitățile venture sunt cruciale pentru evaluarea performanței financiare și strategice, oferind informații esențiale pentru luarea deciziilor. Aceste rapoarte ajută la identificarea oportunităților de creștere și gestionarea riscurilor, asigurând transparență și responsabilitate.

Structura tipică a rapoartelor manageriale include:

Rezumat Executiv: O sinteză a principalelor concluzii și recomandări.

Analiza Financiară: Detalii despre venituri, cheltuieli și profitabilitate.

Indicatori Cheie de Performanță (KPI): Metrice relevante pentru evaluarea succesului.

Analiza de Piață: Informații despre tendințele din industrie și poziția concurențială.

Proiecții și Planuri Strategice: Estimări financiare și strategii de dezvoltare pe termen lung.

Prin această structură, rapoartele manageriale facilitează o înțelegere clară a performanței și sprijină deciziile informate în cadrul entităților venture.

În contextul contabilității manageriale pentru entitățile de tip venture, suportul documentar se referă la ansamblul de documente și proceduri care sprijină procesul de raportare și luare a deciziilor. Suportul documentar poate include următoarele elemente (vezi Figura 1.):

Figura 1. Locul rapoartelor manageriale și suportul documentar în entitățile cu activitate venture

Sursa: Elaborată de autor

Sumarul executiv al raportului de management este prezentare concisă a principalelor rezultate și concluzii, care să ofere o imagine de ansamblu rapidă pentru factorii de decizie. Sumarul executiv este prima secțiune a raportului de management și oferă o prezentare concisă a principalelor rezultate și concluzii. Această secțiune este destinată factorilor de decizie de nivel înalt, care au nevoie de o imagine de ansamblu rapidă asupra performanței entității. Un sumar executiv eficient ar trebui să includă:

- ✓ **Obiectivele raportului:** explicarea scopului raportului și a principalelor întrebări la care acesta răspunde.
- ✓ **Rezultatele cheie:** prezentarea celor mai importante rezultate financiare și operaționale, cum ar fi veniturile, profitul, marjele de profit și orice alte indicatori de performanță relevanți.
- ✓ **Concluziile principale:** sintetizarea principalelor concluzii ale analizei efectuate, subliniind aspectele pozitive și zonele care necesită îmbunătățiri.
- ✓ **Recomandări:** oferirea unor recomandări bazate pe concluziile analizei, pentru îmbunătățirea performanței viitoare a entității.

Sumarul Executiv trebuie să fie clar și concis, evitând detaliile excesive și concentrându-se pe prezentarea informațiilor esențiale care să sprijine luarea deciziilor rapide și informate. Un model al Sumarului Executiv al unei companii cu activitate venture poate avea următoarele elemente:

1. **Analiza performanței financiare:** Evaluarea indicatorilor cheie de performanță (KPI) precum veniturile, costurile, marjele de profit, return on investment (ROI) și return on equity (ROE).
2. **Analiza fluxurilor de numerar:** Detalierea intrărilor și ieșirilor de numerar, cu accent pe capacitatea entității de a genera fluxuri de numerar pozitive și sustenabile.
3. **Analiza costurilor:** Identificarea și evaluarea principalelor categorii de costuri, inclusiv costurile fixe și variabile, și impactul acestora asupra profitabilității.

4. **Proiecții financiare:** Estimări ale performanței financiare viitoare, bazate pe scenarii diferite și ipoteze de lucru.
5. **Recomandări și planuri de acțiune:** Sugestii pentru îmbunătățirea performanței financiare și a eficienței operaționale, precum și planuri concrete de implementare a acestora.

Pentru a crea un sistem eficient de rapoarte manageriale specific activităților cu capital venture, este esențial să realizăm o analiză detaliată a entității, care ar include descrierea activităților principale, structurii organizaționale și financiare, identificarea ierarhiei centrelor de responsabilitate și particularitățile fluxului documentelor. Astfel, pentru a înțelege pe deplin modul de funcționare al entității, trebuie să se elaboreze un model al activității sale (model de afaceri), unde procesele economice constituie elementele structurale fundamentale. Elaborarea rapoartelor manageriale pe baza acestor procese economice permite acoperirea completă a activităților entității. Prin urmare, este logic să se utilizeze procesele desfășurate în cadrul entității ca fundament pentru dezvoltarea rapoartelor manageriale. Din perspectiva noastră, aceste rapoarte pot fi structurate în cinci blocuri distincte. O reprezentare grafică cum corelează rapoartele manageriale în companiile cu activitate venture reieșind din ciclul de viață a produselor inovatoare se poate reflecta în figura de mai jos:

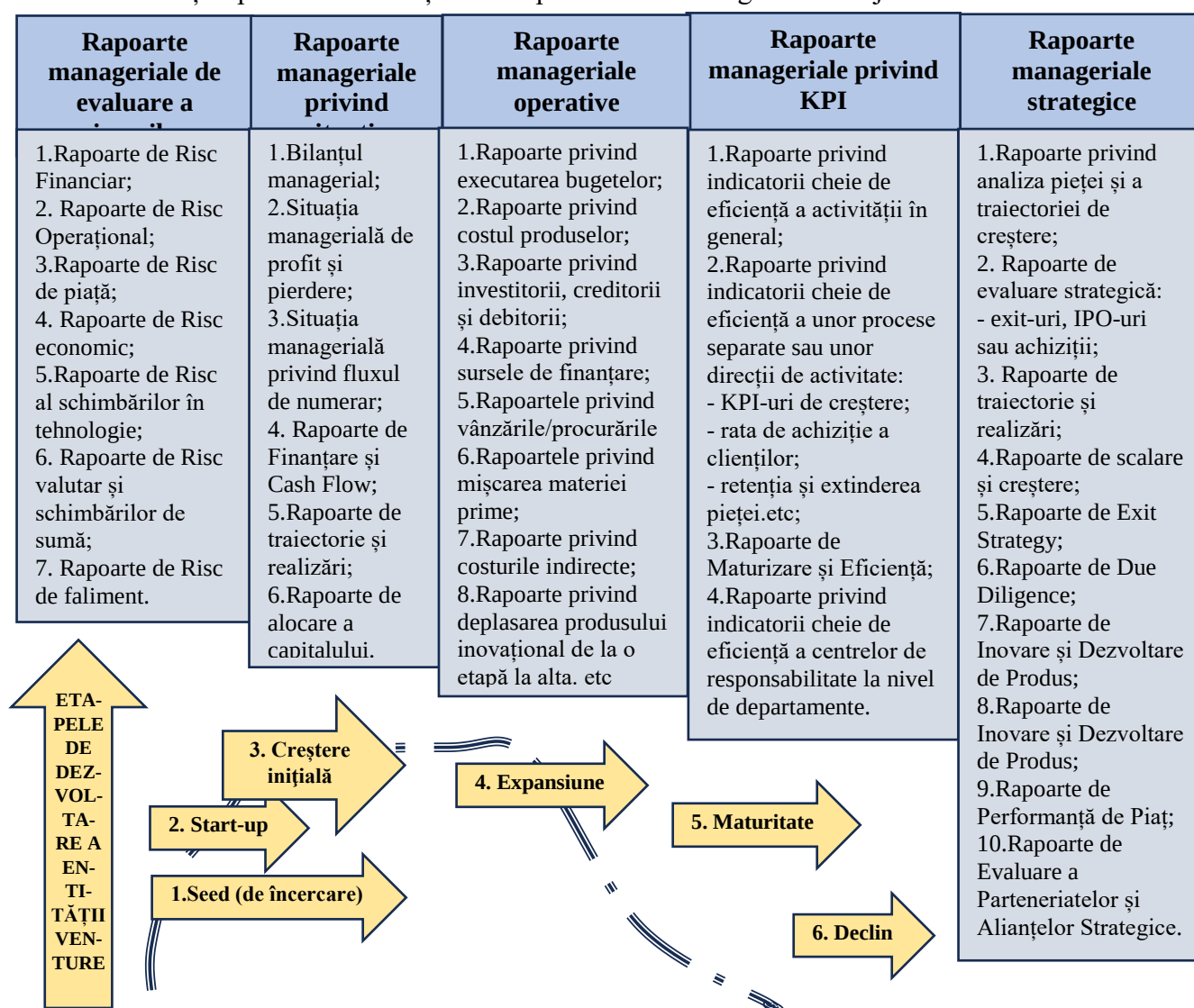

Figura 2. Corelarea rapoartelor manageriale cu etapele de dezvoltare a activității venture

Sursa: Elaborată de autor

În domeniul contabilității pentru entitățile cu capital de risc, investitorii care nu sunt entități de investiții pot utiliza metoda echivalenței și menține evaluarea la valoarea justă pentru filialele asociate. Dacă pierderile depășesc valoarea investiției, recunoașterea acestora se oprește, iar profitul este recunoscut doar după acoperirea pierderilor. Testarea pentru depreciere se face conform IAS 36, iar investițiile sunt contabilizate conform IAS 27.

Raportarea financiară poate fi îmbunătățită prin:

- *Contabilizarea inovațiilor*: Fiecare fază a dezvoltării (Seed, Start-up, Creștere, Expansiune, Maturitate, Declin) necesită tratamente contabile distincte pentru a reflecta corect valoarea inovațiilor.
 - *Raportarea surselor de finanțare*: Aplicarea IFRS 9 pentru clasificarea surselor de finanțare și transparența asupra fluxurilor de numerar conform IAS 7.
 - *Raportarea capitalului uman*: Recunoașterea contribuțiilor în formă de invenții ca active intangibile conform IAS 38 și utilizarea IFRS 2 pentru recompensele în capital social.
 - *Îmbunătățirea raportării conforme cu IFRS și SNC*: Ghidurile din SNC pot ajuta la evaluarea activelor intangibile și la clarificarea drepturilor de proprietate intelectuală.
- ”.[8]

Aceste măsuri vor sprijini o raportare financiară mai transparentă și relevantă în contextul activităților cu capital de risc.

Concluzii

Elaborarea rapoartelor de management și analiza profitabilității sunt fundamentale pentru succesul entităților venture, oferind o înțelegere profundă a performanței financiare și facilitând decizii strategice informate. Prin adoptarea unor practici eficiente de raportare, aceste entități pot prospera într-un mediu de afaceri dinamic. Implementarea îmbunătățirilor în raportarea financiară va conduce la o transparență mai mare, esențială pentru încrederea investitorilor. Adaptarea raportării la specificul activității venture, integrarea capitalului intelectual și a activelor intangibile, precum și clarificarea surselor de finanțare sunt aspecte importante. De asemenea, monitorizarea indicatorilor cheie de performanță (KPI) va permite evaluarea continuă a eficienței. Alinierea la standardele internaționale (IFRS) și la obiectivele Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030” este necesară pentru a asigura coerența și relevanța informațiilor financiare. [9] Prin promovarea investițiilor în capitalul uman și inovație, entitățile venture pot contribui la o economie națională sustenabilă și inovatoare. În concluzie, o raportare financiară eficientă și adaptată este esențială pentru reflectarea corectă a performanței și oportunităților, sprijinind astfel deciziile informate atât la nivel managerial, cât și pentru investitori.

Referințe bibliografice:

1. International Accounting Standards Board (IASB). *International Financial Reporting Standards*. *International Accounting Standards*. Disponibil la: <https://www.ifrs.org/standards/ias-standards> [Accesat: 01 septembrie 2024].
2. Б. Ивашкевич. Бухгалтерский управленческий учет - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Магистр: НИЦ ИНФРА-М, 2019. - 448 с. - ISBN 978-5-9776-0362-1. - ISBN 978-5-16-102338-9. (on-line); [<https://znanium.ru/read?id=359710>].
3. ULIAN, Galina, MIHAILĂ, Svetlana. Raportarea managerială – premise a succesului în procesul decizional. In: *Paradigme moderne în dezvoltarea economiei naționale și mondiale: Cu ocazia aniversării a 65 de ani de la fondarea Facultății de Științe*

- Economice*, Ed. 1, 2-3 noiembrie 2018, Chisinau. Chişinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2018, pp. 28-33. ISBN 978-9975-142-57-1; Disponibil la: https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/78441/cerif.
4. Nedeița A., Panuș V. Rolul rapoartelor contabile interne în procesul decizional. În: *Economica*, 2010, nr. 1, p. 99-106. ISSN 1810-9136. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Rolul%20rapoartelor%20contabili%20interne_0.pdf.
 5. Legea Nr.2 din 06.02.2020 privind organismele de plasament colectiv alternative, Publicat: 27.03.2020 în Monitorul Oficial Nr. 94-98 art. 142, [accesat: 29.04.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137018&lang=ro#.
 6. Legea Nr.179 din 21.07.2016 cu privire la întreprinderile mici și mijlocii. Publicat: 16.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art. 651. [accesat: 29.04.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138265&lang=ro#.
 7. Legea Nr.171 din 11.07.2012 privind piața de capital. Publicat: 14.09.2012 în Monitorul Oficial Nr. 193-197 art. 665; Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134577&lang=ro#.
 8. Legea Nr.287 din 15.12.2017 contabilității și raportării financiare. Publicat: 05.01.2018 în Monitorul Oficial Nr. 1-6 art. 22, Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125231&lang=ro. [accesat: 29.04.2024].
 9. Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Mod de acces online: <https://gov.md/ro/moldova2030>. (Accesat la 15.09.2024).

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE SUVERANITATE

THE EVOLUTION OF THE CONCEPT OF SOVEREIGNTY

RAȘCU Florin
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: rascuf@yahoo.com

***Summary:** The concept of sovereignty has aroused the interest of all legal scholars over time. Because sovereignty ensures good governance within the state as well as good relations abroad, a correct understanding has always been desired in relation to the dynamics of relations within the state as well as within it. National sovereignty is a natural right of peoples, being inalienable and non-prescriptible.*

Introducere

Definiție: Suveranitate de stat = supremație a puterii de stat în interiorul țării și independență față de puterea altor state.

Profesorul Ungureanu Radu- Sebastian susține că : “Suveranitatea este un concept cu un înțeles dinamic...”¹

Pe acest raționament, vom încerca sa urmărim dinamica în timp a conceptului de suveranitate.

Dincolo de atributul de independență și capacitatea de a dezvolta relații cu alte state, precum și supremația de stat în interiorul țării, conceptul de suveranitate cunoaște modificări de înțelegere și de substanță, în funcție de dinamica relațiilor internaționale pe care le dezvoltă.

În egală măsură dinamica conceptului de suveranitate este dată și de transformările treptate ale societății statale.

Intr-o lucrare mai veche, juristul român Grigore Geamănu, subliniază faptul că ”suveranitatea ca instituție apare când încep să existe statele ,”² astfel suveranitatea este asociată conceptului de stat, fiind considerată o condiție fără de care nu poate fi concepută existența statului. Statul nu își poate manifesta supremația puterii fără a fi suveran.

Din perspectiva atributului extern al suveranității, conform profesorului polonez de drept internațional Korowicz, ” suveranitatea a apărut atunci când au existat cel puțin două state alături unul de altul și încercând să își mențină independența unul față de altul”.

Atât nevoia internă de manifestare a puterii de stat cât și necesitatea păstrării autonomiei în relațiile externe au determinat dezvoltarea conceptului de suveranitate într-o manieră de continuuă perfectibilitate în funcție de dezvoltarea structurală și funcțională a statului cât și de dezvoltarea relațiilor cu partenerii internaționali, (și aici nu mă refer doar la celelalte state ci și la alte organisme internaționale care intră în relații politico economice cu statul vizat).

Dinamica conceptului de suveranitate

Potrivit unor autori, conceptul de suveranitate îl găsim abia în perioada medievală, negândă existența sa în epoca antichității. Este adevărat că abia în jurul anului 1283 găsim într-o formă

¹ Ungureanu Radu- Sebastian, Securitate, suveranitate si institutii internationale, Polirom, Bucuresti, 2010, p. 49.

² Grigore Geamănu, Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1967,p.39

definită folosirea acestui termen atunci când pe moșiile Franței este consacrată ideea conform căreia ”fiecare boier este suveran pe moșia sa” sau că cetățenii din Artois au ”dreptul să facă apeluri în fața regelui deoarece acesta este suveran”,³ dar aceasta realitate nu exclude posibilitatea ca acest concept de suveranitate să existe cu mult înainte de perioada medievală, chiar dacă nu era definit sau denumit în această formă.

Fața de sensul strict al statului modern, suveranitatea în atributele ei este aplicabilă oricărei societăți politice independente și putem vorbi despre statul grec sau roman și de suveranitatea lor.

Suveranitatea în Antichitate

În Grecia antică doctrina despre stat a cunoscut o puternică dezvoltare însă nu s-a pus accentul pe conceptul de putere supremă pe care îl găsim în ”Politica” lui Aristotel, atunci când se referă la Constituție. Analizând aspectele de natura puterii, Aristotel subliniază diferența între puterea stăpânului de sclavi care este de tip monarhic și autoritatea omului politic care se exercită asupra unor oameni liberi și egali, dar nu se preocupă să demonstreze superioritatea autorității de stat, ci se focalizează pe realizarea acestei distincții în funcție de statutul persoanelor asupra cărora puterea se exercită.⁴

Adorarea monarhului în perioada lui Alexandru Macedon conturează dogma potrivit căreia monarhul este legea personificată, sursa legii mai presus de comunitate, ceea ce a fost considerat ca un pas înainte spre dezvoltarea conceptelor de corp politic și suveranitate.

”De vremea ce legea, era o lege a corpului politic, în mod necesar exista o oarecare putere în corpul politic care era supremă și în consecință mai presus de lege.”⁵

La Roma se face un pas mai aproape de conceptul de suveranitate depășind concepția monarhilor eleniști. ”La Roma, puterea (potestas) aparținea poporului, în timp ce autoritatea o avea senatul (Cum potestas in populo, auctoritas in Senatus sit).”⁶

În componenta internă a suveranității poporul transferă senatului, apoi monarhului puterea. În plan extern Roma trata celelalte popoare de pe o poziție de superioritate, văzând întreaga lume ca o lume romană, putine fiind tratatele pe care le încheia în raport de egalitate cu alte popoare, cum ar fi cu Persia.

Cu toate acestea romanii sunt aceia care au dat prima definiție suveranității, chiar dacă nu au folosit termenul de suveranitate. ”Juristconsultul roman Proculus (secolul I d. Hr.), într-o definiție preluată și transmisă prin intermediul digestelor lui Justinian (49.15.7, pasaj la care se referă și Grotius în Juri Belli ac Pacis) arată ca *Liberi populus externus is qui nullius alterius potestatis est subiectus* (Acel popor este liber în exterior, care nu este supus puerii unui alt popor). Această definiție va reprezenta în Evul Mediu, punctul de plecare al unor importante evoluții.”⁷

Suveranitatea în Evul Mediu

În Evul Mediu, conceptul de suveranitate se naște pe fondul unei situații de conflict dintre primatul puterii pontificale și al puterii imperiale în cadrul Creștinătății.

În baza declarațiilor lui Isus Hristos prin care spune : ”Da-ți Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”⁸ și a apostolului Pavel din Romani 13:1, conform căreia ”nu este stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu și stăpânirile care sunt au fost rânduite de

³ Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 16.

⁴ D.G. Lavroff, Les grandes etapes de la pensee politique, Ed. Dalloz, 1999, p.64

⁵ F.H. Hinsley, Suveranitate, Ed. Știința, Chisinău, 1998, pp. 28-29

⁶ Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, Editura Actami, București, 1996, p. 104

⁷ Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023, p. 24.

⁸ Trad. Dumitru Cornilescu, Biblia, Ed. Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 2005, p. 977

Dumnezeu”⁹, idee dezvoltată mai târziu de Sfântul Augustin în lucrarea sa *Cetatea lui Dumnezeu*, atât conducerea Bisericii cât și împăratul își revendicau autoritatea ca venind direct de la Dumnezeu ajungându-se până la excuminarea împăratului de către Papa sau la nerecunoașterea autorității papale de către împărat. Această situația de conflict cât și evoluțiile din comunitățile și formațiunile feudale medievale din spațiul european occidental (evoluții generate de același conflict dintre primatul papal și cel imperial), au făcut necesară definirea conceptului de suveranitate cât și identificarea deținătorului de drept al suveranității. Acest proces a fost unul îndelungat, sângeros, cu lupte între protestanți și catolici, reforma protestantă și culminând cu Revoluția Franceză, evenimente care au condus la dispariția primatului pontifical iar suveranitatea este exercitată exclusiv de puterea laică.

Suveranitatea în epoca modernă

Un merit esențial în doctrina suveranității îl are Jean Boudin care vede suveranitatea ca un element esențial al statului, fără de care statul nu poate exista în sensul dreptului ginților. În cartea sa *Lex six livre de la Republique* el vede suveranitatea ca fiind o ”putere absolută și perpetua a unei republici, iar cel care este suveran nu recunoaște nimic mai mare decât el în afară de Dumnezeu.”¹⁰

Conceptul de suveranitate a fost puternic influențat de scrierile de dinaintea sau din timpul Revoluției Franceze. J.J. Rousseau fundamentează doctrinar ceea ce va pune în practică Revoluția. ”Astfel suveranitatea poporului este văzută ca o sumă aritmetică a cotelor-părți de suveranitate ale fiecărui individ, ceea ce face posibilă teoretic exercitarea nemijlocită a puterii de către fiecare cetățean printr-un sistem de democrație directă. Din acest motiv, reprezentarea nefiind necesară, suveranitatea este inalienabilă.”¹¹

Astfel în Constituția Revoluției Franceze din 23 iunie 1793, găsim concepția suveranității populare în care puterea emană de la popor. Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului proclama că ”suveranitatea rezidă în popor, ea este unică și indivizibilă, imprescriptibilă și inalienabilă.”¹²

Suveranitatea începând cu secolul secolul XX

În această perioadă suveranitatea nu mai este văzută de către doctrinari ca având un caracter absolut de acțiune în interiorul statului sau în exteriorul său, aceasta fiind dependentă de dreptul internațional. ”Suveranitatea statului este limitată, în această viziune, atât de tratatele internaționale la crearea cărora a contribuit, cât și de cutumile internaționale la care a consimțit tacit; statele nou apărute urmează să se conformeze normelor deja existente, chiar dacă nu au putut (obiectiv) participa la crearea lor.”¹³

Este perioada în care se mută accentul de pe stat pe dreptul persoanei umane și subordonarea interesului particular al statului, pe interesul colectiv al societății internaționale. Înainte de primul război mondial s-a ajuns până acolo încât să se nege existența suveranității statului ceea ce a dus la declanșarea primei conflagrații mondiale.

Nicolae Titulescu este cel care se opune celor care negau existența suveranității și vede suveranitatea ca pe conceptul fundamental al dreptului internațional. Titulescu spune : ”

⁹ Ibidem, p. 1107.

¹⁰ Bogdan Aurescu, *Noua suveranitate*, Ed. All Beck, 2023, p. 43.

¹¹ C. Ionescu, *Drept internațional și instituții politice*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p.275.

¹² Ibidem, p. 276

¹³ Bogdan Aurescu, *Noua suveranitate*, Ed. All Beck, 2023, p. 59

Suveranitatea națiunilor, continuă să existe dar grevată de o servitute internațională în favoarea păcii, încât s-a putut defini dreptul intern ca fiind totalul lacunelor dreptului internațional.”¹⁴

Atât în România cât și în Republica Moldova suveranitatea este consacrată în Constituție în articolul al doilea într-o formă foarte asemănătoare:

Constituția României - Aricolul 2 - Suveranitatea

1. Suveranitatea națională aparține poporului român care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum.
2. Nici un grup și nici o persoană nu pot exercita suveranitatea în nume propriu.¹⁵

Constituția Republicii Moldova – Articolul 2 – Suveranitatea și puterea de stat

- (1) Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.
- (2) Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului.¹⁶

Concluzii

Așa cum am văzut conceptul de suveranitate îl găsim din momentul apariției statelor ca o necesitate pentru guvernarea internă dar și ca fundament al dezvoltării relațiilor cu state sau instituții internaționale.

În toată dinamica conceptului de-a lungul timpului găsim aceste două componente, internă și externă, o dinamică influențată de relațiile interne dintre cetățeni și reprezentanții loc indiferent de forma de conducere, dar și de evoluția relațiilor dintre stat și instituțiile internaționale.

Plecând de la libertatea omului de alegere, primită de la Dumnezeu, suveranitatea națională este suma cotelor-părți, așa cum spunea J.J. Rousseau, a fiecărei persoane în parte, suveranitate pe care poporul o delegea conducerii sale spre exercitare.

Asa cum aminteste domnul profesor Alexandru Arseni în cartea domniei sale, Suveranitatea națională – legitimitatea puterii de stat, ” legitimitatea suveranității naționale rezidă sub aspect al spiritului, în Divinitate, iar sub aspect juridic, în Umanitate, care în fond o și exercită fie direct de popor, fie indirect prin reprezentanți după o procedură de delegare normativă.”¹⁷

Bibliografie:

1. Articolul 2 din Constituția României.
2. Articolul 2 din Constituția Republicii Moldova.
3. Alexandru Arseni, Suveranitatea națională
4. Ungureanu Radu- Sebastian, Securitate, suveranitate si institutii internationale, Polirom, Bucuresti, 2010
5. Grigore Geamănu, Principiile fundamentale ale dreptului internațional contemporan, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1967
6. Bogdan Aurescu, Noua suveranitate, Ed. All Beck, 2023
7. D.G. Lavroff, Les grandes etapes de la pensee politique, Ed. Dalloz, 1999

¹⁴ Ordinea în gândire, discurs ținut de Nicolae Titulescu cu ocazia decernării titlului de Doctor honoris causa al Universității Komenski (Bratislava, 19 iunie 1937), în volumul Nicolae Titulescu, Documente diplomatice, p.824.

¹⁵ Articolul 2 din Constituția României.

¹⁶ Articolul 2 din Constituția Republicii Moldova.

¹⁷ Alexandru Arseni, Suveranitatea națională – legitimitatea puterii de stat, Ed. USM, Chisinau, 2023, p. 15.

8. F.H. Hinsley, Suveranitate, Ed. Știința, Chisinău, 1998
9. Nicolae Popa, Teoria generală a dreptului, Editura Actami, București, 1996
10. Trad. Dumitru Cornilescu, Biblia, Ed. Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 2005
11. C. Ionescu, Drept internațional și instituții politice, Ed. Lumina Lex, București, 1997
12. Ordinea în gândire, discurs ținut de Nicolae Titulescu cu ocazia decernării titlului de Doctor honoris causa al Universității Komenski (Bratislava, 19 iunie 1937), în volumul Nicolae Titulescu, Documente diplomatice

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ АВТОНОМИЙ В УНИТАРНЫХ ГОСУДАРСТВАХ ЕВРОПЫ (ОПЫТ СТРАН ЧЛЕНОВ ЕС)

FUNDAMENTELE CONSTITUȚIONALE ȘI JURIDICE ALE AUTONOMIILOR ÎN STATELE UNITARE DIN EUROPA (EXPERIENȚA STATELOR MEMBRE ALE UE)

КОСТРОМИЦКИЙ Анатолий

Молдавский государственный университет

ORCID: 0000-0002-6981-2547

E-mail: anatoly.kostromitsky@gmail.com

Введение

В условиях глобализации и интеграционных процессов, охватывающих современный мир, вопросы децентрализации власти и автономии регионов приобретают все большую актуальность. Внутриполитическая стабильность и эффективность государственного управления во многом зависят от сбалансированного распределения полномочий между центральными и местными органами власти. Европейские страны, многие из которых являются унитарными государствами, демонстрируют различные подходы к решению вопросов автономии регионов, что представляет собой значительный интерес для исследования и анализа. В частности, изучение конституционно-правовых основ автономий в унитарных государствах Европы позволяет выявить успешные практики, которые могут быть адаптированы и применены в других государствах.

Цель исследования

Целью данного исследования является комплексный анализ конституционно-правового статуса автономий в унитарных государствах Европы на примере стран-членов Европейского Союза (ЕС). Исследование направлено на выявление особенностей правового положения автономий, а также на изучение механизмов деволюции полномочий между центральными и местными органами власти. Пример Аландских островов, автономий Италии и Испании является особенно значимым для анализа, так как данные регионы показывают успешные модели управления, основанные на сочетании национальных и региональных интересов.

Для достижения поставленной цели в исследовании решаются следующие задачи:

Изучение правового статуса автономии Аландских островов (Финляндия).

Анализ правового положения автономий Италии (Фриули-Венеция-Джулия, Сардиния, Сицилия, Трентино-Альто-Адидже, Валле-д'Аоста).

Исследование конституционно-правового статуса автономий Испании (Каталония, Страна Басков, Галисия).

Рассмотрение процессов деволюции полномочий между центральными органами государственной власти и органами власти автономных образований в странах ЕС.

Выявление общих и специфических черт конституционно-правового статуса автономий в различных странах ЕС.

Формулировка выводов и предложений по оптимизации правового регулирования автономий в унитарных государствах.

Методологическая основа исследования

Методологическая основа исследования включает в себя несколько ключевых методов, которые позволяют детально изучить исследуемую тему:

Сравнительно-правовой метод – основной метод, который используется для сравнения конституционно-правовых моделей автономий в различных странах Европы. Этот метод позволяет выявить различия и сходства в регулировании автономий, определить их сильные и слабые стороны, а также оценить эффективность тех или иных правовых механизмов, используемых в управлении автономиями.

Системный метод – обеспечивает целостное понимание автономий как неотъемлемых частей государственной системы. Это позволяет рассматривать автономии не как изолированные объекты исследования, а как важные элементы политической и правовой структуры государства, которые взаимодействуют с другими органами власти и имеют свою роль в системе государственного управления.

Институциональный подход – используется для анализа роли государственных и общественных институтов в процессе децентрализации и автономизации. Это позволяет изучить, как автономии взаимодействуют с центральными органами власти, какие механизмы деволюции полномочий существуют, и какие институты играют ключевую роль в управлении автономиями.

Исторический и логический методы – применяются для изучения исторических предпосылок создания автономий, их эволюции и текущего состояния. Эти методы позволяют оценить, как изменялось правовое регулирование автономий со временем, и какие выводы можно сделать на основе этих изменений.

Анализ и синтез – используются для обобщения информации и формирования выводов по результатам проведенного исследования. Эти методы помогают структурировать данные и представить их в виде четких рекомендаций для дальнейшего совершенствования правового регулирования автономий.

Краткая структура исследования

Исследование состоит из введения, трех основных частей и заключения. Каждая из частей работы посвящена различным аспектам конституционно-правового статуса автономий в унитарных государствах Европы.

1. Конституционно-правовые основы автономий в унитарных государствах Европы

В первой части исследования рассматриваются правовые основы автономий в унитарных государствах Европы. Особое внимание уделяется правовому статусу автономий в Финляндии, Италии и Испании. Эти страны демонстрируют различные подходы к регулированию автономий, что делает их интересными объектами для сравнительно-правового анализа.

1.1. Аландские острова (Финляндия)

Аландские острова – это автономия в составе Финляндии, обладающая широкой политической и культурной автономией. Исторически статус Аландских островов был закреплён в международных соглашениях, начиная с решения Лиги Наций в 1921 году, которое передало острова Финляндии при условии предоставления им автономии. Основу правового статуса Аландских островов составляет статья 120 Конституции Финляндии [2] и

Закон об автономии 1991 года, который регулирует полномочия островов и их отношения с центральной властью Финляндии [3].

1.2. Автономии Италии

Италия является классическим примером унитарного государства, где существуют автономные регионы с особым статусом. Среди них выделяются Сицилия, Сардиния, Трентино-Альто-Адидже и Фриули-Венеция-Джулия. Конституция Италии 1947 года [4] закрепила возможность создания автономий для защиты местных культурных и экономических особенностей. Особо значимым является случай Южного Тироля (Трентино-Альто-Адидже), где автономия была создана для защиты немецкоязычного населения. Автономии Италии обладают значительными полномочиями в сфере местного управления, включая экономическое развитие, охрану окружающей среды, и культурные инициативы.

1.3. Испанские автономные сообщества

Конституция Испании 1978 года заложила основу для автономного управления регионами страны, предоставив широкие полномочия автономным сообществам. Примеры Каталонии и Страны Басков демонстрируют высокую степень децентрализации в Испании. Эти автономные сообщества обладают широкими полномочиями в области культуры, языка, экономики и законодательства, что позволяет им эффективно управлять своими внутренними делами. Однако, несмотря на это, испанская система автономий сталкивается с определенными вызовами, связанными с требованиями увеличения автономии в отдельных регионах, таких как Каталония [5].

2. Процессы деволюции полномочий

Во второй части работы анализируются процессы деволюции полномочий между центральными и местными органами власти в унитарных государствах Европы. Особое внимание уделяется тому, как эти процессы помогают укрепить государственное управление, обеспечить устойчивое развитие регионов и повысить эффективность административных процедур.

2.1. Финляндия

В Финляндии процесс деволюции полномочий представлен примером Аландских островов, которые имеют собственное законодательное собрание и правительство, регулирующие широкий круг вопросов, включая образование, здравоохранение, и местное самоуправление. Финляндия демонстрирует успешную модель деволюции, при которой автономия островов сочетается с единством государства. Особое внимание уделяется защите шведского языка и культурных традиций Аландских островов.

2.2. Италия

Италия предоставляет автономным регионам значительные полномочия в области местного самоуправления. Регионы с особым статусом, такие как Сицилия [7], Сардиния [8] и Южный Тироль, обладают правом принимать законы в таких областях, как сельское хозяйство, промышленность, туризм, культура и экология. Особый финансовый режим этих регионов позволяет им оставлять на своей территории значительную часть налоговых поступлений, что способствует их экономическому развитию.

2.3. Испания

Испанская модель децентрализации основана на принципе субсидиарности, который предполагает передачу полномочий на наиболее низкий уровень управления, способный эффективно решать задачи. Автономные сообщества Испании, такие как Каталония и Страна Басков, обладают широкими законодательными и финансовыми полномочиями, что

позволяет им самостоятельно регулировать множество аспектов местной жизни. Однако в Испании существует определенная напряженность, связанная с требованиями Каталонии о проведении референдума о независимости, что ставит под вопрос баланс между автономией и государственным единством.

3. Выводы и рекомендации

На основе проведенного исследования можно сделать следующие выводы:

Автономии в унитарных государствах Европы демонстрируют успешные модели управления, основанные на сочетании национальных интересов и региональной автономии.

Сравнительный анализ автономий Финляндии, Италии, Испании и Португалии показывает, что наличие автономии способствует сохранению культурной идентичности регионов, улучшению экономических показателей и укреплению демократии.

Деволуция полномочий между центральными и местными органами власти в европейских странах демонстрирует важность гибкости в правовом регулировании автономий.

Основной рекомендацией является создание механизмов, которые бы позволили улучшить взаимодействие между центром и регионами, а также обеспечить более эффективную координацию действий между ними.

Библиография:

1. Конституция Финляндии от 11 июня 1999 г. № 731/1999 // База законодательства Республики Финляндии [Онлайн]: «Finlex Data Bank», [Прочитано: 08.02.2023]. Доступно на: <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/1999/ru19990731.pdf>.
2. Закон Республики Финляндия № 1144/1991 «Акт об автономии Аландов»/ Act on the Autonomy of Aland. [Онлайн]"Finlex Data Bank", [Прочитано: 10.10.2021]. Доступно на: <https://www.finlex.fi>.
3. Costituzione della Repubblica Italiana, adottata nel 1947 dall'Assemblea Costituente, è entrata in vigore il 1 gennaio 1948. [Онлайн], [Прочитано: 30.08.2023]. Доступно на: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:costituzione>.
4. Constitución Española, aprobada el 6 de diciembre de 1978 en referéndum constitucional, entró en vigor el 29 de diciembre de 1978, [Онлайн], [Прочитано: 30.08.2023]. Доступно на: <https://www.senado.es/web/conocersenado/normas/constitucion/detalleconstitucioncompleta/index.html#t4>.
5. Statuto della Regione siciliana, approvato con regio decreto legislativo 15 maggio 1946, N455, convertito dalla legge costituzionale 26 febbraio 1948, N2//GU N58 del 9-3-1948, [Онлайн], [Прочитано: 30.08.2024]. Доступно на: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:regio.decreto.legislativo:1946-05-15;455!vig>.
6. Statuto speciale per la Sardegna, approvato con legge costituzionale 26 febbraio 1948, N3// GU N58 del 9-3-1948, [Онлайн], [Прочитано: 30.08.2024]. Доступно на: <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge.costituzionale:1948-02-26;3!vig=2015-05-07>.

FUNDAMENTELE TEORETICE ALE STRATEGIILOR DE SUPRAVIEȚUIRE ÎN CONDIȚII DE CRIZĂ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СТРАТЕГИЙ ВЫЖИВАНИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

SOCOLOVA Anna

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-6320-5543

E-mail: socolovaanna2020@gmail.com

Abstract. Purpose of the article: *To function successfully in a crisis, it is important for companies to develop strategies aimed at risk and crisis management, which helps not only to survive, but also to develop in the face of constant change.*

Many authors, researchers and academics have dealt with the issues of sustainable development of organizations, highlighting various aspects of the impact of crisis on business and ways to overcome challenges. The most significant research questions were related to strategic management in instability and crisis, in terms of adaptive, innovative and digital strategies, ideas of resilience and adaptation in the face of global shocks, the impact of crises on digital transformation, business strategies and the survival of companies in the face of technological change.

The theoretical foundations of crisis survival strategies include a wide range of approaches developed from economic, managerial and sociological theories. Some of the most prominent approaches that reveal the concept of survival strategies include crisis management theories, resilience theories, social network theories, evolutionary survival strategies, organization and institutional theories, and others.

A key finding is the need to learn from past crises (e.g., the COVID-19 pandemic). It is important to understand that no strategy is one-size-fits-all, and success will depend on the flexibility, creativity, and ability of an organization or community to adapt to rapidly changing conditions.

Keywords: *sustainable development, antifragility, resilience, crisis, concept of survival strategies, crisis management theory, resilience theory, social network theory, evolutionary survival strategies.*

Введение

Формирование стратегии организации – сложный управленческий процесс. Разработка стратегии требует больших финансовых вложений и не приносит немедленных результатов. Но в условиях непрерывной изменчивости внешней среды возрастает важность разработки стратегии компании, которая позволит ей успевать за изменениями, происходящими в ее внешнем окружении. Без эффективной стратегии организация не может создать условия для финансовых успехов как на будущих, так и на сегодняшних рынках. Стратегия должна определить, как организация может опередить конкурентов, т.е. как действовать оперативнее, масштабнее и эффективнее их. Без стратегии любая организация всегда будет на второстепенных ролях, подстраиваясь под действия соперников и реагируя в защитных целях на их инициативы. Выработка правильной и грамотной корпоративной стратегии и ее претворение в жизнь поможет многим отечественным компаниям успешно участвовать в конкурентной борьбе.

В будущем прогнозируется все больше кризисов, поэтому цель данной статьи – определить ключевые направления, связанные с организационной устойчивостью в период COVID-19, дифференцировать их и синтезировать их в исследовательскую структуру [5].

Вопросами устойчивого развития организаций занимались многие авторы, исследователи и ученые, освещая различные аспекты влияния кризиса на бизнес и способы преодоления вызовов.

Известный урбанист и экономист Ричард Флорида (Richard Florida) исследовал влияние пандемии на глобальные экономические процессы, социальное развитие и устойчивость городов и организаций. Его работы часто касаются вопросов, связанных с тем, как кризисы (включая пандемии) могут трансформировать экономику и социальные структуры.

Специалист в области антикризисного управления и устойчивости компаний Стивен Л. Рейлли (Stephen L. Reilly) посвятил свои исследования адаптации компаний в условиях пандемии, особенно в контексте управления рисками и стратегий устойчивого развития.

Работы эксперта по корпоративной устойчивости и социально ответственному бизнесу Элизабет Строуд (Elizabeth Stroud) касаются тем, связанных с тем, как пандемия COVID-19 ускорила внедрение корпоративной социальной ответственности (CSR) и экологических инициатив.

Профессор Гарвардского университета, специализирующаяся на вопросах устойчивого развития и трансформации бизнес-моделей, Ребекка Хендерсон (Rebecca Henderson) в своей книге «Reimagining Capitalism in a World on Fire» обсуждает, как бизнес должен адаптироваться к глобальным вызовам, включая пандемию, для создания устойчивого будущего.

Эксперт по управлению цепочками поставок Нурхан Кызылказ (Nurhan Kizilkay) исследовала, как пандемия повлияла на глобальные цепочки поставок и предложила решения для повышения их устойчивости.

Даниэль М. Стинс (Daniel M. Stynes) исследовал устойчивость туристических организаций в условиях пандемии и адаптацию бизнеса к новым условиям. Особое внимание он уделил цифровой трансформации как ключевому элементу устойчивого восстановления.

Президент Торговой палаты США Сюзанна Кларк (Suzanne Clark) пишет о том, как компании могут адаптироваться к экономическим вызовам пандемии и стать более устойчивыми, внедряя инновации и новые технологии.

Эксперт по управлению рисками и устойчивости в контексте финансовых кризисов Майкл Дж. Кернс (Michael J. Kearns) исследовал, как пандемия повлияла на финансовую устойчивость компаний и что можно сделать для их восстановления и защиты от будущих кризисов.

Работы Джейсон Шенкмана (Jason Schenckman), исследователя устойчивого бизнеса и цифровой трансформации, особенно в условиях пандемии, касаются того, как цифровизация может повысить устойчивость организаций в условиях внешних шоков, таких как COVID-19.

Специалист по организационному поведению Аннелиз Хьюисон (Anneliese Hewison) уделяла внимание тому, как корпоративная культура и лидерство влияют на способность компаний преодолевать кризисы.

Эти авторы в своих исследованиях активно анализируют последствия пандемии для бизнеса, общества и экономики в целом, а также предлагают стратегии для обеспечения устойчивого развития в условиях неопределенности. Они публикуют свои исследования и

книги по вопросам выживания и стратегий управления в условиях глобальных кризисов, начиная с 2018 года, и их работы остаются актуальными для понимания того, как адаптироваться к быстро меняющимся условиям.

В последние 5 лет многие современные авторы исследовали стратегии выживания в условиях кризиса, особенно в контексте пандемии COVID-19, глобальной экономической нестабильности и быстро меняющихся условий на рынках. Наиболее значимые вопросы исследований касались стратегического менеджмента в условиях нестабильности и кризиса, в части адаптивных, инновационных и цифровых стратегий, идей устойчивости и адаптации в условиях глобальных потрясений, влияния кризисов на цифровую трансформацию, бизнес-стратегии и выживание компаний в условиях технологических изменений.

Теоретические основы стратегий выживания в условиях кризиса включают широкий круг подходов, разработанных на основе экономических, управленческих и социологических теорий. Кризисные ситуации могут варьироваться от экономических спадов и политических нестабильностей до природных катастроф, но основные принципы выживания, адаптации и устойчивости применимы к большинству из них.

Так, среди самых известных подходов, раскрывающих концепцию стратегий выживания, можно встретить теории кризисного управления, теории устойчивости, теории социальных сетей, эволюционные стратегии выживания, теории организации и институциональные теории и другие.

Согласно теориям кризисного управления, кризисный менеджмент (crisis management) – это подход к управлению организацией в условиях экстремальной нестабильности. Ключевыми аспектами при этом являются риск-ориентированный менеджмент, планирование в непредвиденных обстоятельствах и антихрупкость (antifragility). Управление рисками, которые могут привести к кризису, должны включать процессы выявления, идентификации и оценки рисков и на этой основе проработку планов действий для минимизации их воздействия. Также необходимым условием выживания является наличие у организации готовых планов для действий в экстренных ситуациях, включая резервные ресурсы и кризисные команды. Упомянутая выше концепция антихрупкости, предложенная Нассимом Талебом, указывает, что некоторые системы становятся сильнее в условиях нестабильности, если они адаптируются к непредсказуемым изменениям [3].

Теоретические основы стратегий выживания в условиях кризиса базируются на понятиях устойчивости (resilience) и адаптивности организаций к изменениям в среде. Согласно данным теориям, устойчивость организаций рассматривается как способность противостоять кризисам, быстро восстанавливаться и адаптироваться к новым условиям. Важные аспекты этого подхода включают скорость реакции, наличие ресурсов, развитие компетенций и способность к адаптации, а главными принципами, на которых строится теория устойчивости, являются:

- Гибкость и адаптация, т.е. способность организаций быстро менять стратегии и адаптироваться к новым условиям.
- Диверсификация ресурсов. В условиях кризиса важно иметь множество различных источников ресурсов, что помогает лучше противостоять ударам.
- Инновации и креативность. В кризисной ситуации важно не просто следовать стандартным практикам, но и разрабатывать новые решения для неожиданных вызовов.

Одной из ключевых характеристик устойчивости является скорость, с которой организация реагирует на кризис, и восстанавливается. Успешные организации обладают способностью к быстрому восстановлению и адаптации благодаря эффективным внутренним процессам и динамике ресурсов, что включает возможность быстрой мобилизации ресурсов и изменений в операционных процессах. Устойчивость также связывается с наличием и гибкостью самих ресурсов. Организации должны быть способны использовать свои ресурсы эффективно, преобразуя их в зависимости от обстоятельств [6]

Согласно опросу PwC за 2023 год, современные компании сталкиваются с постоянными вызовами, включая геополитическую нестабильность, инфляцию и киберугрозы. Для успешного функционирования в условиях кризиса компаниям важно разрабатывать стратегии, направленные на проактивное управление рисками и кризисами, что помогает не только выживать, но и развиваться в условиях постоянных изменений [6].

Один из ключевых выводов последних исследований Спенсера Макдональда заключается в необходимости извлечения уроков из прошлых кризисов (например, пандемии COVID-19). Многие организации адаптировали свои процессы, и на основе этих изменений можно строить более эффективные стратегии на будущее, что включает пересмотр политики управления кризисами и улучшение процессов подготовки к будущим непредсказуемым событиям [1].

Важным направлением выживания в кризис является способность к кооперации и использование социальных сетей. Согласно теории социальных сетей, решающую роль в кризисных ситуациях могут играть сети поддержки и сотрудничества с другими организациями и индивидами. Организации, активно взаимодействующие с другими, могут быстрее получать критически важную информацию и адаптироваться.

Подход эволюционных стратегий выживания рассматривает кризисы как «естественный отбор» для организаций. В условиях ограниченных ресурсов выживают сильнейшие, однако успешные стратегии также могут включать кооперацию и альянсы. Организации, которые быстрее других меняются под влиянием кризисных условий, имеют больше шансов на выживание. При этом организации принимают решения на основе рационального выбора, или на максимизации эффективности и минимизации риска. Кризисы часто проверяют устойчивость организационных и институциональных систем, их способность адаптироваться или трансформироваться.

Заключение

Анализ современной литературы по концепциям организационной устойчивости в период кризиса фокусируется на исследованиях, направленных на выявление факторов, позволяющих организациям адаптироваться, сохранять конкурентоспособность и восстанавливаться после кризисных ситуаций. В работах последних лет подчеркивается важность гибкости, адаптивности и управления изменениями в условиях неопределенности.

Выживание в условиях кризиса требует интеграции различных теоретических подходов: от стратегий кризисного управления и устойчивости до использования социальных сетей и адаптивности к изменениям. Важно понимать, что ни одна стратегия не является универсальной, и успех будет зависеть от гибкости, креативности и способности организации или сообщества адаптироваться к быстро меняющимся условиям.

Для формирования устойчивой стратегии важно не только своевременно реагировать на кризисы, но и предвидеть возможные сценарии развития событий, улучшать внутренние процессы и поддерживать гибкость ресурсов.

Библиография

1. МАКДОНАЛЬД СПЕНСЕР. Повышение устойчивости после кризиса. // В: Журнал по управлению рисками. 5 января, 2023 Доступно: <https://www.rmmagazine.com/home>
2. КАЛОВ З.А., МИСАКОВ А.В., ТЕУВАЖУКОВ Э.Б. Переход от стратегии выживания к стратегии устойчивого развития // В: Фундаментальные исследования. – 2008. – № 9. – С. 48-53; Доступно онлайн: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=3701> (дата обращения: 30.09.2023).
3. НАССИМ НИКОЛАС ТАЛЕБ. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса // В: Риск-менеджмент. Практика» номер 2020 № 1 Доступно: <https://risk-practice.ru/magazine/114/>
4. ПЕТРЕНКО Т. В., ЗИМОВЕЦ А. В. Кризис предпринимательства в условиях пандемии COVID-19 // В: Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия: Экономика. 2021. № 4. С. 80–86. Доступно: <https://doi.org/10.24143/2073-5537-2021-4-80-86>
5. ПЕФФГЕН, Т., ЛЕМАНН, Т. И ФЕЗЕКЕР, М. Возвращение или эволюция? Изучение литературы по организационной устойчивости до и во время COVID-19. // В: *Continuity & Resilience Review*, том 6 No 1, стр. 1-27. Доступно: <https://doi.org/10.1108/CRR-07-2023-0012>
6. Революция в области устойчивости: Глобальное исследование PwC о кризисах и устойчивости к внешним воздействиям за 2023 год. Доступно: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/crisis-solutions/global-crisis-survey.html>

PARTICULARITĂȚI PRIVIND REGLEMENTAREA CONTRAVENȚIEI DE VIOLENȚĂ ÎN FAMILIE ÎN LEGISLAȚIA ALTOR STATE

PARTICULARS REGARDING THE REGULATION OF THE OFFENSE OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE LEGISLATION OF OTHER STATES

GHERASIMENCO Violeta
Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-3972-325X

E-mail: gherasimenco.violeta79@mail.ru

Summary. *Domestic violence is among the most serious human rights violations facing contemporary society worldwide, in whatever form it takes. Also, domestic violence is a violation of certain norms of conduct protected by various legal instruments. This phenomenon present in everyday reality, both as a misdemeanor and as a crime.*

The crystallization and affirmation of the offense of domestic violence in the legal framework is the result of a long process. A process in which the solutions differ from one state to another.

Keywords: *domestic violence, crime, misdemeanor, decriminalization, penalty.*

Violența în familie și consecințele acestui fenomen sunt comune tuturor societăților și timpurilor, deoarece orice tip de violență distruge. Rămâne o problemă nu numai consumatoare de timp, dar și de victime, numărul cărora diferă de la o zi la alta, de la o țară la alta.

Violența în familie constituie o preocupare permanentă la nivel internațional și european. Astăzi, comunitatea internațională, mai mult ca oricând, este preocupată de promovarea cât mai largă a drepturilor omului, de crearea unui cadru legal cât mai diversificat în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, dar și sancționarea încălcărilor aduse normelor de drept existente, indiferent ce forme ar lua. Astfel, statele lumii întreprind mai multe acțiuni în vederea adoptării actelor normative privind prevenirea și combaterea violenței în familie, în special sancționarea agresorului familial pentru faptele violente.

În ceea ce privește soluțiile legislative privind recunoașterea violenței în familie drept o problemă gravă socială, pentru Republica Moldova, în anul 2007 Parlamentul a adoptat un act normativ prin care se încearcă explicarea, soluționarea cazurilor de violență în familie, Legea nr.45 din 01.03.2007 Cu privire la prevenire și combaterea violenței în familie.

În afara legii nr. 45 din 01.03.2007, o altă lege care înglobează reglementări ce pot fi folosite în cazurile de violență în familie a fost Codul Penal, art. 201¹ violența în familie. Prevederile legislative permit astfel să sancționeze faptele de violență comise de un agresor familial.

De asemenea, este de apreciat ca legiuitorii au luat în serios recomandarea organismelor internaționale privind încadrarea juridică a faptelor de violență în familie, fapt despre care nu se poate menționa în legislația multor state. Dacă să analizăm situația în funcție de modul privind reglementarea fenomenului violenței în familie, atunci putem să menționăm următoarea clasificare:

- legiuiri care au recunoscut violența în familie ca delict de natură penală, instituind norme juridico-penale consacrate incriminării distincte a faptelor de violență în familie (ex.

Spania, Suedia, Portugalia, România, Minnesota și statul Ohio din SUA., Azerbaidjan, Gruzia, Kazahstan, Gîrgîstan, Tadjichistan, Moldova, Ucraina);

- legiuiri în care au fost reunite într-un singur capitol al legii penale incriminări ale diferitor fapte, care cad sub incidența violenței în familie numindu-le "Infracțiuni de violență domestică" (ex. Armenia, Gruzia, Kazahstan, Tadjichistan, Estonia;
- legiuiri în care nu sînt prevăzute norme juridico-penale consacrate incriminării distincte a faptelor de violență în familie, dar au fost introduse semne calificative care agravează răspunderea penală pentru săvârșirea unor fapte împotriva unor victime cu statut de membru de familie [1].

Prin urmare, orice manifestare a comportamentului violent intrafamilial constituie o faptă amorală și ilegală, însă nu orice faptă de violență în familie constituie infracțiune. În acest sens, ulterior modificărilor legislative din 2010, a avut loc revizuirea cadrului normativ, care a vizat nu doar legea penală, ci și întregul sistem de drept. După îndelungi eforturi Parlamentul Republicii Moldova, prin legea nr.196 din 28 iulie 2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative, a fost completat conținutul Codului Contravențional al Republicii Moldova cu art. 78¹ violența în familie. Conform prevederilor art. 78¹ CC RM *violența în familie reprezintă maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale, se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile* [2].

În cele din urmă, am putea identifica încă o categorie de legiuiri care au recunoscut violența în familie ca delict de natură contravențională, instituind norme juridico-contravenționale consacrate sancționării distincte a faptelor de violență în familie.

De altfel, printre consecințele acestor modificări legislative au fost enumerate:

- decriminalizarea actelor de violență în familie care au provocat urmări prejudiciabile sub formă de suferințe fizice, suferințe psihice ori prejudiciu material sau moral;
- decriminalizarea actelor de violență în familie care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale (art. 78¹ CC RM violența în familie) [3, p. 102].

Ținând seama de aceste consecințe, unii cercetători susțin că atât criminalizarea, cât și decriminalizarea sunt fenomene subiectiv-obiective, deoarece, pe de o parte, ele sunt un produs al activității legiuitorului, iar pe de altă parte, ele sunt premise, fiind o necesitate obiectivă a societății, bazată pe legități reale ale existenței.

Prin urmare, odată cu modificările prevăzute prin Legea nr. 196 din 28 iulie 2016 privind revizuirea art. 201¹ Codul Penal al Republicii Moldova, numărul cauzelor penale pentru violența în familie este în scădere: de la 1782 de cauze penale, în 2016, la 956 – în 2017, 998 – în 2018, 969 – în 2019, 866 – în 2020, 947 -2021, 852 – 2022, 880 - 2023 cauze penale [4, p.12], iar în ceea ce privește contravențiile, datele sunt următoarele: 1782-2016, 1953- 2017, 1657-2018, 1588-2019, 1587-2020, 1662-2021, 1619-2022, 1719-2023, 2190- (primele 6 luni) 2024 contravenții [5, p. 25].

În altă ordine de idei, decriminalizarea faptei direcționează la depenalizarea în întregime, automată a acesteia, prin care se înțelege, anularea nemijlocită a pedepsei [6, p. 123]. Ceea ce nu putem spune despre Republica Moldova, unde aspectul decriminalizării violenței în familie de fapt, nu a anulat pedeapsa, dar unele fapte periculoase au fost încadrate într-o prevedere legală nouă, iar sancțiunea a fost stabilită în funcție de gravitatea faptei. Aceasta presupune că, orice incriminare are un conținut propriu, specific, format dintr-un complex de elemente, care generează o diferențiere între incriminări. Iar, ceea ce privește condamnarea/ sancționarea agresorilor familiari, studiile ne

arată că, sancțiunile nu sunt suficiente pentru a-i descuraja pe agresorii familiari să comită acte de violență în familie și pentru ca victima să fie protejată [7, p. 54]. Acest lucru subliniază importanța încadrării faptelor violente în normele juridice penale sau contravenționale. Iar, dezincriminarea nu trebuie să afecteze sub nici o formă încadrarea articolului privind vătămarea sănătății sub aspect penal sau contravențional.

Analizând evoluțiile legislative la nivel național și internațional, dar și diversele studii consacrate violenței în familie, observăm că conceptul de decriminalizare a violenței în familie pentru unele state deja nu constituie ceva nou. Cercetătorii ruși consideră că dezincriminarea se referă la procesul de excludere a anumitor categorii de infracțiuni din Codul penal al Federației Ruse și includerea în categoria infracțiunilor administrative [8, p. 161], adică contravențiilor.

Dacă anterior am menționat că violența în familie este o preocupare primordială a tuturor țărilor, acest lucru nu-l putem spune despre Federația Rusă, deoarece subiectul violenței domestice a fost mult timp în afara zonei de interes public și de stat. În anul 2017 Duma de Stat a Federației Ruse a adoptat legea prin care incidentele de violență în familie care provoacă durere, dar nu și daune corporale reprezintă contravenții. Astfel, aceste modificări legislative au exclus bătăile și actele violente împotriva persoanelor dragi din domeniul de aplicare al articolului 116 din Codul penal al Federației Ruse. Săvârșirea acestor fapte este recunoscută ca contravenție administrativă în conformitate cu art. 6.1.1 din Codul contravențional al Federației Ruse, și numai un act repetat de violență domestică în decurs de un an este calificat drept infracțiune conform art. 116.1 din Codul penal al Federației Ruse [9]. Deci, bătăile domestice fără vătămare gravă a sănătății sunt considerate infracțiuni administrative (*în continuare contravenții*) și se pedepsesc cu amendă.

Prin urmare, dispoziția art. 6.1.1 a Codului Contravențional al Federației Ruse stabilește că, acțiunile care provoacă durere, dar nu și daune corporale se sancționează cu amendă de la 5 la 30 de mii de ruble, arest administrativ pentru o perioadă de 10 până la 15 zile sau muncă obligatorie timp de 60-120 de ore [10].

Spre deosebire de prevederile naționale privind violența în familie, faptele periculoase sunt sancționate, înafară de muncă neremunerată, arest contravențional și cu amendă. Referitor la amendă, putem menționa că unii legiuitori au renunțat la aceasta, deoarece se consideră că este achitată din contul veniturilor familiale, ceea ce este în defavoarea familiilor (în special cele cu venit mic). Alt moment important ar fi: prezența acțiunilor care provoacă doar durere, dar nu și daune corporale.

Adițional, legiuitorul a stabilit următoarele condiții de tragere la răspundere contravențională a agresorului familial pentru actele de violență:

- absența unei infracțiuni;
- persoana pentru prima dată comite astfel de acțiuni.

În același an, acest exemplu a fost urmat și de către Kazahstan, prin care bătăile și vătămările minore (vânătași, vânătăi și membre rupte) asupra sănătății au fost decriminalizate. Acestea fiind incluse în categoria faptelor contravenționale.

Conform art. 73 Codului contravențional al Republicii Kazahstan intitulat acțiuni ilegale în sfera familiei și relațiilor casnice, violența în familie presupune:

1. limbajul obscen, hărțuirea jignitoare, umilirea, deteriorarea obiectelor de uz casnic și alte acțiuni care exprimă lipsă de respect față de persoanele aflate în relațiile familiale și gospodărești cu infractorul, tulburarea liniștii acestora, comise într-o clădire individuală de locuit, apartament sau altă locuință, dacă aceste acțiuni nu cuprind semne ale unei infracțiuni, implică avertisment sau arest administrativ pentru 5 zile.

2. acțiunile prevăzute în partea întâi a acestui articol, săvârșite în mod repetat în decurs de un an de la aplicarea unei sancțiuni administrative, implică arest administrativ pentru 10 zile.

3. acțiunile prevăzute în partea a doua a acestui articol, săvârșite de persoane cărora nu li se aplică arestarea administrativă în conformitate cu partea a doua a articolului 50 din prezentul cod, atrage o amendă în valoare de cinci indici lunari de calcul [11].

După cum vedem, în cazul normei contravenționale din Kazahstan, acțiunile care sunt calificate drept contravenție sunt diverse, care presupune totodată și caracterul repetat al faptelor periculoase. Iar, sancțiunile în cazul violenței în familie sunt destul de ușoare, în special: avertismentul (care în legislația noastră lipsește), arestul, amenda.

O altă abordare legislativă privind contravenția de violență în familie ar fi a *Republicii Belarus*. Conform *articolului 10.1 Codului contravențional al Republicii Belarus*, intitulat cauzarea intenționată de vătămare corporală și alte acte violente sau încălcarea unui ordin de protecție, violența în familie presupune:

2. loviri care nu au cauzat vătămare corporală, provocarea intenționată de durere, suferință fizică sau psihică, comise împotriva unei rude apropiate, unui membru al familiei sau unui fost membru al familiei sau încălcarea unui ordin de protecție, implică o amendă de până la zece unități de bază, sau muncă în folosul comunității sau arest administrativ [12].

Conform *art. 93 Codului contravențional al Republicii Tadjikistan*, încălcarea cerințelor legislației Republicii Tadjikistan privind prevenirea violenței domestice, adică săvârșirea unui act intenționat de natură fizică, psihică sau economică sau amenințarea comiterii acestora în relațiile de familie, dacă acest act încalcă drepturile și libertățile unui membru de familie, în absența elementelor unei infracțiuni, atrage persoanelor fizice o amendă în mărime de două până la cinci ori indicele de calcul (de la 120 la 300 de somoni) sau arest până la 15 zile [13].

Dacă în cazul Republicii Belarus, legea practic nu se diferențiază, atunci în cazul Republicii Tadjikistan, contravenția cuprinde nu numai actele de violență fizică, dar și cele psihice și economice.

În cele din urmă, putem menționa că, dezincriminarea violenței în familie poate fi percepută de o societate drept, un anumit semnal privind viitoarele acțiuni privind calificarea corectă a faptelor periculoase a agresorului familial. Totodată, am putea menționa că, reglementările altor state privind violența în familie nu diferă atât de mult de prevederile legale ale Republicii Moldova, dacă analizăm din prisma sancțiunii aplicată, pe când în cazul faptelor periculoase care sunt cuprinse în normele legale contravenționale, acestea în unele cazuri diferă, ceea ce ne direcționează asupra regândirii/modificării normelor naționale contravenționale în acest domeniu.

În același timp, prin acțiuni concrete putem determina puterea preventivă a Codului Contravențional, deoarece avem capacitatea de a schimba modul în care vedem această problemă soluționată.

Referințe bibliografice

1. Boșcăneanu M. Incriminarea faptelor de violență în familie în legislațiile diferitor state, *Universul Juridic Premium* nr. 5/2022 (citat 23.07.2024). Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/geytcobtg4yto/incriminarea-faptelor-de-violenta-in-familie-in-legislatiile-diferitor-state>.

2. Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2009, nr.3-6/15, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.78-84.
3. Corcea N., Fortuna Gh. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al violenței în familie (art.201¹ CP RM) (citată 20.07.2024). Disponibil: <https://social.studiamsu.md/wp-content/uploads/2017/01/12.-p.98-112.pdf>.
4. Turcanu-Donțu A., Vîlcu N. Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie (citată 14.07.2024). Disponibil: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf.
5. Date statistice privind fenomenul violenței în familie (citată 01.08.2024). Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/date_statistice_violenta_in_familie_sem.i_2024.pdf
6. Rotari O., Milea D. Politica penală – instrument de realizare a criminalizării și decriminalizării, p. 123. (citată 20.07.2024). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/117-124_9.pdf.
7. Țurcan A., Cazacu D. Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pentru perioada 2018 -2023 (citată 27.07.2024). Disponibil: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf.
8. Музыченко П. Проблема декриминализация домашнего насилия (citată 25.07.2024). <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-dekriminalizatsii-domashnego-nasilie>.
9. Декриминализация домашнего насилия в Российской Федерации с учётом международно-правового опыта (citată 19.07.2024). Disponibil: <https://www.hse.ru/edu/vkr/360109969>.
10. Codul contravențional al Federației Ruse (citată 19.07.2024). Disponibil: http://base.garant.ru/12125267/1/#block_1000.
11. Codul contravențional al Republicii Kazahstan (citată 20.07.2024). Disponibil: https://kodeksy-kz.com/ka/ob_administrativnyh_pravonarusheniyah.htm.
12. Codul contravențional al Republicii Belarus. (citată 30.07.2024). Disponibil: <https://etalonline.by/document/?regnum=hk2100091>.
13. Codul contravențional al Republicii Tadjikistan (citată 29.07.2024). Disponibil: https://eurasiangroup.org/files/Legislation_RUS/Tadjikiston/supervision/4/KODEKS_R_ESPUBLIKI_TADZHIKISTAN_OB_ADMINISTRATIVNYH_PRAVONARUSHENIYAH.pdf.

PATRIMONIUL DEBITORULUI INSOLVABIL

THE INSOLVENT DEBTOR'S PATRIMONY

CHIRTOACĂ Rodica

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-000-8141-6507

E-mail: roddica@mail.ru

Summary: *The debtor's estate is a fundamental concept in insolvency proceedings and refers to the totality of assets and liabilities of a legal entity that falls under the insolvency procedure. It includes all the assets, rights, and obligations of the debtor at the moment the insolvency procedure is initiated and can be considered the economic activity estate of the debtor subjected to the procedure. An important aspect of defining the debtor's estate is distinguishing it from the debtor's patrimony. While the debtor's patrimony refers to the totality of its assets, rights, and obligations within a certain period, the debtor's estate focuses on those assets and liabilities that are subject to the insolvency procedure and are intended to be managed, realized, or liquidated in the interest of the creditors. It is important to emphasize that the debtor's estate is legally defined and regulated by specific insolvency legislation. Typically, it includes all the debtor's assets and liabilities at the time the procedure is opened, except for those expressly excluded by law or by the insolvency court based on justified reasons. Understanding and defining the debtor's estate is essential for comprehending the insolvency process and how the interests of creditors and the debtor are protected. In this context, the debtor's estate consists of the entity's patrimony and represents the totality of assets and liabilities of a legal entity subjected to the insolvency procedure.*

Keywords: *assets, liabilities, fixed assets, current assets, liquidation, realization or sale.*

După cum ne spun doctrinarii și istoricii, execuția silită asupra persoanei debitorului a fost înlăturată prin efectul legii „Poetelia Papria,, care interzicea creditorilor să procedeze la vânzarea ca sclavi sau uciderea debitorilor lor, statuând că executarea silită trebuie îndepărtată prin excelență împotriva patrimoniului debitorului, iar nu a persoanei sale[1,p.9]. Pe parcursul evaluării istoriei, dreptul roman a înlocuit , justiția privată cu justiția publică, iar pe de altă parte, a înlocuit „răzbunarea personală,, adică vânzarea ca sclav a debitorului sau uciderea acestuia, cu încasarea datoriei din averea debitorului [2,p.16].

După cum observăm încă din timpuri străvechi modalitatea de rambursare a datoriilor creditorilor se efectua din averea sau patrimoniul debitorului . În literatura de specialitate termenul patrimoniu derivă din cuvântul latinesc „*patrimonium*,, are sensul de universalitate de bunuri rămase de la *decujuns*; urmând a face obiectul succesiunii între erezi [3. p.743]. Patrimoniu , în sine, desemnează totalitatea drepturilor (reale și de creanță) și a obligațiilor unei persoane fizice sau juridice care au o valoare economică. În patrimoniu se includ bunurile la care se referă aceste drepturi, deoarece patrimoniu este universalitatea bunurilor , drepturilor și obligațiilor unei persoane . Între bunuri și patrimoniu există corelația ca de la parte la întreg. Bunul poate fi evaluat individual sau ca parte a întregului.

În viziunea doctrinarului român,Vonică Romul Petru, patrimoniul este suportul material al activității comerciantului , deoarece mijloacele materiale și bănești care-l compun îi dau

posibilitatea comerciantului să participe la circuitul economic și să încheie acte juridice. [3. p.744]

Patrimoniul este cadrul în cuprinsul căruia se reflectă activitatea economică desfășurată de comerciant ca titular al unei întreprinderi comerciale. Activitatea comercială reprezintă un șir de acte, fapte și operațiuni juridice , având ca obiect dobândirea și transferul proprietății unor bunuri care intră sau ies din patrimoniul mijloacelor de acțiune: capitaluri, localuri, mărfuri , iar când este vorba de o industrie , se cer instalații , utilaje costisitoare, mărci de fabrică, brevete, desene industriale, care împreună constituie patrimoniul comercial.

Conform Legii contabilității și raportării financiare nr.287/17 [5.], în patrimoniu sunt cuprinse elemente *active* care sunt bunurile și drepturile asupra lor și elementele *pasive* care sunt sarcinile și obligațiile unei persoane . Elementele active sau activul patrimoniului sunt cele care garantează ansamblu pasivului său. Într-adevăr , patrimoniul constituie o garanție a satisfacerii creanțelor creditorilor chirografari. Debitorul răspunde pentru îndeplinirea obligațiilor sale cu toate bunurile sale mobile și imobile, prezente și viitoare. Bunurile unui debitor servesc la asigurarea comună a creditorilor săi și prețul lor se împarte între ei, proporțional cu valoarea creanțelor respective, afară de cazul când există între creditori cauze legitime de preferință. Totuși , debitorul va putea să dispună în continuare de bunurile sale, având facultatea să-și înstrăineze orice bun și chiar toate bunurile, cu bună – credință , putând să-și asume noi obligații. [3 p. 745].

Bunurile ce compun activul și pasivul sunt supuse unui regim juridic diferit. Astfel, bunurile corporale mobile și imobile sunt reglementate de normele dreptului comun, în timp ce bunurile incorporale specifice comerțului , cum sunt; fondul de comerț, proprietatea industrială, valorile mobiliare, sunt supuse unui regim juridic special. În vederea clarificării noțiunii de patrimoniu prezintă o deosebită importanță următoarele mijloace; a)mijloacele economice și a) sursele economice.

La rândul lor mijloacele economice sunt compuse din totalitatea activelor materiale și bănești care servesc la desfășurarea activității comerciantului. Aceste active se prezintă sub forma mijloacelor fixe și sub forma mijloacelor circulante.

- a) *Mijloacele fixe* sunt bunuri materiale care iau parte la mai multe cicluri de producție, consumându-se treptat și transferându-și parțial valoare asupra produselor fabricate , pe măsura utilizării lor (amortizare). Această grupă de mijloace economice se poate clasifica în mai multe subgrupe, în raport cu diferite criterii. După natura activității lor economice , acestea se împart între active fixe productive și active fixe neproductive (necesități culturale, sanitare). După caracterul și destinația lor în producție , activele fixe se împart în; clădiri, mașini de forță, utilaje, instalații de lucru, aparate de măsură, control și reglare, mijloace de transport, animale, plantații, inventar, gospodărire. După apartenența lor, activele fixe pot fi proprii sau închiriate.
- b) *Mijloace circulante* sunt bunuri destinate să asigure continuitatea producției și circulației mărfurilor. Ele se consumă în întregime, în fiecare ciclu de producție își schimbă forma materială și trec succesiv prin fazele de aprovizionare, producție și desfacere. Activele circulante se pot grupa în; - active circulante materiale, - active circulante bănești, - active circulante în decontare:
 - active circulante materiale sunt formate din ; materii prime , materiale, combustibili, semifabricate, producție neterminată, produse finite, ambalaje,

- activele circulante bănești sunt constituite din sume de bani aflate în casieria comerciantului , în conturi la diferite bănci, acreditive, carnete de cecuri,
- active circulante în decontare sunt valori materiale sau bănești avansate de comerciant altor comercianți care urmează a fi decontate ulterior. Efectele comerciale mai importante sunt: cambia, biletul la ordin, cecul, warantul. [4. p. 289].

Cea de a doua categorie care formează patrimoniu sunt *sursele mijloacelor economice*, ce reprezintă originea sau modul de dobândire al acestora . Din punctul de vedere al surselor , mijloacele economice pot fi clasificate în; capital propriu sau asimilat; capital atras;; credite și împrumuturi; [3. p. 747].

Capitalul propriu este format din fonduri bănești care reprezintă capitalul social și fondurile proprii,

Capitalul atras reprezintă datoriile bănești ale comerciantului față de alți agenți economici sau față de stat, provenite din decalajul format între data unor acte, prestări servicii sau executarea unor lucrări ori diverse alte obligații și momentul efectiv al plății. În astfel de cazuri, între momentul primirii fondurilor bănești și cel al achitării lor, trece o perioadă de timp, în care ele sunt atrase în circuitul economic al comerciantului în cauză, de unde denumirea de capital atras. Fac parte din aceste fonduri; datoriile comerciantului față de alți agenți economici pentru mărfurile livrate, serviciile prestate sau lucrările executate de aceștia; obligațiile față de angajați pentru sumele ce li se cuvin cu titlu de salarii, obligațiile comerciantului față de bugetul statului. [3. p.747).

Creditele și împrumuturile sunt datorii ale comerciantului față de bănci pentru sumele primite sub formă de credite , în vederea acoperirii temporare a necesarului de fonduri bănești.

Luete în ansamblul cele menționate mai sus, legiuitorul la momentul creării legislației în domeniul insolvenței a denumit patrimoniu - ca *masa debitoare*. Astfel, averea debitorului insolvent, numită în Legea nr. 149/12 [6.], masa debitoare reprezintă totalitatea valorilor patrimoniale pe care le are debitorul și care pot fi urmărite de creditorii . În această masă intră toate bunurile, inclusiv mijloace bănești în numerar și fără numerar, în monedă națională și în valută străină, aflate în proprietatea debitorului la data intentării procesului de insolvență, dobândite sau recuperate pe parcursul acestuia, cu excepția bunurilor care, potrivit legii, nu sânt pasibile de executare silită. Aceasta este baza materială a răspunderii debitorului insolvent pentru obligațiile asumate și neexecutate. În procesul de insolvență , masa debitoare poate fi completată cu anumite valori (bani sau bunuri) dobândite prin rezilierea sau anularea unor contracte civile sau comerciale ale debitorului insolvent. Patrimoniul debitorului este reflectat din momentul depunerii cererii introductive de către debitor cu anexarea listei bunurilor deținute în proprietate. În cazul când cererea este înaintată de către creditor, debitorul prin depunerea referinței indică bunurile care le deține pentru confirmarea existenței sau inexistenței temeiurilor de intentare a procedurii insolvenței.

Indiferent de persoana care depune cerere de intentarea a procedurii de insolvență , administratorul insolvenței , ia în primire patrimoniul , inventariază bunurile debitorului , le sigilează după caz. Aceste acțiuni sunt necesare pentru determinarea masei active și verificarea existenței bunurilor indicate în listă sau în bilanțul contabil , cu atât mai mult că din banii obținuți din vânzarea lor se vor stinge obligațiile debitorului. La momentul efectuării inventarierii administratorul insolvenței descrie bunurile, indică valoarea lor de bilanț, de la data inventarierii și care este prețul de piață. În cazul în care administratorul insolvenței nu poate

determina prețul de piață a bunurilor debitorului insolubil este îndreptățit să apeleze la serviciile unor experți.

În concluzie, patrimoniul comercial cuprinde numai acele bunuri pe care comerciantul le-a afectat exercitării comerțului. El are o existență faptică, suportul său fiind în voința comerciantului și în lege. Acest patrimoniu constă într-o universalitate juridică de bunuri, cu o compoziție și valoare variabilă, în raport cu viața economică a societății și /sau conjunctura generală a pieței, având o autonomie distinctă și independentă de elementele materiale componente. Patrimoniu ca fiind reflectarea în expresie bănească a bunurilor mobile și imobile, inclusiv solul, bogățiile naturale, zăcămintele și alte bunuri cu potențial economici, disponibilitățile bănești, titlurile de valoare, drepturile și obligațiile comercianților, precum și mișcările și modificările intervenite în urma operațiilor patrimoniale efectuate, veniturile și rezultatele obținute de acestea. Iar datorită existenței patrimoniului comerciantului poate fi formată masa debitoare în cadrul procedurii de insolabilitate, și ca consecință se realizează scopul legii, care este unul de restituire a creanțelor creditorilor procedurii.

Referințe bibliografice:

1. Costin M.F. Miff A. Falimentul, Evoluții și actualitate. București: Lumina Lex, 2000.
2. Roșca N. Instituția falimentului în Republica Moldova. Chișinău: Sn., 2001.
3. Vonică R.P. Drept comercial, partea generală. București: Lumina Lex, 2000.
4. Baieș S. Roșca N. Dreptul Afacerilor. Chișinău: ÎSFT-P. Tipografia Centrală, 2011.
5. Legea contabilității și raportării financiare nr.287/2017; Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143282&lang=ro#
6. Legea insolabilității nr.149/2012. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144452&lang=ro#

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII MEMBRILOR ORGANELOR DE CONDUCERE A PERSOANELOR JURIDICE INSOLVABILE ȘI DESCALIFICĂRILE APLICABILE LOR

PARTICULARS OF THE LIABILITY OF THE MEMBERS OF THE MANAGEMENT BODIES OF INSOLVENCY LEGAL PERSONS AND THEIR APPLICABLE DISQUALIFICATIONS

FANARI Svetlana
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0005-3416-1974
E-mail: fanarismv79@gmail.com

Rezumat. Potrivit art. 2 din Legea insolabilității nr. 149 din 29.06.2012¹⁸, starea de insolabilitate este definită ca – acea situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a își onora obligațiile de plată, constatată prin act judecătoresc de dispoziție.

Iar, prin incapacitate de plată – situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea lui de a își executa obligațiile pecuniare scadente, inclusiv obligațiile fiscale. Incapacitatea de plată este, de regulă, prezumată în cazul în care debitorul a încetat să efectueze plăți.

În aceeași ordine de idei, prin supraîndatorare se are în vedere – acea situație financiară a debitorului, a cărei răspundere este limitată prin lege la valoarea patrimoniului său, în care valoarea bunurilor nu mai acoperă obligațiile existente ale acestuia.

De cele mai dese ori, în cazul existenței unuia dintre temeiurile invocate și intentării procedurii de insolabilitate, masa debitoare a debitorului insolubil nu este suficientă pentru satisfacerea deplină a creanțelor creditorilor. În acest, din urmă caz, legiuitorul a instituit cu titlu de excepție de la regula generală potrivit căreia fondatorul persoanei juridice nu răspunde pentru obligațiile acesteia, instituția răspunderii patrimoniale subsidiare a organelor de conducere a debitorului și a altor persoane în condițiile și limitele strict prevăzute de lege, care nu exclude aplicarea față de debitor sau membrii organelor de conducere al acestuia a unor sancțiuni contravenționale sau pedepse penale pentru fapte ce constituie contravenții sau infracțiuni.

Summary. According to art. 2 of the Insolvency Law no. 149 of 29.06.2012, the state of insolvency is defined as - that financial situation of the debtor characterized by the inability to honor his payment obligations, ascertained by a judicial act of disposition.

And, by inability to pay – financial situation of the debtor characterized by his inability to execute his due pecuniary obligations, including fiscal obligations. Insolvency is usually presumed if the debtor has stopped making payments.

In the same vein, over-indebtedness refers to the financial situation of the debtor, whose liability is limited by law to the value of his assets, in which the value of the assets no longer covers his existing obligations.

Most of the time, in the case of the existence of one of the invoked grounds and the initiation of the insolvency procedure, the debtor mass of the insolvent debtor is not sufficient for the full satisfaction of the creditors' claims. In this, last case, the legislator instituted as an exception to the general rule according to which the founder of the legal entity is not liable for its obligations, the institution of subsidiary patrimonial

¹⁸ Publicată în Monitorul Oficial Nr. 193-197, art. nr. 663 din 14.09.2012. În vigoare din 13.03.2013

liability of the management bodies of the debtor and other persons under the conditions and limits strictly provided by law, which does not exclude the application to the debtor or the members of its management bodies of contraventional sanctions or criminal penalties for acts that constitute contraventions or crimes.

Keywords: *patrimonial transfer, debtor, subsidiary liability; jointly and severally prejudicial act, management bodies of the debtor; commercial activity.*

Potrivit art. 15, alin. (1) din legea menționată, în cazul insolvabilității debitorului din culpa fondatorilor (membrilor) lui, a membrilor organului executiv sau a unor alte persoane care au dreptul de a da indicații obligatorii pentru debitor ori care pot influența în alt mod acțiunile debitorului (insolvabilitate intenționată), aceștia poartă răspundere subsidiară solidară față de creditorii în măsura în care bunurile debitorului sînt insuficiente pentru executarea creanțelor creditorilor.

Totodată, potrivit art. 248, alin. din aceeași lege, dacă în cadrul procesului sînt identificate persoane cărora le-ar fi imputabilă apariția stării de insolvabilitate a debitorului, la cererea administra-torului insolvabilității/lichidatorului instanța de insolvabilitate poate dispune ca o parte din datoriile debitorului insolvabil să fie suportate de membrii organelor lui de conducere și/sau de supraveghere, precum și de orice altă persoană, care i-au cauzat insolvabilitatea prin una dintre următoarele acțiuni:

- a) folosirea bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal; b) desfășurarea unei activități comerciale în interes personal sub acoperirea debitorului;
- c) majorarea fictivă a pasivelor debitorului și/sau deturnarea (ascunderea) unei părți din activul debitorului;
- d) procurarea de fonduri pentru debitor la prețuri exagerate;
- e) ținerea unei contabilități fictive sau contrare prevederilor legii, precum și contribuirea la dispariția documentelor contabile, a documentelor de constituire;
- f) dispunerea continuării unei activități a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată;
- g) dispunerea, în luna precedentă încetării plăților, de a se plăti cu preferință unui creditor în dauna celorlalți creditori;
- h) nedepunerea cererii de intentare a procesului de insolvabilitate conform prevederilor art. 14;
- i) comiterea altor acțiuni care au adus daune proprietății debitorului.

Sintetizând prevederile normelor citate *supra*, constatăm cu titlu generic că sunt pasibili de răspundere patrimonială subsidiară în cadrul procedurii de insolvabilitate, următoarele categorii de subiecți:

- Fondatorul (membri lui) debitorului insolvabil;
- Membrii organului executiv;
- Alte persoane, care au dreptul de a da indicații obligatorii pentru debitor ori care pot influența în alt mod acțiunile debitorului.

În această ordine de idei, este de menționat că, potrivit art. 247, alin. (1) din legea 149/2012, la categoria membrilor organelor de conducere a debitorilor pot fi:

- debitorul persoană fizică ce desfășoară activitate individuală de întreprinzător;
- fondatorul întreprinderii individuale sau al gospodăriei țărănești (de fermier);
- administratorii societăților comerciale, membrii organelor executive;
- membrii consiliilor de supraveghere (de observatori);

- lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare;
- contabili.

Prin urmare, după cum observăm, coroborând cele trei norme citate *supra*, legiuitorul a stabilit exact și exhaustiv cercul persoanelor care pot fi atrase la răspundere subsidiară, lipsa uneia dintre calitățile menționate *supra* exclude posibilitatea atragerii la răspundere subsidiară.

Referitor la antrenarea răspunderii patrimoniale subsidiare față de alte persoane, cărora le-ar fi imputabilă apariția stării de insolvabilitate a debitorului, legea nu dispune cu privire la identitatea acestor persoane, astfel încât în această categorie pot fi incluse și persoanele care au acționat în calitate de administrator de fapt al debitorului, respectiv persoanele care, fără a îndeplini condițiile legale, au exercitat totuși atribuțiile acestei funcții (beneficiari efectivi).

De asemenea, trebuie să atragem atenția asupra faptului că, potrivit art. 247, alin. (4) din lege, în caz de pluralitate, răspunderea persoanelor pasibile de răspundere subsidiară este solidară, cu condiția ca apariția stării de insolvabilitate **să fie actuală sau anterioară perioadei** în care și-au exercitat mandatul ori au deținut poziția ce ar fi putut cauza insolvabilitatea debitorului. Persoanele în cauză se pot apăra de solidaritate dacă, în organele colegiale de conducere ale debitorului, s-au opus actelor sau faptelor care au cauzat insolvabilitatea sau dacă au lipsit de la luarea deciziilor care au cauzat insolvabilitatea și au făcut să se consemneze, ulterior luării deciziei, opoziția lor la aceste decizii.

Limite temporale. Este de menționat că, potrivit art. 247, alin. (2) din legea nr. 149/2012, persoanele respective pot fi atrase la răspundere subsidiară, doar dacă dețineau funcțiile respective la data intentării procedurii de insolvabilitate, precum și celor au deținut aceste funcții pe parcursul ultimelor 24 de luni anterioare procesului de insolvabilitate. Încetarea calităților menționate la art.247, alin. (1), exclude posibilitatea atragerii la răspundere subsidiară.

În același sens, potrivit 248, alin. (5) din legea dată, prevede că termenul de prescripție pentru acțiunea prevăzută la alin. (1) este de 3 ani. Termenul începe să curgă de la data în care a fost cunoscută sau trebuia să fie cunoscută persoana care a cauzat insolvabilitatea, dar nu mai târziu de 2 ani de la data hotărârii de intentare a procedurii de insolvabilitate.

Ficînd o analiză a temeiurilor prevăute la art. 248, alin. (1) din Legea 149/20120 putem stabili următoarele temeiuri legale de atragere la răspundere subsideară:

Prin folosirea bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal se înțelege săvârșirea acelor fapte ilicite, prin care se deturnează utilizarea bunurilor și fondurilor bănești ale societății de la scopul lor firesc, într-o utilizare frauduloasă, respectiv în interes propriu sau în interesul unei terțe persoane. Fac parte din această categorie de fapte ilicite: încheierea unui contract de locațiune referitor la un bun al persoanei juridice cu plata unei chirii reduse sub prețul pieței, fără să existe pentru acest fapt motive justificative; plata unor dividende fictive etc.

Prin desfășurarea unei activități comerciale în interes personal sub acoperirea debitorului se înțelege săvârșirea acelor fapte ilicite, prin care patrimoniul debitorului este folosit în scopul obținerii de beneficii în interes propriu, și nu în interesul debitorului. Fac parte din această categorie de fapte: obținerea unui împrumut bancar, de către unul dintre membrii organelor de conducere și/sau de către alte persoane, în folosul propriu, pentru care s-a garantat cu bunurile debitorului; efectuarea unor acte de comerț în interes propriu, a căror executare a fost garantată cu bunurile debitorului etc.

Prin majorarea fictivă a pasivelor debitorului și/sau deturnarea (ascunderea) unei părți din acti vul debitorului vom înțelege acele fapte ilicite de natură contabilă, prin care o parte a activului sau anumite bunuri individual determinate sunt deturnate de la destinația lor normală. Fac parte din

această categorie faptele ilicite, prin care se realizează dispariția unor acte contabile justificative, falsificarea unor acte contabile în sensul modificării destinației bunului sau a naturii bunului intrat în patrimoniul debitorului etc. Prin majorarea, în mod fictiv, a pasivului înțelegem orice fapte ilicite de natură contabilă prin care se mărește în mod fictiv pasivul patrimonial al debitorului. Fac parte din această categorie de fapte ilicite: falsificarea registrelor contabile prin introducerea unor obligații inexistente sau păstrarea unor datorii deja plătite.

Prin procurarea de fonduri pentru debitor la prețuri exagerate se înțelege săvârșirea acelor fapte, prin care membrii organelor de conducere ale debitorului, în vederea evitării sau amânării declanșării procesului de insolabilitate, folosesc mijloace în care prestația societății conduse de aceștia este în mod vădit disproporționat de mare față de cea oferită în schimb. Cu titlu de exemplu, în această categorie de fapte ilicite intră orice împrumut de sume contractat în condiții mai oneroase decât condițiile pieței (de exemplu, la o dobândă mult mai ridicată decât cea de pe piață).

Prin ținerea unei contabilități fictive sau contrare prevederilor legii, precum și contribuirea la dispariția documentelor contabile, a documentelor de constituire și a ștampilei se înțelege săvârșirea acelor fapte ilicite, prin care se încalcă reglementările imperative ale Legii contabilității, indiferent dacă acestea reprezintă infracțiuni, contravenții sau simple delikte civile. Astfel, însuși faptul netransmiterii către administratorul provizoriu de către membrii organelor de conducere ale debitorului a documentelor contabile, a documentelor de constituire și a ștampilei, conform art.27 din Legea nr. 149/2012, creează o prezumție relativă a neținerii contabilității în conformitate cu legea și a legăturii de cauzalitate dintre această faptă și incapacitatea de plată a debitorului.

Prin dispunerea continuării unei activități a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată se înțelege acel ansamblu de activități care, deși sunt vădit prejudiciabile din punct de vedere financiar pentru patrimoniul debitorului, sunt continuate în mod conștient și voit de membrii organelor de conducere, cu scopul de a obține câștiguri personale. Fac parte din această categorie de fapte ilicite: încheierea unui contract cu unul dintre membrii organelor de conducere sau cu o rudă apropiată a acestuia ori cu o societate controlată de una dintre aceste persoane, în care prestația acesteia din urmă este vădit disproporționată față de prestațiile societății la care persoana responsabilă este membru al organelor de conducere.

Prin dispunerea, în luna precedentă încetării plăților, de a se plăti cu preferință unui creditor în dauna celorlalți creditori se înțelege ansamblul faptelor, prin care membrii organelor de conducere, în luna precedentă insolabilității debitorului, plătesc sau dispun plata cu preferință a unui creditor în detrimentul celorlalți creditori.

Conform art. 14 alin. (1) - (3) Legea insolabilității nr. 149 din 29 iunie 2012, debitorul este obligat să depună cerere introductivă dacă există unul din temeiurile prevăzute la art.10. Debitorul este obligat să depună cerere introductivă și în cazul în care: a) executarea integrală a creanțelor scadente ale unui sau ale mai multor creditori poate cauza imposibilitatea satisfacerii integrale la scadență a creanțelor celorlalți creditori; b) în cadrul lichidării, care se efectuează conform altor legi, devine evident că debitorul nu poate satisface integral creanțele creditorilor. Debitorul este obligat să depună cerere introductivă imediat, dar nu mai târziu de expirarea a 30 de zile calendaristice din data survenirii temeiurilor indicate în prezentul articol la alin.(2) și la art.10 alin.(2).

Pentru a putea fi dispusă, administratorul de insolabilitate/lichidatorul sau oricare creditor va trebui să indice, iar instanța de insolabilitate să constate, legătura de cauzalitate dintre faptele prejudiciabile expuse *supra* săvârșite de una din categoriile de persoane pasibile de răspundere subsidiară și starea de insolabilitate a debitorului.

Raportul de cauzalitate este și condiția în funcție de care se determină mărimea despăgubirii. Se repară numai prejudiciul care este consecința directă a faptei ilicite. În contextul proceselor de insolabilitate, este de remarcat că răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere ale debitorului și/sau a altor persoane care i-au cauzat insolabilitatea nu poate fi angajată fără a exista o legătură de cauzalitate între fapta ilicită săvârșită de persoanele vizate și prejudiciul produs, caracterizat prin neexecutarea integrală a creanțelor creditorilor. Ca urmare, toate faptele ilicite săvârșite de membrii organelor de conducere ale debitorului și/sau de orice altă persoană prin intermediul cărora acești a i-au cauzat insolabilitatea, indiferent dacă acestea reprezintă o cauză directă a prejudiciului sau doar o condiție prilej pentru săvârșirea faptei ilicite, sunt susceptibile de a conduce la antrenarea răspunderii patrimoniale față de aceste persoane.

Membrii organelor de conducere nu răspund pentru o simplă incapacitate managerială, ci pentru săvârșirea unor fapte cu caracter ilicit, urmărind, de regulă, deturnarea activității de la realizarea scopului pentru care a fost constituită societatea debitoare și satisfacerea unui interes personal sau al unui terț, astfel că în practică există tendința de a califica această formă a răspunderii ca având caracter delictual în toate situațiile.

Administratorul insolabilității/lichidatorul va analiza de asemenea existența legăturii de cauzalitate dintre eventuala faptă a persoanei care făcea parte din organele de conducere ale debitorului și starea de insolabilitate în care acesta a ajuns. Sunt îndeplinite condițiile atragerii la răspundere nu numai atunci când săvârșirea faptei a constituit o condiție determinantă a incapacității de plată a debitorului, dar și atunci când fapta ilicită a constituit numai o condiție favorizantă.

În cazul în care cererea privind antrenarea răspunderii este introdusă de administratorul insolabilității sau lichidator, cât și în cazul în care cererea este introdusă de un creditor, aceasta este, fundamentată de regulă, pe datele și informațiile furnizate prin raportul administratorului insolabilității, prevăzut la art. 114 din Legea Insolabilității, cu indicarea faptelor ilicite pentru care ar putea fi angajată răspunderea personală patrimonială a persoanelor menționate la art. 248 alin. (1) Legea Insolabilității.

Recurgerea la datele cuprinse în raportul administratorului insolabilității se dovedește a fi utilă și datorită faptului că acesta cuprinde o analiză complexă a situației economice a debitorului din ultimii 3 ani anteriori declanșării procesului de insolabilitate, cauzele și împrejurările care au adus debitorul în această situație, precum și, după caz, persoanele care, prin faptele lor, se fac culpabile de insolabilitate. Raportul va trebui să cuprindă analiza concretă a conduitei foștilor membri ai organelor de conducere și de supraveghere ale debitorului și/sau a oricărei alte persoane care ar fi putut contribui prin faptele sale la insolabilitatea debitorului, dar și analiza circumstanțelor economico-financiare cu care societatea debitoare s-a confruntat.

De asemenea, este de menționat că, răspunderea subsidiară în temeiul art. 15 din lege persoana responsabilă va răspunde în limita părții neacoperite a creanțelor creditorilor din masa debitoare, pe când în temeiul art. 248, va putea fi angajată răspunderea subsidiară pentru o parte din datoriile debitorului, mărimea căreia va fi determinată în funcție de gradul în care fapta prejudiciabilă a dus, sau a contribuit la starea de insolabilitate a debitorului.

Potrivit art. 5, alin. (5), lit. f) din legea 149, tragerea la răspundere a membrilor organelor de conducere care au contribuit la insolabilitatea debitorului intră în competențele instanței de insolabilitate, care se determină în condițiile stabilite de lege și Codul de procedură civilă.

Asupra atragerii la răspundere subsidiară a persoanelor responsabile de insolvabilitatea debitorului instanța de insolvabilitate se pronunță prin hotărâre, care poate fi contestată cu apel de persoanele vizate în ea.

Sumele încasate potrivit dispozițiilor art. 248 vor intra în masa debitoare și vor fi destinate, în cazul procedurii de restructurare, completării fondurilor necesare în continuarea activității debitorului, iar în caz de faliment, în acoperirea pasivului.

Executarea silită împotriva persoanelor prevăzute la art. 247 și art. 248 alin. (1) o efectuează executorul judecătoresc conform Codului de executare.

După închiderea procedurii falimentului sau a procedurii de restructurare a debitorului, sumele obținute din executarea silită se repartizează de către administratorul insolvabilității/lichidator, în conformitate cu prezenta lege, în temeiul tabelului definitiv consolidat și al planului de distribuire finală.

Bibliografie:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225/2003 (republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.285–294, art.436)
2. Legea insolvabilității nr. 149 din 29.06.2012, Publicată în Monitorul Oficial Nr. 193-197, art. nr. 663 din 14.09.2012. În vigoare din 13.03.2013
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la aplicarea în practica judiciară a Legii insolvabilității nr. 2 din 24.03.2014;
4. Recomandarea nr. 58 cu privire la modul de aplicare a unor prevederi legale la soluționarea pricinilor ce țin de desfășurarea procesului de insolvabilitate;
5. Recomandarea nr. 86 din 20.01.2016 Cu privire la practica aplicării art.248 alin.(5) din Legea insolvabilității nr.149 din 29.06.2012;
6. Lilian Popa, Boris Birca, Irina Selevestru [et al.] ; coord.: Svetlana Novac, Manualul administratorului autorizat/ Inst. Naț. al Justiției. – Chișinău : S. n., 2015 (F.E.-P. „Tipografi a Centrală”).
7. Burea Olga, Răspunderea subsidiară în cadrul procesului de insolvabilitat, Bizlaw. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/2017/03/02/raspunderea-subsidiara-in-cadrul-procesului-de-insolvabilitate>.
8. Decizia CSJ nr. 2ri-2/17 din 08.02.2017;
9. Decizia CSJ nr. 2ri-276/17 din 30.08.2017;
10. Decizia CSJ nr. 2ri-426/17 din 17.12.2017;
11. Decizia CSJ nr. 2ri-112/18 din 08.04.2018.

INSOLVABILITATEA MASEI SUCCESORALE – METODĂ DE RECUPERARE A CREAŢELOR DUPĂ DECESUL PERSOANEI FIZICE DEBIOTARE

INSOLVENCY OF THE SUCCESSOR'S ASSETS - METHOD OF RECOVERY OF CLAIMS AFTER THE DEATH OF THE INDIVIDUAL NATURAL PERSON

FANARI Svetlana
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0005-3416-1974
E-mail: fanarism79@gmail.com

Rezumat. Pe parcursul vieţii persoana fizică este antrenată într-un şir de raporturi juridico-economice a căror realizare se efectuează prin asumarea de obligaţii şi drepturi, ce urmează a fi executate într-un anumit termen şi în diferite condiţii.

Însă, independent de voinţa persoanei fizice, survine decesul acestuia până la executarea integrală a obligaţiilor asumate în raporturile juridico-economice, ceea ce face ca executarea obligaţiilor să fie practic imposibilă, iar creditorul care se aştepta la executarea obligaţiilor este pus într-o situaţie nefavorabilă.

Astfel, legiuitorul a adus o inovaţie în legislaţia Republicii Moldova prin reglementarea procedurii de insolabilitate a masei succesorale a defunctului.

Este de remarcat faptul că această instituţie – insolabilitatea masei succesorale, a fost creată pentru a ajuta moştenitorii care au primit prin moştenire mai multe datorii (pasive) decât venituri (active) şi doresc a-şi proteja propriul patrimoniu de creditori străini.

Summary. During the course of life, the natural person is involved in a series of juridical-economic relationships, the realization of which is carried out by assuming obligations and rights, which are to be executed within a certain period and under different conditions.

But, independently of the natural person's will, his death occurs before the full execution of the obligations assumed in the juridical-economic relationships, which makes the execution of the obligations practically impossible, and the creditor who expected the execution of the obligations is put in an unfavorable situation.

Thus, the legislator brought an innovation in the legislation of the Republic of Moldova by regulating the insolvency procedure of the estate of the deceased.

It is worth noting that this institution – the insolvency of the estate, was created to help the heirs who received more debts (passives) than income (assets) by inheritance and want to protect their own patrimony from foreign creditors.

Keywords: insolvency of the estate, creditors of the estate, validated creditors, inventory of the estate, deceased

La examinarea cauzei de insolabilitate a masei succesorale se aplică etape procesuale specifice şi anume: prima etapă- constatarea existenţei stării de insolabilitate a masei succesorale şi a doua etapă – aplicarea unui fel de procedură a insolabilităţii (restructurare sau restructurare accelerată, faliment sau faliment simplificat).

În cadrul primei etape a procedurii – constatarea existenţei stării de insolabilitate, instanţa de judecată emite un act procedural sub formă de încheiere, ca urmare a înaintării cererii

introdutive cu privire la intentarea procedurii de insolabilitate a masei succesore de către subiecții procedurii de insolabilitate a masei succesore.

Prin urmare, subiecții cu drept de inițiere și înaintare a unei cereri introdutive cu privire la intentarea procesului de insolabilitate a masei succesore sunt:

- Moștenitorii;
- Creditorul oricărui moștenitor, pe cale oblică, în condițiile legii;
- Administratorul masei succesore sau custodele, executorul testamentar care are dreptul de a administra masa succesorală;
- Orice creditor al masei succesore.

Prin încheierea menționată, instanța de judecată aplică măsurile de asigurare în vederea menținerii stării bunurilor ce fac parte din masa succesorală precum și desemnează un administrator provizoriu ce va administra masa succesorală a defunctului. Totodată, instanța de judecată va obliga administratorul provizoriu de a examina și a stabili dacă există sau nu temei de intentare a procedurii de insolabilitate față de masa succesorală a defunctului cu prezentarea unui raport asupra măsurilor întreprinse în scopul executării încheierii de admitere spre examinare a cererii introdutive. La fel, instanța de insolabilitate va stabili și data la care urmează a fi examinată cererea introductivă cu privire la intentarea procedurii de insolabilitate a masei succesore.

În cadrul perioadei de observare, administratorul provizoriu informează toate registrele publice ce duc evidența bunurilor masei succesore despre inițierea procedurii de insolabilitate a masei succesore și consemnarea în aceste registre a mențiunii despre desemnarea administratorului provizoriu al masei succesore.

Ulterior, administratorul provizoriu va întocmi un raport cu privire la acțiunile întreprinse în scopul executării măsurilor de asigurare dispuse de către instanța de insolabilitate, ce va conține argumentele referitoare la existența sau inexistența temeiurilor de intentare a procedurii de insolabilitate și concluzii cu privire la starea economică și volumul masei succesore și a masei credale și a propunerilor către instanța de insolabilitate despre procedura ce urmează a fi intentată, fie procedura de insolabilitate, fie procedura simplificată a falimentului.

Totodată, administratorul provizoriu al masei succesore va întocmi și un tabel preliminar al creanțelor față de patrimoniul masei succesore, prin care va indica valoarea și rangul de prioritate a creanțelor cunoscute față de patrimoniul masei succesore.

Astfel, în baza aprecierii concluziilor înserate în raportul de activitate a administratorului provizoriu cît și în baza aprecierii argumentelor din cererea introductivă cu privire la intentarea procedurii de insolabilitate a masei succesore, instanța de insolabilitate va pronunța o hotărîre prin care va constata solvabilitatea masei succesore și va respinge cererea introductivă, or va constatat insolabilitate masei succesore și va intenta procedura de insolabilitate a masei succesore, sau va intenta procedura simplificată a falimentului în cazul lipsei bunurilor în patrimoniul masei succesore a defunctului.

Este de menționat că spre deosebire de procedura generală cu privire la intentarea procesului de insolabilitate față de persana juridică (debitor), în cadrul procesului de insolabilitate a masei succesore există mai multe temeiuri de intentare a procesului de insolabilitate și anume stipulate la art.235⁵ din Legea insolabilității, după cum urmează:

incapacitatea de plată a masei succesore sau supraîndatorarea acesteia.;

Dacă cererea introductivă este depusă de către moștenitor, administratorul masei succesore, custode sau executorul testamentar, temei de intentare a procesului de insolabilitate îl

constituie pericolul intrării masei succesore în incapacitate de plată când, în mod previzibil, nu se vor putea executa obligațiile pecuniare devenite scadente. [3]

Respectiv, prima etapă a procesului de insolabilitate în privința masei succesore se finalizează odată cu pronunțarea unei hotărâri de intentare a procesului de insolabilitate în privința masei succesore a defunctului.

Procedura de insolabilitate a masei succesore este un ansamblu de norme, conform cărora se urmărește administrarea patrimoniului succesoral ce a aparținut defunctului și întreprinderea măsurilor necesare întru acoperirea creanțelor, prin participarea concursuală a tuturor creditorilor, diferențiați pe categorii în funcție de natura și rangul creanței, fie prin restructurarea masei succesore, fie prin faliment.

În ce privește dispozitivul hotărârii, acesta trebuie să conțină notificarea intentării procedurii de insolabilitate asupra masei succesore care va cuprinde: a) termenul-limită de înregistrare a cererii de admitere a creanțelor, în vederea întocmirii tabelului definitiv, care va fi de până la 45 de zile calendaristice de la data intentării procedurii, precum și un apel special adresat creditorilor garantați de a preciza neîntârziat bunurile asupra cărora dețin un drept de preferință; b) termenul de verificare a creanțelor, de întocmire și de comunicare a tabelului definitiv, care nu va depăși 15 zile lucrătoare de la expirarea termenului prevăzut la lit.a); c) data ședinței de validare a creanțelor, care nu va depăși 30 de zile calendaristice de la expirarea termenului prevăzut la lit.b).

Hotărârea de intentare a procedurii de insolabilitate servește drept temei pentru introducerea mențiunilor în registrele ce duc evidența bunurilor ce fac parte din masa succesorală a defunctului. Din data primirii copiei autentificate de pe hotărârea de intentare a procesului de insolabilitate, instituțiile și organele notificate înscriu consemnările cuvenite la rubrica bunurilor masei succesore și sistează orice altă înregistrare legată de statutul juridic al bunurilor defunctului; astfel, orice înscriere privind înregistrarea sau modificarea statutului juridic al bunurilor masei succesore a defunctului se va efectua doar la cererea administratorului insolabilității/lichidatorului.

Mai mult ca atât, reieșind din prevederile art.74 alin.(1) din Legea insolabilității, prin hotărârea de intentare a procedurii de insolabilitate asupra masei succesore a defunctului, dreptul de a administra și de a dispune de bunurile ce fac parte din masa succesorală este transmis administratorului insolabilității/lichidatorului.

Odată cu hotărârea de intentare a procedurii de insolabilitate a masei succesore, administratorul insolabilității expediază o notificare tuturor creditorilor cunoscuți pentru ca aceștia să formuleze și să-și înainteze creanțele față de masa succesorală în cadrul termenului prevăzut și stabilit de către instanța de judecată.

Reieșind din sensul Legii insolabilității, cererea de admitere a creanțelor reprezintă în sine o cerere prin care pretinsul creditor al masei succesore își înaintează în instanța de insolabilitate creanțele sale, pentru includerea în tabelul definitiv al creanțelor, cu scopul de a participa la procedura colectivă de satisfacere a creanțelor, aplicând instrumentele și drepturile acordate de această lege.

Cererea de admitere a creanțelor are același regim juridic ca și cererea de chemare în judecată. În acest sens, cererea de admitere a creanțelor urmează să întrunească aceeași formă și același conținut ca și o cerere de chemare în judecată, cuprinzând, în special, numele/denumirea creditorului, domiciliul/sediul, suma datorată, temeiul creanțelor, precum și mențiuni cu privire la eventualele drepturi de preferință sau garanții. La cerere se anexează documentele justificative din care izvorăsc creanțele și actele de constituire de garanții.

Este evident că pentru confirmarea creanțelor sale pretinsul creditor urmează să anexeze la cererea de admitere a creanțelor probele ce confirmă creanța sau actele care au servit temei de apariție a obligației debitorului. În cazul în care creditorul pretinde că creanța deținută dispune și de un drept de preferință sau de garanție, acesta urmează să specifice în cerere expres atât dreptul de garanție deținut, temeiul apariției acestuia, cât și bunurile asupra cărora se răsfrânge garanția sau preferința.

Este de remarcat că cererea de admitere a creanțelor, pentru a fi considerată valabil exprimată, urmează a fi depusă în instanța care examinează cauza de insolabilitate a masei succesorale a defunctului acceptată de către moștenitori. O astfel de cerere nu se va aprecia ca fiind depusă dacă ea a fost transmisă doar în adresa administratorului insolabilității masei succesorale. Regula privind confirmarea prin cerere de admitere a creanței se aplică și asupra dreptului de garanție sau preferință, creditorul urmând să specifice în cererea de admitere a creanței și toate drepturile de garanție pe care le deține împotriva masei succesorale, concretizând expres și concret bunurile din care pretinde de a fi recuperată preferențial sau garantat creanța.

Un aspect important de care urmează a se ține cont la depunerea cererilor de admitere a creanțelor este faptul că, potrivit art. 140 din Legea insolabilității, cererile de admitere a creanțelor pot fi înaintate împotriva masei succesorale, în instanța de insolabilitate, doar în partea ce ține de creanțele apărute față de masa succesoră, până la data deschiderii procedurii sau intentării procesului de insolabilitate. Creanțele se consideră că au apărut până la data intentării procesului de insolabilitate față de masa succesoră, dacă raporturile juridice pe care se bazează creanța au apărut până la data intentării procesului de insolabilitate. Creanțele apărute după data intentării procesului de insolabilitate, inclusiv în ziua intentării procesului, au statut de creanțe ale masei și se execută în ordinea generală, nefiind aplicabilă procedura de depunere a cererii de admitere a creanțelor descrisă mai sus.

Având în vedere că reglementările art.235¹ alin.(1) din Legea insolabilității, care stabilește că, (1) Dispozițiile prezentei legi se aplică în mod corespunzător insolabilității masei succesorale, cu derogările prevăzute de prezentul capitol și dispozițiile Codului civil în materie de insolabilitate a masei succesorale, respectiv cererile de admitere a creanțelor se depun în instanța de insolabilitate în termenul stabilit prin hotărârea instanței privind deschiderea procedurii de insolabilitate. Potrivit art. 34 alin.(5) din Legea insolabilității, dispozitivul hotărârii de deschidere a procedurii, trebuie să conțină notificarea intentării procedurii de insolabilitate a masei succesorale care va cuprinde termenul-limită de înregistrare a cererii de admitere a creanțelor, în vederea întocmirii tabelului definitiv, care va fi de până la 45 de zile calendaristice de la data intentării procedurii, precum și un apel special adresat creditorilor garantați de a preciza neîntârziat bunurile asupra cărora dețin un drept de preferință. Termenul de 45 zile, prevăzut de Legea insolabilității, este un termen-limită, adică maxim, care urmează a fi stabilit prin hotărârea instanței de insolabilitate, în interiorul căruia creditorii sunt în drept de a depune în instanța de judecată cererile de admitere a creanțelor față de masa succesoră cu anexarea tuturor probelor ce confirmă creanța pretinsă.

În cazul în care, din motive întemeiate, pretinsul creditor a omis termenul de înaintare a creanțelor în instanța de insolabilitate, acesta este în drept de a solicita instanței de a-i repune în termen cererea depusă tardiv, prezentând concomitent și argumentele, probele ce confirmă motivele de repunere în termen.

Din prevederile legale enunțate reiese cu certitudine că cadrul legal stabilit de Legea insolabilității reglementează modalitatea de recuperare colectivă a creanțelor creditorilor doar în

strictă conformitate cu prevederile Legii insolvenței. Drept consecință a neexercitării drepturilor creditorilor oferite de Legea insolvenței și, în special, a nedepunerii cererii de admitere a creanțelor în instanța de insolvență, Legea insolvenței prevede expres decăderea creditorului din dreptul de a pretinde această creanță din masa succesorală, după cum și din dreptul de a se realiza în alt mod în cadrul procesului de insolvență a masei successorale.

În acest sens, este evident că pretinsul creditor care deține o creanță față de masa succesorală la data intentării procesului de insolvență și care nu și-a înaintat-o, în cadrul procesului de insolvență, în instanța de insolvență sau dacă o asemenea cerere a fost depusă, dar a fost respinsă ca fiind tardivă, nu mai este în drept de a mai pretinde în oricare alt mod executarea creanței sale sau apărarea dreptului pretins ca fiind încălcat, deoarece acesta nu a beneficiat de procedura legală de apărare a dreptului său.

Reieșind din prevederile art.53 din Legea insolvenței, din momentul admiterii cererii introductive spre examinare, creditorii nu mai pot solicita din masa succesorală executarea creanțelor în mod individual. Toate acțiunile împotriva masei successorale sunt exercitate în numele creditorilor de către adunarea creditorilor și de comitetul creditorilor, cu excepția cazurilor în care lege nominalizată prevede în mod expres exercitarea dreptului de către creditor în mod individual.

Or, potrivit art.76 din Legea insolvenței, înaintarea creanțelor de către creditorii are loc în strictă conformitate cu reglementările privind procedura de insolvență. În condițiile date se constată că este greșită practica conform căreia creditorii care au omis termenul de depunere a cererilor de admitere a creanțelor în instanța de insolvență, stabilit prin hotărârea de deschidere a procedurii de insolvență și care se referă la toți creditorii masei successorale, fără nicio excepție, se adresează în instanțele de judecată de drept comun, conform procedurii civile generale pentru obținerea încasării prin hotărâre judecătorească a creanțelor pretinse din masa succesorală.

Or, soluția la acest capitol este oferită de legiuitor prin art.140 alin.(7) din Legea insolvenței, care prevede că sub incidența prezentului articol cad și creanțele întemeiate pe hotărâri judecătorești sau pe hotărâri arbitrale irevocabile, sau pe titluri executorii.

După expirarea termenului de înaintare a cererilor de admitere a creanțelor, administratorul insolvenței/lichidatorul masei successorale examinează toate cererile înaintate de către creditorii și înregistrate la instanța de insolvență, în termen de 15 zile, în scopul întocmirii tabelului definitiv al creanțelor sub aspectul legitimității creanței, prioritatea acesteia și valoarea creanței. Legea insolvenței prevede și excepții când creanțele pretinse de creditorii nu se supun procedurii de verificare. Aceste excepții referindu-se la creanțele întemeiate pe titluri executorii sau la creanțele bugetare întemeiate pe documente executorii.

Cu toate acestea, excepția data este relativă; or, potrivit aceluiași norme legale, administratorul insolvenței/lichidatorul poate invoca obiecții și, respectiv, să nu accepte o creanță chiar dacă aceasta este întemeiată pe un document executoriu, însă acest document a fost contestat în modul prevăzut de lege, a expirat termenul de punere spre executare silită, există probe că creanța pretinsă în temeiul unui document executoriu a fost stinsă total sau parțial, precum și dacă o astfel de creanță nu a fost înaintată în instanța de insolvență în termenul stabilit prin hotărârea de deschidere a procedurii de insolvență sau prin alt act judiciar.

După verificarea cererilor de admitere a creanțelor, administratorul insolvenței/lichidatorul masei successorale întocmește, tabelul definitiv al creanțelor față de patrimoniul masei successorale și îl înregistrează la dosarul de insolvență în termenul limită stabilit de către instanța de insolvență în hotărârea de intentare a procedurii de insolvență a masei successorale.

Admiterea poate fi totală sau parțială, în dependență de suma pe care administratorul a considerat-o întemeiată sau confirmată. Astfel, apărarea drepturilor creditorilor pretinse a fi încălcate prin neadmiterea creanței lor în tabel de către administratorul insolabilității/lichidator sau prin includerea în tabel, în mod neîntemeiat, a creanței unui alt creditor are loc pe calea depunerii contestației împotriva acestor includeri sau neinclusi, care este o procedură obligatorie pentru toți creditorii debitorului insolabil.

Contestația împotriva creanțelor admise sau neadmise în tabel reprezintă o cale prealabilă colectivă de soluționare a litigiului apărut în privința creanței creditorilor față de debitorul insolabil, care, în caz de nesoluționare, acordă creditorului dreptul de a apela la procedura generală de apărare judiciară a drepturilor încălcate prin înaintarea unei acțiuni în procedură contencioasă.

Examinând prevederile art.143 alin.(6) din Legea insolabilității, o creanță acceptată și inclusă de administratorul insolabilității/ lichidator în tabelul definitiv al creanțelor se consideră validată dacă, cu cel puțin 3 zile lucrătoare înainte de ședința de validare, nu a fost contestată de debitor sau de un creditor ori dacă contestația ridicată a fost înlăturată. [4]

Respectiv, în cazul în care în termenul prevăzut de lege a fost înaintată o contestație asupra creanțelor admise, admise parțial sau înlăturate în tabelul definitiv al creanțelor, instanța de insolabilitate fie admite contestația și radiază din tabel creanța acceptată de administrator/lichidator, fie admite contestația și dispune validarea creanței înlăturate din tabel de către administrator, cu specificarea concretă a mărimii creanței validate și rangului ei, fie respinge contestația și validează creanța în modul stipulat de administrator în tabel.

Concomitent, în cazul în care instanța constată, la examinarea contestației, existența unui litigiu de drept, aceasta va dispune radierea din tabel a creanței și va comunica creditorului despre posibilitatea intentării unui proces separat în procedură contencioasă, în instanța de drept comun, pentru confirmarea creanței sale.

Conform art.144 alin.(9) din Legea insolabilității, încheierea instanței prin care s-a examinat contestația este susceptibilă de recurs și doar după devenirea ei irevocabilă va servi temei de rectificare a tabelului, rectificarea având loc prin întocmirea de către administrator/lichidator a unui tabel definitiv al creanțelor actualizat în care se reflectă și creanța validată în urma examinării contestației.

Astfel, validarea creanțelor reprezintă în sine o procedură de confirmare de către instanța de insolabilitate a creanțelor înaintate de creditorii în instanță, verificate și admise de administratorul insolabilității/lichidator sau ca urmare a examinării contestațiilor depuse în privința admiterii/neadmiterii lor în tabel.

Potrivit art.143 alin.(7) din Legea insolabilității, validarea creanțelor necontestate în modul și termenele prevăzute de lege are loc prin aplicarea de către judecător a semnăturii în tabelul definitiv al creanțelor, în dreptul creanței ce se validează, la rubrica „Validat”.

La validarea creanțelor instanța urmează să se conducă de tabelul definitiv al creanțelor și de materialele anexate la dosar. Asemenea procedură este determinată de faptul că toate contestațiile în privința creanțelor incluse sau neincluse în tabel urmează a fi depuse cu cel puțin 3 zile înaintea ședinței de validare. Prezența sau absența creditorilor în ședința de validare, precum și contestațiile exprimate în această ședință, nu condiționează cu nimic procedura de validare a creanțelor. La rândul său, instanța de insolabilitate este în drept să verifice doar dacă au parvenit sau nu careva contestații la creanțele incluse sau neincluse în tabel, stabilind o ședință specială de examinare a acestora, dar nu este împuternicită să verifice din oficiu și alte aspecte ale creanțelor înaintate, cum ar fi temeinicia acestora.

Potrivit art.143 alin. (8) din Legea insolvenței, validarea creanței este echivalentă unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile. [4] Astfel, prin validarea și consemnarea creanțelor în tabelul definitiv al creanțelor se confirmă lista deplină a tuturor creditorilor față de masa succesorală, precum și mărimea, natura și rangul creanțelor.

Respectiv, odată ce au fost validate și confirmate creanțele creditorilor înaintate față de patrimoniul masei successorale, aceștia obțin calitatea procesuală de creditor în cadrul procesului de insolvență a masei successorale cu drepturi depline stabilite de legea insolvenței.

Totalitatea creditorilor masei successorale, care au formulat și cărora le-a fost admisă, total sau în parte, cererea de admitere a creanței, formează adunarea creditorilor. Adunarea creditorilor reprezintă acel organ colegial nejurisdicțional, deliberativ și fără personalitate juridică, care constituie cadrul juridic în care creditorii discută și aprobă, în condițiile legii, actele și operațiunile privind desfășurarea procesului de insolvență față de masa succesorală declarată insolventă. Atribuțiile adunării creditorilor, procedura de convocare și desfășurare a adunării creditorilor, temeiurile și efectele anulării hotărârilor adunării creditorilor sunt expres prevăzute de art. 54-58 din Legea insolvenței.

Prezintă importanță însă faptul că, potrivit art.54 alin.(3) din Legea insolvenței, adunarea creditorilor nu este în drept să soluționeze chestiunile care, conform legii, sunt atribuite administratorului insolvenței/lichidatorului masei successorale, cu excepția cazurilor în care au fost incluse în ordinea de zi a adunării creditorilor la inițiativa acestui organ.

Un alt organ colegial nejurisdicțional, prin care creditorii participă la procesul de insolvență a masei successorale este comitetul creditorilor. Acesta se instituie de instanța de insolvență prin hotărârea de intentare a procesului respectiv, care își exercită atribuțiile prevăzute de lege până la convocarea adunării creditorilor. Ulterior, componența acestui organ poate fi menținută, revocată, suplinită sau redusă de adunarea creditorilor (art.60 din Legea insolvenței).

Atribuțiile și răspunderea membrilor comitetului creditorilor, modul de funcționare a acestui organ, contestațiile depuse împotriva hotărârilor comitetului creditorilor, procedura de soluționare a acestora sunt prevăzute la art. 61-62 din Legea insolvenței.

Comitetul creditorilor nu reprezintă societatea insolventă, doar acordă sprijin administratorului/lichidatorului și se limitează la adoptarea de hotărâri pe marginea problemelor atribuite de lege. Comitetul creditorilor nu poate formula cereri, demersuri în instanță, decât în situații strict determinate de lege. Președintele comitetului creditorilor doar convoacă ședințele comitetului creditorilor, iar în caz de paritate de voturi decide prin votul său.

Alte atribuții, drepturi în cadrul procedurii președintele comitetului nu le are, acesta nefiind în drept să conteste încheieri, hotărâri sau să depună cereri. Unica cerere pe care o poate depune comitetul creditorilor este cererea de destituire a administratorului/lichidatorului masei successorale în conformitate cu art.71 din Legea insolvenței.

Conform art. 34, lit. c) în hotărârea instanței de insolvență judecătorul suplimentar locului, datei și orei ședinței de validare a mărimii creanțelor (ședința de validare) poate numi suplimentar locul, data și ora adunării creditorilor de audiere a raportului administratorului insolvenței (adunarea de raportare). La această etapă a procedurii de insolvență o importanță majoră o are administratorul insolvenței desemnat de instanța de judecată, care în baza informațiilor acumulate până la ședința de intentare a procedurii de insolvență (perioadei provizorii), precum și a celor ulterioare emiterii hotărârii instanței de judecată creanțelor înaintate și validate sau admise cu titlu provizoriu de instanța de judecată, inventarului activului și pasivului

masei succesoriale întocmește un raport prin care propune adunării creditorilor determinarea procedurii de continuare a procesului de insolabilitate.

Art. 55 alin. (9) prevede limita temporală de convocare a adunării creditorilor care nu poate depăși 30 de zile din data ședinței de validare, dar această ședință poate avea loc la aceeași dată cu adunarea de raportare.

Este de menționat faptul că conform art. 56, alin. (1) ședința instanței de insolabilitate de validare a creanțelor și adunarea de raportare are loc cu participarea creditorilor, ori celelalte adunări ale creditorilor pot fi convocate în formă mixtă, inclusiv prin corespondență. [4]

Este important acest fapt, ori anume la această etapă prin dezbateri, creditorii pot să decidă corect mersul de mai departe a acestui proces destul de complex.

Conform art. 2 al Legii insolabilității *masă debitoare* reprezintă bunuri, inclusiv mijloace bănești în numerar și fără numerar, în monedă națională și în valută străină, aflate în proprietatea debitorului la data intentării procesului de insolabilitate, dobândite sau recuperate pe parcursul acestuia, cu excepția bunurilor care, potrivit legii, nu sînt pasibile de executare silită. [4]

Nu pot fi incluse în masa debitoare bunurile proprietate publică din domeniul public și drepturile asupra acestora, bunurile proprietate publică atribuite domeniilor public și privat ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale, inclusiv ale unității teritoriale autonome Găgăuzia, transmise partenerului privat în cadrul contractelor de parteneriat public-privat, precum și bunurile transmise debitorului cu drept de locațiune/arendă/superficie.

Articolul 2414 alin. (1) Cod civil prevede că notarul poate întocmi inventarul masei succesoriale în care sunt introduce activele defunctului (de fapt bunurile masei debitoare). [1]

Articolul 70, alin. (3) a Legii nr. 246 privind procedura notarială la fel pune în sarcina moștenitorilor inventarierea masei succesoriale, iar art. 72 alin (6) permite succesorilor întocmirea inventarului masei succesoriale pe proprie răspundere.

Acest act fiind cel mai important act anexat la cererea introductivă înaintată de debitor, ori în coraport cu activele și pasivele indicate în el, administratorul insolabilității propune adunării creditorilor mersul procedurii de insolabilitate – faliment ori restricturare. Astfel administratorul insolabilității la efectuarea inventarului masei sucesoriale, stabilește bunurile și drepturile pasibile de a fi urmărite în cadrul procedurii de insolabilitate avînd ca act primar pentru comparație inventarul patrimoniului sucesoral întocmit de notar.

La etapa inventarierii masei succesoriale de către notar cît și de administratorul insolabilității trebuie de acordat o atenție deosebită prevederilor art. 19 Codului familiei care stipulează că bunurile dobîndite de către soți în timpul căsătoriei sînt supuse regimului proprietății în devălmășie. Și legea insolabilității de fapt la articolul 39 alin (1) prevede că masa debitoare cuprinde toate bunurile debitorului la data intentării procesului de insolabilitate, precum și cele pe care acesta le dobîndește și le recuperează pe parcursul procesului.

Procedura de valorificare a masei debitoare în cadrul dosarului de insolabilitate a masei sucesoriale are loc conform prederilor generale prevăzute la secțiunile a 2-a și a 3-a Legii insolabilității prin licitație, concurs și negocieri directe.

Astfel la această etapă, adunarea creditorilor după analizarea informației prezentate de către administratorul insolabilității/lichidatorul masei succesoriale, care a efectuat și evaluarea bunurilor masei debitoare pot decide asupra modalității și prețului de start pentru valorificarea masei debitoare, bunurile grevate cu garanții fiind valorificate doar cu acordul creditorilor garantați.

După valorificarea bunurilor masei debitoare, sursele financiare se distribuie creditorilor conform unui plan de distribuție intermediară sau finală.

Obiectivul esențial pentru o procedură de insolabilitate a masei succesore este instituirea unui mecanism de protecție, prin asigurarea nediminuării valorii bunurilor ce fac parte din masa succesorală cât și protecția drepturilor și intereselor, în special, a moștenitorilor fără însă a prejudicia creditorilor masei succesore.

Prin instituirea procedurii de insolabilitate a masei succesore, legiuitorul a intervenit în protecția drepturilor și a intereselor moștenitorilor prin limitarea răspunderii persoane și cu bunurile proprii, dar totodată apărând drepturile și interesele creditorilor.

Este clar că, pentru a avansa în acest domeniu, este necesară o colaborare strânsă între toate părțile implicate pornind de la legislativ care elaborează normele material-procedurale în domeniul succesoral și al insolabilității masei succesore cât și părțile care aplică cadrul normativ în domeniul procedurilor de insolabilitate a masei succesore și anume între persoanele abilitate cu atribuții de gestionare a bunurilor succesore a defunctului cum ar fi notarul, administratorul autorizat, custodele, executorul testamentar. De asemenea, cercetările viitoare ar trebui să se concentreze pe dezvoltarea de soluții inovatoare care să răspundă nevoilor actuale. Astfel, putem contribui la o mai bună înțelegere și gestionare a problemelor discutate, asigurând un viitor mai sustenabil și mai echitabil.

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002, Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.66-75 art.132 din 01.03.2019
2. Codul Familie al Republicii Moldova Nr. 1316 din 26-04-2001, publicat în Monitorul Oficial Nr. 47-48 art. 210;
3. Codul de procedură civilă a Republicii Moldova din 30-05-2003 Publicat : 03-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294 art. 436 modificat prin Legea Parlamentului R. Moldova nr. 214 din 31.07.24, MO355-357/15.08.24 art.545; în vigoare 15.08.24
4. Legea insolabilității nr. 149 din 29.06.2012 în Monitorul Oficial nr.193-197 art.663 din 14.09.2012;
5. Legea pentru modificarea Legii insolabilității nr. 149/2012, nr. 141 din 16.07.2020, în Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 205-211 art. 456 din 14.08.2020
6. Legea privind procedura notarială nr. 246 din 15-11-2018 în Monitorul Oficial Nr. 30-37 din 01-02-2019;
7. Lilian Popa, Boris Birca, Irina Selevestru [et al.] ; coord.: Svetlana Novac, Manualul administratorului autorizat/ Inst. Naț. al Justiției. – Chișinău : S. n., 2015 (F.E.-P. „Tipografi a Centrală”).

LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNILOR DE AMESTEC ÎN ÎNFĂPTUIREA JUSTIȚIEI ȘI ÎN URMĂRIREA PENALĂ (ART. 303 CP RM)

THE OBJECTIVE SIDE OF OFFENSES INVOLVING INTERFERENCE IN THE ADMINISTRATION OF JUSTICE AND IN THE CRIMINAL PROSECUTION (ART. 303 CC RM)

BRAGOI Constantin

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0000-0457-9636

E-mail: bragoiconstantin5s@gmail.com

***Summary.** The scientific article is dedicated to examining the objective side of the offenses of interference with the administration of justice and criminal prosecution, criminalized under Article 303 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. The paper investigates actions of interference, in any form, in the trial of cases by national or international courts, as well as actions of interference, in any form, in the activities of criminal investigation bodies or the personnel of international courts. The main goal is to provide a clear understanding of acts of interference in judicial activities and criminal prosecution, offering a solid basis for the correct application of the law. The study also includes an examination of the moment of completion of the analyzed offenses, as these are formal offenses.*

***Keywords:** criminal law, objective side, action, interference, administration of justice, criminal prosecution.*

Latura obiectivă a infracțiunii este unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii, prin care se înțelege totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii [1, p. 132].

Din alin. (1) art. 14 CP RM rezultă că fapta prejudiciabilă, ca semn constitutiv al laturii obiective a infracțiunii, se poate exprima în acțiune sau inacțiune. Însă, din interpretarea textului de lege de la art. 303 CP RM deducem că faptele prejudiciabile incrimante prin această normă se exprimă exclusiv în acțiune, deoarece amestecul în activitatea organelor judiciare printr-o inacțiune este imposibil, or, însăși inacțiunea reprezintă un refuz de a interveni în activitatea justiției.

Întru caracterizarea laturii obiective a acestor infracțiuni urmează să facem trimitere la noțiunea de „amestec”, care se conține în art. 303 CP RM. În acest sens, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, termenul „amestec” înseamnă „Intervenție într-o afacere; participare (necerută sau forțată) la treburile sau relațiile altora” [2].

Așadar, interpretarea literală a termenului „amestec”, nu lasă loc pentru îndoială că această infracțiune nu poate fi comisă prin inacțiune. Semantica termenului „amestec” din start presupune doar comportament activ (acțiune).

În același timp, din perspectiva infracțiunilor analizate, noțiunea de „amestec” se referă la orice formă de influență sau presiune exercitată asupra judecătorului, procurorului, ofițerului de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale, cu scopul de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei

hotărâri judecătorești (alin. (1) art. 303 CP RM), precum și cu scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale (alin. (2) art. 303 CP RM).

Legea penală nu stabilește expres care pot fi formele de amestec în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală, indicând că amestecul poate fi „sub orice formă”. Această formulare sugerează o flexibilitate în recunoașterea și sancționarea amestecului în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale și, respectiv, în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale la cercetarea cauzelor penale.

Totuși, nu putem fi de acord cu opinia expusă în literatura de specialitate privind necesitatea concretizării de către legislator a formelor de exercitare a amestecului în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală într-o listă exhaustivă prevăzută la art. 303 CP RM. Considerăm că o asemenea viziune ar reflecta trunchiat mecanismul de protecție penală a independenței judecătorilor, procurorilor, ofițerilor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale la buna înfăptuire a justiției.

Aici atragem atenția asupra faptului că amestecul în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală poate lua forme diverse și inovatoare, care nu sunt întotdeauna previzibile sau ușor de catalogat. Respectiv, stabilirea unei liste exhaustive ar putea lăsa lacune în protecția independenței judecătorului, procurorului, ofițerului de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale, permițând ca forme de amestec neprevăzute să nu fie sancționate corespunzător.

Astfel, doar o formulare mai generală, precum „sub orice formă”, permite o adaptare mai mare la noile modalități prin care se poate exercita presiune sau influență asupra judecătorului, ofițerului de urmărire penală, procurorului sau a personalului instanțelor de judecată internaționale.

Referindu-ne la latura obiectivă a infracțiunii prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM, precizăm că aceasta constă în fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de exercitare a amestecului, sub orice formă, în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale.

În acest context, prezintă interes reflecțiile doctrinarilor S. Brînza și V. Stati, care menționează că exercitarea amestecului în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată poate fi exprimat în orice formă, de exemplu: 1) exercitarea, în condiții de ilegalitate, de orice influențe, îndrumări sau control; 2) exercitarea în condiții de ilegalitate, de restricții, presiuni, amenințări sau ingerințe; 3) acordarea de informații sau sfaturi din partea oricăror persoane, structuri de stat sau instituții publice ori mijloace de informare în masă; 4) influențarea pe calea invocării unor interese de partid, interese publice, doctrine politice, sentimente etc. [3, p. 729].

În opinia doctrinarului X. Ulianoschi, „amestecul” în cazul de față se poate realiza prin rugăminți, cereri, promisiuni și chiar amenințări [4, p. 587].

Autoarea ucraineană S. O. Knizhenko, la fel ca și alți doctrinari ucraineni, consideră că amestecul în activitatea instanțelor judecătorești se poate exprima prin cereri, indicații, amenințări, critici la adresa judecătorului în mass-media pentru pronunțarea unei hotărâri pe un anumit caz concret, organizarea mitingurilor etc. [5, p. 169].

Comportă valoare și viziunea cercetătorului A. Borodac care relevă că amestecul în înfăptuirea justiției sau în urmărirea penală se poate face prin rugămintele, cerințe, presiuni, promisiuni de acordare a unor servicii, amenințări de a leza într-un mod sau altul drepturile și interesele legitime ale acestora, amenințarea cu cauzarea daunelor sănătății persoanei, organizarea pichetării localurilor organelor care înfăptuiesc justiția, mitingurilor, declararea grevei foamei în încăperea judecății etc. [6, p. 466].

Autorul I. Macari consideră că „amestecul” constă în influența nelegitimă sub formă de sfaturi, îndrumări, rugăminți în privința unui dosar concret și fără aplicarea violenței față de persoanele care examinează dosarul penal sau civil [7, p. 349].

Considerăm că este inacceptabilă opinia, potrivit căreia violența fizică ca modalitate a constrângerii nu poate constitui o formă de exercitare a amestecului în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată, precum și în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale la cercetarea cauzelor penale. În acest sens, precizăm că poate constitui o formă de exercitare a „amestecului” doar violența manifestată prin vătămarea neînsemnată sau ușoară a integrității corporale sau a sănătății. Iar dacă gravitatea vătămării integrității corporale sau sănătății se apreciază ca fiind „gravă” sau „medie”, acțiunile făptuitorului urmează a fi calificate în baza lit. c) alin. (2) art. 151 sau lit. d) alin. (2) art. 152 CP RM.

În contextul analizei formelor de exercitare a amestecului în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată, prezintă relevanță și prevederile art. 13 alin. (3) din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească, potrivit căreia „mitingurile, demonstrațiile și alte acțiuni desfășurate la o distanță mai mică de 25 metri de localul în care se desfășurează justiția, dacă se fac cu scopul de a exercita presiune asupra judecătorilor, se califică drept imixtiune în activitatea lor” [8, p. 349].

Sub acest aspect, urmează a fi menționat faptul că observațiile critice în privința neajunsurilor admise de către judecători nu reprezintă un amestec în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată, însă cu condiția ca acest lucru să se facă într-un mod ce respectă principiile fundamentale ale independenței și imparțialității judiciare. Este esențial ca criticile aduse sistemului judiciar să nu se transforme în presiuni directe sau indirecte asupra judecătorilor care să compromită imparțialitatea acestora.

Trebuie de specificat și faptul că nu orice acțiune sub formă de influență poate fi calificată în baza art. 303 din Codul penal, însă doar influența ilegală. Astfel, nu va constitui un amestec în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată înaintarea cererilor sau demersurilor în cadrul unui proces judiciar din partea participanților la proces. Nu se consideră imixtiune în activitatea instanței de judecată nici contestarea soluțiilor emise de către judecători, prin exercitarea căilor de atac.

La fel, nu va constitui amestec în judecarea cauzelor plângerile depuse de participanții la proces sau alte persoane interesate privind abaterile disciplinare sau infracțiunile săvârșite de judecători. Acest drept este prevăzut de art. 19 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, respectiv art. 263 din Codul de procedură penală.

Amestecul se poate realiza verbal, în scris, folosind internetul sau alte mijloace de comunicare, în timpul contactului direct cu judecătorul sau prin intermediar, adică amestecul poate fi realizat în mod direct și indirect. Modalitățile directe de amestec sunt cele în care influența asupra judecătorului se exercită fără intermediari. De exemplu, inculpatul, pentru a obține o sentință de achitare întâlnind judecătorul, folosind amenințări, i-a solicitat emiterea unei soluții favorabile în privința sa. Modalitățile indirecte de amestec se realizează prin intermediul terților, inclusiv prin intermediul mass-media și rețelelor sociale.

Totodată, precizăm că amestecul în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale se realizează cu scopul de a împiedica examinarea multilaterală, deplină și obiectivă a cauzei concrete sau de a obține pronunțarea unei hotărâri judecătorești. Astfel că, amestecul poate fi realizat în orice etapă a procesului, în timpul cercetărilor judecătorești sau dezbaterilor judiciare, important este faptul că amestecul trebuie să precedă emiterea hotărârii

judecătorești. Este imposibil amestecul în judecarea unei cauze în care judecătorul a pronunțat deja hotărârea judecătorească.

Nu are relevanță etapa de judecare a cauzei de către instanța de judecată, „amestecul” se poate realiza la judecarea unei cauze în fond, apel, recurs sau revizuire. La fel, în opinia noastră „amestecul” se poate înfăptui și la examinarea chestiunilor ce urmează a fi soluționate de către instanță la executarea pedepsei (art. 469 din Codul de procedură penală), la judecarea cererilor privind contestarea actelor de executare întocmite de executorul judecătoresc (art. 163 din Codul de executare) sau chiar la examinarea cererilor privind emiterea unei ordonanțe provizorii în sensul art. 215 din Codul administrativ etc.

În acest sens, reiterăm poziția cu privire la faptul că noțiunea de „judecarea cauzei” utilizată de legislator la alin. (1) art. 303 CP RM urmează a fi interpretată lato sensu, astfel încât să fie asigurată funcționarea eficientă a mecanismului de protecție penală instituit prin această normă, pentru buna înfăptuire a justiției.

De asemenea, nu reprezintă importanță tipul cauzei, „amestecul” poate fi exercitat în judecarea cauzelor penale, civile, de contencios administrativ, contravenționale etc.

În contextul examinat, ancorăm întrebarea dacă în sensul alin. (1) art. 303 CP RM „amestecul” în judecarea cauzelor trebuie să fie realizat nemijlocit în timpul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu de către judecător? Referitor la acest aspect, menționăm că amestecul în judecarea cauzelor este posibil și înafara timpului de lucru al magistratului, chiar și în timpul liber, esențial este faptul ca judecarea cauzei să fie atribuită în competența judecătorului.

Norma incriminatoare supusă cercetării nu înaintează careva cerințe de loc, timp sau de împrejurare, ceea ce presupune că acestea nu au importanță la încadrare, însă ele pot avea un impact asupra individualizării pedepsei.

Dintr-o altă perspectivă, în cazul infracțiunii incriminate la alin. (2) art. 303 CP RM, latura obiectivă constă în fapta prejudiciabilă ce se exprimă în acțiunea de exercitare a amestecului, sub orice formă, în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale.

Latura obiectivă a acestei infracțiuni în conținutul său are practic aceeași configurație ca și latura obiectivă a infracțiunii prevăzută la alin. (1) art. 303 CP RM. Formele de amestec sunt aceleași, însă trebuie de reținut faptul că această componentă de infracțiune asigură protecția independenței procurorilor, ofițerilor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale doar la cercetarea cauzelor penale.

Potrivit art. 1 alin. (1) din Codul de procedură penală, „procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod. Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni”.

Conform art. 6 pct. 6) din Codul de procedură penală, „cauza penală reprezintă un proces penal desfășurat de organul de urmărire penală și de instanța judecătorească într-un caz concret referitor la una sau mai multe infracțiuni săvârșite sau presupus săvârșite”.

În conformitate cu art. 274 alin. (1) din Codul de procedură penală, „organul de urmărire penală sau procurorul sesizat în modul prevăzut în art. 262 și 273 dispune în termen de 45 de zile, prin ordonanță, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă cel puțin o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu

există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală, informând despre aceasta persoana care a înaintat sesizarea sau organul respectiv” [9].

Analizând normele enunțate, rezultă că urmărirea penală, ca una din fazele procesului penal, este bine delimitată în timp, având atât un început, ce marchează concomitent limita finală a fazei de verificare a sesizării de către organul de urmărire penală și începerea urmăririi penale materializată prin ordonanța organului de urmărire penală, cât și un sfârșit, ce determină limita finală a urmăririi penale, marcată prin trimiterea cauzei penale în judecată sau prin clasarea procesului penal, încetarea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală.

În legătură cu termenul vizat în art. 274 din Codul de procedură penală de 45 de zile se pune întrebarea privitor la aplicabilitatea prevederilor alin. (2) art. 303 CP RM pentru amestecul în acțiunile de urmărire penală pasibile a fi efectuate până la pornirea urmăririi penale. Astfel, reieșind din prevederile Codului de procedură penală putem desprinde că din momentul sesizării sau autosesizării organului de urmărire penală, până la emiterea ordonanței de începere a urmăririi penale, înăuntrul acestui termen, pot fi efectuate anumite acțiuni procesuale prin care nu este adusă atingere drepturilor părților (e.g. audierea martorilor; cercetarea la fața locului; prezentarea spre recunoaștere etc.), asupra cărora la fel ar putea fi exercitate acțiuni de amestec în activitatea organului de urmărire penală.

În acest context, este important de menționat că amestecul în sensul alin. (2) art. 303 CP RM poate fi realizat doar după începerea urmăririi penale, or, după cum rezultă din prevederile alin. (2) art. 303 CP RM amestecul se realizează cu scopul de a împiedica cercetarea rapidă, completă și obiectivă a cauzei penale. Astfel, cu toate că procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni, nu vom putea fi în prezența infracțiunii prevăzute la alin. (2) art. 303 CP RM decât după declanșarea urmăririi penale.

Tot cu referire la infracțiunea prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM, doctrinarii S. Brînza și V. Stati, pe bună dreptate afirmă că ultragiurea colaboratorului organelor de ocrotire a normelor de drept, adică jignirea premeditată a onoarei și demnității procurorului, ofițerului de urmărire penală, precum și opunerea de rezistență procurorului sau ofițerului de urmărire penală, atrage răspundere nu conform alin. (2) art. 303 CP RM, dar în baza art. 353 din Codul contravențional [3, p. 733].

Sub acest aspect, din perspectiva laturii obiective, este posibil ca amestecul în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale să se concretizeze în amenințarea ce se poate exprima sub diferite forme, cum ar fi: amenințarea cu violență, divulgarea unor informații compromițătoare, răpirea unei persoane, distrugerea bunurilor sau chiar amenințarea cu demiterea din funcție etc. De exemplu, într-o speță din practica judiciară, exercitarea amestecului s-a exprimat prin: „amenințarea procurorului căruia i s-a împuternicit exercitarea urmăririi penale, cu violență asupra sa și membrilor săi de familie, precum și prin amenințarea cu crearea neplăcerilor în serviciu și vătămarea integrității corporale și a membrilor de familie” [10].

Amestecul în alte activități ale organului de urmărire penală, precum: menținerea ordinii publice, activitatea de control sau activitatea operativă de investigații, relația ofițerului de urmărire penală cu colectivul de muncă, activitățile didactice sau științifice, nu constituie infracțiunea prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM. Aceasta pentru că amestecul în activitatea procurorului, ofițerului de urmărire penală sau personalului instanțelor de judecată internaționale, dacă nu este legat de cercetarea unei cauze penale concrete, nu aduce atingere relațiilor sociale protejate prin infracțiunea prevăzută la alin. (2) art. 303 CP RM.

În cazul în care făptuitorul a încercat să influențeze o persoană ce nu are statut de judecător, procuror, ofițer de urmărire penală sau nu face parte din cadrul personalului instanțelor de judecată internaționale, acțiunile acestuia urmează a fi calificate ca tentativă la una din infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM, fiind în prezența unei erori de fapt.

În final, consemnăm că infracțiunile prevăzute la art. 303 CP RM sunt formale. Ele se consideră consumate din momentul exercitării amestecului, sub orice formă, în judecarea cauzelor de către instanțele de judecată naționale sau internaționale, respectiv în activitatea organelor de urmărire penală sau a personalului instanțelor de judecată internaționale la cercetarea cauzei penale. Survenirea urmărilor prejudiciabile nu este obligatorie, însă poate avea un impact asupra individualizării pedepsei.

Referințe bibliografice:

1. Botnaru S. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2012. 328 p.
2. Dicționarul explicativ al limbii române. Ed. a II-a, revăzută și adăugită. București: Univers enciclopedic, 2009 [citat 29.08.2024]. Disponibil: <https://dexonline.net/definitie-amestec>.
3. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
4. Brînză S. ș.a. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
5. Книженко С. О. Способи втручання в діяльність судових органів. В: Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики. Харків: Хнувс, 2021 [citat 25.08.2024]. Disponibil: <https://univd.edu.ua/science-issue/issue/7211>.
6. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
7. Macari I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială. Chișinău: CE USM, 2003. 509 p.
8. Legea nr. 514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 185.
9. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
10. Decizia Curții Supreme de Justiție din 16.04.2019. Dosarul nr. 1ra-258/2019 [citat 25.08.2024]. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13561.

INCRIMINAREA FAPTELOR CARE ATENTEAZĂ LA VIAȚA SEXUALĂ

CRIMINALIZATION OF ACTS THAT THREATEN SEXUAL LIFE

DOBOȘ (POPA) Georgiana
Universitatea De Stat Din Moldova
ORCID: 0000-0002-5077-2485
E-mail: georgiana.dobos95@gmail.com

CAIA Dănuț-Gheorghiță
Universitatea De Stat Din Moldova
ORCID: 0000-0003-0540-3055
E-mail: dancaia@yahoo.com

Abstract. *Sex life is an important attribute of human personality. Forcing a person of any gender to have a sexual act, as well as committing it through coercion, is one of the most brutal crimes and a serious violation of human dignity. Applying violence or any means of coercion to a sexual act is actually a serious form of violation of the person's freedom, implicitly sexual freedom.*

Keywords: *crime, sexual act, sexual violence, harassment.*

Viața sexuală este un atribut important al personalității umane. Constrângerea persoanei de orice sex la un act sexual, precum și săvârșirea acestuia prin constrângere, reprezintă una din cele mai brutale infracțiuni și o gravă încălcare a demnității umane. Aplicarea violenței sau a oricăror mijloace de constrângere la un act sexual este de fapt o formă gravă de încălcare a libertății persoanei, implicit a libertății sexuale. Anume prin constrângere sau violență, persoanei respective i se limitează capacitatea de a lua decizii, de a dispune liber de propriul corp și de a proceda în conformitate cu propria voință. Un asemenea act de silnicie revoltă atât prin faptul în sine, cât și prin implicațiile lui ulterioare, care pot fi din cele mai tragice. Pericolul social pe care îl generează infracțiunile privind viața sexuală constă, în primul rând, în răul pe care îl provoacă direct persoanei victimei, femeie sau bărbat, considerată individual. Dar, în afară de răul provocat direct persoanei, ele pot avea consecințe profund dăunătoare pe care le antrenează pe plan social, contra desfășurării normale a vieții sexuale a oamenilor, ca bază a existenței societății. Încălcarea libertății sexuale crează o stare de nesiguranță socială, un dezechilibru deosebit de periculos pentru însăși existența societății. De aceea, reprimarea infracțiunilor menționate este o necesitate, societatea fiind interesată în crearea cadrului de desfășurare normală a raporturilor sexuale

În ultimele decenii ale secolului XX ponderea violenței sexuale a luat proporții considerabile. Fenomenul violenței contra femeii a devenit un fenomen caracteristic pentru multe medii sociale, prezentând astfel un pericol pentru întreaga societate. Astăzi femeile din majoritatea țărilor sunt supuse violenței, în special celei cu caracter sexual. Traficul de femei și prostituția forțată reprezintă forme moderne de violare a drepturilor și libertăților persoanelor de sex feminin. Studiile asupra violenței sexuale în privința femeilor sunt de dată recentă. Abia în secolul al XX lea începe să se contureze conceptul și să fie analizate rădăcinile și formele violenței (inclusiv și a celei sexuale). Pentru civilizațiile anterioare, violența sexuală era considerată, în mare parte, ceva natural,

ce nu ridică întrebări sau dubii. Dintre măsurile specifice privind combaterea violenței sexuale fac parte, în primul rând, cele privind asigurarea accesului victimelor la mecanismele justiției, la remedii legale și eficiente. Doar o societate foarte activă care aplică prin diverse forme de activitate mecanismul de condamnare și sancționare a actelor de violență sexuală poate reduce manifestările acestor acte. Nici societatea, nici statul nu pot tolera sub nici o formă violența sexuală. Infracțiunile contra libertății și integrității sexuale, deși sunt parte a infracționalității, în general, prezintă anumite particularități determinate de o multitudine de caracteristici biologice, psihologice și sociale pe care le-a avut în vedere legiuitorul atunci când a reglementat răspunderea penală pentru comiterea acestor fapte. Or, prevenirea și combaterea infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale poate fi asigurată doar în cazul când fiecare cetățean va conștientiza faptul că acest viciu reprezintă un obstacol în calea creării unui stat de drept și a unei societăți cu adevărat nonviolente.

În general, aceste infracțiuni prezintă un grad sporit de pericol social, determinat, pe de o parte, de importanța relațiilor sociale ce constituie obiectul protecției penale și de gravele urmări pe care le pot avea pentru societate, iar pe de altă parte, de faptul că aceste infracțiuni se săvârșesc prin mijloace și metode violente. Formarea, desfășurarea și dezvoltarea relațiilor sociale legate de ocrotirea persoanei, inclusiv a libertății sexuale a acesteia, nu ar fi posibilă fără combaterea eficientă – folosind mijloacele dreptului penal – a tot ce este primejdios și vătămător pentru existența umană. Infracțiunile privitoare la viața sexuală constituie, din punct de vedere al calificării de grup, un capitol în cadrul părții speciale, intitulat – Infracțiunile privind viața sexuală și, de aceea, după cum este și firesc, aceste infracțiuni prezintă aspecte comune.

Libertatea individuală – include și libertatea sexuală, adică posibilitatea persoanei, indiferent de sex, de a lua hotărâri în domeniul vieții sexuale, fără temerea că i s-ar putea produce vreun rău.

Legea asigură persoanei libertatea sexuală, dar impune, totodată, ca această libertate să nu fie exercitată în mod abuziv. De aceea, constituie infracțiune, prezentând pericol social, nu numai faptele de încălcare a libertății sexuale, ci și faptele de exercitare a acestei libertăți peste limitele admise. Întrucât aceste fapte sunt în legătură cu viața sexuală, ele au fost incluse într-o categorie distinctă de infracțiuni, în capitolul IV din Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova – infracțiunile privind viața sexuală. Din această categorie de infracțiuni fac parte Violul (art. 171), Acțiuni cu caracter sexual neconsimțite (art. 172), Hărțuirea sexuală (art. 173), Actul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 174), Acțiuni cu caracter sexual săvârșite cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 175) și Ademenirea minorului în scopuri sexuale (art. 175/1).

Obiectul juridic comun. Infracțiunile privind viața sexuală au ca obiect juridic comun, așa cum o indică denumirea lor, relațiile sociale referitoare la viața sexuală a persoanei. În unele cazuri, prin incriminarea faptei, s-a urmărit ocrotirea unui aspect al vieții sexuale a persoanei – de exemplu, libertatea sexuală, în cazul violului – pe când, în alte cazuri, s-a urmărit ocrotirea altui aspect al vieții sexuale a persoanei – de exemplu, desfășurarea relațiilor sexuale în condiții normale și morale, în cazul perversiunii sexuale [Dungan 1, p.338].

În afara relațiilor sexuale referitoare la viața sexuală, care constituie obiectul juridic principal al infracțiunilor date, prin săvârșirea unora dintre aceste infracțiuni, pot fi vătămăte și alte relații sociale. Astfel, în cazul violului, de exemplu, dacă se folosește violența pentru constrângerea victimei la actul sexual, sunt vătămăte și relațiile sociale referitoare la integritatea corporală sau sănătatea persoanei. Aceste relații sociale constituie obiectul juridic secundar [2, p. 175]. Infracțiunea de viol atentează asupra relațiilor sociale referitoare la libertatea și inviolabilitatea sexuală a persoanei, indiferent de sex [3, p. 331].

Obiectul material. Întrucât activitatea materială prin care se realizează infracțiunile privind viața sexuală, se execută, de cele mai multe ori, direct asupra corpului unei persoane, corpul persoanei împotriva căreia se regăsește fapta constituie obiectul material al infracțiunii, de exemplu, corpul persoanei de sex feminin sau masculin, constrânsă la actul sexual. Există și infracțiuni privitoare la viața sexuală a persoanei, care nu au obiect material (coruperea sexuală a minorilor).

Subiecții infracțiunilor privitoare la viața sexuală. Marea majoritate a infracțiunilor privind viața sexuală sunt infracțiuni proprii, ele neputând fi săvârșite de o persoană care, în afara condițiilor cerute de lege subiectului oricărei infracțiuni, îndeplinește și o anumită condiție specială. Infracțiunile privitoare la viața sexuală sunt susceptibile, în principiu, de săvârșirea în participație. Dar, și sub acest aspect există particularități. Astfel, infracțiunea de viol, precum și celelalte infracțiuni privitoare la viața sexuală care presupun un act sexual, nu pot fi săvârșite în participație penală în afara coautoratului. Instigarea și complicitatea sunt însă posibile, instigator și complice putând fi orice persoană [4, p. 27]. În cele mai frecvente cazuri, infracțiunile prevăzute în capitolul IV din Partea specială a Codului penal pot fi săvârșite de orice subiect, care îndeplinește condițiile generale: persoană fizică, responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 14 ani (art. 171, 172, 175 Cod penal al RM) sau de 16 ani (în celelalte cazuri) [5, p. 548]. În privința subiectului pasiv, acesta poate fi orice persoană de sex feminin sau masculin, în funcție de specificul infracțiunii, cu excepția infracțiunii de „seducție”, unde subiectul pasiv nu poate fi decât o persoană de sex feminin mai mică de 18 ani.

Latura obiectivă. Infracțiunile privind viața sexuală sunt infracțiuni comise; ele se realizează – sub aspectul laturii obiective – prin acțiuni care constituie fie o încălcare a libertății în domeniul vieții sexuale, fie o folosire abuzivă a acestei libertăți. Astfel, unele dintre aceste infracțiuni presupun un act sexual realizat prin constrângere (violul), fără un consimțământ valabil sau cu un consimțământ obținut prin inducerea în eroare a victimei cu ajutorul unor promisiuni de căsătorie (seducția). Oricare dintre infracțiunile la care ne-am referit are ca urmare periculoasă o stare de încălcare a valorilor sociale apărute prin incriminarea faptelor ce constituie infracțiuni privitoare la viața sexuală (o stare de încălcare a libertății sexuale, în cazul violului, o stare de încălcare a eticii în domeniul vieții sexuale etc.), în cazul infracțiunii de perversiune sexuală se cere și producerea unui rezultat, constând într-un scandal public. Prin săvârșirea unor dintre infracțiunile privitoare la viața sexuală se pot produce și alte urmări, cu caracter secundar în raport cu cea specifică lor (o vătămare a integrității corporale sau sănătății victimei, ori chiar moartea victimei în cazul violului).

Latura obiectivă a infracțiunilor privind viața sexuală include și raportul de cauzalitate între acțiunea făptuitorului și urmarea care s-a produs. Acest raport trebuie stabilit numai în cazul urmăririi, constând în producerea unui scandal public și în cazul producerii urmărilor cu caracter secundar la care ne-am referit, deoarece, în celelalte cazuri, raportul de cauzalitate nu trebuie stabilit în mod special, existența sa rezultând din însăși săvârșirea de către făptuitor a acțiunii incriminate [6, p. 10].

Latura subiectivă. Infracțiunile privind viața sexuală se săvârșesc numai cu intenție directă sau indirectă (în cazul coruperii sexuale). Unele din formele agravante ale infracțiunilor la care ne referim se săvârșesc cu praeterintenție (de exemplu, violul care a avut ca urmare vătămarea corporală gravă sau moartea victimei). În majoritatea cazurilor, latura subiectivă a infracțiunilor examinate nu include vreun motiv sau scop special. În asemenea cazuri, aceste semne secundare ale laturii subiective trebuie luate în considerație la individualizarea pedepsei [7, p.338-339].

Desfășurarea activității infracționale. De regulă, actele de pregătire, în cazul infracțiunilor privind viața sexuală, nu se pedepsesc, doar dacă nu se înscriu în regulile prevăzute de normele din Partea generală a Codului penal. Tentativă, posibilă la toate infracțiunile privind viața sexuală, se pedepsește.

Victimă a infracțiunilor sexuale poate fi orice persoană fizică. Dintre infracțiunile sexuale, violul este cea mai gravă și totodată cea mai răspândită infracțiune. Violul aproape întotdeauna cauzează daune fizice și traume psihice victimei, mai cu seamă celor minore.

Diversitatea formelor de săvârșire a infracțiunilor sexuale determină și necesitatea unor cercetări operative și aprofundate ale acestora, analiza datelor cu privire la personalitatea victimei și cea a violatorului, cu privire la caracterul relațiilor dintre aceștia, în totalitatea lor, modelul criminalistic al violului și al altor atentate sexuale [8, p.15].

Referințe bibliografice:

1. DUNGAN P., MEDEANU T., PAȘCA V. Manual de drept penal. Partea specială. Vol. II. Ediția a II-a. Ed. Universul Juridic. București, 2018, p. 338.
2. ЗДРАВОМЫСЛОВ Б. В. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть. Изд. ЮРИСТЪ. М., 2006.
3. BARBĂNEAGRĂ A., ALECU Gh., BERLIBA V. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Centrul de Drept al Avocaților. Chișinău, 2009.
4. НАУМОВ А. В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Ответственный редактор, профессор. Изд. ЮРИСТЪ. М., 2004.
5. BRÎNZĂ S., STATI V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău, 2015.
6. ИГНАТОВ И. А. Ответственность за насильственное совершение действий сексуального характера. Государство и Право, №12, 2012.
7. BRÎNZĂ S., STATI V. Drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău, 2011.
8. BOTNARENCO M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2016.
9. BĂLȚATU A.-M., particularitățile metodologice ale cercetării infracțiunii de viol, pag. 298-300. Disponibil : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/298-300_11.pdf

**VALOAREA SOCIALĂ FUNDAMENTALĂ APĂRATĂ CONTRA
INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE DE ART. 326¹ DIN CODUL PENAL:
ANALIZĂ DE DREPT COMPARAT**

**THE FUNDAMENTAL SOCIAL VALUE DEFENDED AGAINST THE CRIMES
PROVIDED FOR BY ART. 326¹ OF THE CRIMINAL CODE:
COMPARATIVE LAW ANALYSIS**

ZAPOROJAN Iancu
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0001-5573-1447
E-mail: zaporojaniancu@gmail.com

***Summary.** Social values (expressly or implicitly mentioned in para. (1) art. 2 of the Criminal Code of the Republic of Moldova), together with the associated social relations, form the general legal object of the crimes provided for by the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In foreign criminal laws, the generic legal object of the crimes, which are similar in certain aspects to the crimes provided for in art. 326¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova, is designed according to the priorities of the criminal policy of each state. It would not be correct at all to say that the approach established in those foreign criminal laws where the generic legal object of the respective crimes is formed by the social values (and associated social relations) protected against: corruption and/or abuse of office; financial crimes. Simply, in the respective states, the emphasis of criminal policy is placed in a different way than in the criminal law of the Republic of Moldova. The good performance of the activity in the public sphere (and the associated social relations) form the generic legal object of the crimes provided for in art. 326¹ of the Criminal Code of the Republic of Moldova.*

***Keywords:** conflict of interest; the general legal object of a crime; the generic legal object of a crime; social values; good performance of the activity in the public sphere.*

În funcție de natura obiectului infracțiunii, facem distincție între obiectul juridic și obiectul material. După părerea lui S. Brînza, „obiectul juridic, sau obiectul propriu-zis al infracțiunii, îl constituie valoarea socială, împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau omisiunea incriminată, și relațiile sociale corespunzătoare acesteia” [1, p. 101]. În cercetarea de față, scopul nostru este să analizăm obiectul juridic al infracțiunilor de exercitare a atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese, care sunt prevăzute la art. 326¹ CP RM.

Definind scopul legii penale, alin. (1) art. 2 CP RM cuprinde în esență o listă a celor mai semnificative valori sociale: „persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept” [2]. În acest chip, legiuitorul descrie într-o manieră exemplificativă obiectul juridic general al infracțiunilor prevăzute de partea specială a Codului penal al Republicii Moldova.

În ceea ce privește semnificația obiectul juridic general al infracțiunii, ne raliem la următoarele opinii formulate în literatura de specialitate: „Deși toate infracțiunile din Codul penal au același obiect juridic general, identificarea acestuia are importanță mai cu seamă la identificarea ilicitului penal, precum și la delimitarea de alte forme ale ilicitului, printre care cel contravențional”

[3]; „Anume obiectul [juridic] general [...] dă posibilitate de a determina conținutul social-politic al dreptului penal, să stabilim caracterul faptelor săvârșite și, în unele cazuri, să deosebim infracțiunile de alte încălcări de lege. Pentru oricare infracțiune prevăzută de legea penală relațiile sociale și valorile ce corespund acestor relații apărute de lege au un caracter comun” [4]. Așadar, obiectul juridic general al infracțiunii joacă un rol cheie în recunoașterea ilicitului penal și în distingerea acestuia de alte încălcări ale legii. Legea penală protejează nu toate valorile sociale (și relațiile sociale asociate) fără excepție. Normele de drept penal protejează numai acele valori sociale (și relațiile sociale asociate), a căror lezare poate aduce prejudicii semnificative ordinii de drept. Implicit, o asemenea concluzie rezultă din art. 2 al Codului contravențional al Republicii Moldova: „Scopul legii contravenționale constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege [...] [5].” Ca și normele penale, cele contravenționale apără anumite valori sociale (și relațiile sociale asociate). Totuși, importanța pentru societate a acestor valori și relații nu este atât de mare ca în cazul valorilor sociale (și relațiilor sociale asociate) ocrotite penalmente.

Din dispoziția alin. (1) art. 2 CP RM putem intui care valori sociale (și relații sociale asociate) constituie obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de partea specială a Codului penal al Republicii Moldova. Conținutul conceptului de obiect juridic generic al infracțiunii este mai concretizat în comparație cu conceptul de obiect juridic general al infracțiunii.

În acest plan, ne alăturăm autorilor care au exprimat următoarele păreri: „Obiectul juridic generic [...] este constituit dintr-un fascicul de relații sociale formate în jurul și datorită unor valori fundamentale ale societății, cum sunt: persoana umană, statul, proprietatea, sistemul economic etc.” [6]; „Obiectul juridic generic servește ca criteriu de clasificare a infracțiunilor în Partea specială a Codului penal, astfel legiuitorul utilizează obiectul juridic generic pentru a organiza și clasifica infracțiunile în diferite categorii, în funcție de impactul lor asupra acestor valori sociale, facilitând aplicarea legii penale și punând în evidență importanța protejării acestor valori în societate” [7].

În concluzie, obiectul juridic generic îl formează un grup de valori sociale (și de relații sociale asociate) omogene (de același tip sau similare după conținut) care sunt protejate de același grup de norme penale interconectate. Aceste norme penale interconectate alcătuiesc fiecare dintre cele 18 capitole ale părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Anume de aceea obiectul juridic generic stă la temelia divizării părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova în capitole.

În legile penale ale unor state atestăm abordări similare de concepere a obiectului juridic generic al infracțiunilor ce prezintă anumite asemănări cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM. De exemplu, în Titlul V din Codul penal al României din 2009, art. 301 „Folosirea funcției pentru favorizarea unor persoane” [8] este amplasat în Capitolul II „Infracțiuni de serviciu” [8]. În Capitolul III al Legii României nr. 78 din 08.05.2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, art. 11 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) face parte din Secțiunea a 3-a „Infracțiuni asimilate infracțiunilor de corupție” [9]. În Codul penal al României din 1968, art. 253¹ (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) face parte din Capitolul I „Infracțiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul” [10] din Titlul VI. În Codul penal al Republicii Albania, art. 257 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) face parte din Secțiunea II „Acte penale împotriva activității publice săvârșite de funcționarii publici” [11] din Capitolul VIII. În Codul penal al Confederației Elvețiene, art. 314 „Conduita nepotrivită manifestată în procesul de îndeplinire a funcției publice” [12] este inclus în Titlul optsprezece „Infracțiuni împotriva îndatoririi oficiale sau profesionale” [12]. În Codul penal al Republicii Croația, art. 292 „Favorizări ilegale” [13] face parte

din Capitolul XXVIII „Infrațiuni împotriva datoriilor oficiale de serviciu” [13]. În Codul penal al Republicii Estonia, § 300 „Nerespectarea cerințelor referitoare la achizițiile publice” [14] (care prezintă anumite similitudini cu art. 326¹ CP RM) este amplasat în Secțiunea a 2-a „Încălcarea obligației de integritate” [14] din Capitolul 17 „Infrațiuni de serviciu” [14]. În Codul penal al Greciei, art. 255 „Participare necuvenită” [15] este inclus în Capitolul XII „Infrațiuni privind serviciul” [15]. În Codul penal al Republicii Italia, art. 324 „Interesul privat în actele oficiale” [16] (care a fost abrogat în 1990) a făcut parte din Partea I „Despre delictе ale funcționarilor publici împotriva administrației publice” [16] a Titlului II. În Codul penal al Republicii Letonia, art. 325 și 326 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) fac parte din Capitolul XXIV „Infrațiunile comise în serviciul statului” [17]. În Codul penal al Republicii Guineea, art. 650-653 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) sunt incluse în Capitolul III „Infrațiuni împotriva administrației publice săvârșite de persoanele care exercită o funcție publică” [18] din Titlul IV. În Codul penal al Statului Eritreea, art. 143 „Încălcarea agravată a îndatoririlor oficiale” [19] face parte din Capitolul 5 „Infrațiuni care presupun încălcarea atribuțiilor oficiale” [19] din Cartea a II-a. Nu în ultimul rând, în Codul penal al Republicii Federale Somalia, art. 251 „Interesul privat în actele oficiale” [20] este înglobat în Capitolul I „Infrațiuni comise de funcționarii publici împotriva administrației publice” [20] din Partea a II-a.

În legile penale ale altor state, obiectul juridic generic al infracțiunilor, care se aseamănă sub anumite aspecte cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, este conceput într-un alt mod.

Astfel, în unele cazuri, obiectul juridic generic al infracțiunilor respective îl formează valorile sociale (și relațiile sociale asociate) protejate împotriva abuzului de serviciu. O astfel de abordare este mai îngustă decât cea promovată în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. De exemplu, în Codul penal al Principatului Andorrei, art. 391 „Imixtiunea intereselor private în serviciul public” [21] face parte din Capitolul VII „Alte abuzuri în exercitarea funcției publice” [21] din Titlul XXI. În Codul penal al Regatului Belgiei, art. 245 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) este parte a Capitolului III „Deturnarea, extorcarea de fonduri și obținerea de foloase comise de persoane care exercită o funcție publică” [22] din Titlul IV. În Codul penal al Republicii Franceze, art. 432-12, 432-12-1 și 432-13 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) fac parte nu din Alineatul 3 „Despre obținerea ilegală de foloase” [23] al Secțiunii 3 a Capitolului II din Titlul III al Cărții IV a părții legislative. În Codul penal al Regatului Spaniei, art. 441 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) este amplasat în Capitolul IX „Negocieri și activități interzise funcționarilor publici și abuzul în exercitarea funcțiilor lor” [24] al Titlului XIX. În Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda), secț. 376 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) face parte din Partea a XXVIII-a „Infrațiuni grave care implică abuz în serviciu” [25]. În Codul penal al Republicii Islamice Mauritania, art. 169 și 170 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) fac parte din § 3 „Infrațiunile funcționarilor care se implică în afaceri sau în comerț incompatibile cu calitatea lor” [26] din Secțiunea a II-a a Capitolului IV.

Am identificat un singur caz, în care obiectul juridic generic al infracțiunilor care prezintă anumite asemănări cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, îl constituie valorile sociale (și relațiile sociale asociate) protejate împotriva corupției și a abuzului de serviciu. O astfel de abordare eclectică este promovată în Codul penal al Republicii Federale Nigeria. În acest cod, art. 101 „Funcționari publici interesați de contracte” [27], art. 102 „Funcționari publici cu statut special sau cu atribuții speciale însărcinați cu administrarea bunurilor” [27] și art. 103 „Afirmații false ale funcționarilor” [27] (care corespund cu art. 326¹ CP RM) sunt înglobate în Capitolul 12 „Coruperea și abuzul în serviciu” [27].

În cazuri de altă natură, obiectul juridic generic al infracțiunilor, care prezintă anumite asemănări cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, îl formează valorile sociale (și relațiile sociale asociate) protejate împotriva coruperii. O astfel de abordare este calitativ diferită în comparație cu cea consacrată în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. De exemplu, În Codul penal al României din 2004, art. 311 „Remunerația injustă” [28] (care comportă anumite similitudini cu art. 326¹ CP RM) face parte din Capitolul I „Crime și delikte de corupție” [28] al Titlului VI. În Codul penal al Principatului Monaco, art. 113-1, 113-1bis și 114 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) sunt amplasate în Paragraful IV „Preluarea ilegală de interese, coruperea și traficul de influență” [29] din Secțiunea a 2-a a Capitolului III. În Titlul 18 „Infracțiuni și procedură penală” [30] al Codului Statelor Unite ale Americii, § 208 „Fapte care afectează un interes financiar personal” [30] este încorporat în Capitolul 11 „Mită, corupere și conflicte de interese” [30] al Părții I. În Codul penal al Republicii Federale Democratice a Etiopiei, art. 411 „Administrarea defectuoasă” [31] este înglobat în Secțiunea I „Infracțiuni de corupție săvârșite de funcționari publici cu încălcarea încrederii și buneii credințe” [31] din Capitolul II al Titlului II. În Codul penal al Republicii Madagascar, art. 182 „Conflictul de interese” [32] este amplasat în § 4 „Corupția funcționarilor publici și a angajaților companiilor private” [32] din Secțiunea a 2-a a Capitolului III.

Diferă de abordarea din Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova și concepția promovată de legiuitorii luxemburghez, norvegian și comorez. Aceștia concep obiectul juridic generic al infracțiunilor, care prezintă anumite asemănări cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, ca fiind constituit din valorile sociale (și relațiile sociale asociate) protejate împotriva infracțiunilor financiare. De exemplu, în Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg, art. 245 (care corespunde cu art. 326¹ CP RM) face parte din compartimentul „Despre încasarea ilegală de dobânzi” [33] din Capitolul III. În Codul penal al Regatului Norvegiei, secț. 390 „Încălcarea încrederii financiare” [34] și secț. 391 „Încălcarea agravată a încrederii financiare” [34] (care corespund cu art. 326¹ CP RM) fac parte din Capitolul 30 „Fraude, fraudă fiscală și infracțiuni financiare similare” [34]. În fine, în Codul penal al Uniunii Comorelor, art. 526 și 527 (care corespund cu art. 326¹ CP RM) sunt înglobate în Secțiunea 12 „Conflictul de interese” [35] a Capitolului 5 „Infracțiuni și contravenții financiare” [35] din Titlul 7 al Cărții a 3-a.

Exemplele, pe care le-am prezentat mai sus, demonstrează că obiectul juridic generic al infracțiunilor, care se aseamănă sub anumite aspecte cu infracțiunile prevăzute la art. 326¹ CP RM, este conceput în funcție de prioritățile politicii penale ale fiecărui stat. Nu ar fi deloc corect să afirmăm că este greșită abordarea consacrată în acele legi penale străine în care obiectul juridic generic al infracțiunilor respective îl formează valorile sociale (și relațiile sociale asociate) protejate împotriva: coruperii și/sau abuzului de serviciu; infracțiunilor financiare. Pur și simplu în statele respective accentele politicii penale sunt plasate în alt mod decât în legea penală a Republicii Moldova.

În denumirea Capitolului XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova este utilizată formularea „Infracțiuni contra buneii desfășurări a activității în sfera publică”. Aceasta înseamnă că, în cazul obiectului juridic generic al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova, baza grupării valorilor sociale (și a relațiilor sociale asociate) o reprezintă sfera publică. Înțelegem că sintagma „sfera publică” este folosită de legiuitor ca antiteză în raport cu sintagma „sectorul privat” din denumirea Capitolului XVI al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Or, articolele din acest din urmă capitol prevăd răspunderea pentru infracțiuni care constituie „replicile” din sectorul privat al unor infracțiuni

prevăzute în Capitolul XV al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova: luarea de mită (art. 333 CP RM) – coruperea pasivă (art. 324 CP RM); darea de mită (art. 334 CP RM) – coruperea activă (art. 325 CP RM); abuzul de serviciu (art. 335 CP RM) – abuzul de putere sau abuzul de serviciu (art. 327 CP RM). Doar falsul în documente contabile (art. 335¹ CP RM) nu se încadrează în acest tipar, constituind o excepție de la regulă.

Referințe bibliografice:

1. Brînză S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 128-129.
3. Serbinov A. Obiectul juridic al infracțiunilor prevăzute la art.290 și 291 CP RM. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2016, nr. 8, p. 207-218.
4. Gherman M., Cicala A. Obiectul infracțiunii de provocare ilegală a avortului. În: *Probleme actuale privind respectarea drepturilor omului în procesul penal și activitatea specială de investigații, 10 noiembrie 2022, Chișinău*. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2022, p. 246-262.
5. Codul contravențional al Republicii Moldova: nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.
6. Ursu V. Obiectul juridic generic și obiectul juridic special al infracțiunilor legate de insolvabilitate. În: *Jurnalul juridic național: teorie și practică*, 2019, nr. 4, p. 64-68.
7. Musteață E. Unele considerente privind obiectul infracțiunii prevăzute la art. 246¹ Cod penal al Republicii Moldova (concurența neloială). În: *Legea și Viața*, 2023, nr. 3, p. 110-117.
8. Codul penal al României: nr. 286 din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510.
9. Legea României pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție: nr. 78 din 08.05 mai 2000. În: *Monitorul Oficial al României*, 2000, nr. 219.
10. Codul penal al României: nr. 15 din 21.06.1968. În: *Buletinul Oficial*, 1968, nr. 79-79 bis.
11. *Criminal Code of the Republic of Albania*. [citată 28.08.2024] Disponibil: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/bb/Albania_CC_1995_am2017_en.pdf
12. *Swiss Criminal Code*. [citată 28.08.2024] Disponibil: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/en
13. *Codul penal al Republicii Croația*. [citată 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html>
14. *Codul penal al Republicii Estonia*. [citată 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/codex.html>
15. *Codul penal al Greciei*. [citată 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html>
16. *Codul penal al Republicii Italia*. [citată 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html>
17. *Codul penal al Republicii Letonia*. [citată 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html>

18. *Guinée: Code pénal.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.refworld.org/docid/44a3eb9a4.html>
19. *Penal Code of the State Eritrea, 2015.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/55a51ccc4.pdf>
20. *Somalia Penal Code.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.refworld.org/docid/4bc5906e2.html>
21. *Criminal Code of the Principality of Andorra.* [citat 28.08.2024] Disponibil: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/2e/Andorra_CC_2005_fr.pdf
22. *Codul penal al Regatului Belgiei.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html>
23. *Codul penal al Republicii Franceze.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>
24. *Codul penal al Regatului Spaniei.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>
25. *Codul penal al Regatului Țărilor de Jos (Olanda).* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Olanda-RO.html>
26. *Code penal – Mauritanie.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/491c1ffc2.pdf>
27. *Nigeria: Criminal Code Act.* [citat 28.08.2024] Disponibil: lawsfnigeria.placng.org/laws/C38.pdf
28. *Codul penal al României: nr. 286 din 28.06.2004. În: Monitorul Oficial al României, 2004, nr. 575.*
29. *Code pénal.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://legimonaco.mc/code/code-penal/>
30. *U.S. Code Title 18.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title18&edition=prelim>
31. *Ethiopia: Criminal Code.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=49216b572&skip=0&query=criminal%20code>
32. *Madagascar Code Pénal.* [citat 28.08.2024] Disponibil: www.justice.mg/wp-content/uploads/textes/1TEXTES%20NATIONAUX/DROIT%20PRIVE/les%20codes/CODE%20PENAL.pdf
33. *Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>
34. *Penal Code of Norway.* [citat 28.08.2024] Disponibil: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/4f/Norway_Penal%20Code.pdf
35. *Comores. Code pénal 2020.* [citat 28.08.2024] Disponibil: <https://www.droit-afrique.com/uploads/Comores-Code-2020-penal.pdf>
36. *Iancu ZAPOROJAN, Obiectul juridic generic al exercitării atribuțiilor în sectorul public în situații de conflict de interese: conotații de drept comparat.* Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/97-101_60.pdf

PARTICULARITĂȚILE EXCESULUI DE AUTOR

THE PARTICULARS OF COPYRIGHT EXCESS

MERCUȘ Radu

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0005-3940-6280

E-mail: mercus.radu@usm.md

Summary. Nowadays 21st century expressed concept of the contemporary period through evolution in different fields of activity therefore refer also to law requires daily to adapt law of the legislation accord to the actuality so that the legal institution in the person of those who are active in the field apply the law uniformly for level of crime in society to register a minimum level and procedural actions that must taken aimed discovered also for the purpose prevent or combat crimes committed either from simple people who had no conflict with law or more complicated situations when group of people established a plan of actions to cause material or moral damage to natural or legal persons.

Actually we have state institutions such as parliament which is responsible for adopt of normative acts in different fields connect national law compare to international commitments expressed through agreements signed between Republic of Moldova and European Union ensure a decent life for citizens prevent level of corruption, to develop education and culture, work conditions, social partnership for different categories of person, increase salary level, etc

Respect human rights must correct illegal decisions or modify errors in activity public service accord to the necessary condition for the state fulfills obligations from example which respect obligations taken from the international level for different organizations which we have considered membership assumed certain commitments which must respect.

Cuvinte-cheie: Participanții la infracțiune,exces calitativ de autor,exces cantitativ de autor, huliganism,exces de autor.

Subiectul general pe care îl abordez este participanții la infracțiune art.42 din Partea Generală cap.IV a Codului Penal al Republicii Moldova însă nu mai puțin important este situația când în cadrul unei infracțiuni ceea ce s-a stabilit nu s-a respectat adică unul dintre participanții sau co-făptuitori a săvârșit acțiuni care nu au fost planificate sau reprezintă o depășire a atribuțiilor din cadrul unei infracțiuni în asemenea caz ne referim la conceptul de exces de autor reglementat de art.48 din Codul Penal al Republicii Moldova.

Prin noțiunea de exces de autor se consideră săvârșirea de către un autor a unor acțiuni infracționale care nu au fost cuprinse de intenția celorlalți participanții,în acest caz pentru exces de autor ceilalți participanți nu sînt pasibili de răspundere penală. [p.1].

Conceptul de exces de autor presupune că în cadrul unei infracțiuni participații au stabilit din timp de realizat un act ilicit săvârșit cu intenție însă unul dintre co-făptuitori decide desine stător să întreprindă acțiuni care încalcă legislația și ceilalți nu au avut scopul de a întreprinde sau nu sunt de acord chior dacă acestea au fost comise reieșind că fapta este săvârșită în participație și există motivul ca unul dintre participant să comită altceva decât s-a preconizat sau împrejurările săvârșirii actului s-au schimbat prin urmare și măsurile întreprinse de făptuitorii.

Prin exces de autor se înțelege o depășire a drepturilor și obligațiilor unui participant la infracțiune caracterizate prin acțiunile sau inacțiunile răuvuitoare care destabilizează conduita socială dar și buna organizarea a organizației sau grupului criminal.

Termenul de exces de autor cunoaște două forme distinctive și anume ne referim la exces calitativ și exces cantitativ.

Primul termen exces calitativ de autor reprezintă faptul că în acțiunile participanților la infracțiune modul de săvârșire a faptelor infracțiuni este diferit de ceea ce s-a planificat manifestat printr-un ansamblul de metode și mijloace utilizate de către făptuitorii în cadrul faptei ilicite cum ar furtul din apartamente desi initial nu se dorea pătrunderea în încăpere doar sustragerea unui bun de pe lângă locuință.

Cu privire la termenul exces cantitativ de autor presupune că participanții la infracțiune săvârșesc acțiuni cu intenție prin care încalcă mai multe norme din legislația penală sau în urma acțiunilor ilicite întreprinse de aceștia rezultat obținut este diferit de cel preconizat datorită multitudinea de metode și mijloace întreprinse de către infractorii dar și buna organizare a membrii grupului pentru atingerea obiectivelor propuse precum initial s-a dorit sustragerea unui bun din spațiul comercial dar a rezultat cu jaf sau omorul unei persoane prin urmare concluzia este că prejudicial cauzat victimei este considerabil față de ceea ce s-a planificat initial.

Potrivit art.83 din Codul Penal al Republicii Moldova cu privire la aplicare pedepsei pentru participatie este menționat faptul că organizatorul, instigatorul și complicele la o infracțiune, prevăzută de legea penală, săvârșită cu intenție se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru autor iar la stabilirea pedepsei se ține cont de contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii precum și de prevederile art.75 criteriile generale de individualizare a pedepsei pentru ca instanța de judecată să aplice sau să stabilească sancțiunea corespunzătoare faptelor ilicite dar luându-se în considerare și faptul că aplicarea sancțiunii să-și atingă scopul cum ar fi resocializarea, reeducarea bănuțului precum și prevenirea și combaterea infracțiunii în activitatea specială de investigații a organelor de ocrotire a normelor de drept [p.2].

Hotărrea Plenului Curții Supreme de Justiție al Republicii Moldova cu privire la huliganism pct.8 este menționat situația când un participant la infracțiune deține arme sau alte obiecte pentru comiterea infracțiunii de vătămare a integrității corporale acesta le utilizează de sine stător fără ca ceilalți participanți să fie stabilit utilizarea acestora ca urmare are loc decesul persoanei în acțiunile respective nu se v-a aplica răspunderea penală celorlalți participanți doar dacă aceștia observă că unul din colegii deține arme sau alte obiecte periculoase și acceptă să fie utilizate fără a reacționa sau susține careva obiecții [p.8].

În cazul exesului calitativ de autor persoana săvârșește aceeași infracțiune dar în circumstanțe agravante pe când în cauzele excesului de autor cantitativ făptuitorul în cadrul unei infracțiuni săvârșește mai multe acțiuni infracționale.

Cazurile în care nu se i-a în calcul excesul de autor este reprezentat de situația când persoanei se oferă libertatea de a acționa în cadrul unei infracțiuni așa cum consideră de conviință de realizat dar situația când făptuitorul comite eroare asupra obiectul infracțiuni sau categoria de faptă săvârșită.

Prin Hotărrea Privind excepția de neconstituționalitate a art.328 alin.(3) lit.d) din Codul Penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave) cu referință la termenul de urmări grave în coraport cu excesul de autor s-au este reprezentat de rezultatul excesului de autor [p.11].

În acest caz instanța a reiterat că la luarea deciziei trebuie să se țină cont de principiile prevăzute de Convenția Europeană a Dreptului Omului, art.7 evitându-se aplicarea legii defavorabile persoanei prevederea fiind declarată neconstituțională urmând ca organul legislativ să indice expres care sunt urmările grave pentru a nu se admite o interpretare eronată a normei în detrimentul persoanei.

Cu referință la subiectul abordat excesul de autor menționăm Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr. 23 din 28.06.2004 [p.12], pct.18 prevede situația de folosire a situației de serviciu la săvârșirea infracțiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu în cazurile de escrocherie art.190 sau delapidarea averii străine art.191 aplicând prevederea de la art.118 din Codul Penal al Republicii Moldova calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre o parte și un întreg astfel de fapte se vor aplica normele din Partea Specială a Codului Penal al Republicii Moldova.

Conceptul de exces de autor luăm în considerare atunci când suntem în prezența săvârșirea unei infracțiuni cu participatie simplă adică nu există contradicție dintre norma generală sau specială sau mai exact fapta săvârșită nu are reglementată situația de depășire de către făptuitor a obligațiilor de serviciu sau îndatoririlor ce i-au revenit în cadrul unei infracțiuni.

Conceptul de exces de autor nu este definit de Dicționarul explicativ al limbii române ca termen integral dar separate acesta ar presupune următoarele prin exces este un abuz,exagerare,exces de măsură sau în cazul prezent termenul de excec de zel ar fi potrivit domeniului de studiu presupunând o exagerare,exagerat reprezentat de acțiunile întreprinse de către făptuitor în cadrul unei infracțiuni pe când termenul autor dicționarul oferă o definiție juridică precum că este persoana care a săvârșit nemijlocit infracțiunea,făptuitor sau autorul unei crime [p.9].

Codul Penal al Republicii Moldova abrogat nu reglementează direct conceptul de exces de autor referindu-se în termeni generali astfel la art.17 din legea penală intitulat complicitatea specifică că gradul și caracterul participării fiecăruia dintre cooparticipanți la săvârșirea infracțiunii trebuie să fie luate în considerație de instanța de judecată la stabilirea pedepsei iar la art.17/1 cu privire la termenul organizația criminală în coraport cu subiectul excesul de autor este prevăzut că membrii organizației criminale poartă răspundere pentru apatenența la ea în cazurile prevăzute de Partea Specială a prezentului cod și pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire au participat [p.3] prin urmare fiecare participant la infracțiune se stabilește mărimea sancțiunii de către instanța de judecată reieșind din faptele săvârșite și prejudiciul cauzat mai exact individualizarea răspunderii penale luându-se în calcul particularitățile generale sau speciale pe care fiecare persoană este individualizat de alte persoane din societate sau mai exact fiecare dintre noi nu suntem unici,identici fiind reprezentând o personalitate într-o societate diferențiindu-ne sub aspect exterior dar și interior datorită momentului apariției ca individ într-o societate și anume trăsăturile generale de aspect și modul care acționăm,gândim sau percepem realitatea actuală influențati de factori externii sau de modul de conviețuire socială pe care trebuie să-l urmărim precum și de îndatoririle ca individ pentru buna organizare.

Codul Penal al României nu oferă o definiție exactă a conceptului de exces de autor dar acestea pot fi indirect determinate reieșind din prevederile de la la capitolul VI Partea Generală intitulat autorul și participanții și anume art.49 –pedeapsa în cazul participanților iar art.50 - circumstanțe reale și personale sau art.74 -criterii generale de individualizare a pedepsei[p.7].

Conform art.49 din Codul Penal al României pedeapsa în cazul participanților la infracțiune privind subiectul abordat excesul de autor este menționat că la stabilirea pedepsei se ține seama de

contribuția fiecăruia la săvârșirea infracțiunii prin urmare eventual unul din participanți la infracțiune fie autor, complice sau instigator dacă săvârșesc acțiuni care nu au fost susținute de ceilalți cooparticipanți la infracțiune datorită faptului că la săvârșirea unei infracțiuni totul este organizat până la mici detalii atribuindu-se fiecare persoane anumite îndatoriri iar dacă pe parcursul săvârșirii acțiunii ilicite intervine ceva să modifice ceea ce s-a preconizat atunci spre exemplu organizatorul sau alt participant implicat nemijlocit în săvârșirea faptei aprobă dreptul de a săvârși alte acțiuni pe lângă cele stabilite anterior.

Fiecare participant la infracțiune instanța de judecată stabilește sancțiunea aplicată în dependență de prejudiciul cauzat victimei aplicându-se prevederile art.74 alin.1 din capitolul VI individualizarea pedepselor, secțiunea 1 dispoziții generale cu referire la criteriile generale de individualizare a pedepsei unde este stipulat că la stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracțiunii săvârșite și cu pericolozitatea infractorului aplicându-se următoarele particularități de individualizarea a pedepsei:

- a) împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite ;
- b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită ;
- c) natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii ;
- d) motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit ;
- e) natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului ;
- f) conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal ;
- g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și social.

Circumstanțe personale și reale reglementate de art.50 din Codul Penal al României au aspect important la subiectul abordat excesul de autor dat fiind faptul că la art.(1) este precizat că circumstanțele privitoare la persoana autorului sau a unui participant nu se răsfrâng asupra celorlalți concluzionăm faptul că fiecărui participant la infracțiune organele de ocrotire a normelor de drept cum este instanța de judecată stabilește sancțiunea personalizat datorită faptului că ne individualizăm în societate prin diferite criterii cum ar fi nivel de dezvoltare, educație, mediu de conviețuire, persoanele care comunicăm sau desfășurăm activitățile zilnice precum și factorii ereditarii pe care le-am moștenit de la părinți.

Potrivit art.50 alin.2[p.7] prevede că circumstanțele privitoare la faptă se răsfrâng asupra autorului și a participanților numai în măsura în care aceștia le-au cunoscut sau le-au prevăzut astfel privind aplicarea excesului de autor nu devine aplicabilă dacă participantul la infracțiune săvârșește o altă infracțiune din diverse motive pentru a înlătura un obstacol sau ușura activitatea infracțională despre acest fapt fiind cunoscut celorlalți co-făptuitori sau tacit au exprimat îndeplinirea acesteia datorită faptului fără realizarea acesteia activitatea infracțională nu era complet realizabilă cum ar decoperirea persoanelor ce au săvârșit infracțiunea, metodele sau mijloacele folosite pentru îndeplinirea activității infracționale sau descoperirea faptei infracționale.

Conceptul exces de autor o regăsim reglementată în diverse acte normative dar în aspecte generale este reglementată aceeași structură și formă caracteristică generală fiind aplicată de organele de ocrotire a normelor de drept pentru prevenirea și combaterea infracționalității.

Referințe:

1. Excesul de autor: noțiune. forme, reguli de calificare, Copețchi Stanislav. Revista Omul, criminologia, știința. Ediția a 2-a, Vol.1, p.337-342, Chișinău 2023;

2. Codul Penal al Republicii Moldova adoptat la 18.04.2002, în vigoare la 12.06.2003; Publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2002 Nr.128-129;
3. Codul Penal al Republicii Moldova din 24.03.1961 în vigoare la 24.04.1961 cu modificări și completări până la 17.10.2001, Chișinău 2001 (Abrogat);
4. Comentariu Alexei Barbăneagră Codul Penal al Republicii Moldova adoptat la 18.04.2002, în vigoare la 12.06.2003;
5. Decizii ale instanțelor de judecată cu privire la participația penală. Vizitat:15.08.2024;
6. Algoritmul calificării faptei infracționale în cazul excesului de autor calitativ, Daniel Martin, Stanislav Copețchi. Integrare prin cercetare și inovare, Revista: Științe juridice și economice, 10-11 noiembrie 2015 p.50-53, Chișinău 2015;
7. Codul Penal al României din 17.07.2009 (Legea 286/2009) Publicat în Monitorul Oficial nr.510 din 24.07.2009.
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr.4 din 19 iunie 2006 “Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre huliganism “ ;
9. DEX-Dicționarul explicativ al limbii române;
10. Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Drept Penal Partea Generală , Volumul I, Chișinău : Cartier juridic 2005.
11. Hotărârea Privind excepția de neconstituționalitate a art.328 alin.(3) lit.d) din Codul Penal (excesul de putere și depășirea atribuțiilor de serviciu soldate cu urmări grave), HCC nr.22, Dosarul nr.94g/2018.
12. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor nr. 23 din 28.06.2004 Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.8, pag.5

FORMELE CONCURSULUI DE INFRAȚIUNI

LES FORMES DU CONCOURS D'INFRACTIONS

ROȘIORU Mircea

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-5965-5461

E-mail: m.rosioru@gmail.com

Potrivit definiției legale, concursul de infracțiuni, ca și instituție a dreptului penal substanțial, presupune săvârșirea de către o persoană a două sau mai multe infracțiuni, cu condiția ca acea persoană să nu fi fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni este prevăzută în articolele părții speciale a CP al RM în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa (art. 33 alin. (1) CP al RM). Identificarea corectă a formelor concursului de infracțiuni permite delimitarea conceptului pluralității de infracțiuni, pe de o parte, de instituția infracțiunii unice, în totalitatea formelor sale de existență, pe de altă parte. Or, delimitarea acestor două instituții ale dreptului penal, pe baza unor criterii ce să inducă certitudine juridică, *modus operandi* va asigura stabilirea definitivă a unei pedepse penale echitabile și proporționale în raport cu alte categorii de infractori și, concomitent, va constitui o garanție a aplicabilității corecte a principiului individualizării răspunderii penale și pedepsei penale. Prezenta cercetare reprezintă, în esență, un exercițiu complex de identificare a particularităților varietăților formelor concursului de infracțiuni. Studiul comparativ al cadrului legal al mai multor state, inclusiv doctrina aferentă, a permis identificarea unor condiționalități suplimentare pentru aprecierea existenței sau, după caz, inexistenței concursului de infracțiuni. În revistă, menționăm că prezenta cercetare s-a focusat, preponderent, pe cele mai stringente problematice ce derivă din subiect, acestea fiind prioritizate în ordinea prezentării lor.

Așa cum am mai menționat și cu alte ocazii, CP aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961 [1], inclusiv în modificările ulterior operate, nu a conținut reglementări despre concursul de infracțiuni. Doar în cuprinsul alin. 1 al art. 39 - Aplicarea pedepsei în cazul săvârșirii mai multor infracțiuni, era stipulată modalitatea în care instanța de judecată procedează la stabilirea definitivă a pedepsei pentru concurs de infracțiuni. CP al RM în vigoare [2], la art. 33 alin. (2), a prevăzut că, concursul de infracțiuni poate fi real și ideal, iar în continuare, la alin. (3) și (4), a enunțat situațiile în care suntem în prezența concursului real de infracțiuni și, corespunzător, a concursului ideal de infracțiuni. Reglementări similare, unde legiuitorul a definit noțiunile de concurs real de infracțiuni și de concurs ideal de infracțiuni, găsim în Codul penal al României [3] la art. 38 alin. (2) și în Codul penal al Letoniei [4] la art. 26 alin. (2), cu precizarea că, concursul „ideal” este denumit concurs „formal” de infracțiuni. Parlamentele statelor Uniunii Europene, inclusiv cele ale statelor din spațiul ex-sovietic, de cele mai multe ori, au agreeat formula detalierii situațiilor în care suntem în prezența concursului de infracțiuni (n.a. - *în unele legislații institutul este denumit „concurs de cauze” – Italia; „infracțiuni multiple” – Estonia etc*), fără a pune în evidență formele acestuia.

În funcție de modul de săvârșire a infracțiunilor [5, p.124], concursul de infracțiuni se prezintă în două forme, real sau ideal.

a) Concursul real (n.a – în unele surse „material”) de infracțiuni

Legiutorul din Republica Moldova a definit concursul real de infracțiuni în art. 33 alin. (3) CP al RM stipulând că, acesta „există atunci când persoana, prin două sau mai multe acțiuni (inacțiuni), săvârșește două sau mai multe infracțiuni”. Pentru a identifica situațiile în care vom fi în prezența concursului real de infracțiuni, se impune o analiză atentă atât a tezei de la alin.(3), cât și a celei de la alin. (1) din art. 33 CP al RM. Acuratețea realizării acestui exercițiu, trebuie să pornească, *ab initio* de la premisa că în alin. (1) se operează cu întregul, adică se utilizează noțiunea de „infracțiuni”, pe când la alin. (3) se operează cu părți ale acestuia, în particular, cu noțiunile de „acțiuni/inacțiuni”.

Prin urmare, pentru a fi în prezența unui concurs real de infracțiuni, trebuie să fie întrunite următoarele condiții:

- să fie săvârșite două sau mai multe acțiuni/inacțiuni distincte, care prezintă conținutul unor infracțiuni distincte. Acțiunile/inacțiunile pot fi de natură diferită sau de aceeași natură;
- fiecare infracțiune trebuie să fie prevăzută la diferite articole sau, după caz, la diferite alineate ale aceluiași articol din Partea Specială a CP al RM;
- persoana să fi contribuit la săvârșirea infracțiunilor în oricare dintre calitățile de participant menționate la art. 42 CP al RM (poate fi aceeași calitate la toate infracțiunile sau calități diferite);
- persoana să nu fi fost condamnată definitiv pentru vreuna dintre infracțiunile care formează concursul. Aprecierea datei la care o hotărâre de condamnare a devenit definitivă se va face prin raportare la condițiile art. 466 CPP al RM [6] (n.a. – *în legislațiile altor state, fie această condiție lipsește în totalitate, fie este doar mențiunea despre faptul că nu ar trebui să existe o condamnare*);
- să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, prevăzut la art. 60 CP al RM, pentru cel puțin două dintre infracțiunile care formează concursul de infracțiuni.

Cu referire la cea de-a doua condiție dintre cele menționate *supra*, în literatura de specialitate [7, p.288-289], în mod judicios au fost concretizate cazurile când în concurs real intră infracțiuni prevăzute la diferite alineate ale unui articol din CP al RM. Astfel, în aceste cazuri, se are în vedere că la alineate ale unui singur articol sunt prevăzute diferite componente (variante tip) de infracțiune. De exemplu, în concurs intră alin. (1) și alin. (2) din art. 352¹ din CP al RM, în care se prevede răspunderea penală pentru declarația necorespunzătoare adevărului, făcută unui organ competent în vederea producerii unor consecințe juridice, pentru sine, atunci când, potrivit legii declarația servește pentru producerea acestor consecințe și fapta de includere intenționată a unor date false în declarația de avere și interese personale. În aceste alineate ale aceluiași articol sunt prevăzute componente de infracțiuni diferite.

În condițiile în care legiutorul a clasificat concursul de infracțiuni doar în real și ideal, alte criterii în baza cărora fiecare dintre formele concursului au fost clasificate, a constituit o misiune a doctinarilor.

În context, *în funcție de legătura între infracțiunile ce formează concursul real de infracțiuni*, acesta poate fi:

➤ **concurș real simplu (concurș fără conexitate)** - când între infracțiunile săvârșite *nu există vreo legătură*. Singura legătură ține de unitatea de făptuitor în raport cu infracțiunile săvârșite. La rândul său, concursul real simplu poate fi:

omogen (când se săvârșesc mai multe infracțiuni de aceeași natură, spre exemplu făptuitorul săvârșește mai multe șantajuri în împrejurări diferite, asupra unor victime diferite și cu rezoluții infracționale distincte). Ceea ce deosebește concursul real omogen de infracțiunea continuată, este unitatea de rezoluție infracțională pentru toate acțiunile infracționale. Omogenitatea concursului de infracțiuni nu este afectată de faptul că o infracțiune este comisă în forma de bază, iar alta/altele cu circumstanțe agravate;

eterogen (când se săvârșesc infracțiuni de natură diferită, spre exemplu, când făptuitorul săvârșește o infracțiune de conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat, iar în altă împrejurare o infracțiune de jaf).

➤ **concurșul real caracterizat (concurș cu conexitate)** - când între infracțiunile săvârșite *există o anumită legătură*, o anumită conexitate obiectivă (legiuitorul roman, în art. 38 alin. (1) teza a II-a CP, a reglementat această formă a concursului, menționând expres că există concurs de infracțiuni chiar dacă una dintre ele a fost comisă pentru săvârșirea alteia sau pentru ascunderea ei).

Doctrinarii români au dezvoltat formele concursului real de conexitate, clasificându-l în:

etiologic (*relația mijloc-scop*) – care presupune, de principiu, existența unui concurs eterogen, respectiv acțiuni sau inacțiuni de natură diferită (de exemplu, săvârșirea infracțiunii de fals, ca infracțiune mijloc, pentru infracțiunea de escrocherie, ca infracțiune scop), care se succed în timp (fără a fi total exclusă posibilitatea săvârșirii simultane a infracțiunilor). În această formă, ambele infracțiuni se săvârșesc cu intenție (este de neconceput că, printr-o faptă din imprudență să se urmărească săvârșirea unei alte fapte din imprudență sau cu intenție, sau printr-o faptă intenționată să se urmărească săvârșirea unei fapte din imprudență). Rezoluția infracțională pentru săvârșirea infracțiunii scop, întotdeauna este anterioară săvârșirii infracțiunii mijloc.

consecvențional (*relația cauză-efect*) - permite ca infracțiunea cauză, a cărei ascundere se urmărește - să fie săvârșită cu oricare din formele de vinovăție (imprudență, cu două forme de vinovăție, intenție), în schimb, infracțiunea efect - de ascundere, nu poate fi decât o infracțiune intenționată (de exemplu, săvârșirea unei infracțiuni de fals pentru a ascunde o infracțiune de neglijență în serviciu – art. 329 CP al RM). Infracțiunile aflate în acest fel de concurs nu se pot săvârși niciodată simultan, ci doar succesiv. În ce privește rezoluția de săvârșire a infracțiunii efect, aceasta poate fi luată atât înainte de săvârșirea primei infracțiuni (ipoteza în care ambele infracțiuni sunt intenționate), însă este însă posibil ca aceasta să fie luată și după comiterea infracțiunii cauză [8].

Alături de aceste două forme ale concursului real de conexitate, doctrinarii au mai abordat și **concurșul de conexitate topografică** (infracțiunile sunt comise în același loc), **concurșul de conexitate cronologică** (infracțiunile sunt săvârșite cu același prilej).

b) Concurșul ideal (formal) de infracțiuni

Potrivit art. 33 alin. (4) CP al RM, concursul ideal de infracțiuni „există atunci când persoana săvârșește o acțiune (inacțiune) care întrunește elemente a mai multor infracțiuni”.

Elementul cheie în cazul concursului ideal de infracțiuni care, în esență, îl și deosebește de concursul real de infracțiuni, este unitatea de acțiune sau, după caz, de inacțiune (unitatea de act material). Asemănarea, din perspectiva caracterizării, rezidă însă în pluralitatea de norme penale încălcate [9, p. 127]. Astfel, fapta de eludare a controlului vamal și trecere peste frontiera vamală a R. Moldova a 1735,9 gr. de marihuană, cu scop de înstrăinare, duce la incidența a două dispoziții

penale încălcate, respectiv art. 248 CP (contrabanda) - scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova, prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal, prin ascundere în locuri special pregătite a drogurilor și art. 217¹ CP (păstrarea, transportarea drogurilor, săvârșite în scop de înstrăinare) [10].

Autorii români Streteanu F. și Nițu, D., au indicat că se va reține concursul ideal de infracțiuni fie atunci când actele de executare ale celor două infracțiuni se suprapun complet, fie când actele de executare specifice uneia dintre infracțiuni se regăsesc integral în conținutul celeilalte.

Încadrarea juridică a acțiunii sau, după caz, inacțiunii săvârșite de persoană, în mai multe infracțiuni, deci potrivit concursului ideal de infracțiuni, este determinată fie de împrejurările în care a avut loc, fie de urmările prejudiciabile pe care le-a produs. Autorul român O.Predescu, opinează că, formularea pe care a utilizat-o legiuitorul român și care definește ipoteza concursului formal (ideal) de infracțiuni nu este una potrivită în măsura în care sintagma „sau” din propoziția „din cauza împrejurărilor în care a avut loc sau a urmărilor pe care le-a produs” admite existența acestuia în fomele sale alternative. Pe cale de consecință, insistă O.Predescu asupra substituirii conjuncției „sau” cu conjuncția „și” or, în opinia dânsului, împrejurările nu pot fi dissociate de consecințele produse [11, p.33].

Există concurs ideal de infracțiuni, spre exemplu, când are loc acțiunea de răpirea mijlocului de transport (art. 192¹ CP) și conducerea mijlocului de transport răpit de către făptuitor în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat (art. 264¹ CP), ori urmărindu-se omorul unei persoane, prin același foc de armă, persoana vizată este ucisă, iar prin ricoșeu, în condiții de imprevizibilitate, o altă persoană este rănită, săvârșindu-se un omor (art. 145 CP) și o vătămare corporală din imprudență (art. 157 CP).

Nu se va reține concurs ideal de infracțiuni atunci când legiuitorul a creat din aceasta o infracțiune complexă (i.e. - *cazul omorului asupra a două sau mai multe persoane (art. 145 alin. (2) lit. g) CP al RM), sau al lipsirii de viață din imprudență a două sau mai multor persoane (art. 149 alin. (2) CP)*).

La rândul său și concursul ideal poate fi **omogen** (când infracțiunile din compunerea concursului sunt de același fel – spre exemplu, 2 infracțiuni de amenințare cu omor, săvârșite concomitent, prin intermediul unui sistem informatic și care vizează mai multe victime (art.155 CP al RM)) sau **eterogen** (când infracțiunile din compunerea concursului sunt diferite – spre exemplu, determinarea martorului la depunerea de declarații mincinoase în cadrul procesului penal (art.314 CP al RM) în concurs cu vătămarea intenționată medie a integrității corporale, utilizată ca metodă de „constrângere” (art.152 CP al RM)).

Infracțiunile care formează concursul *ideal* de infracțiuni pot fi consumate sau rămase în faza tentativei incriminate (toate infracțiunile în formă consumată, ori toate infracțiunile în forma tentativei, sau o infracțiune consumată și o tentativă) și pot fi comise cu orice formă de vinovăție (intenție, cu două forme de vinovăție, imprudență).

Concluzionând cele relatate, punctăm că doar la o aplicare corectă a criteriilor vom delimita conceptul de infracțiune unică de concursul de infracțiuni, iar odată identificate formele concursului de infracțiuni, aceasta ne va permite gestionarea de mai departe a exercițiului de calificare a infracțiunilor și, pe cale de consecință, va reprezenta o linie directorie în alegerea echilibrată și echitabilă a regimului și tratamentului sancționatoriu al făptuitorilor.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: Вештиле Советулуй Супрем ал РСММ, 1961, №10, art.41.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195.
3. Codul penal al României. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html> [Accesat: 12.08.2024].
4. Codul penal al Republicii Letonia. Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html> [Accesat: 10.08.2024].
5. Udriș M., „Drept penal. Partea Generală”, Ediția 6, Editura C.H.Beck, București, 2019, ISBN 978-606-18-0865-6.
6. Codul de procedură penală, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110.
7. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. „Drept penal. Partea Generală”, Volumul I, Editura „Cartier juridic”, 2006, ISBN 978-9975-79-408-4.
8. Decizia CSJ din 22.05.2023 în cauza nr. 1ra-48/2023. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23298 [Accesat: 02.08.2024].
9. Dănișor M-C., „Drept penal. Partea Generală”, Universul juridic, București, 2020, ISBN 978-606-39-0653-4.
10. Decizia CSJ din 19.02.2019 în cauza nr. 1ra-402/2019. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13157 [Accesat: 02.08.2024].
11. Predescu O., „Concursul de infracțiuni: o succintă analiză comparativă între noua și vechea reglementare”. În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2019, nr. 2, ISSN 2587-3601

UNELE ASPECTE LEGATE DE OBIECTUL JURIDIC GENERIC AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 236 DIN CODUL PENAL

SOME ASPECTS RELATED TO THE GENERIC LEGAL OBJECT OF THE CRIMES PROVIDED FOR IN ART. 236 OF THE CRIMINAL CODE

ROȘCA Carmen
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0000-7522-7347
E-mail: rosca.carmen04@gmail.com

Summary. *As a social value defended against the offenses provided for in Chapter X of the special part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the national economy includes all economic activities, such as the production, consumption, distribution and exchange of goods, services and works, which are carried out on the territory of the Republic of Moldova. It encompasses all economic sectors, resources, markets, institutions that contribute to the well-being and sustainable development of the Moldovan society. The manufacture or circulation of counterfeit currency or securities may be directly related to inflation. When the number of such crimes increases, the value of genuine banknotes decreases, which can lead to inflation. Also, the capital market may be adversely affected, contributing to economic instability. The purpose of art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova is to defend the national economy of the Republic of Moldova. Defending it, art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova provides protection to the national economies of other states in some cases.*

Keywords: *the object of a crime; the generic legal object of a crime; social value; the national economy; economic crimes.*

Infrațiune este considerată doar fapta care prezintă un pericol major pentru societate, adică fapta care este capabilă să lezeze sau cel puțin să pericliteze cele mai importante valori sociale și relațiile sociale din jurul acestora. Dacă o faptă nu reprezintă o amenințare la adresa unor astfel de valori, ea nu poate fi considerată infrațiune. Dovadă acestui fapt este dispoziția de la art. 10 din Codul contravențional, „constituie contravenție fapta – acțiunea sau inacțiunea – ilicită, cu un grad de pericol social mai redus decât infrațiunea (evid. ns.), săvârșită cu vinovăție, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege, este prevăzută de prezentul cod și este pasibilă de sancțiune contravențională” [1].

Infrațiunea aduce atingere obiectului juridic al infrațiunii. Determinarea acestui obiect este punctul de plecare pentru stabilirea esenței oricărei fapte penale. Asume obiectul juridic al infrațiunii ne permite să percepem semnificația socială a acesteia, să calificăm corect o faptă și să deosebim infrațiunea de alte acțiuni sau inacțiuni periculoase din punct de vedere social.

Concretizarea obiectului juridic al infrațiunii face posibilă determinarea gradului și a trăsăturilor sociale ale atingerii cauzate de o infrațiune, a temeiurilor și criteriilor de alegere a obiectelor de protecție juridico-penală și a mijloacelor de asigurare a acestora, precum și elaborarea unor reguli de structurare a legii penale. În funcție de gradul de amplitudine a valorilor și relațiilor sociale ocrotite de legea penală, deosebim următoarele trei categorii ale obiectului juridic al infrațiunii: obiectul juridic general; obiectul juridic generic; obiectul juridic special. Sistemul părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova are la bază anume o astfel de diviziune tripartită.

Obiectul juridic general al infracțiunii este același pentru toate infracțiunile, fiind format din totalitatea celor mai semnificative valori și relații sociale apărute de legea penală. Încălcarea ordinii de interacțiune între persoane, care este stabilită în societate, duce la dezorganizarea vieții sociale, încalcă una dintre condițiile importante pentru existența societății și, prin urmare, prezintă un pericol social.

Relațiile din sferele sociale cheie nu trebuie să fie dezordonate. În caz contrar, niciunul dintre participanții la aceste relații nu se poate simți protejat. Drept urmare, va fi imposibil să se asigure autoconservarea și dezvoltarea armonioasă a societății în ansamblu. Menținerea ordinii de drept la nivelul unor sfere sociale specifice permite stabilirea unui sistem de coordonate în relațiile dintre subiecți, care se desfășoară în diverse domenii ale relațiilor sociale. Doar așa relațiile respective își pot continua desfășurarea și dezvoltarea netulburată. Numai în acest mod, vor putea fi păstrate condițiile pentru apariția unor astfel de relații noi.

Aplicarea diviziunii tripartite a categoriilor de obiect juridic al infracțiunii ne ajută să identificăm locul art. 236 CP RM în sistemul părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Pentru aceasta, este necesar să stabilim obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute de acest articol.

Obiectul juridic generic este o parte a obiectului juridic general. Obiectul juridic generic constituie un anumit cerc de relații sociale care sunt omogene ca esență socială, fiind protejate de un ansamblu de norme penale interconectate.

O analiză a sistemului părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova ne duce spre concluzia că aceasta este segmentată în funcție de particularitățile celor optsprezece obiecte juridice generice. Tocmai caracteristicile obiectului juridic generic sunt cele care fac posibilă efectuarea unei clasificări fundamentate științific a tuturor infracțiunilor și a normelor de incriminare corespunzătoare.

Legiuitorii din diferite state percep în mod variat concepțiile privind obiectul juridic generic al fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false. Această variație depinde de valoarea socială fundamentală ocrotită împotriva infracțiunilor prevăzute de articolele care corespund cu art. 236 CP RM:

- „sistemul monetar-creditar” [2] (art. 212 din Capitolul XXVII al părții speciale a Codului penal al Republicii Georgia);
- „sistemul financiar” [3] (art. 213 din Capitolul XXXII al părții speciale a Codului penal al Republicii Lituania);
- „tranzacționarea cu bani și titluri de valoare” [4] (art. 310-316 din Capitolul XXXVII al părții speciale a Codului penal al Republicii Polone);
- „autenticitatea monedei și a timbrelor” [5] (§ 146 și 152a din Secțiunea VIII a Titlului IV al părții speciale a Codului penal al Republicii Federale Germania);
- „circulația mijloacelor de plată” [6] (art. 166-170 din Capitolul 18 al părții speciale a Codului penal al Regatului Danemarcei, secț. 1-14 din Capitolul 37 al părții speciale a Codului penal al Republicii Finlanda);
- „siguranța circulației monedei, hârtiilor de valoare, mărcilor poștale și instrumentelor de plată fără numerar” [7] (§ 232 și 237 din Titlul XIII al părții speciale a Codului penal al Republicii Austria);
- „securitatea circulației legale” [8] (art. 430-432 din Capitolul I al Titlului XXIII din Codul penal al Principatului Andorrei);

– „ordinea publică” [9] (art. 77-83¹⁰ din Secțiunea I a Capitolului III al Cărții a III-a a Codului penal al Principatului Monaco);

– „încrederea publică” [10-13] (Capitolele II și III din Titlul IV al Cărții a 2-a a Codului penal al Republicii Franceze; Partea I a Titlului VII a Cărții a 2-a a Codului penal al Republicii Italia; Capitolul I din Titlul III al părții speciale a Codului penal al Marelui Ducat de Luxemburg; art. 197 și 198 din Partea 4 a Capitolul III al Volumului II al Codului penal al Republicii Turcia);

– „încrederea publică” [14] (Capitolele I și II ale Titlului III din Cartea a 2-a a Codului penal al Regatului Belgiei) sau „proprietatea” [14] (Secțiunea III a Capitolului II al Titlului IX din Cartea a 2-a a Codului penal al Regatului Belgiei).

Observăm că, în unele dintre legile penale străine evocate mai sus, fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false îi este consacrat un compartiment aparte.

A. Maile și A. Perșin explică astfel această stare de lucruri: „Alocarea în Codul penal al Republicii Federale Germania a unei secțiuni distincte infracțiunilor legate de falsificarea de monedă și timbre se explică prin următoarele: legiuitorul german a pornit de la faptul că infracțiunile în cauză prezintă un pericol economic sporit pentru stat și aduc atingere autorității puterii publice. În special, prin falsificarea de monedă se comit infracțiuni de gravitate sporită. În plus, o asemenea falsificare reprezintă adesea o pregătire pentru a săvârși alte infracțiuni (deseori grave)” [15].

Prin urmare, este clar că legislația germană și altele din aceeași categorie acordă o atenție deosebită infracțiunilor legate de fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false, considerându-le o amenințare semnificativă pentru ordinea de drept.

Mai apropiate de concepția, care este consacrată în legea penală a Republicii Moldova, sunt acele concepții legislative în care obiectul juridic generic al fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false este reprezentat de:

– „activitatea economică” [16] (art. 202 din Capitolul 22 al părții speciale a Codului penal al Republicii Armenia; art. 199 și 224 din Titlul VII al părții speciale a Codului penal al Ucrainei);

– „economia” [17-21] (secț. 233-235 din Capitolul VI al părții speciale a Codului penal al Republicii Cehe; secț. 192 din Capitolul XIX al părții speciale a Codului penal al Republicii Letonia; § 270-280 din Titlul trei al Capitolului cinci din partea specială a Codului penal al Republicii Slovace; art. 243 și 244 din Capitolul XXIV al părții speciale a Codului penal al Republicii Slovenia).

Din analiza acestor prevederi se poate observa că rolul banilor și titlurilor de valoare în cadrul societății este determinat de funcția lor socială de a servi drept unitate universală de valoare. Prin intermediul banilor și al titlurilor de valoare, se realizează distribuirea mărfurilor în economie și, implicit, se facilitează distribuirea bogăției materiale în societate. Sistemul monetar și cel de circulație a titlurilor de valoare au ca obiectiv asigurarea unui flux continuu al proceselor de producere, distribuție, vânzare a bunurilor, furnizare a serviciilor și realizare a lucrărilor. Atunci când aceste sisteme funcționează eficient și stabil, ele contribuie la buna desfășurare a economiei și la o creștere economică durabilă în viitor.

Esența economică a titlurilor de valoare se reflectă în procesul lor de emitere și circulație, care reprezintă o componentă esențială a pieței de capital și un element crucial al unei economii de piață. Atunci când masa de bani și de titluri de valoare care se află în circulație, înmulțită cu numărul de tranzacții în care acestea sunt implicate, nu se potrivește cu volumul total de bani și de

titluri de valoare cheltuite în economie pe parcursul anului, se creează premise pentru tulburări economice, deoarece echilibrul macroeconomic este grav afectat.

Ca valoare socială apărută contra infracțiunilor prevăzute în Capitolul X din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, economia națională include totalitatea de activități economice, precum producerea, consumul, distribuția și schimbul de bunuri, servicii și lucrări, care se desfășoară pe teritoriul Republicii Moldova. Aceasta înglobează toate sectoarele economice, resursele, piețele, instituțiile care contribuie la bunăstarea și dezvoltarea durabilă a societății moldovenești.

Conform alin. (1) art. 126 din Constituția Republicii Moldova, „economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă” [22]. Într-adevăr, într-un sistem economic bazat pe piață, alocarea resurselor și stabilirea prețurilor sunt determinate în mare parte de interacțiunea neîngrădită dintre cerere și ofertă. Deciziile economice sunt luate de producători, furnizori și consumatori, bazându-se pe mecanismele pieței, fără o implicare determinantă a guvernului. Acest sistem se bazează pe principii cheie precum: proprietatea privată; competiția deschisă; libertatea de a face alegeri economice. Într-un sistem economic de orientare socială, guvernul intervine în unele situații pentru a rectifica inegalitățile sociale și pentru a asigura bunăstarea colectivă. Guvernul poate să reglementeze unele segmente ale pieței, să ofere servicii publice vitale și să pună în aplicare politici sociale pentru a proteja grupurile sociale vulnerabile sau pentru a promova egalitatea de oportunități. În cele din urmă, un sistem economic care combină proprietatea privată și cea publică, într-un cadru de competiție liberă, implică atât întreprinderile private, cât și cele de stat, acestea operând într-un mediu competitiv în care deciziile economice sunt influențate atât de mecanismele pieței, cât și de politicile guvernamentale. Acest model presupune că sectorul privat și cel public coexistă și interacționează pe piață.

În opinia lui V. Stati, „relațiile sociale economice, [apărate contra infracțiunilor prevăzute în Capitolul X din partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, se bazează] pe următoarele principii de desfășurare a activității economice: libertatea activității economice; exercitarea activității economice în temeiuri legale; concurența loială a subiectelor activității economice; buna-credința subiectelor activității economice; interzicerea formelor vădit infracționale ale conduitei subiectelor activității economice” [23].

În mod cert, principiul de libertate a activității economice implică capacitatea persoanelor fizice și a celor juridice de a se angaja în activități economice cu minimă interferență guvernamentală. Acesta permite alegerea, inițierea și desfășurarea activităților economice în funcție de propriile interese și scopuri, în timp ce se respectă cadrul normativ în materie. Un alt principiu – cel de exercitare a activității economice în temeiuri legale – implică aderarea la standardele legale pentru a menține un mediu de afaceri just și echitabil. La rândul său, principiul de concurență loială a subiectelor activității economice presupune o competiție sănătoasă și justă între diverse entități economice. Acesta necesită respectarea regulilor de rivalitate economică, evitarea practicilor anticoncurențiale sau neloiale și susținerea unei competiții transparente și echitabile pe piață. Următorul principiu – cel de bună-credință a subiectelor activității economice – se referă la comportamentul etic și onest al acestora în cadrul activităților economice. Acest principiu necesită respectarea angajamentelor luate, transparența în relațiile comerciale, corectitudinea în negocierile de afaceri și respectarea normelor de conduită profesională. În fine, cât privește principiul de interzicere a formelor vădit infracționale ale conduitei subiectelor activității economice, acesta implică prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, a spălării de bani, a concurenței neloiale și a

altor fapte similare, care sunt în principal prevăzute în Capitolul X din partea specială a Codului Penal al Republicii Moldova.

În alt context, în dispoziția de la alin. (1) art. 236 CP RM se folosește formularea „[...] semnelor bănești [...] emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin sau al unei uniuni monetare de state străine (evid. ns.) [...], a valorilor mobiliare de stat sau a altor titluri de valoare false [...]” [24]. Din această formulare rezultă că art. 236 CP RM apără nu doar economia națională a Republicii Moldova, dar și economia națională a altor state.

Trebuie să precizăm că, atunci când art. 236 CP RM apără economia națională a altor state, acesta apără, în mod implicit, și economia națională a Republicii Moldova. Or, așa cum se exprimă pe bună dreptate R. Crudu, „economia mondială constituie un sistem de interdependențe economice, niște legături universale între economiile naționale, la baza apariției și funcționării cărora stau unitatea și interacțiunea stabilă a tuturor componentelor (stabilitatea națională, reproducerea bunurilor materiale, caracterul internațional al producției și consumului)” [25, p. 9]. Cu alte cuvinte, economia națională a Republicii Moldova este o parte componentă a economiei mondiale, fiind legată inerent de economiile naționale ale altor state și dependentă într-o măsură mai mare sau mai mică de procesele – pozitive și negative – ce caracterizează aceste alte economii naționale. Globalizarea a avut un rol crucial în creșterea conexiunilor și dependenței reciproce dintre economiile naționale, în special în ceea ce privește piața de schimb valutar și piața de capital. Globalizarea a permis o mișcare rapidă a capitalului între țări prin intermediul piețelor de schimb valutar și de capital. Acest lucru a permis investitorilor să transfere fonduri cu ușurință între diferite economii naționale, creând astfel o interdependență între acestea. La fel, globalizarea a încurajat creșterea investițiilor străine directe, ceea ce a condus la o integrare mai mare a economiilor naționale în rețelele globale de afaceri. Investițiile străine pot avea un impact asupra performanței economice a unei țări și pot întări legăturile financiare între țări.

Referințe bibliografice:

1. Codul contravențional al Republicii Moldova: nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6, 15.
2. Criminal Code of Georgia. [citat 16.03.2024] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/view/16426>
3. Codul penal al Republicii Lituania. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html
4. Codul penal al Republicii Polone. [citat 16.03.2024] Disponibil: [https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html](http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Polonia-RO.html)
5. Codul penal al Republicii Federale Germania. [citat 16.03.2024] Disponibil: [https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html](http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.html)
6. Codul penal al Regatului Danemarcei. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html; Codul penal al Republicii Finlanda. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html
7. Codul penal al Republicii Austria. [citat 17.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.html
8. AndorraCodigo Penal. [citat 17.03.2024] Disponibil: <https://derechodelacultura.org/wp-content/uploads/2015/03/Andorra-Codigo-Penal.pdf>
9. Code pénal. [citat 17.03.2024] Disponibil: <https://legimonaco.mc/code/code-penal/>

10. Codul penal al Republicii Franceze. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html
11. Codul penal al Republicii Italia. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html
12. Codul penal al Marelui Ducat de Luxemburg. [citat 17.03.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Luxemburg-RO.html>
13. Türk Ceza Kanunu. [citat 17.03.2024] Disponibil: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
14. Codul penal al Regatului Belgia. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html
15. Майле А., Першин А. Ответственность за подделку денежных знаков и знаков оплаты по УК ФРГ. În: Уголовное право, 2009, № 5, с. 42-45.
16. Уголовный кодекс Республики Армения. [citat 16.03.2024] Disponibil: www.parliament.am/legislation.php?ID=1349&lang=rus&sel=show
17. Кримінальний кодекс України. În: Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, 131.
18. Codul penal al Republicii Cehe. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cehia-RO.html
19. Codul penal al Republicii Letonia. [citat 16.03.2024] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html
20. Codul penal al Republicii Slovace. [citat 16.03.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html>
21. Codul penal al Republicii Slovenia. [citat 16.03.2024] Disponibil: <https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html>
22. Constituția Republicii Moldova: nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1, 5.
23. Stati V. Noțiunea, caracterizarea generală și tipurile infracțiunilor economice. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 1, pp. 33-34.
24. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 128-129, 1012.
25. Crudu R. et al. Economie mondială și integrare europeană. Chișinău: ASEM, 2016. 273 p.

CONSIDERAȚIUNI PRIVIND INSTITUȚIA RENUNȚĂRII LA PROBE ÎN RAPORT CU INSTITUȚIA EXCLUDERII PROBELOR ÎN CADRUL PROCESULUI PENAL

CONSIDERATIONS REGARDING THE INSTITUTION OF WAIVING EVIDENCE IN RELATION TO THE INSTITUTION OF EXCLUSION OF EVIDENCE IN THE FRAMEWORK OF CRIMINAL PROCEEDINGS

URSU Denis

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0005-7868-0258

E-mail: denis.ursu.com@gmail.com

***Summary.** The purpose of this communication is to briefly review the aspects related to the institution of accusation in the criminal process, the requirements for the admissibility of evidence, as well as the elucidation of the main aspects that characterize the institutions of exclusion and waiver of evidence in the criminal process, identifying the most relevant similarities and differences, at the same time, identifying their correlation with other procedural incidents.*

***Keywords:** guilt, admissibility, exclusion, waiver of evidence.*

Drept fenomen procesual, învinuirea reprezintă cel mai vechi și indispensabil element, aceasta contribuind la apariția procesului penal. Încă pe vremuri, Marcus Tullius Cicero menționa: „Nemo nisi accusatus fuerit, condemnari potest”, nimeni nu poate fi condamnat fără o acuzație corespunzătoare [1, p.144]. Indiferent de sistemul de drept, conceptul de învinuire are o semnificație deosebită pentru procesul penal. Esența acestuia este reflectată prin diverse definiții, însă, practic toate rezumându-se la ideea unică precum că învinuirea reprezintă imputarea vinovăției în privința unei persoane concrete într-un comiterea unei fapte stabilite de legislația penală drept infracțiune.

Totodată, în procedura penală întotdeauna este vorba de cercetare a faptelor infracționale, atunci prin învinuire urmează să înțelegem acea activitate, strict determinată de legislația procesual penală, realizată în scopul demascării făptuitorului și a tuturor circumstanțelor cauzei întru stabilirea adevărului juridic. În acest fel, învinuirea a fost considerată în literatura de specialitate drept forță motrice a procesului penal [2, p.56]. Instituția învinuirii fiind inerentă procesului penal, grație faptului că doar într-un asemenea mod poate fi realizat scopul procesului penal, care în esență se rezumă la atragerea la răspundere penală a persoanei ce a săvârșit fapta infracțională.

Datorită faptului, că săvârșirea infracțiunii, derularea urmăririi penale, precum și judecarea cauzei penale se desfășoară în perioade de timp diferit, conchidem că pentru reconstituirea circumstanțelor ce s-au desfășurat anterior, organul de urmărire penală urmează a stabili toate circumstanțele cauzei cu ajutorul mijloacelor de probă, cercetând minuțios urmele infracțiunii. Astfel, la faza de urmărire penală, în scopul determinării și identificării persoanei vinovate de săvârșirea faptei antisociale și atragerea ei la răspundere penală este strict necesară colectarea probelor ce ar elucida toate circumstanțele cauzei și ar garanta respectarea dreptului la un proces echitabil. Ulterior, după identificarea făptuitorului și doar în cazul existenței bănuielii rezonabile,

că anume această persoană a comis fapta, în prezența probelor suficiente și administrate în acord cu exigențele de admisibilitate va interveni învinuirea.

În acest sens, în acord cu art. 1 al Legii cu privire la Procuratură [3], statul a înzestrat Procuratura cu prerogativa de a contribui la respectarea ordinii de drept, efectuarea justiției, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și ale societății, drept urmare, conchidem că instituția procuraturii conduce, exercită urmărirea penală și reprezintă învinuirea în instanța de judecată.

Totodată, pornind de la prevederile art. 6 pct. (37) Cod procedură penală [4], potrivit cărora: procurorul este persoana oficială numită, în modul stabilit de lege, pentru a conduce sau a exercita urmărirea penală și a reprezenta în judecată învinuirea în numele statului, precum și reieșind din prevederile art. 51 alin. (4) Cod procedură penală [4], în acord cu care în cursul judecării cauzei, procurorul reprezintă învinuirea în numele statului și prezintă în ședința de judecată probele acumulate de organul de urmărire penală, conchidem că învinuirea reprezintă sarcina exclusivă a procurorului.

În acest sens, o importanță deosebită are Ordinul Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești [5], care are misiunea pe lângă prevederile legislației procesual-penale să ghideze procurorii în activitatea lor întru a asigura derularea eficientă a procesului.

Prin urmare, în pct. 4 din Ordin [5] se stipulează că pentru a prezenta acuzarea la nivelul cuvenit, fiecare procuror este obligat să cunoască materialele cauzei penale, studiindu-le minuțios și să facă extrase din ele. Iar materialele privind pregătirea acuzatorului de stat pentru reprezentarea învinuirii în instanța de judecată vor fi perfectate conform unor exigențe expres nominalizate și se vor păstra în dosarele de control. În același timp, remarcându-se că procurorul reprezintă învinuirea în numele statului și prezintă în instanța de judecată probele acuzării în cauza în care a condus sau a exercitat personal urmărirea penală.

Totodată, pct. 18 din Ordinul nominalizat [5], indică că în cazul insuficienței probelor pentru solicitarea condamnării inculpatului, acuzatorul de stat va informa în prealabil despre aceasta procurorul-șef și printr-o notă scrisă procurorul zonal din cadrul Secției unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată. În asemenea situații, procurorul-șef al Direcției judiciare a Procuraturii Generale va convoca o ședință în cadrul căreia vor fi analizate probele cercetate și, eventual, identificate procedee legale prin care să se extindă volumul probatoriului necesar a fi administrat, astfel încât pe caz să fie adoptată o decizie legală. De remarcat că chestiunile dezbătute în cadrul acestei ședințe se consemnează într-un proces-verbal, care se păstrează anexat la dosarul de control. Drept consecință, dacă ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul va renunța parțial sau integral la învinuire. Renunțarea procurorului la învinuire se realizează prin emiterea unei ordonanțe motivate în acest sens și atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau, după caz, de încetare a procesului penal.

Procurorii din cadrul Secției unificare a practicii în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecată, la rămânerea irevocabilă a hotărârii de achitare, vor întocmi o concluzie referitor la cauzele și motivele ce au condiționat emiterea hotărârilor de achitare, care va fi prezentată pentru aprobare procurorului-șef al Direcției judiciare. Concomitent cu aprobarea concluziei, procurorul-șef al Direcției judiciare, după caz, propune aplicarea măsurilor ce se impun față de procurorii care nu și-au exercitat corespunzător obligațiile de serviciu.

Din cele enunțate rezultă că activitatea procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele judecătorești este vegheată de subdiviziunile specializate din cadrul Procuraturii Generale, aceasta se datorează faptului că pentru asigurarea unei practici judiciare uniforme este necesară analiza situației în domeniu pentru a putea ghida activitatea acuzatorilor întru aceștia a-și exercita conștiincios atribuțiile procesuale și pe cale de consecință a asigura aplicarea eficientă a legislației procesual penale, a asigura echitatea procedurii și respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Doar prin disciplină și control se poate asigura înalta calitate a actului de înfăptuire a justiției, prin urmare, ordinul nominalizat, stabilește că procurorul-șef al Direcției judiciare după necesitate propune aplicarea măsurilor ce se impun în privința procurorului care nu și-a exercitat obligațiile de serviciu în acord cu prevederile normative relevante, adică se are în vedere atragerea la răspundere a acestuia.

Probele au o importanță fundamentală în cadrul procesului penal, fiindcă ele reprezintă nucleul procesului probator ce are drept scop stabilirea gradului vinovăției sau nevinovăției unei persoane acuzate de comiterea unei fapte infracționale. Probele au rolul de a conduce la clarificarea circumstanțelor cauzei și ajută a stabili adevărul juridic, în asemenea mod, contribuind la soluționarea corectă a fondului cauzei.

Un aspect esențial în administrarea probelor este faptul că acestea trebuie să corespundă exigențelor de admisibilitate stabilite de legislația procesul penală. Codul de procedură penală determină exigențele înaintate față de probe, drept urmare, în acord cu prevederile art. 95 alin. (1) Cod procedură penală al RM [4], sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu prezentul cod. Totodată, art. 94 Cod procedură penală [4], indică care sunt datele neadmise ca probe în cadrul procesului penal și stabilește că acestea se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești.

Astfel, admisibilitatea probelor reprezintă o trăsătură inerentă a probelor care le caracterizează sub aspect al legalității sursei datelor privitor la împrejurările faptice, precum și a modului de obținere și fixare a datelor nominalizate cu respectarea strictă a ordinii procedurale stabilită de legislația procesual penală, de către subiecții abilitați în rezultatul realizării acțiunilor procesuale desfășurate ținând cont de ordinea procesuală ce determină forma acestor acțiuni.

Un factor important în soluționarea fondului cauzei este aprecierea probelor, în esență, aprecierea reprezintă un proces complex, fundamentat pe o analiză obiectivă și detaliată a fiecărei probe luate în parte și în coroborare cu alte probe, inițial apreciindu-se modul de administrare a acesteia, adică faptul dacă la administrarea ei s-a ținut cont de exigențele înaintate de legislația procesual penală și nu s-au admis careva abateri care ar periclita valoarea ei procesuală, iar ulterior și apreciindu-se și din punct de vedere al circumstanțelor pe care le confirmă sau infirmă.

Potrivit prevederilor art. 290 alin. (1) Cod procedură penală [4], procurorul, în termen de cel mult 15 zile de la primirea dosarului trimis de organul de urmărire penală, verifică materialele dosarului și acțiunile procesuale efectuate, pronunțându-se asupra acestora. Dacă procurorul constată probe obținute contrar prevederilor prezentului cod și cu încălcarea drepturilor bănuțului, învinutului, prin ordonanță motivată, exclude aceste probe din materialele dosarului. Probele excluse din dosar se păstrează în condițiile art. 211 alin. (2).

Procurorul decide personal cu privire la modalitatea de verificare a materialelor dosarului penal. Bineînțeles, această verificare ține de constatarea corectitudinii calificării juridice a faptei infracționale, în funcție de circumstanțele cauzei, de suficiența probelor, precum și de admisibilitatea acestora. În situația în care, procurorul va considera că probele nu sunt suficiente sau

pot apărea probleme în instanță privind admisibilitatea lor, acesta poate dispune desfășurarea unor acțiuni procesuale suplimentare. Totodată, trebuie de remarcat că nu există careva impedimente legale ca anumite acțiuni procesuale să fie realizate nemijlocit de către procuror. În același timp, atunci când procurorul va considera că unele probe administrate sunt viciate sub aspectul admisibilității, acesta va emite o ordonanță de excludere a probelor din dosar, indicând motivele excluderii și faptul că acestea se vor păstra în arhiva organului de urmărire penală. [6, p.828]

Instanța de judecată poate dispune excluderea mijloacelor de probă, administrate de către procuror, la urmărirea penală, numai în cazul în care constată o încălcare substanțială și semnificativă a unei dispoziții legale privind administrarea probatoriului care, în împrejurări concrete ale cauzei, face ca mijlocul de probă administrat să aducă atingere caracterului echitabil al procesului penal în ansamblu, de exemplu în cazul maltratărilor admise de către ofițerii de urmărire penală, tratamentului inuman și degradant, aplicării violenței, nulității absolute a actului procesual prevăzut de art. 251 alin. (3) Cod procedură penală. [6, p.907] Astfel, pe lângă faptul că art. 94 Cod procedură penală [4], stabilește datele neadmise ca probe, indicând că acestea se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești, urmează de remarcat că trebuie să fie exclus mijlocul de probă și în cazul în care actul procesual prin care a fost administrat este afectat de nulitate absolută.

Totodată, în mod indirect, excluderea probelor poate fi decisă de către judecătorul de instrucție în temeiul art. 313 alin. (5) din Codul de procedură penală [4], prin declararea nulității actului sau acțiunii procesuale atacate atunci când constată plângerea înaintată drept întemeiată, în acest sens, adoptând o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate ale drepturilor și libertăților omului sau ale persoanei juridice și după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Este evident, că odată constatată nulitatea actului prin care a fost administrată proba, aceasta devine invalidă. Drept urmare, conchidem, că excluderea probelor în cadrul procesului penal reprezintă o instituție crucială, menită a asigura un proces echitabil prin verificarea și excluderea mijloacelor de probă ce nu corespund exigențelor de admisibilitate, fiind administrate cu încălcarea dispozițiilor legislației procesual penale care inevitabil aduc atingere drepturilor și libertăților omului, în același timp, periclitzând încrederea publicului în înfăptuirea justiției în mod echitabil. Cu referire la subiecții abilitați cu prerogativa de a decide în privința excluderii mijloacelor de probă, trebuie de remarcat că aceasta poate fi decisă atât de procuror, cât și de către procurorul ierarhic superior în ordinea art. 299¹ Cod procedură penală, urmare a plângerii împotriva acțiunilor inacțiunilor și actelor procurorului, precum și de către judecătorul de instrucție în ordinea art. 313 Cod procedură penală.

De remarcat, că reieșind din formularea imperativă a prevederilor art. 52 alin.(1) pct. (3) și art. 290 alin. (1) Cod procedură penală, acestea determină obligația procurorului de a exclude probele obținute cu încălcarea legislației procesual penale indicate în art. 94 Cod procedură penală, prin urmare, procurorul fiind obligat a reacționa din oficiu și a exclude probele care sunt inadmisibile și au fost administrate cu încălcarea ordinii legale. Astfel, la faza de urmărire penală, procurorul fiind în principal responsabil de excluderea mijloacelor de probă administrate contrar rigorilor procesuale și doar ca excepție de către judecătorul de instrucție în ordinea art. 313 Cod procedură penală.

Spre deosebire de instituția excluderii probelor care are o reglementare destul de clară și detaliată în legislația procesual penală autohtonă, instituția renunțării la probe este mai puțin detaliat determinată în legislație, însă art. 328 alin. (1) Cod procedură penală, stabilește în mod expres că părțile, în procesul judecării cauzei, pot renunța la unele probe pe care le-au propus. Prin urmare, de

aici rezultă că părțile la proces, adică atât acuzarea, cât și apărarea pot renunța la unele probe pe care le-au propus — de remarcat că partea poate renunța doar la proba pe care însuși a propus-o anterior, totodată, norma stimulează expres că renunțarea la probe poate fi realizată doar la faza judecării cauzei, indiferent la ce etapă se află judecarea cauzei. Sintagma „pot renunța” utilizată în dispoziția art. 328 alin. (1) Cod procedură penală, creează aparența că suntem în prezența unui drept discreționar, reprezentând o opțiune a părților, însă într-o viziune de ansamblu constatăm că aceasta în primul rând reprezintă o obligație pozitivă a părții acuzării.

Dacă în cazul excluderii probelor este vorba despre un exponent oficial, altfel spus, al unei persoane înzestrată special cu asemenea atribuții, care grație prerogativelor sale determinate de legislația procesul penală drept urmare a verificării materialelor cauzei are obligația de a exclude mijloacele de probă administrate contrar ordinii legale stabilite, atunci în cazul renunțării la probe subiect al renunțării poate fi atât partea acuzării, cât și partea apărării. Deși, capacitățile părții apărării la administrarea probelor este foarte restrâns în procesul penal național, totuși, este posibilă solicitarea administrării anumitor probe, la care ulterior, din anumite considerente partea apărării ar putea renunța la ele.

Instituția renunțării la probe în cadrul procesului penal nu a fost examinată în doctrina de specialitate națională, respectiv, este un subiect deschis și controversat, fiindcă nu există nici practică judiciară solidă privitor la acest aspect. Unii opinează că în general instituția renunțării la probe nu ar urma să fie reglementată de legislația procesual penală în maniera actuală, deoarece aceasta se contrazice cu rolul activ al organului de urmărire penală, nu ne raliem acestei opinii din motiv că nu poți invoca rolul activ în situația când este evident că se merge pe o cale greșită și este atât irațional, cât și inoportun a continua a acționa într-un mod vădit contrar prevederilor procesuale și rațiunii în ansamblu.

Renunțarea la probe este instituită în scopul eficientizării procesului pentru a evita administrarea de probe redundante și inutile întru soluționarea fondului cauzei, în asemenea manieră, reducând tergiversarea procesului și totodată costurile pentru înfăptuirea justiției. Având în vedere că procesul penal este ghidat de echitatea procedurii și respectarea drepturilor fundamentale ale omului renunțarea la probe reprezintă în primul rând o obligație pozitivă în cadrul procesului penal, acuzatorul având obligația pozitivă de a renunța la anumite probe în cazul în care acestea au fost administrate în cauză cu încălcarea rigorilor procedurale și nu întrunesc condițiile de admisibilitate înaintate de legislația procesual penală.

Totodată, dacă e să vorbim privitor la practica judiciară în domeniu, constatăm că sunt destul de rare cazurile de renunțare la probe în cadrul procesului penal, cele mai frecvente motive de renunțare fiind imposibilitatea asigurării prezenței unui martor în cadrul ședinței de judecată, situația când proba a fost administrată în mod vădit ilegal, respectiv, întru asigurarea respectării dreptului la un proces echitabil se renunță la probele administrate cu încălcarea exigențelor procedurale, cazurile când acuzarea renunță la probă din considerente strategice când proba este în defavoarea poziției acuzării, este cert că la probele scrise acuzarea în practică nu renunță.

Un exemplu elocvent și cât de cât frecvent întâlnit în practica judiciară națională este situația atunci când acuzarea are câțiva martori care trebuie să releve aceleași mărturii și să elucideze aceleași circumstanțe sau în situația când declarațiile acestora nu au valoare esențială pentru fundamentarea poziției acuzării și pentru soluționarea fondului cauzei și acuzarea nu poate asigura prezența acestora în cadrul ședințelor de judecată fiindcă martorul este plecat peste hotare, atunci în atare situații procurorul poate renunța la proba cu acest martor pentru a continua procesul și nu a tergiversa examinarea cauzei, evident dacă aceasta nu este unica probă esențială soluționării

fondului. Totodată, există posibilitatea audierii martorului prin intermediul mijloacelor electronice și anume prin video conferință cu respectarea rigorilor procesuale, totuși, dacă procurorul nu cunoaște nimic despre locul aflării acestuia soluția nominalizată este imposibil de realizat, astfel, procurorul va merge pe calea renunțării la această probă.

Potrivit art. 328 alin. (2) Cod procedură penală, după punerea în discuție a renunțării la probe, instanța dispune neexaminarea acestora dacă nu s-a solicitat examinarea lor de către altă parte. Astfel, chiar dacă partea a renunțat la proba propusă anterior, partea opusă poate solicita administrarea acesteia în continuare. În acest sens, ar servi drept exemplu situația când partea acuzării din motive strategice renunță la proba cu un anumit martor din motiv că declarațiile acestuia dezavantajează poziția acuzării, iar partea apărării la rândul său exercitând conștiincios apărarea constată că eventualele declarații ale martorului la care a renunțat acuzarea într-un mod oarecare avantajează poziția apărării solicită în continuare administrarea probei nominalizate, adică solicită audierea acestuia.

Instituția renunțării la probe și instituția excluderii probelor reprezintă două mecanisme distincte utilizate în cadrul procesului penal, menite a asigura buna desfășurare a procesului penal și înfăptuirea justiției în acord cu echitatea procedurii. Instituțiile în cauză se referă la gestiunea eficientă a probatoriului având misiunea de a exclude probele ce nu întrunesc condițiile de admisibilitate și care au fost administrate cu încălcarea exigențelor procedurale sau a renunța la probele inutile pentru soluționarea fondului cauzei. Atât instituția excluderii probelor, cât și instituția renunțării la probe au drept efect neutilizarea unor probe, însă acestea au fundament și implicații diferite în cadrul procesului penal. Este cert că renunțarea la probe și excluderea probelor au roluri diferite în cadrul procesului penal, contribuind la asigurarea unui proces judiciar eficient, obiectiv, echilibrat și respectuos față de drepturile fundamentale ale omului. Renunțarea la probe reprezintă mai mult un instrument de strategie al părților, deși, persistă obligația pozitivă de a renunța la o anumită probă în circumstanțele enunțate anterior, la rândul său, excluderea probelor fiind concepută drept garanție a respectării legalității și echității procesului penal.

Referințe bibliografice:

1. Чельцов-Бебутов М.А. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах, том 1. Москва, 1957.
2. Строгович М.С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. Москва, 1951.
3. Legea cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016. Publicat: 25.03.2016 în M.O. al RM Nr. 69-77, art. 113.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr.122 din 14 martie 2003. Publicat în M. O. al RM: nr.104-110 din 7 iunie 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Ordinul Procuraturii Generale nr. 2/21 din 02.01.2018 cu privire la organizarea activității procurorilor în domeniul reprezentării învinuirii în instanțele de judecătorești.
6. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. (Comentariu aplicativ). Ed. II. Chișinău: Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.

CONCEPȚIA METODOLOGICĂ ÎN MATERIA CONTRACTULUI DE TRANSPORT RUTIER INTERNAȚIONAL DE MĂRFURI – IMPLICAȚII TEORETICO-PRACTICE

THE METHODOLOGIC CONCEPT OF THE CONTRACT FOR THE INTERNATIONAL CARRIAGE OF GOODS BY ROAD – THEORETIC AND PRACTICAL IMPLICATIONS

BAJUREA-OSTROFEȚ Elena
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0009-9911-5708
E-mail: elena.bajurea.13@gmail.com

***Summary.** The purpose of this paper is to describe the research methods applied during the process of elaboration of the doctoral dissertation on the topic: "The importance and challenges of the contract for the international carriage of goods by road in the 21st century". Its novelty is described by the atypical way of the methods' analysis – through practical applications. The implementation of the scientific results will be realized through the future development of the theoretical foundations and practical aspects in the content of the doctoral dissertation mentioned above.*

***Cuvinte-cheie:** metodă de cercetare; contract de transport rutier internațional de mărfuri; convenție; regulament; date statistice.*

***Keywords:** research method; contract for the international carriage of goods by road; convention; regulation; data statistics.*

Importanța și actualitatea tezei de doctor cu tema: "Importanța și provocările contractului de transport rutier internațional de mărfuri în secolul XXI" nu ar putea fi demonstrată fără o aplicare coerentă și logică a metodelor de cercetare în materia dreptului, or utilizarea acestora consolidează multitudinea de materiale studiate într-un studiu științific menit să contribuie la înțelegerea corectă a mecanismelor legale de aplicabilitate a contractului de transport rutier internațional de mărfuri.

Acest studiu științific va analiza mecanismele de formare a conținuturilor de cercetare juridică de înaltă calitate.

Așadar, prezenta lucrare își propune descrierea metodelor științifice de cercetare aplicate în procesul elaborării tezei de doctor menționate supra, cu argumentarea eficienței acestora prin exemple practice.

În cadrul efectuării studiului științific, s-a operat cu următoarele metode de cercetare:

1. Metoda dialectică de cunoaștere;
2. Metoda logico-juridică;
3. Metoda istorică;
4. Metoda comparativă;
5. Metoda statistică.

Într-o altă ordine de idei, este necesar de menționat rolul acestor metode pentru coerența prezentei cercetări. Astfel, metodele care își conturează tenta aplicabilității teoretice contribuie la redactarea unui circuit cronologic al evenimentelor relatabile contractului de transport rutier internațional de mărfuri. Ele contribuie la crearea unui tablou conchis, care descrie geneza și principalele evoluții în implementarea contractului menționat.

Concomitent, metodele utilizate pentru redactarea cuprinsului practic al tezei de doctor își propun crearea unui spectru de analiză inovativ al contractului de transport rutier internațional de mărfuri, care va avea un caracter descriptiv multilateral. În acest fel, metodele științifice practice vor participa la analiza celor mai recente acte normative internaționale, adoptate în răspuns la principalele provocări cu care se confruntă contractul de transport rutier internațional de mărfuri în secolul XXI. Aceasta din urmă vor fi descrise utilizându-se aceleași metode practice. Adicional, elementele de drept comparat își vor face prezența în lucrare prin utilizarea metodelor enunțate, or analiza acestora va permite identificarea prevederilor naționale și internaționale care necesită a fi revizuite, pentru a putea și în continuare reglementa eficient domeniul studiat. Importanța metodelor practice se va reflecta în primul rând prin posibilitatea de a reda adevărata valoare a contractului de transport rutier internațional de mărfuri prin cifre reale, actualizate constant de baze statistice internaționale, or anume aceste date constituie un element-cheie care va demonstra evoluția răsunătoare a aplicabilității contractului de transport rutier internațional de mărfuri în Uniunea Europeană și pe întregul mapamond.

1. Metoda dialectică de cunoaștere

Această metodă de cercetare este utilizată, de regulă, în capitolele de analiză a fundamentelor teoretice a unei sau altei probleme sau fenomen juridic. În contextul tezei de doctor prenotate, metoda dialectică de cunoaștere este aplicată simultan, atât la etapa analizei doctrinei naționale și internaționale, precum și la etapa studiului jurisprudenței naționale și internaționale în materia contractului de transport rutier internațional de mărfuri. Se subliniază că, sunt supuse analizei opiniile doctrinare pe marginea unor prevederi legale relativ ambigue, care nu reglementează expres un anumit raport juridic.

În continuare, se propune demonstrarea aplicabilității eficiente a metodei dialectice de cunoaștere prin intermediul analizei unui caz particular de interpretare a unei norme de drept dintr-un tratat internațional.

Spre exemplu, în dreptul comerțului internațional, în particular în materia transportului internațional rutier de mărfuri, încă există incertitudini cu privire la soluționarea litigiilor din acest domeniu în cadrul unui arbitraj comercial internațional. În acest sens, doctrina internațională a fost divizată în câteva tabere, fiecare explicând propriile fundamente juridice, aliate ale opiniilor sale.

Reglementarea-cadru a domeniului de referință o constituie *Convenția privind contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva, la 19.05.1956* (în continuare – Convenția C.M.R.). [1] Datorită caracterului intransigent al acestei Convenții, tratatele bilaterale încheiate în domeniul transporturilor rutiere internaționale de mărfuri nu obișnuiesc să reglementeze domeniul răspunderii transportatorului, or, acestea fac referință în conținutul tratatelor la aplicarea nemijlocită a prevederilor Convenției C.M.R. în condițiile apariției raportului juridic menționat. [2]

Așadar, art. 33 este unul din articolele tratatului care stabilește limita dintre flexibilitatea și rigiditatea Convenției, or acesta prevede următoarele: ”Contractul de transport poate să conțină o clauză atribuind competența unui tribunal arbitral, cu condiția ca această clauză să prevadă că tribunalul arbitral va aplica dispozițiile prezentei Convenții”. [3] Așadar, obligația respectării prevederilor tratatului multilateral vizat în procesul examinării litigiului în arbitraj atribuie această prevedere la categoria normelor *jus cogens*.

În ceea ce privește incertitudinile care se referă la forma clauzei arbitrale în contractul de transport rutier internațional de mărfuri, doctrina germană este divizată în opinii. Primul grup de doctrinari nu acceptă forma verbală a acestei clauze, alți cercetători sunt de părerea că legea

autohtonă are puterea de a stabili forma, în timp ce o a 3-a categorie susține că forma clauzei arbitrale nu prezintă relevanță pentru validitatea și punerea în aplicare a acesteia. În aceste condiții, clauza arbitrală poate fi inserată fie în scrisoarea de trăsură, fie în comanda de transport sau, într-un contract separat sub forma unui anexe la scrisoarea de trăsură. [4]

2. Metoda istorică

Rolul acesteia în cadrul studiului științific menționat se reflectă prin descrierea principalelor evoluții și evenimente cu caracter juridic care au influențat într-un anumit fel aplicabilitatea contractului de transport rutier internațional de mărfuri.

În acest sens, prezintă interes *"Teoria costurilor comparative de producție și a avantajelor relative reciproce în comerțul internațional"*, care aparține celebrului economist englez David Ricardo. Așadar, în lucrarea sa *"Principiile de economie politică și impunere"*, în cadrul căreia acesta și-a expus, pentru prima dată (anul 1817) teoria nominalizată, David Ricardo precizează: "Câștigul realizat de către o națiune care produce și vinde la extern bunurile pe care le realizează cu costuri de producție mai mici relativ cu alte bunuri naționale, iar în schimbul lor procură alte mărfuri a căror realizare la intern se dovedește mai puțin avantajoasă". Astfel, putem afirma că punerea în circulație a contractului de transport rutier internațional de mărfuri a fost influențat de repartiția neuniformă a factorilor de producție la nivel internațional, apărută încă în epoca modernă.

În timp ce elementele teoretice fundamentează o cercetare științifică cu valoroase reflecții doctrinare și accepțiuni istorice, elementele practice ale lucrării sunt cele care îmbogățesc cercetarea științifică cu materiale inovative, care conferă propriu-zis acestui studiu râvnitul caracter inovativ, cu interes deosebit atât pentru teoreticieni, cât și pentru practicieni.

3. Metoda logico-juridică

Aplicabilitatea metodei logico-juridice în cadrul cercetării științifice prenotate va fi demonstrată printr-un mod deviat de la cel habitual. Așadar, în cadrul prezentului referat științific, utilizarea acestei metode va fi demonstrată prin interpretarea reglementărilor internaționale, regăsită în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Astfel, în cauza nr. *C-88/17 din 10.04.2018 – Zurich Insurance plc și Metso Minerals împotriva Abnormal Load Services (International) Limited* [5], Curtea a explicat că locul sau locurile de prestare a unui serviciu, în sensul articolului 5 pct. 1 litera (b), lin. 2 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară [6], recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, în situația în care este vorba despre un contract având ca obiect transportul de mărfuri între state membre, iar transportul este alcătuit din mai multe etape în care sunt utilizate mijloace de transport diferite, include locul de expediere. Astfel, din explicația adusă de Curte, se înțelege că, răspunderea pentru pagubele aduse mărfurilor transportate poate surveni inclusiv și la faza incipientă a realizării operațiunii de transport internațional de mărfuri, indiferent de modalitatea de transport: multimodal, rutier, aerian, maritim, etc. Respectiv, transportatorul este pasibil de răspundere chiar și în cazurile în care a încălcat prevederile contractuale încă de la punctul său de pornire.

4. Metoda comparativă

Elementul definitoriu atribuit metodei comparative de cercetare se referă la compararea sistemelor de drept, precum și a actelor normative ale statelor lumii sau organizațiilor internaționale care reglementează un raport juridic similar.

Astfel, prezintă interes pentru prezenta cercetare subiectul răspunderii transportatorului și a celorlalte părți la contractul de transport rutier internațional de mărfuri. Urmează a fi comparat caracterul extins al răspunderii părților la contract în cadrul Convenției privind contractul de

transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva, la 19.05.1956 și spectrul de reglementare a răspunderii transportatorului din *Regulamentul (CE) nr. 1072/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri* [7], în particular prin modalitățile de soluționare a litigiilor în instanță.

În cazul în care adresarea în instanță pentru un litigiu în acest context devine inevitabilă, atunci trebuie să se țină cont de faptul că există niște termeni de prescripție indicați expres în Convenție care trebuie neapărat respectați. [8] Așadar, termenul general de prescripție este cel de un an. Acesta poate fi și de 5 ani, în cazul în care ne aflăm în situația dolului sau culpei considerată de legea țării căreia îi aparține organul de jurisdicție sesizat. Dacă ne aflăm în situația avarierii, pierderii parțiale sau întârzierii, atunci termenul începe să curgă din ziua în care marfa a fost eliberată. În cazul unei pierderi totale, termenul de prescripție va începe să curgă de la a treizecea zi după expirarea termenului convenit, și începând de la a șaizecea zi de la primirea mărfii de către transportator în cazul în care nu s-a convenit asupra niciunui termen. În toate celelalte cazuri începe de la expirarea unui termen de trei luni de la data încheierii contractului. Și Regulamentul prevede posibilitatea examinării unui astfel de litigiu de către o instanță de judecată. Așadar, autoritatea competentă din statul membru de stabilire al operatorului de transport rutier internațional de mărfuri poate introduce acțiune împotriva ultimului, în conformitate cu legislația internă, în fața unei instanțe naționale competente. [9] Regulamentul oferă în acest sens posibilitatea operatorului de transport internațional rutier de mărfuri dreptul la căile de atac prevăzute de legislația națională, [10] după cum și Convenția îi oferă acestuia dreptul la regres, dacă se constată că în baza unei hotărâri a unei instanțe transportatorul nu a provocat daunele pentru care a achitat despăgubiri. [11]

5. Metoda statistică

Metoda statistică prezintă tendințele actuale de aplicabilitate a contractului de transport internațional rutier de mărfuri prin intermediul datelor statistice actualizate cu regularitate. Astfel, este demonstrată importanța acestui contract, având în vedere înregistrarea unei creșteri semnificative a cantității de mărfuri transportate prin această modalitate de către statele cu profil agrar accentuat. În același timp, este demonstrat caracterul durabil al aplicabilității contractului de transport rutier internațional de mărfuri de către statele care constituie puteri economice regionale și/sau mondiale. Se subliniază că, datele statistice sunt colectate și stocate în sistemul de date *Eurostat* începând cu anul 1982, când Uniunea Europeană cuprindea doar 14 state-membre. Actualmente, statele membre raportează cu regularitate informațiile colectate. Astfel, Republica Federală Germania colectează informațiile la fiecare mijloc de săptămână, fiind unul dintre cele mai mari state-raportori, Finlanda – la o succesiune de 3-4 zile, în timp ce Malta este scutită de raportare, având în vedere profilul geografic al statului. [12] Se precizează că, statele membre ale Uniunii Europene sunt obligate să raporteze indicii colectați în termen de 5 luni după finisarea perioadei de referință, în corespundere cu prevederile *Regulamentului (CE) nr. 642/2004 al Comisiei din 6 aprilie 2004 privind cerințele de precizie aplicabile datelor colectate în temeiul Regulamentului (CE) nr. 1172/98 al Consiliului privind rapoartele statistice referitoare la transportul rutier de mărfuri* [13]

În lumina celor expuse, metodele de cercetare aplicate în comun alcătuiesc un mecanism fortificat de integrare a materialilor teoretice și practice care prezintă un interes deosebit pentru elaborarea tezei de doctor menționate. Utilizarea metodelor prenotate a fost demonstrată printr-o modalitate atipică, fiind utilizate, în particular, spețe concrete care confirmă accețiunile referitoare la însemnătatea acestora.

Utilizarea acestora contribuie la redactarea unui conținut coerent, la crearea unei succesiuni textuale logice, precum și la o trecere fluentă de la examinarea aspectelor teoretice spre elementele practice ale lucrării. Fiecare metodă pusă în circulație a intervenit cu propria componentă specială de lucru, care atribuie tezei de doctor un caracter inovator și interactiv.

Bibliografie

1. Convenția privind contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva la 19.05.1956 [citat 31.07.2024] Disponibil: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1961/07/19610702%2001-56%20AM/Ch_XI_B_11.pdf
2. Kunaka C., Tanase V., Latrille P., Krausz P. *Quantitative Analysis of Road Transport Agreements (QuARTA)*. Washington D.C.: World Bank, 2013. p 38. ISBN 978-0-8213-9852
3. Art. (33) din Convenția privind contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva, la 19.05.1956
4. Adamus R. Arbitration clause for an arbitral tribunal in Poland based on Art. 33 CMR Convention. În: *Opolskie Studia Administracyjno Prawne*. 2019. nr. XVII/4, p. 14. ISSN: 1731-8297
5. Cauza nr. C-88/17 din 10.04.2018 – Zurich Insurance plc și Metso Minerals împotriva Abnormal Load Services (International) Limited [citat 31.07.2024] Disponibil: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=2119068BA16617D41977CBD8A72F63BE?text=&docid=200884&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6000163>
6. Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială [citat 23.07.2024] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02001R0044-20130709&from=SK>
7. Regulamentul (CE) nr. 1072/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri [citat 31.07.2024] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1072>
8. Art. (32), alin. (1) din Convenția privind contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva la 19.05.1956
9. Art. (12), alin. (5) din Regulamentul (CE) nr. 1072/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri
10. Art. (12), alin. (6) din Regulamentul (CE) nr. 1072/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 octombrie 2009 privind normele comune pentru accesul la piața transportului rutier internațional de mărfuri
11. Art. (37) din Convenția privind contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele (C.M.R.), adoptată la Geneva la 19.05.1956
12. *Eurostat: The home of high-quality statistics and data on Europe*. © European Union, 1995-2024 [citat 31.07.2024] Disponibil: Road freight transport measurement (road_go) (europa.eu)

13. Regulamentul (CE) nr. 642/2004 al Comisiei din 6 aprilie 2004 privind cerințele de precizie aplicabile datelor colectate în temeiul Regulamentului (CE) nr. 1172/98 al Consiliului privind rapoartele statistice referitoare la transportul rutier de mărfuri [citat 31.07.2024] Disponibil: eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0642

CONTEMPORANEITATEA ȘI NOVAȚIILE CONTRACTULUI INTERNAȚIONAL DE TRANSPORT RUTIER DE MĂRFURI – PERSPECTIVE ȘI PROVOCĂRI

THE CONTEMPORANEITY AND NOVATIONS OF THE CONTRACT FOR THE INTERNATIONAL CARRIAGE OF GOODS BY ROAD – PERSPECTIVE AND CHALLENGES

BAJUREA-OSTROFET Elena
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0009-9911-5708
E-mail: elena.bajurea.13@gmail.com

Summary. *The purpose of this paper is to describe the main challenges which confronts the applicability of the contract for the international carriage of goods by road, as well as the resilience measures adopted in response to them. The aims of this research cover the innovative perspective analysis of the contract for the international carriage of goods by road. Its novelty consists in the research of the legislation adopted to fight with the consequences of the challenges which affect the applicability of the contract for the international carriage of goods by road. The implementation of the scientific results will be realized through the future development of the theoretical foundations and practical aspects in the content of the doctoral dissertation on the topic: "The importance and challenges of the contract for the international carriage of goods by road in the 21st century".*

Cuvinte-cheie: *contract de transport rutier internațional de mărfuri; convenție; regulament; comunicare; digitalizare.*

Keywords: *contract for the international carriage of goods by road; convention; regulation; communication; digitalization.*

Prezentul articol științific își propune analiza caracterului inovativ al contractului de transport rutier internațional de mărfuri. Astfel, se propun a fi cercetate provocările cu care se confruntă contractul de transport internațional rutier de mărfuri în ultimele 2 decenii și consecințele acestora, care se reflectă prin impedimente severe întru respectarea legislației internaționale, comunitare și naționale în domeniu. Pandemia generată de COVID-19, conflictele armate, precum și nivelul de poluare excesivă a mediului înconjurător, care au afectat și continuă să afecteze cu precădere economia globală și, în particular, comerțul internațional, au determinat necesitatea revizuirii semnificative a cadrului normativ internațional în materia reglementării aplicabilității contractului de transport rutier internațional de mărfuri. Mai mult decât atât, în condițiile în care tendințele economice cunosc un regres brusc și alert, se atestă necesitatea efectuării modificărilor reglementărilor în speță într-un tempou accelerat, pentru a asigura evitarea oricărui devieri de ordin juridic în ceea ce privește realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri în condițiile create.

Având în vedere că legislația Uniunii Europene se dovedește a fi cea mai adaptată la provocările secolului XXI ale aplicabilității contractului de transport rutier internațional de mărfuri, se propune analiza mai multor Directive și Regulamente ale UE, elaborate în regim de urgență ca răspuns la provocările apărute.

Pe lângă COVID-19 și poluarea mediului înconjurător, un alt eveniment nefast care provoacă dificultăți colosale întru realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri este agresiunea Federației Ruse în Ucraina, care determină statele vecine ale Ucrainei și Uniunea Europeană să depună un efort continuu întru identificarea de noi soluții pentru asigurarea realizării operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri, pentru a preveni situații catastrofale de lipsă de alimente, medicamente, etc.

Problema continuă cu care se confruntă umanitatea și care, nu a ocolit nici domeniul realizării operațiunilor de transport internațional rutier de mărfuri o constituie nivelul excesiv de poluare a mediului înconjurător. Având în vedere complexitatea subiectului, care necesită o reglementare eficientă a tuturor raporturilor juridice care aduc o implicație în protejarea mediului înconjurător, Uniunea Europeană a intervenit cu o inițiativă nobilă, adoptând un cadru normativ menit să încurajeze implicarea în operațiunile de transport rutier internațional de mărfuri vehiculele eficiente din punct de vedere energetic.

Așadar, actualmente pe teritoriul Uniunii Europene este în vigoare *Directiva 2009/33/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23.04.2009 privind promovarea vehiculelor de transport rutier nepoluante și eficiente din punct de vedere energetic* (în continuare – Directiva). [1] Anume ea astăzi constituie reglementarea-cadru a domeniului supus analizei.

Scopul prezentei directive este să stimuleze piața vehiculelor de transport rutier nepoluante și eficiente din punct de vedere energetic și în special – dat fiind că acest lucru ar avea un impact semnificativ asupra mediului – să influențeze piața vehiculelor standardizate produse în cantități mari, cum ar fi autoturismele, autobuzele, autocarele și camioanele, asigurând un nivel al cererii pentru vehicule de transport rutier nepoluante și eficiente din punct de vedere energetic suficient de ridicat pentru a încuraja producătorii și industria să investească și să dezvolte în continuare vehicule cu un consum redus de energie și cu emisii reduse de CO₂ și de alți poluanți. Tot ea abordează necesitatea oferirii sprijinului pentru statele-membre în vederea facilitării și structurării schimburilor de cunoștințe și de bune practici pentru a promova cumpărarea vehiculelor nepoluante și eficiente din punct de vedere energetic.

Agresiunea Federației Ruse în Ucraina constituie o altă problemă majoră cu care se confruntă transportul internațional rutier de mărfuri pe continentul european. Războiul a generat dificultăți colosale în ceea ce privește aplicabilitatea contractului de transport internațional rutier de mărfuri și a agravat considerabil situația operatorilor de transport, care, în decembrie 2021 enumerau următoarele dificultăți în procesul de realizare a operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri:

- criza de șoferi;
- restricțiile pandemice;
- cererea înaltă;
- costuri ridicate pentru combustibili. [2]

Actualmente, Uniunea Europeană depune eforturi considerabile pentru a sprijini Ucraina și pentru a facilita realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri.

Astfel, la 06.04.2022, Comisia a adoptat o recomandare pentru Consiliu, care viza deschiderea negocierilor în vederea încheierii unui tratat internațional în domeniul transportului internațional rutier de mărfuri cu Ucraina, al cărui scop urma să fie facilitarea efectuării operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri între spațiul unional european și Ucraina, în contextul războiului survenit. [3]

Așadar, la 29.06.2022 tratatul a fost încheiat. *Acordul dintre Uniunea Europeană și Ucraina privind transportul rutier de mărfuri, semnat la Bruxelles, la 29 iunie 2022*, [4] și-a extins activitatea până la 30.06.2025, prin acordul ambelor părți. Se subliniază că, de la intrarea în vigoare a tratatului și, până la etapa actuală, Ucraina a transportat pe teritoriul Uniunii Europene cu 300,000 tone de mărfuri lunar mai mult și, aceeași cifră indică și importurile Ucrainei din comunitatea europeană, fapt care atestă o majorare corespunzătoare incontestabilă. [5]

Un tratat cu un obiect de reglementare relativ similar Uniunea Europeană a încheiat și cu Republica Moldova. *Acordul între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind transportul rutier de mărfuri, semnat la Lyon, la 29.06.2022*, [6] încheiat cu o aplicare inițială până la 31.03.2023, și-a extins termenul de aplicabilitate până la 31.12.2025, prin acordul părților. [7]

Astfel, scopul prezentului tratat este de a facilita temporar transportul rutier de mărfuri între teritoriul Uniunii Europene și cel al Republicii Moldova, precum și pe teritoriile acestora, prin acordarea unor drepturi suplimentare în materie de tranzit și de transport de mărfuri între părți operatorilor stabiliți pe teritoriul uneia dintre părți, ca urmare a repercusiunilor războiului de agresiune purtat de Federația Rusă împotriva Ucrainei și a perturbărilor semnificative cauzate de acesta în sectorul transportului rutier din Republica Moldova. [8]

În ceea ce privește provocările în aplicabilitatea contractului internațional de transport rutier de mărfuri în perioada acutizării pandemiei COVID-19, Uniunea Europeană a început adoptarea măsurilor de reziliență cu un plan de acțiuni inclus în Comunicarea Comisiei privind reabilitarea culoarelor verzi pentru transport cu scopul menținerii activității economice în cursul perioadei de recrudescență a pandemiei de COVID-19 [9]:

- Examinarea sistematică a legislației UE pentru a include dispoziții de criză acolo unde este adecvat;
- Orientări destinate statelor membre pentru asigurarea unui nivel minim de coordonare a derogărilor de la normele privind transportul rutier în ceea ce privește perioadele de conducere și de repaus;
- Evitarea interzicerii sau suspendării efectuării operațiunilor de transport.

Astfel, în timpul pandemiei, Comisia a adoptat 2 comunicări (una fiind cea menționată supra) care prezintă obiectivele și punerea în aplicare a „culoarelor verzi” – punctele de trecere a frontierei deschise tuturor vehiculelor de transport de mărfuri, în cazul cărora verificările sau controalele sanitare nu ar trebui să dureze mai mult de 15 de minute.

Progresul tehnologic din secolul XXI a determinat apariția unor schimbări majore în toate sectoarele de activitate a omenirii. În condițiile în care transportul internațional rutier de mărfuri este un domeniu-cheie al contemporaneității, acesta este în mod constant puternic influențat de evoluțiile în domeniul tehnologiei. La geneza progresismului în materia contractului de transport rutier internațional de mărfuri s-a aflat necesitatea stringentă de a elimina colectarea și prezentarea seturilor de documente necesare pe suport de hârtie – fundamentul digitalizării acestui sector de activitate. În mod evident, inițierea în digitalizare a constituit premisa adoptării unui cadru normativ internațional nou, menit să reglementeze regimul electronic al sistemelor de realizare a operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri.

Aflate în căutarea unor soluții necesare pentru modernizarea căilor de comunicare și transmitere a informației pe cale digitală, organizațiile internaționale au încercat consolidarea acestora într-un cadru normativ nou. Astfel, începând cu 21.08.2024, Uniunea Europeană va pune în aplicare un act normativ inovator, care urmează să reducă semnificativ procesul de pregătire pe suport de hârtie a zeci de exemplare de seturi de documente de către operatorii de transport rutier

internațional de mărfuri. Așadar, *Regulamentul nr. 2020/1056 al Parlamentului European și al Consiliului din 15.07.2020 privind informațiile referitoare la transportul de mărfuri* constituie un nou progres legislativ, un pas important în evoluția implementării contractului de transport rutier internațional de mărfuri la nivel de UE. [10] Scopul prezentului regulament este de a stabili un cadru juridic pentru comunicarea electronică, între operatorii economici în cauză și autoritățile competente, a informațiilor de reglementare referitoare la transportul de mărfuri pe teritoriul Uniunii.

Astfel, acesta stabilește condițiile pe baza cărora autoritățile competente trebuie să accepte informațiile de reglementare atunci când acestea sunt puse la dispoziție pe cale electronică de către operatorii economici în cauză, precum și normele pentru furnizarea de servicii legate de punerea la dispoziție pe cale electronică a informațiilor de reglementare de către operatorii de transport pentru autoritățile competente. [11] Prin intermediul acestui cadru juridic inovativ, platforma eFTI se face cunoscută și în realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri între statele Uniunii Europene, care generează un șir de avantaje, atât pentru întreprinzătorii din domeniu, cât și pentru autoritățile implicate în realizarea acestor operațiuni. În acest sens, pentru autoritățile implicate în realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri se identifică următoarele avantaje:

- 1) eficiență îmbunătățită datorită verificărilor de conformitate mai raționalizate;
- 2) costuri mai mici de asigurare a respectării legislației din cauza numărului mai mic de inspecții fizice;
- 3) o mai bună calitate a datelor, permițând o mai bună monitorizare a punerii în aplicare a politicilor.

Digitalizarea în materia transportului internațional rutier de mărfuri reprezintă unul dintre principalele aspecte care denotă caracterul inovativ al contractului internațional de transport rutier de mărfuri. Trecerea de la materialele prezentate pe suport de hârtie la documentele electronice constituie un progres important în acest domeniu. Actele normative care reglementează și urmează să reglementeze acest domeniu sunt adaptate conform ultimelor tendințe de digitalizare a contemporaneității. Este important de precizat că, normele juridice conținute în aceste acte normative protejează atât interesele operatorilor de transport rutier internațional de mărfuri, cât și a autorităților naționale implicate în acest proces. Respectiv, caracterul imperativ al acestor norme juridice se răsfrânge proporțional asupra tuturor actorilor implicați în desfășurarea eficientă a procesului de transport internațional rutier de mărfuri.

Prezenta cercetare a demonstrat calitatea contractului internațional de transport rutier de mărfuri de a se adapta ușor la influența factorilor externi, caracterul fiabil al acestuia în condiții de criză. Noutatea acestei lucrări este determinată de cele mai noi instrumente juridice și acte normative adoptate în ultimii ani, în scopul menținerii aplicabilității contractului internațional de transport rutier de mărfuri la tendințele anterioare provocărilor apărute în ultimile decenii.

Măsurile de reziliență analizate au permis realizarea operațiunilor de transport rutier internațional de mărfuri în circumstanțe extraordinare, aceste operațiuni fiind imperativ necesare pentru asigurarea condițiilor de trai adecvate pentru populațiile statelor care au adoptat măsurile nominalizate, precum și pentru cele direct afectate de aceste provocări.

Bibliografie:

1. Directiva 2009/33/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23.04.2009 privind promovarea vehiculelor de transport rutier nepoluante și eficiente din punct de vedere energetic [citat 04.08.2024] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32009L0033>
2. Pape M. - Războiul Rusiei împotriva Ucrainei: Implicații pentru transportul UE. Pentru EPRS: European Parliamentary Research Service - PE 729.307, martie 2022 [citat 04.08.2024]
Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729307/EPRS_AT_A\(2022\)729307_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729307/EPRS_AT_A(2022)729307_EN.pdf)
3. Kiss M., Jacobs K., Soone J. – Războiul Rusiei împotriva Ucrainei: Implicații pentru transport. Pentru EPRS: European Parliamentary Research Service - PE 733.536, iunie 2022 [citat 04.08.2024]. Disponibil: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733536/EPRS_BRI\(2022\)733536_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733536/EPRS_BRI(2022)733536_EN.pdf)
4. Acordul dintre Uniunea Europeană și Ucraina privind transportul rutier de mărfuri, semnat la Bruxelles, la 29 iunie 2022 [citat 04.08.2024]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401878
5. *Directorate General for Mobility and Transport: EU and Ukraine update and extend Road Transport Agreement*, © European Union, 1995-2024 [citat 04.08.2024]. Disponibil: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/eu-and-ukraine-update-and-extend-road-transport-agreement-2024-06-20_en
6. Acordul între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind transportul rutier de mărfuri, semnat la Lyon, la 29.06.2022 [citat 04.08.2024] Disponibil: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:22022A0707\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:22022A0707(01))
7. *Directorate General for Mobility and Transport: EU and Moldova extend Road Transport Agreement until 31 December 2025*, © European Union, 1995-2024 [citat 04.08.2024] Disponibil: EU and Moldova extend Road Transport Agreement (europa.eu)
8. Art. (1), alin. (1) din Acordul între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind transportul rutier de mărfuri, semnat la Lyon, la 29.06.2022
9. Regulamentul nr. 2020/1056 al Parlamentului European și al Consiliului din 15.07.2020 privind informațiile referitoare la transportul de mărfuri [citat 10.08.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32020R1056>
10. Art. (1) din Regulamentul nr. 2020/1056 al Parlamentului European și al Consiliului din 15.07.2020 privind informațiile referitoare la transportul de mărfuri.

COMPONENTELE MANAGERIALE ÎN AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

MANAGERIAL COMPONENTS IN THE JUDICIAL AUTHORITY

DOINA Aurica

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0009-3162-1970

E-mail: aurica.doina@usm.md, adoina88@gmail.com

Rezumat: *La nivel național și internațional, justiția și guvernanta din Republica Moldova, în continuare, este percepută drept un mecanism ineficient în protecția drepturilor fundamentale. Reforma justiției, nu a reușit să crească încrederea în actul justiției. Edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent, sunt, esențiale pentru asigurarea respectării intereselor justițiabilului, consolidarea statului de drept și o mare responsabilitate pentru parcursul european al țării. Creșterea eficienței autorității judecătorești, implică indiscutabil consolidarea managementului organizațional și a componentelor manageriale, care sunt esențiale pentru buna funcționare a autorității judecătorești. Această prioritate impune modernizarea legii cu referire la formarea profesională a managerilor în domeniul justiției, clasificarea componentelor manageriale, evaluarea performanțelor profesionale, măsurarea eficienței manageriale. Ca reacție la provocările actuale, o soluție ar fi promovarea codului profesional de bune practici manageriale în domeniul justiției. Acesta ar favoriza aprofundarea cunoștințelor manageriale, înțelegerii instrumentelor profesionale și dezvoltarea abilităților de analiză pentru măsurarea și creșterea calității actului de justiție.*

Summary: *The justice and its governance in the Republic of Moldova, is to this day perceived as an ineffective mechanism in the protection of fundamental rights both at national and international level. Justice reform failed to increase the confidence in the justice system. The establishment of a fair, incorruptible and independent justice system is thus essential to protect the interests of the litigant, the consolidation of the rule of law, as well as the European course of the country. Increasing the efficiency of the judicial authority requires the strengthening of organizational management and managerial components. This can be achieved via the modernization of the law with reference to the professional training of managers in the field of justice, the classification of managerial components, the evaluation of professional performances, and the measurement of managerial efficiency. Therefore, promoting the professional code of best management practices in the field of justice is the solution that encompasses all of the above. It would favor the deepening of managerial knowledge, the understanding of professional tools and the development of analytical skills to measure and increase the quality of the justice act.*

Keywords: *Justice as a public service, quality, efficiency, human rights, judicial governance, managerial components, judicial authority, responsibility.*

Introducere

Indicele prosperității globale [1] evaluează percepția oamenilor pe dimensiunea de performanță a guvernantei unei țări în baza a șase dimensiuni: constrângerile executivului, responsabilitatea politică, eficiența guvernării, integritatea guvernării, statul de drept și calitatea regulatorie. În anul 2023, guvernanta din Republica Moldova este plasată pe locul 70 din 167 de țări, cu zece poziții mai sus decât în anul 2013 (poziția 86).

Comparativ cu Indicele prosperității globale înregistrat de țările plasate pe primele 10 poziții, guvernanta Republicii Moldova se măsoară la nivel de 47,95 față de indicele înregistrat de țările din top, care înregistrează un scor cu valoarea de 87,19 - 90,41, spre exemplu așa țări ca: Finlanda, Norvegia, Danemarca și altele.

Poziționarea Republicii Moldova la nivel regional, cu reflectarea pentru comparație a poziției celor două state vecine – România cu indicele 57,11 (țara-membră a Uniunii Europene), Ucraina cu indicele 45,95 (cu statut de țară candidată la UE) și a Georgiei ca țară cu perspectivă europeană care înregistrează indicele 56,04, ne demonstrează necesitatea continuării reformelor în vederea creșterii indicelui pe dimensiunea de performanță a guvernantei.

Potrivit indicelui de libertate economică, [2] Republica Moldova în anul 2023 înregistrează scorul de 58,5 și este plasată pe locul 40 din 44 de țări din regiunea Europei. Valoarea scorului a scăzut cu 2,8 puncte față de anul 2022, iar scorul său general este sub mediile regionale și mondiale. Eficiența justiției înregistrează un scor de 29,8%, cu mult în urma mediei de 60% înregistrată în țările europene. Motivul acestui scor modest se explică prin performanța economică a țării sub potențial, iar statul de drept slab subminează perspectivele unei dezvoltări economice mai semnificative și mai dinamice pe termen lung. În concluzie, bazele libertății economice nu sunt nici bine stabilite, nici puternic protejate.

Justiția este, în continuare, percepută în societate drept un mecanism inefficient în protecția intereselor cetățenilor și mediului de afaceri. Ediția Barometrului Opiniei Publice din septembrie 2023, prezintă un sondaj general de opinie publică, care reflectă în mod imparțial percepțiile cetățenilor privind neîncrederea prevalentă în sistemul justiției. Neîncrederea în justiție generează în mod direct o percepție de neîncredere în relația cetățeanului, statului și în instituțiile acestuia.

Raportul Curții de Conturi nr.43 din 30.11.2016 privind auditul performanței „Implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (8 luni): resurse generoase – rezultate incerte” [3] concluzionează că obiectivele și indicatorii de rezultat practic nu au întrunit rezultatele scontate, pronunțându-se pentru o monitorizare continuă a implementării punctuale a Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016. Pentru excluderea problemelor identificate sunt necesare acțiuni prompte în materie de remediere a deficiențelor constatate, de consolidare a capacităților instituționale, de asigurare a bunei guvernante, ceea ce va permite realizarea obiectivelor prestabilite, precum și gestionarea eficientă, judicioasă și cu responsabilitate a banului public. Recomandarea 2.1.1. menționează stabilirea și aplicarea unor acțiuni ferme, cu continuitate și coerență, în scopul implementării efective și neântârziate a unui sistem de management financiar și control intern performant, pentru consolidarea capacităților instituționale și urgentarea implementării proceselor și acțiunilor prevăzute în reformarea sectorului justiției.

Implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare a Republicii Moldova „Moldova 2020”, aprobată prin Legea nr.166 din 11.07.2012 [4], a fost afectată la capitolul reforma justiției de provocări, precum angajamentul insuficient la nivel înalt față de acțiunile reale, capacitatea tehnică redusă și coordonarea insuficientă în rândul partenerilor de dezvoltare. Ca prioritate strategică, reforma justiției nu a reușit să atingă indicatorul de monitorizare privind cota cetățenilor care manifestă încredere în justiție de 60 %, astfel 2/3 din cetățeni nu cred în justiție, iar numărul lor este în creștere. În concluzia celor menționate, cererea de responsabilitate față de justiție reprezintă o prioritate pentru parcursul european al țării.

Ca urmare, conform prevederilor Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.89 din 24.05.2018, se atestă

percepția oamenilor pe dimensiunea de încredere în justiție cu o valoare de 24% potrivit datelor Barometrului de opinie publică (BOP), realizat în aprilie 2017, care a rămas fără schimbări și în anul 2023 (22,5 %) [5]. În același sens, din cele opt priorități ale Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”, cea mai problematică este Justiția, cu un nivel de implementare de numai 20%, conform Raportului de evaluare intermediară a SND. Practic, SND a avut un impact nesemnificativ asupra problemelor sistemice din domeniul justiției. [6]

Recent la 12 septembrie 2023, Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) a prezentat opiniei publice o sinteză [7] a cazurilor de violări și hotărârile de condamnare a Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Din 764 de plângeri depuse împotriva Republicii Moldova, statul a fost condamnat pe 590 cauze (77,2%) în urma constatării violării drepturilor omului, din care 239 de cauze se referă la încălcarea dreptului protejat de Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [8] „Dreptul la un proces echitabil”.

Multe constatări vizează și încălcarea Articolului 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului „Interzicerea torturii” - 180 cauze. De asemenea, autoritățile Republicii Moldova au admis 113 cauze de încălcare a Articolului 5 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului „Dreptul la libertate și siguranță”, iar 65 de cauze au constatat violarea Articolului 13 „Dreptul la un recurs efectiv”.

În concluzia celor menționate, trebuie să recunoaștem că această percepție a opiniei publice trebuie substituită cu o imagine a justiției prietenoase omului. Existența unei justiții eficiente este esențială pentru aplicarea și asigurarea respectării drepturilor fundamentale și pentru respectarea statului de drept. Judecătorii și instanțele de judecată garantează echitatea actului de justiție și protecția drepturilor persoanelor fizice și juridice.

Acest lucru reflectă o dimensiune prioritară pentru a duce mai departe reformele și de a identifica domeniile în care ar putea fi necesare îmbunătățiri în procesul de consolidare a statului de drept. Eficiența justiției este esențială pentru a garanta că justiția funcționează în beneficiul cetățeanului și al mediului de afaceri. Edificarea unui sistem de justiție echitabil, incoruptibil și independent, sunt, de asemenea, esențiale pentru încrederea în operațiunile transfrontaliere desfășurate în Uniunea Europeană, precum și pentru funcționarea pieței unice și pentru ordinea juridică a statelor membre în ansamblu.

Eforturile legislative de consolidare a independenței și eficacității justiției

În cadrul recomandărilor în domeniul justiției adresate Republicii Moldova se menționează continuarea procesului de reformă și de consolidare a acestui sector, prevenirea interferenței în sistemul justiției și combaterea corupției la toate nivelurile, precum și asigurarea accesului la justiție. Recomandările vizează și îmbunătățirea procedurii de numire, transfer și promovare a judecătorilor pentru a oferi transparență procesului de adoptare a deciziilor privind cariera judecătorilor.

Primul document de politici destinat sectorului justiției și prima etapă în construirea unui sector al justiției modern, se referă la Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, aprobată prin Legea nr.231 din 25.11.2011 [9], care a avut ca scop crearea unui sistem al justiției „accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist și responsabil față de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremația legii și respectarea drepturilor omului și să contribuie la asigurarea încrederii societății în actul de justiție”.

După ce, la 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova și a prezentat oficial statutul de țară candidată, țara noastră are din nou posibilitatea să pună în evidență lipsa de echivoc a angajamentului său politic față de Comunitatea statelor europene asociate. O sarcină,

firește și nu ușoară, va fi totuși, să-i convingem pe parteneri că vom reuși îndeplinirea condițiilor prevăzute în avizul Comisiei Europene privind cererea de aderare, inclusiv măsurile de compatibilitate cu standardele europene.

Referitor la domeniul justiției, trebuie să facem o diferențiere netă între posibilitățile noastre de integrare. Situația e atât de complexă și de dificilă, încât realizarea la timp a parametrilor și criteriilor de convergență necesari aderării nu depinde exclusiv de reforma regulatorie, dar în ansamblu, este vorba de voința tuturor subiecților care decid când ne vom integra. Guvernele au promis, pe parcursul anilor, să combată corupția și să transforme sistemul judecătoresc, în entități profesionale ce activează pe baza principiilor de integritate și încredere din partea publicului, dar puține progrese și schimbări s-au produs în realitate.

Raportul de activitate al Ministerului Justiției pentru anul 2018, menționează că pe segmentul justiției prioritățile trasate în documentul de politici intitulat „Mica reformă a justiției”, au fost orientate pe elaborarea și adoptarea cadrului legal cu accent pe „sporirea eficacității și independenței sistemului judiciar, consolidarea rolului Consiliului Superior al Magistraturii, promovarea unui sistem bazat pe merit în partea ce ține de revizuirea criteriilor de selecție, evaluare și promovare a judecătorilor, precum și la îmbunătățirea mecanismului de responsabilizare a judecătorilor pentru calitatea actului de justiție” [10].

Evoluțiile recente din Republica Moldova, confirmă încă odată, că fără o justiție puternică, independentă și eficientă, parcursul european va fi condiționat (la fel cum s-a procedat și în cazul altor state asociate), de ritmul în care se va realiza reforma sistemului judiciar și a instituțiilor administrației publice. Reorganizarea sistemului judiciar, îmbunătățirea managementului acestuia și a procesului de selecție a magistraților și personalului auxiliar, reprezintă acțiuni esențiale pentru consolidarea statului de drept și a bunei guvernări în Republica Moldova [11].

Organizarea componentelor manageriale în autoritatea judecătorească

Noua Strategie privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Legea nr.211 din 06.12.2021 [12], vizează obiectivul de consolidare a capacităților administrative și manageriale în sectorul justiției, în mod special administrarea eficientă prin asigurarea implementării standardelor recomandate de către Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) [13]. Recomandările CEPEJ se referă la îmbunătățirea modului de utilizare a datelor statistice, aplicării indicatorilor de eficiență, pentru evaluarea, îmbunătățirea calității activității instanțelor judecătorești, sporirea capacităților de personal, creșterea eficienței managementului instituțional la nivelul fiecărei instanțe judecătorești, precum și la nivelul sistemului judecătoresc în ansamblu.

Îmbunătățirea eficienței autorității judecătorești, implică în mod direct consolidarea managementului organizațional și a componentelor manageriale, care sunt esențiale pentru buna funcționare a sistemului judiciar.

În acest sens, Guvernul își propune să instituie mecanisme de disciplină instituțională și de monitorizare continuă pentru o justiție echitabilă și independentă prin implementarea Programului de activitate a Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană”, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.28 din 16.02.2023 [14]. Avansarea reformei justiției și consolidării componentelor manageriale în autoritatea judecătorească, vizează asigurarea continuității procesului de evaluare a candidaților la funcțiile de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii (prevetting) în vederea constituirii noilor organe de autoadministrare în justiție. Un alt obiectiv se referă la revizuirea cadrului legal în vederea evaluării judecătorilor din funcțiile și instituțiile cheie, consolidarea colegiilor de selecție, carieră și evaluare a performanțelor pentru judecători în vederea eficientizării

activității acestora, a activității inspecțiilor de profil și a răspunderii disciplinare a judecătorilor, digitalizării instanțelor judecătorești și alte măsuri de reformare.

În cadrul autorității judecătorești, managementul organizațional și componentele manageriale a acestuia se repartizează pe funcții de conducere și de execuție (suport).

Managementul judiciar superior

Fiecare autoritate judecătorească este condusă de un președinte asistat de vicepreședinți, care exercită atribuțiile manageriale în scopul organizării eficiente și administrării justiției ca serviciu public. Președintele și vicepreședinții reprezintă managementul judiciar superior și exercită prerogative manageriale cu atribuții de coordonare și control privind activitatea administrativ-judiciară, gestionează resursele, bugetul și alte aspecte operaționale, verificarea modului în care activează secretariatul și personalul care administrează instanța judecătorească. Conducerea stabilește strategia de activitate și regulile aplicabile referitoare la organizarea și funcționarea autorității judecătorești, desfășurarea activității administrative cu luarea de decizii și asumarea riscurilor și responsabilităților pentru deciziile luate.

Managementul administrativ operațional

Managementul administrativ operațional se referă la conducătorii subdiviziunilor operaționale, coordonează activitatea judecătorilor sau completelor de judecată și asigură buna organizare a activității de judecată la nivelul subdiviziunii.

Managementul administrativ

Managementul administrativ reprezintă conducerea Secretariatului autorității judecătorești, care realizează activitatea organizatorică și cea administrativă, inclusiv verifică activitatea subdiviziunilor sale, asigură administrarea și utilizarea optimă a resurselor financiare, materiale, intelectuale și informaționale în procesul implementării planurilor strategice de activitate a acesteia. Personalul secretariatului se constituie din grefă și serviciul administrativ.

Serviciul administrativ este responsabil de buna organizare și administrare a subdiviziunilor și a personalului auxiliar, care asigură activitatea financiar-economică, resurse umane, tehnologii informaționale, comunicare, logistică, arhiva, biblioteca, precum și alte subdiviziuni necesare pentru a asigura funcționalitatea autorității judecătorești [15].

Subdiviziunea economico-financiară realizează activitatea de elaborare și fundamentare a bugetului autorității judecătorești, realizarea veniturilor și cheltuielilor, organizarea evidenței contabile, prezentarea situațiilor financiare și organizarea controlului financiar cu privire la utilizarea eficientă a resurselor bugetare.

Subdiviziunea resurse umane participă la administrarea personalului prin planificarea, coordonarea, organizarea, desfășurarea, monitorizarea și evaluarea implementării în autoritatea judecătorească a procedurilor de personal, inclusiv efectuează controlul privind realizarea deciziilor conducerii, organizează evidența datelor și documentelor cu privire la personal, asigură necesarul de personal și dezvoltarea profesională a acestuia.

Valorificarea tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) în scopul sporirii performanței sistemului judiciar în ultimii ani, a consolidat politicile instituționale, personalul, colectarea informațiilor și automatizarea proceselor funcționale. Sectorul TIC are capacitate și potențialul să eficientizeze în continuare infrastructura IT, procedurile, gestiunea datelor și a statisticii judiciare, securitatea informațiilor, să crească calitatea și accesul la justiție. Subdiviziunea operațională este responsabilă de buna organizare și administrare a Programului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD), inclusiv e-dosar și meniurile funcționale ale acestuia, audierea înregistrărilor audio *prin*

intermediul Sistemului „SRS Femida”, sunt esențiale pentru eficientizarea în continuare a accesului la informațiile din dosare pentru judecători, personalul auxiliar și al justițiabililor.

Alte categorii de personal se referă la grefieri, asistenți judicari, interpreți, traducători, care asistă judecătorul la exercitarea funcțiilor sale.

Prioritatea de consolidare a componentele manageriale în autoritatea judecătorească

O reformă a autorității judecătorești și a justiției în ansamblu, urmează a avea prioritate accentuată pe dimensiunea managementului, care cuprinde cinci funcții principale: planificare, organizare, coordonare, evaluare și control.

În aspect practic, sunt necesare intervenții regulatorii pentru a defini componentele manageriale și condițiile de pregătire profesională a viitorilor manageri în justiție, astfel ca capacitatea de conducere, control și comunicare în funcția de președinte sau vicepreședinte să asigure calitatea și eficiența justiției.

Prin urmare, în rezultatul evaluării obiective a candidaților pentru funcția de președinte sau vicepreședinte, se stabilește nivelul de cunoștințe teoretice și aptitudinile profesionale, care corespund statutului funcției și pot fi aplicate în procesul de perfecționare a justiției.

Un element esențial în procesul de reformare a justiției și consolidarea componentelor manageriale, vizează în mod direct coordonarea activității de formare și evaluare a performanțelor manageriale în domeniul justiției, a cărei competență legală ține de următoarele entități:

1. Institutul Național al Justiției responsabil de organizarea organizarea calitativă a formării profesionale a judecătorilor și a personalului auxiliar;
2. Consiliul Superior al Magistraturii responsabil de selecția candidaților pentru funcția de judecător, promovării judecătorilor la instanțe judecătorești superioare, numirii judecătorilor în funcția de președinte sau de vicepreședinte al instanței judecătorești, precum și de asigurarea evaluării performanțelor judecătorilor;
3. Ministerul Justiției este responsabil de reforma sistemului justiției, perfecționarea legislației, administrarea, în limitele stabilite de lege, a instanțelor judecătorești.

Dezvoltarea componentelor manageriale în autoritatea judecătorească, va contribui la consolidarea unui mecanism eficient în protecția intereselor cetățenilor și mediului de afaceri, creșterea asigurării supremației dreptului într-un stat democratic, valori esențiale pentru consolidarea statului de drept și a bunei guvernări în Republica Moldova.

Evoluția organizării și a principalelor responsabilități ale autorității judecătorești, asupra căreia am făcut aprecierea eficienței instituționale, dovedește clar neajunsurile de sistem, dar și capacitatea profesională insuficientă manifestată la nivel de managementul acestora.

La nivel național, percepția în societate a justiției ca un mecanism ineficient de protecție a drepturilor fundamentale, denotă că măsurile întreprinse nu au fost eficiente, impunându-se adoptarea unor măsuri urgente de ordin legislativ și judiciar. În paralel, este de asemenea necesar să se modernizeze legile și reglementările referitoare la formarea profesională a managerilor în domeniul justiției, clasificarea componentelor manageriale, în măsura în care aceste elemente influențează direct eficiența justiției.

Cu acest obiectiv, este necesar să se reunească competențele necesare managementului autorității judecătorești, în vederea elaborării unui cod profesional care să descrie ansamblul dispozițiilor și bunelor practici manageriale referitoare la justiție în calitate de serviciu public cu activitate specifică. În primul rând, acesta ar favoriza aprofundarea cunoștințelor manageriale, înțelegerii instrumentelor profesionale și dezvoltarea abilităților de analiză pentru măsurarea și creșterea calității actului de justiție. Sistemul de evaluare a eficienței componentelor manageriale

trebuie să ofere instrumente de analiză, care să depășească simpla aplicare a legii, în special, trebuie să asigure voință afirmată în apropierea justiției de justițiabil: prin eficiență, accesibilitate și simplitate.

Prin urmare, acest proiect de cercetare are o însemnătate specială în istoria devenirii instituționale a componentelor manageriale, care au influențe și exigențe pentru a impune, la un alt nivel, o altă conduită matură și o capacitate de reacție rapidă la provocările realității și necesitatea urgentă de schimbare spre consolidarea statului de drept și a devotamentului profesional.

Referințe bibliografice:

1. THE 2023 Legatum Prosperity Index: Indicele prosperității globale este calculat Legatum Institute - măsoară percepția oamenilor pe dimensiunea de performanță a guvernantei unei țări, inclusiv pe dimensiunea statului de drept și calitatea regulatoare. Disponibil: https://docs.prosperity.com/3716/7689/3370/Moldova_2023_Picountryprofile.pdf
https://en.wikipedia.org/wiki/Legatum_Prosperty_Index#2023
<https://www.prosperity.com/rankings>
2. INDEX of economic freedom 2023. Disponibil: <https://www.heritage.org/index/country/moldova#rule-of-law>
3. Raportul Curții de Conturi nr.43 din 30.11.2016 privind auditul performanței „Implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (8 luni): resurse generoase – rezultate incerte”. Disponibil: [file:///C:/Users/Planificare/Downloads/96904%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Planificare/Downloads/96904%20(1).pdf)
4. Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova „Moldova 2020”, aprobată prin Legea nr.166 din 11.07.2012. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=345635>
5. Republica Moldova. Îmbunătățirea accesului la justiție: De la resurse spre rezultate (2018). Disponibil: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/295451537501885223/pdf/UPDATED-Moldova-JSPEIR-Final-Romanian.pdf>
6. Raportului de evaluare intermediară a Strategiei Naționale de Dezvoltare (SND) „Moldova 2020”. Septembrie 2017. Disponibil: file:///C:/Users/Planificare/Downloads/Raport_evaluare_MD2020-ROM.pdf
7. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.89 din 24.05.2018. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110031&lang=ro
8. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018–2022, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.89 din 24.05.2018 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110031&lang=ro
9. Ministerul Afacerilor Externe, CONVENȚIE nr.342 din 04.11.1950 PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115582&lang=ro
10. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Disponibil: <https://crjm.org/violarile-admise-de-republica-moldova-si-constatate-de-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-timp-de-26-de-ani/>

11. Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, aprobată prin Legea nr.231 din 25.11.2011.
Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=50463&lang=ro
12. Raportul de activitate al Ministerului Justiției pentru anul 2018.
Disponibil:https://justice.gov.md/public/files/directia_analiza_monitorizare_si_evaluare_a_politicilor/Raport_de_activitate_al_Ministerului_Justiiei_pentru_anul_2018.pdf
13. Legea nr.136/2018 pentru modificarea Legii nr.178 din 25 iulie 2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor;
14. Legea nr.137/2018 pentru modificarea unor acte legislative.
Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105495&lang=ro
15. Prima reuniune, Bruxelles, 10 Mai 2016
16. Statul de Drept și Buna Guvernare în Republica Moldova Raport realizat de Dumitru Fornea, membru CESE. Disponibil:
<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/eesc-2016-02693-00-01-tcd-tra-ro.pdf>
17. Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, aprobată prin Legea nr.211 din 06.12.2021. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro
18. Agenția de administrare a instanțelor judecătorești, Raport privind examinarea dosarelor în instanțele de judecată pe parcursul anului 2017.
Disponibil:<https://aaij.justice.md/files/RAPORT%20STATISTIC%20PENTRU%20ANUL%202017%20%2020.06.2018%20FINAL%281%29.pdf>
19. Programul de activitate a Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană”, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16.02.2023.
Disponibil:https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_de_guv-final_ro.pdf
20. Legea nr.514 din 06.07.1995 privind organizarea judecătorească. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.58 din 19.10.1995 art.641. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138833&lang=ro#
21. Legea nr.147 din 09.06.2023 privind selecția și evaluarea performanțelor judecătorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.204-207 din 21.06.2023, art.364. Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137518&lang=ro
22. Legea nr.544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17 din 22.01.2013, art. 63. Disponibil:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138834&lang=ro#
23. Hotărârea Guvernului nr.698 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Justiției. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140211&lang=ro#

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART.337 DIN CODUL PENAL

THE SPECIAL LEGAL OBJECT OF THE CRIME PROVIDED FOR IN ART. 337 OF THE CRIMINAL CODE

BALANEL Ion

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0001-5139-1924

E-mail: nicu.balanel123@gmail.com

Abstract. *The content of this article pertains to the investigation of the special legal object of the crime of treason against the state. The significance of this article lies in the fact that the crime of treason against the state is considered one of the most severe offenses, undermining the sovereignty, independence, territorial integrity, and security of the Republic of Moldova. Examining the special legal object is crucial, especially in light of the changes that have occurred in the Penal Code following recent amendments.*

Keywords: *treason, Homeland, crime, state, Republic of Moldova, sovereignty, independence, indivisibility, security and defense capability.*

Infrațiunile ce atentează la securitatea externă a țării prezintă o amenințare gravă la adresa suveranității, inviolabilității teritoriale, securității de stat și capacității de apărare a statului. În noile realități social-economice și social-politice, presupunând informatizarea accelerată a societății și a progresului tehnico-științific, apar noi și noi forme de activități dușmănoase desfășurate împotriva statului. Aceste realități reclamă adoptarea de măsuri adecvate de prevenire și combatere a infracțiunilor ce atentează la securitatea externă a țării. În acest context, un rol aparte le revine normelor care incriminează faptele de Trădare de Patrie și spionaj.[1,p.3].

La rândul său, Trădarea de Patrie reprezintă una din cele mai grave fapte penale îndreptate împotriva statului, care atentează la securitatea externă a țării. A trăda, potrivit Dex-lui, înseamnă a înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul.[2,p.1107] A trăda Patria sau țara, înseamnă a dăuna grav mediului social-cultural și politic al poporului de unde își trage originea individul, care este cetățean al statutului față de care se săvârșește actul trădării.

Un pericol deosebit pentru securitatea statului îl constituie: acțiunile îndreptate spre schimbarea prin violență a regimului constituțional, subminarea sau suprimarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, spionajul, transmiterea informațiilor ce constituie secret de stat altor state, precum și obținerea ori deținerea ilegală a informațiilor ce constituie secret de stat în vederea transmiterii lor unor state străine sau structuri anticonstituționale, trădarea manifestată prin acordarea de ajutor unui stat străin în desfășurarea activității ostile împotriva Republicii Moldova și alte activități îndreptate împotriva Republicii Moldova.

În urma celor relatate valorile sociale specifice care sunt protejate împotriva faptei incriminate sunt reflectate în obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.337 Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP al RM).

La rândul său, până la intrarea în vigoare a Legii nr.136 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și codului contravențional) din 06.06.2024 (în continuarea – Legea nr.136/2024), infracțiunea de Trădare de Patrie avea următorul conținut:

„Articolul 337. Trădare de Patrie

(1) Trădarea de Patrie, adică fapta săvârșită intenționat de un cetățean al Republicii Moldova în dauna suveranității, inviolabilității teritoriale sau a securității de stat și a capacității de apărare a Republicii Moldova, prin trecerea de partea dușmanului, spionaj, divulgare a secretului de stat unui stat străin, unei organizații străine, unei entități anticonstituționale sau reprezentanților lor, precum și acordarea de ajutor unui stat străin la înfăptuirea activității dușmănoase împotriva Republicii Moldova,

se pedepsește cu închisoare de la 12 la 20 de ani.

(1¹) Acțiunile prevăzute la alin. (1), săvârșite de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică,

se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 15 la 20 de ani, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(2) Este liberat de răspundere penală cetățeanul Republicii Moldova, racolat de serviciul de spionaj străin pentru înfăptuirea unei activități dușmănoase împotriva Republicii Moldova, dacă el nu a săvârșit nici un fel de acțiuni pentru realizarea însărcinării criminale primite și a declarat de bună voie autorităților despre legătura sa cu serviciul de spionaj străin.”

În ceea ce privește, remarcăm că până la intrarea în vigoare a Legii nr.136/2024, conținutul și esența obiectului juridic special al infracțiunilor de Trădare de Patrie îl formau relațiile sociale cu privire la suveranitatea, inviolabilitatea teritorială, securitatea de stat și capacitatea de apărare a Republicii Moldova.[3, p.996]

Ținând cont de faptul, că după intrarea în vigoare a Legii nr.136/2024, au fost operate anumite modificări și completări, *inter alia* în Codul Penal al Republicii Moldova infracțiunea de Trădare de Patrie a suferit și ea unele modificări, având următorul conținut:

„Articolul 337. Trădarea de Patrie

(1) Trădarea de Patrie, adică fapta săvârșită intenționat de către un cetățean al Republicii Moldova împotriva suveranității, independenței, unității, indivizibilității, securității sau capacității de apărare a Republicii Moldova, în interesul unui stat străin, al unei organizații străine, al unei entități anticonstituționale sau al reprezentanților lor, exprimată prin:

a) trecere de partea inamicului pe timp de război sau conflict armat;

b) spionaj;c) divulgare a secretului de stat;

d) acordare de ajutor în vederea desfășurării unor activități ostile împotriva securității statului,se pedepsește cu închisoare de la 12 la 20 de ani.

(2) Faptele prevăzute la alin. (1) săvârșite din interes material sau de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică

se pedepsește cu închisoare de la 15 la 20 de ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(3) Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2) care au provocat decesul persoanei

se pedepsește cu închisoare de la 16 la 20 de ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

(4) Este liberat de răspundere penală pentru trădare de Patrie cetățeanul Republicii Moldova care a intrat în legătură cu un stat străin, o organizație străină, o entitate anticonstituțională sau cu reprezentanții lor pentru înfăptuirea unei activități ostile împotriva

Republicii Moldova dacă nu a săvârșit niciun fel de acțiuni pentru realizarea însărcinării criminale primite, a declarat de bunăvoie autorităților despre legătura sa cu statul străin, organizația străină, entitatea anticonstituțională sau cu reprezentanții lor și a contribuit activ la descoperirea sau la contracararea infracțiunii prin identificarea persoanelor cu care a stabilit și a menținut legătura.”[4]

Astfel, amendamentele de modificare a infracțiunii de Trădare de Patrie, au fost elaborate în vederea consolidării cadrului normativ în domeniul asigurării securității de stat și combaterii eficiente a activității infracționale de natură să aducă atingere suveranității, independenței, unității, indivizibilității, securității sau capacității de apărare a Republicii Moldova.[5]

În acest context, legiuitorul a reținut faptul că infracțiunea prevăzută la art.337 CP al RM face parte din capitoulul XVII al Părții Speciale a Codului Penal, fiind faptă socialmente periculoasă, săvârșită cu intenție, care lezează – în mod exclusiv sau în principal – relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și securității de stat.

Din cele relatate, deducem că obiectul juridic generic al infracțiunii prevăzute de art.337 CP al RM îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea normală a autorităților publice și al securității de stat.

Iar în cele ce urmează, obiectul juridic special, așa cum reies din gruparea ierarhică a categoriilor de obiecte juridice, este o parte esențială a obiectului juridic generic. Mai exact, obiectul juridic special reprezintă acea parte componentă care derivă în mod normal din obiectul juridic generic.

Astfel, după identificarea obiectului juridic generic, este important să stabilim care este acel obiect juridic special care conform Legii nr.136/2024, formează infracțiunea prevăzută la art.337 CP.

În ceea ce privește conținutul obiectului juridic special al infracțiunii de Trădare de Patrie, surprindem că în prezent în literatura de specialitate nu au fost identificate acele relații sociale la care atentează infracțiunea de Trădare de Patrie.

Dar totuși putem deduce obiectul juridic special, însăși din dispozitivul normei incriminate la art.337 CP, care îl formează relațiile sociale cu privire suveranitatea, independența, unitatea, indivizibilitatea, securitatea statului și capacitatea de apărare a Republicii Moldova.

Prin amendamentele operate în art.337 CP al RM, legiuitorul a prevăzut acele valori sociale având ca scop conferirea acestei fapte prejudiciabile o claritate mai bună prin identificarea trăsăturilor esențiale care definesc infracțiunea de Trădare de Patrie.

Ținând cont de faptul că, Devotamentul (fidelitatea) față de țară este o îndatorire care, prin semnificație și importanță, reprezintă fundamentul celorlalte îndatoriri constituționale, întrucât exprimă obligația esențială ce rezultă din raportul de cetățenie, adică din apartenența persoanei la comunitatea națională. [6, p.225] Anume din aceste motive, textul constituțional caracterizează îndatorirea respectivă ca fiind *sacră*, adică mai mult decât o îndatorire pur juridică ea având un sens profund moral, al devotamentului față de stat, și un sens politic, al subordonării diferitelor opțiuni politice ale cetățenilor față de interesul național. [7, p.120]

În urma celor relatate, modificarea propusă are ca scop protejarea acelor valori fundamentale existente unui stat de drept. Legiuitorul a consfințit expres în textul normei prevăzute la art.337 CP al RM acele valori fundamentale care sunt expres prevăzute în art.1 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, „(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.”

Noțiunea de „suveranitate” are două laturi:

Latura internă a suveranității reprezintă faptul că în interiorul statului, nu există o altă putere socială sau echivalentă cu puterea statală, pentru că aceasta fiind denumită și supremația puterii de stat.

Latura externă reprezintă atributul de a nu fi condusă în relațiile sale externe de către alte state, indiferent de forma în care puterea publică însăși a consimțit să se limiteze în unele dintre aceste relații externe. Astfel limitarea suveranității nu poate fi absolută. Conceptul de suveranitate e corelativ cu conceptul de stat. La rândul său, un stat nu poate exista dacă nu este suveran în activitățile sale.

Ținând cont de cele menționate, suveranitatea Republicii Moldova a fost consacrată prin adoptarea a două declarații: Declarația suveranității R.S.S.Moldovenești din 23 iunie 1990 și Declarația de independență a Republicii Moldova din 27 august 1991.

Ultima declarație proclamă că *„Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără niciun amestec din afară, în conformitate idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale.”*[8]

La rândul său, *„independența”* reprezintă o trăsătură primordială și de bază a suveranității. În cele din urmă, legiuitorul în textul constituțional face referință la independență, pentru a identifica faptul că nu poate fi vorba de un stat suveran, în sensul deplin al cuvântului, dacă acesta nu este independent.

Noțiunea de *„stat unitar”* reprezintă o trăsătură a statului de drept, care desemnează *„organizarea teritorială a puterii”* care include atât *„structura de stat”*, cât și *„organizarea administrativă a teritoriului”*. Astfel structura de stat sau forma de organizare statală înseamnă împărțirea internă a statului în unități administrativ-teritoriale sau în părți politice, autonome și raporturile dintre stat, considerat ca întreg, și părțile sale componente.[9, pag.15] Din acest punct de vedere, statele se împart în: state simple, unitare, compuse sau federative.

La rândul său Republica Moldova este un stat unitar format dintr-o formațiune statală, cu un regim constituțional unic, având un singur rând de autorități legislativ-executive și judecătorești.

Caracteristicile principale ale statului unitar sunt:

- Format dintr-o singură formațiune statală;
- Are un singur regim constituțional;
- Este constituit dintr-un singur rând de organe ale puterii de stat, divizat în putere legislativă, executivă și judecătorească;
- Existența unei singure cetățenii;
- Subiectul dreptului constituțional și execuțional este însăși statul;

La rândul său, statul unitar apare ca un centru politic care nu este determinat sau influențat de întinderea teritoriului, de numărul cetățenilor, de forma de guvernământ sau de regim politic.

În același timp, caracterul unitar al statului nu face imposibilă și nici nu împiedică organizarea teritoriului, sub aspect administrativ, în unități administrativ-teritoriale, conduse potrivit principiilor autonomiei locale și al descentralizării serviciilor publice.

În complex cu proclamarea caracterului unitar, legiuitorul a prevăzut încă o valoare fundamentală în art.337 CP al RM care prevede și *indivizibilitatea*, deoarece ultima valoare fundamentală derivă din prima.

Republica Moldova este indivizibilă, în accepțiunea căruia nu poate fi împărțită total sau parțial în mai multe unități statale (state) și transformat într-un stat federal (federativ). În urma reflectărilor anterioare, caracterul indivizibil rezultă din caracterul unitar al statului, iar includerea

valorii date în dispozitivul normei prevăzute la art.337 CP al RM este indicat cu scopul de a întruni prevederile art.1 din Constituția Republicii Moldova care indică acele valori fundamentale ocrotite de legea constituțională.

În accepțiunea celor relatate, caracterul de stat indivizibil constituie statul, ca persoană publică și juridică, care nu poate fi supus unei divizări și organizări sub aspect administrativ. Subdiviziunile teritoriale cu caracter administrativ nu sunt state separate și chiar atunci când autonomia lor este aprofundată, ele contribuie la realizarea și funcționarea centralizată a unei structuri și anume a statului Republica Moldova.

La rândul său, „*securitatea statului*” se înțelege protecția suveranității, independenței și integrității teritoriale a țării, a regimului ei constituțional, a potențialului economic, tehnico-științific și defensiv, a drepturilor și libertăților legitime ale persoanei împotriva activității informative și subversive a serviciilor speciale și organizațiilor străine, împotriva atentatelor criminale ale unor grupuri sau indivizi aparte. [10]. La rândul său legiuitorul a prevăzut expres că securitatea statului este parte integrantă a securității naționale care reprezintă condiția fundamentală a existenței poporului din Republica Moldova, a statului moldovenesc și care este un obiectiv primordial al țării.

Obiectivele securității naționale a Republicii Moldova sînt: asigurarea și apărarea independenței, suveranității, integrității teritoriale, ordinii constituționale, dezvoltării democratice, securității interne și consolidarea statalității Republicii Moldova. Un loc aparte în acest sens revine apărării și promovării valorilor, intereselor și obiectivelor naționale. Securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și a cetățenilor Republicii Moldova, atît pe teritoriul Republicii Moldova, cît și peste hotarele ei.[11]

Legiuitorul a prevăzut acele amenințări întreprinse împotriva securității statului care se înțelege a fi un ansamblu de acțiuni, condiții și factori ce comportă pericol pentru stat, societate și personalitate. Astfel, pericol deosebit pentru securitatea statului prezintă acțiunile orientate spre materializarea următoarelor fapte precum Trădarea de Patrie, spionajul, activitatea structurii informative ilegale, complotul împotriva Republicii Moldova, culegerea neautorizată de informații etc.[12]

Și ultima valoare socială ocrotită prin fapta prejudiciabilă prevăzută la art.337 CP al RM, constituie „*capacitatea de apărare*” care la rândul său este definită ca fiind un ansamblu de măsuri și activități adoptate și desfășurate de Republica Moldova în scopul de a garanta suveranitatea, independența și unitatea statului, integritatea teritorială a țării și democrația constituțională.[13]. Organizarea apărării include interesele naționale prioritare în domeniul apărării naționale, stabilirea complexului de măsuri politico-diplomatice, crearea unui climat internațional favorabil în scopul apărării naționale etc.

Capacitatea de apărare este formată dintr-o totalitate de acțiuni coordonate, în principal în domeniul militar, de securitate și ordine publică, economic, administrație publică la nivel central și local, educație, sănătate, infrastructură, comunicații și mediu. Sistemului național de apărare este un atribut exclusiv și inalienabil al autorităților constituționale ale statului și se realizează de către Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, Ministerul Apărării și alte autorități publice cu atribuții în domeniul apărării naționale în limitele stabilite de Constituție și de alte acte normative.

În concluzie, menționez faptul că textul constituțional analizat are consecințe majore, în perspectiva infracțiunii de Trădare de Patrie. Astfel, prin Legea nr.136/2024, legiuitorul a avut ca scop uniformizarea legii constituționale cu legea penală fiind stabilite acele valori fundamentale ocrotite de legea constituțională care conform art.1 din Constituția RM și art.337 din CP al RM, au

ca scop prevenirea și combaterea infracțiunilor îndreptate împotriva suveranității, independenței, unității, indivizibilității, securității și capacității de apărare a Republicii Moldova

Referințe bibliografice:

1. Кулев А.Г. *Преступления против внешней безопасности государства вопросы законодательной техники и дифференциации ответственности*: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самараба, 2009.
2. Dicționar Explicativ al Limbii Române, Ediția a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1996.
3. Brînză S. și Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
4. Legea Nr.136 din 06.06.2024 pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și a Codului contravențional). Publicat: 07.06.2024 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.245-246 art.353.
5. Amendament la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Codului penal și Codului contravențional) nr.175 din 07.06.2023.
6. Negru, N. Osmochescu, A. Smochină, C. Gurin, Constituția Republicii Moldova, comentariu, Chișinău: Editura ARC, 2012, p.225.
7. *Constituția României, comentată și adnotată*, RA „Monitorul Oficial”, București, 1992, p.120.
8. *Declarația de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991*. Disponibil: <https://www.basarabeni.ro/legislatie/declaratia-de-independenta-a-republicii-moldova/>.
9. Negru B., Osmochescu N., Smochină A., Gurin C., Crengă I., Popa V., Cobănenau S., Zaporojan V., Țurcan S., Șterbeț V., Armeanic A., Pulbere D. *Constituția Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Editura ARC, 2009.
10. Legea Nr.618 din 31.10.1995 *securității statului*. Publicat: 13.02.1997 în Monitorul Oficial Nr.10-11 art.117.
11. Legea Nr.112 din 22.02.2008 *pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova*. Publicat: 03.06.2008 în Monitorul Oficial Nr.97-98 art.357.
12. *Ibidem*.
13. Legea Nr.345 din 25.07.2003 *cu privire la apărarea națională*. Publicat: 19.09.2003 în Monitorul Oficial Nr.200-2003 art.775.

IMPEDIMENTUL JUSTIFICATOR : PROVOCĂRI ȘI IMPLICAȚII PENTRU PĂRȚILE CONTRACTUALE ȘI ECONOMIE

THE JUSTIFIABLE OBSTACLE: CHALLENGES AND IMPLICATIONS FOR THE CONTRACTING PARTIES AND THE ECONOMY

PRAPORȘCIC Valeria

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0004-8197-7450

E-mail:valeriapraporscic97@gmail.com

Abstract. *The article emphasizes the importance of the “justificatory impediment” in maintaining stability and predictability of contractual relationships, particularly in the context of contemporary crises. Its relevance stems from the rise in unforeseeable situations (pandemics, conflicts) and their impact on contractual obligations. By clarifying this concept and distinguishing it from force majeure and hardship, the author examines the legal and economic challenges arising when it is invoked. The purpose of the research is to highlight the need for a coherent legal framework that safeguards the parties’ interests and ensures balance in commercial transactions.*

I. Noțiuni generale și evoluția conceptului de impediment justificator

Studiul impedimentului justificator în relațiile contractuale reprezintă un subiect esențial în dreptul afacerilor contemporan, având implicații semnificative pentru stabilitatea și previzibilitatea raporturilor juridice. Importanța temei rezidă în contextul creșterii frecvenței și diversității situațiilor în care părțile contractante se confruntă cu evenimente imprevizibile sau de forță majoră, care împiedică executarea obligațiilor contractuale. Astfel, impedimentul justificator devine un concept vital în cadrul negocierilor și al executării contractelor, atât pe plan național, cât și internațional. Cercetarea de față își propune să clarifice conceptul și să analizeze modul în care acesta poate influența echilibrul contractual și siguranța relațiilor economice. În plus, se urmărește identificarea provocărilor juridice și economice pe care aplicarea acestui concept le prezintă, prin evaluarea cadrului normativ și a practicilor judiciare.

În legislația națională, cum este cazul Codului Civil al Republicii Moldova, precum și în sistemele de drept civil al altor state, impedimentul justificator reprezintă o cauză de exonerare de răspundere, fiind invocat atunci când debitorul nu își poate executa obligațiile din motive independente de voința sa. Similar, Codul Civil Român (art. 1634-1635) recunoaște dreptul debitorului de a invoca imposibilitatea fortuită de executare, considerând că neexecutarea este justificată dacă se datorează unui impediment extern și insurmontabil¹⁹. În dreptul internațional, Convenția Națiunilor Unite privind Contractele de Vânzare Internațională de Mărfuri (CISG, art. 79) prevede că o parte nu este responsabilă pentru neexecutarea obligațiilor sale dacă poate demonstra că această neexecutare s-a datorat unui impediment în afara controlului său, care nu putea fi prevăzut la momentul încheierii contractului²⁰. Impedimentul justificator este reglementat și de Principiile UNIDROIT privind Contractele Comerciale Internaționale, care oferă o abordare

¹⁹ Codul Civil al României, Legea nr. 287/2009, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, actualizat până la data de 4 februarie 2016.

²⁰ Convenția Națiunilor Unite cu privire la contractele de vânzare internațională de mărfuri (CISG), 1988.

flexibilă și detaliată, permițând părților să adapteze contractul la noile circumstanțe, fără a se recurge neapărat la reziliere.

Conceptul de impediment justificator a cunoscut o evoluție semnificativă, fiind influențat de factorii economici, sociali și politici din fiecare țară. Începând cu Codul Civil Francez din 1804, care a definit pentru prima dată termenul de "force majeure", ideea de exonerare de răspundere a fost extinsă și adaptată în funcție de contextul juridic al fiecărei națiuni²¹.

În jurisprudența contemporană, conceptul de impediment justificator este adesea folosit în cadrul relațiilor comerciale internaționale, unde părțile contractuale se confruntă cu riscuri variate, precum fluctuațiile pieței, bariere comerciale neașteptate, schimbări politice, și crize globale (cum ar fi pandemia COVID-19).²² Evoluția conceptului în cadrul organizațiilor internaționale, cum ar fi UNIDROIT sau CISG²³, reflectă o tendință spre uniformizare, permițând o mai mare previzibilitate în tranzacțiile comerciale internaționale. Totodată, aplicarea sa în contextul crizelor recente (pandemii, conflicte armate) a dus la o creștere a interesului pentru clarificarea și dezvoltarea unor norme uniforme privind impedimentul justificator.

În acest context, este important să cunoaștem diferențierea impedimentului justificator de alte concepte juridice similar. Astfel, impedimentul justificator se distinge de conceptele de forță majoră și impreviziune, dar păstrează elemente comune cu acestea. Forța majoră este, în esență, un eveniment imprevizibil, inevitabil și extern, care exonerează complet debitorul de răspundere. Impedimentul justificator, în schimb, poate include și evenimente care nu sunt neapărat externe (cum ar fi o criză economică internă), dar care fac executarea contractului excesiv de oneroasă sau imposibilă.

Aplicațiile variate ale impedimentului justificator și diferențele doctrinare generează o serie de probleme pentru părțile contractante, inclusiv incertitudine juridică, conflicte privind interpretarea clauzelor contractuale și impact negativ asupra execuției contractelor. **Incertitudinea juridică** este una dintre cele mai mari provocări, determinată de lipsa unei definiții uniforme și a unor criterii clare pentru aplicarea impedimentului justificator. Aceasta duce la situații în care părțile contractante nu sunt sigure dacă pot invoca acest concept pentru a justifica neexecutarea obligațiilor lor, ceea ce poate duce la litigii costisitoare și îndelungate. De exemplu, în contextul pandemiei COVID-19, numeroase companii au fost confruntate cu ambiguități privind invocarea impedimentului justificator, având în vedere interpretările divergente ale instanțelor cu privire la natura și amploarea pandemiei ca eveniment de forță majoră²⁴.

II. Aplicarea practică a impedimentului justificator

Conflictele juridice apar frecvent în situațiile în care părțile contractante au percepții diferite asupra aplicabilității impedimentului justificator. Aceste conflicte pot fi amplificate de diferențele culturale și de tradițiile juridice distincte. De exemplu, o parte poate considera că un eveniment economic extrem, cum ar fi o criză financiară globală, constituie un impediment justificator, în timp ce cealaltă parte poate susține că doar evenimentele naturale, precum cutremurele sau inundațiile, ar trebui să fie considerate de forță majoră.

Impactul asupra execuției contractelor este semnificativ, în special în sectoarele economice puternic afectate de evenimente imprevizibile. Întârzierile în executarea obligațiilor,

²¹ Codul Civil al Franței (Code civil des Français), promulgat la 21 martie 1804

²² Cuznețov A., Apariția și evoluția contractelor comerciale în perioada antică, USM, Realități și perspective ale învățământului juridic național: Culegerea comunicărilor, Nr. 2(19) / 2002, p. 34.

²³ Ibidem

²⁴ Parlamentul European, Politica de protecție a consumatorilor. Principii și instrumente. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/46/politica-de-protectie-a-consumatorilor-principii-si-instrumente>

costurile suplimentare și riscul de reziliere a contractelor sunt doar câteva dintre consecințele pe care părțile contractante trebuie să le gestioneze. În plus, invocarea frecventă a impedimentului justificator în perioade de criză, cum ar fi în timpul pandemiei COVID-19, poate destabiliza întregul lanț de aprovizionare și poate afecta negativ economia globală²⁵.

Studiile de caz joacă un rol crucial în aplicarea practică a conceptului de impediment justificator, oferind perspective valoroase asupra modului în care teoreticienii și practicienii dreptului aplică regulile legale în situații reale. Analizând cazuri concrete, se pot înțelege mai bine nuanțele și complexitățile reglementării impedimentului justificator, precum și impactul acestuia asupra relațiilor contractuale și asupra mediului de afaceri. Pentru a ilustra dificultățile practice ale aplicării impedimentului justificator, vom analiza un studiu de caz recent:

În multe jurisdicții, pandemia COVID-19 a fost invocată ca impediment justificator pentru a suspenda sau a anula obligațiile contractuale. Un exemplu notabil este cazul *Alverley Investments Limited v. Crest Nicholson Operations Limited* (2020: în acest caz, Alverley Investments a cerut suspendarea obligațiilor contractuale, susținând că restricțiile impuse de pandemie constituie un impediment justificator. Instanța britanică a evaluat dacă aceste restricții pot fi considerate impedimente justificatoare în absența unor clauze explicite de forță majoră în contract. Astfel, instanța a stabilit că, în anumite condiții, restricțiile guvernamentale pot constitui un impediment justificator, dar aplicarea acestui concept depinde de contextul specific al fiecărui contract. Instanța a subliniat importanța evaluării impactului real asupra executării obligațiilor și a clarificat că interpretarea trebuie să fie adaptată circumstanțelor particulare ale fiecărui caz. Acest caz ilustrează cum evenimente globale precum pandemia COVID-19 influențează aplicarea conceptului de impediment justificator și complexitatea interpretării legale²⁶.

III. Analiza impedimentului justificator: implicații legale și economice pentru mediul de afaceri

Impedimentul justificator, un concept esențial în dreptul contractual, are implicații economice majore asupra mediului de afaceri și asupra economiilor naționale și internaționale. De la perturbarea contractelor comerciale și influențarea investițiilor până la remodelarea relațiilor comerciale internaționale, impactul său poate varia în funcție de contextul economic și juridic.

Având în vedere articolului 904 din Codul civil, justificarea neexecutării datorită unui impediment este permisă doar dacă condițiile de control și de prevenire rezonabilă sunt respectate. Aceasta oferă o protecție juridică importantă pentru întreprinderi în fața unor evenimente neprevăzute, cum ar fi dezastru naturale, conflicte armate sau pandemii. Astfel că, în timpul pandemiei COVID-19, au existat destule companii moldovenești, care au invocat forța majoră pentru a suspenda sau a anula contracte comerciale afectate de restricțiile impuse de autorități²⁷.

Un exemplu relevant este situația juridică din sectorul construcțiilor, unde mai multe contracte au fost suspendate din cauza imposibilității de a importa materiale de construcții, ca urmare a restricțiilor internaționale. Această invocare a impedimentului justificator a permis companiilor să evite penalitățile de întârziere și să renegocieze termenele de livrare, contribuind la stabilitatea economică pe termen scurt.

²⁵ Regulamentul nr. 910/2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE.

²⁶ *Alverley Investments Limited and Germen Properties Ltd v. Romania*, ICSID Case No. ARB/18/30, disponibil: <https://www.italaw.com/cases/9878>

²⁷ Codul Civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75 art. 132, cu modificări și completări ulterioare

Din punct de vedere economic, invocarea frecventă a impedimentului justificator poate afecta negativ și mediul investițional, fapt pentru care legislația Republicii Moldova este destul de rigidă, iar condițiile invocării impedimentului sunt expres prevăzute, deoarece frecvența invocării duce la faptul că investitorii, vor percepe un risc crescut de neexecutare a contractelor, iar asta îi face să creadă că au de a face cu o piață instabilă și cu risc ridicat, în așa mod ei încep pur și simplu a ignora o astfel de zonă. Aceasta poate duce la o scădere a fluxurilor de capital străin și la o diminuare a investițiilor directe în diverse sectoare economice. Mai mult, instabilitatea creată de utilizarea frecventă a acestui concept poate determina investitorii să ceară clauze de protecție suplimentare în contracte, ceea ce poate complica și încetini negocierile comerciale²⁸.

La nivel global, impedimentul justificator poate provoca tensiuni și perturbări în relațiile comerciale internaționale. Un stat care invocă frecvent acest concept poate fi perceput ca un partener comercial nesigur, ceea ce poate influența tratatele comerciale și acordurile bilaterale sau multilaterale. Aceasta poate determina alte state să introducă măsuri de precauție suplimentare, precum tarife sau restricții comerciale, pentru a se proteja împotriva riscurilor asociate.

În concluzie, îmbunătățirea reglementării și aplicării impedimentului justificator este esențială pentru asigurarea echității și stabilității în relațiile contractuale, mai ales în perioade de criză economică. Continuarea cercetărilor și actualizarea legislației sunt pași importanți pentru adaptarea la schimbările economice globale și pentru protejarea intereselor tuturor părților implicate.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Națiunilor Unite cu privire la contractele de vânzare internațională de mărfuri (CISG), 1988.
2. Regulamentul nr. 910/2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE.
3. Parlamentul European, Politica de protecție a consumatorilor. Principii și instrumente. Disponibil: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/46/politica-de-protectie-a-consumatorilor-principii-si-instrumente>
4. Codul Civil al Franței (Code civil des Français), promulgat la 21 martie 1804
5. Codul Civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75 art. 132, cu modificări și completări ulterioare
6. Codul Civil al României, Legea nr. 287/2009, republicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011, actualizat până la data de 4 februarie 2016.
7. Legea privind licențierea unor genuri de activitate, Legea nr. 451-XV din 30 iulie 2001. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 108-109 din 6 septembrie 2001.
8. Cuznețov A., Apariția și evoluția contractelor comerciale în perioada antică, USM, Realități și perspective ale învățământului juridic național:Culegerea comunicărilor, Nr. 2(19) / 2002, p. 34.
9. Alverley Investments Limited and Germen Properties Ltd v. Romania, ICSID Case No. ARB/18/30, disponibil: <https://www.italaw.com/cases/9878>

²⁸ Legea privind licențierea unor genuri de activitate, Legea nr. 451-XV din 30 iulie 2001. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 108-109 din 6 septembrie 2001.

ÎNTEPRINDEREA CA UN COMPLEX PATRIMONIAL UNIC

THE COMPANY AS A UNIQUE HERITAGE COMPLEX

CALENIC Alexandr

Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: alexandrvcalenic@gmail.com

Noțiuni generale. Totalitatea de bunuri pe care întreprinzătorul le folosește în desfășurarea activității sale de întreprinzător, reprezintă o întreprindere. O activitatea aducătoare de profit derulează cu succes dacă este desfășurată prin intermediul unei întreprinderi.

Întreprinzătorul și întreprinderea sa se comportă ca subiect și obiect. În majoritatea cazurilor deținători ale întreprinderilor sunt persoanele juridice cu scop comercial (societăți cu răspundere limitată, societăți pe acțiuni, cooperativele ș.a.), dar întreprinderea poate să aparțină și întreprinzătorilor individuali, gospodăriilor țărănești (de fermier).

Întreprinderea reprezintă în sine nu doar un patrimoniu sau un bun oarecare, dar se manifestă ca un complex de bunuri, funcțional și bine organizat, în care toate elementele sunt folosite de către întreprinzător pentru desfășurarea cu succes a activității sale de antreprenoriat (genului de activitate). În cadrul complexului, diferitele categorii de bunuri ale proprietarului formează o anumită unitate juridică – întreprinderea privită ca complex patrimonial unic, întreprinderea ca obiect al drepturilor civile [9, p.183].

Întreprinderea ca complex patrimonial este reglementată în legislația multor state, doar că denumirea acesteia este diferită, de la un stat la altul, și anume: fonds de commerce (Franța, Belgia), azienda (Italia), Handelsgeschäft, Handelsgewerbe (Germania), fondul de comerț (România). Este important să cunoaștem că „fond de comerț” și „întreprinderea ca un complex patrimonial unic” nu reprezintă unul și același lucru. De aceea, în literatura juridică ele sunt examinate în mod comparativ și nu sunt identificate [7, p.184-185].

Întreprinderea în sens juridic se deosebește de înțelesul economic al întreprinderii în care aceasta este privită ca loc de interacțiune a factorilor de producție. Or, din punct de vedere juridic nici întreprinzătorul și nici salariații nu fac parte din componența întreprinderii. De asemenea, din componența întreprinderii nu face parte licența, obținută de către întreprinzător pentru desfășurării unor genuri de activitate.

Evident că în sens juridic, noțiunea de întreprindere nu poate fi identificată cu nici-un obiect industrial-tehnologic, cum ar fi uzina sau fabrica. Într-un sens mai larg, întreprinderea reprezintă orice afacere legal organizată, aparținând unui anumit întreprinzător.

Semnificația de întreprindere ca complex patrimonial unic (obiect al drepturilor civile) este necesar a fi delimitată de întreprinderea subiect, la care se face referire în art. 3 din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [4] (întreprinderea constituie un agent economic cu firmă (titlatură) proprie având statut de persoană fizică sau persoană juridică, fondată de către întreprinzător în modul prevăzut de lege). În acest caz, conceptul de întreprindere este privit ca formă organizatorico-juridică de desfășurare a activității de întreprinzător și ca subiect de drept. Cu alte cuvinte, în baza Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi semnificația întreprinderii este identică cu așa noțiuni ca „comerciant”, „întreprinzător”, „agent economic”. În așa mod, în

legislația Republicii Moldova noțiunea de întreprindere ca formă organizatorico-juridică a activității de întreprinzător (agentul economic) și noțiunea de întreprindere - complex patrimonial sunt diferite și nu trebuie confundate.

Normele juridice cu privire la întreprinderea - complex patrimonial constituie o instituție juridică specifică în componența dreptului civil și dreptului afacerilor [8, p.135].

În legislația Republicii Moldova lipsește definiția legală a întreprinderii ca complex patrimonial, în schimb există unele reglementări speciale, precum: vânzarea-cumpărare întreprinderii ca complex patrimonial unic (art.art. 1185-1190 Cod civil), gajul întreprinderii (art. 704-706 Cod civil), vânzarea întreprinderii (afacerii) debitorului în cazul insolvenței (art. 129 Legea insolvenței), privatizarea întreprinderilor de stat sau întreprinderilor municipale (Legea privind administrarea și deținerea proprietății publice) și altele.

În așa mod, în legislația Republicii Moldova întreprinderea este definită ca obiect al tipurilor speciale de raporturi juridice civile, aceasta fiind capabilă să reprezinte, de asemenea, și obiectul obligațiilor în cazul locațiunii, leasing-ului, concesiunii, franchising-ului, administrării fiduciare, transmiterii în uzufruct, în calitate de aport la capitalul social și în cazul transmiterii din subordinea unei autorități publice în subordinea unei alte autorități publice.

Trăsături juridice și particularități ale întreprinderii ca un complex patrimonial unic.

Din conținutul unor norme cu privire la întreprinderea - complex patrimonial, pot fi deduse în mod doctrinar trăsăturile juridice și particularitățile ale acesteia, cum ar fi: complexitatea și eterogenitatea componenței, destinația specială a complexului patrimonial, funcționalitatea, capacitatea de a fi exploatată, alienabilitatea, capacitatea de a fi determinată în expresie valorică și cantitativă (cu ajutorul mijloacelor de evidență contabilă, auditului, evaluării), valoarea unică și nefungibilitatea.

Întreprinderea - complex patrimonial este un exemplu tipic al patrimoniului în forma sa clasică complexă, deoarece reprezintă un ansamblu special de drepturi patrimoniale și obligațiuni ale întreprinzătorului, prezentate ca suma valorilor active și pasive, strâns legate între ele (art. 453 al Codului civil al RM [2]). În sfera patrimonială, întreprinderea este o continuare specifică a persoanei întreprinzătorului și determină statutul acestuia ca întreprinzător real, și nu de întreprinzător nominal. Întreprinderea, ca exemplu de patrimoniu complex, intră sub incidența regimului juridic al universalității de fapt (art. 472 al Codului civil al RM), deoarece poate include în componența sa pluralitatea de bunuri corporale și incorporeale de orice fel.

Complexitatea și caracterul eterogen al componenței întreprinderii constituie caracteristicile juridice ale întreprinderii ca complex patrimonial. În cazul definirii juridice a noțiunii de întreprindere ca complex patrimonial, enumerarea elementelor componenței acesteia nu este necesară deoarece ansamblul părților componente ale fiecărei întreprinderi concrete depinde nu de circumstanțele juridice, ci de cele de fapt și de condițiile de practicare a unui sau altui tip de activitate de antreprenariat în anumite sectoare ale economiei.

În cadrul complexului patrimonial al întreprinderii elementele corporale (lucruri) nu predomină obligatoriu asupra celor incorporeale. Elementele incorporeale (denumirea de firmă și alte obiecte proprietății intelectuale, *bonne chance*) sunt cele mai importante părți ale întreprinderii exploatate.

Cele mai importante caracteristici juridice ale întreprinderii ca obiect al drepturilor civile sunt alienabilitatea și capacitatea de a se afla în circuitul civil. Consolidată în legislația națională, construcția juridică a universalității de fapt (art. 472 din Codul civil al RM) trebuie să contribuie la transferul concomitent al drepturilor la toate elementele eterogene (inclusiv pasivul) din

componența complexului patrimonial ca unui tot întreg. Transferul total sau parțial al elementelor componenței întreprinderii ca complex patrimonial, conform unui sau altui act juridic, pe lângă transferul unui anumit ansamblu de elemente corporale și incorporeale, în mod obligatoriu trebuie să fie însoțit de garantarea și menținerea posibilității practicării de către dobânditorul întreprinderii a activității de antreprenariat precedente sau altei.

Așa cum reiese din legislația Republicii Moldova, întreprinderea ca obiect al drepturilor civile se echivalează cu un bun mobil [10, p.33].

Caracterizând dreptul subiectiv asupra întreprinderii, Codul civil al RM [2] interpretează întreprinderea în calitate de obiect al dreptului de proprietate (art.art. 1185, 1190 al Codului civil), însă, prin însăși natura sa, întreprinderea ca un complex patrimonial unic, nu poate fi un bun (lucru), respectiv, în sens strict, nu poate constitui obiectul drepturilor reale. Având în vedere faptul aparținerii întreprinderii întreprinzătorului, exploatarea întreprinderii doar în domeniul antreprenariatului și destinației speciale a complexului patrimonial dat, dreptul subiectiv asupra întreprinderii este prestabilit de dreptul la desfășurarea activității de antreprenariat [11, p.205].

Întreprinderea, care aparține întreprinzătorului (obiectul de drept sub aspect static) este un fenomen de fapt, ce depinde de realizarea reală a activității de antreprenariat prin exploatarea a unei anumite universalități de elemente corporale (bunuri mobile și imobile) și incorporeale (denumirea de firmă, marca, emblema comercială, secretul comercial, etc.) și reprezintă un obiect potențial al drepturilor civile. Întreprinderea devine obiectul circuitului civil (obiectul dreptului în dinamică) în cadrul raporturilor obligaționale; în acest sens întreprinderea ca obiectul drepturilor se formează doar în scopuri actelor juridice concrete, atunci când părțile acestora nu preferă transmiterea drepturilor corporative în formă de acțiuni sau cotă-parte în capitalul social ale persoanei juridice cu scop lucrativ.

Definiția. Întreprinderea ca un complex patrimonial unic este activitatea antreprenorială, organizată în mod convenit de întreprinzător cu diferite tipuri de patrimoniu (sau dobândită) și grevată de obligații, care reprezintă complexul patrimonial unic, capabil să fie un obiect unic al actelor civile în cadrul construcției de universalitate de drept.

Vânzarea-cumpărarea întreprinderii ca un complex patrimonial. Întreprinderea ca obiect de drepturile civile poate fi vândută în tot complex unic. Conform art. 1185 din Codul civil [2], în baza contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii, vânzătorul se obligă să dea în proprietate cumpărătorului întreprinderea în calitate de complex patrimonial unic, cu excepția drepturilor și obligațiilor inalienabile. Dreptul la denumirea de firmă, la mărcile de producție și la alte mijloace de individualizare a întreprinderii și a producției acesteia, a lucrărilor și serviciilor, precum și dreptul de folosință asupra acestor mijloace de individualizare care-i aparțin în baza licenței se transmit cumpărătorului dacă în contract nu este prevăzut altfel.

Părțile contractului sunt vânzătorul și cumpărătorul. În calitate de vânzător, potrivit regulii generale, pot figura persoanele fizice sau persoanele juridice cărora întreprinderea le aparține. În calitate de cumpărător pot fi persoanele fizice ce practică activitatea de întreprinzător precum și persoanele juridice, de drept public (statul și unitățile administrativ-teritoriale) și privat [5, p.36].

Obiectul vânzării-cumpărării întreprinderii ca un complex patrimonial unic îl constituie întreprinderea în calitate de complex patrimonial unic, inclusiv bunuri mobile și imobile, precum active și pasive, dreptul la denumirea de firmă, la mărcile de producție și la alte mijloace de individualizare a întreprinderii și a producției acesteia, a lucrărilor și serviciilor.

Forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii, conform art. 1186 din Cod civil: contractul de vânzare-cumpărare a întreprinderii în calitate de complex patrimonial unic se încheie

în formă scrisă sub sancțiunea nulității. Dacă prin acordul părților contractante complexul patrimonial unic cuprinde bunuri pentru înstrăinarea cărora legea cere forma autentică (bunuri imobile), contractul se încheie în formă autentică. Anterior, conform legii, după autentificare notarială contractul trebuia să fie înregistrat la Camera Înregistrării de Stat [6, p.47]). În literatura de specialitate poate fi întâlnită și părerea că contractul de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial ar trebui să fie încheiat în formă autentică, și atât.

Componența întreprinderii și valoarea ei se determină în baza actului (procesului-verbal) de inventariere întocmit în conformitate cu regulile inventarierii. Până la semnarea contractului, părțile trebuie să întocmească și să examineze actul de inventariere, bilanțul contabil, concluzia auditorului independent asupra componenței și valorii întreprinderii, lista datoriilor vânzătorului incluse în componența întreprinderii cu indicarea creditorilor, caracterul datoriei, cuantumul și termenele de executare a obligațiilor. Predarea întreprinderii către cumpărător se efectuează în baza actului de predare, în care se indică datele despre bunurile predate, faptul că sunt înștiințați creditorii, viciile întreprinderii. Dacă în contract nu este prevăzut altfel, dreptul asupra întreprinderii trece la cumpărător la data predării întreprinderii. Se consideră că întreprinderea este predată către cumpărător în momentul semnării actului de predare de către ambele părți. Din acest moment, riscul pieririi sau deteriorării fortuite a întreprinderii trece la cumpărător. Dacă în contract nu este prevăzut altfel, dreptul de proprietate asupra bunurilor și drepturilor din componența întreprinderii trece la cumpărător conform dispozițiilor generale privind vânzarea bunurilor sau a drepturilor de acel tip.

În fiecare caz concret, prețul în contractul de vânzare-cumpărare se determină prin acordul de voință al părților. O importanță deosebită la formarea prețului o are faptul dacă întreprinderea funcționează sau se află în stagnare [1, p.62]. Prețul este determinat și în funcție de poziția pe piață, locul amplasării (spre exemplu, în centru orașului, la periferie etc), distanța până la sursa de materie primă, clientela, vadul comercial, reclama, reputația, șansele de realizare a businessului pe viitor etc.

Gajul asupra întreprinderii. Conform noțiunea de gaj asupra întreprinderii (art.704 din Cod civil) gajul asupra întreprinderii în calitate de complex patrimonial se extinde asupra tuturor bunurilor mobile ale întreprinderii. Anterior, gajul de întreprinzător – gajul întreprinderii se extinde asupra întregului ei patrimoniu, inclusiv asupra fondurilor fixe și circulante, asupra altor bunuri și drepturi patrimoniale reflectate în bilanțul întreprinderii, dacă legea sau contractul nu prevede altfel.

Gajul asupra întreprinderii în calitate de complex patrimonial se extinde asupra tuturor bunurilor necesare funcționării acesteia sau asupra unei părți din bunurile ei, care ar permite cumpărătorului să-i asigure continuitatea funcționării. Pentru perioada de valabilitate a gajului asupra întreprinderii, în contractul de gaj pot fi prevăzute restricții în exercitarea de către debitorul gajist, a dreptului de dispoziție asupra bunurilor care fac parte din obiectul gajului.

Gajul de întreprinzător în practică poate fi solicitat în cazul necesității de a asigura rambursabilitatea creditelor mari, atunci când întreprinzătorul ca debitor gajist oferă creditorului gajist întreaga sa afacere, inclusiv toate elementele corporale și incorporeale (întreprinderea ca un complex patrimonial unic) necesare pentru practicarea ei, sau o parte din afacere, ce poate funcționa în continuare în calitate de întreprindere separată.

Vânzarea întreprinderii (afacerii) debitorului în cadrul procesului de insolabilitate. Potrivit art. 129 al Legii insolabilității [3], în cadrul procesului de insolabilitate, întreprinderea (afacerea) debitorului poate fi înstrăinată ca un complex patrimonial unic doar cu acordul expres al adunării creditorilor sau al comitetului creditorilor.

În cadrul vânzării întreprinderii se înstrăinează toate tipurile de bunuri destinate activității de întreprinzător, inclusiv terenurile, clădirile și alte construcții, utilajele, inventarul, materiile prime, producția, lucrările și serviciile (denumirea de firmă, mărcile comerciale și mărcile de serviciu înregistrate), alte drepturi exclusive care aparțin debitorului, cu excepția drepturilor și obligațiilor intransmisibile, precum și creanțele creditorilor față de debitor la data intentării procesului de insolabilitate, dacă legea nu stabilește altfel. Vânzarea întreprinderii are loc prin licitație sau concurs dacă adunarea sau comitetul creditorilor nu stabilește altfel.

Referințe bibliografice:

1. Chelaru O., Mihalache Iu. Aspecte cu privire la obiectul și forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.11.
2. Codul civil al Republicii Moldova Nr. 1107 din 06.06.2002. În Monitorul Oficial Nr 66-75 din 01.03.2019, art.132.
3. Legea insolabilității Nr.149 din 29.06.2012. În Monitorul Oficial № 193-197 din 14.09.2012, art.663.
4. Legea cu privire la antreprenariat și întreprinderi Nr.845 din 03.01.1992. În Monitorul Parlamentului Nr.2 din 28.02.1994, art.33.
5. Mihalache Iu. Aspecte cu privire la vânzarea-cumpărare întreprinderii ca complex patrimonial unic. În: Бизнес-Право, 2007, nr.4.
6. Mihalache Iu. Forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic. În: STUDIA UNIVERSITATIS. Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova, 2007, nr.6.
7. Roșca N., Baieș S. Dreptul afacerilor. Ed. a 3-a. Chișinău: Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2011.
8. Каленик А.В. Институт предприятия в системе предпринимательского права / Предпринимательское право и методика его преподавания (Материалы междунар. научно-практич. конф. МГЮА). - Москва: ИД „Юриспруденция”, 2008.
9. Каленик А.В. Коммерческое (предпринимательское) право. Ed. a 3-a. Chișinău: „Типografia din Bălți” S.R.L., 2008.
10. Каленик А.В. Основы правового регулирования предпринимательства и предприятий в Республике Молдова: состояние, тенденции развития и проблемы // Предпринимательское право. - Москва, 2009, № 2.
11. Каленик А.В. Особенности правового режима предприятия как объекта гражданских прав по законодательству Республики Молдова и Украины. În: Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы: коллективная монография / Халабуденко О.А., Харитонов Е.О., Харитонova Е.И. [и др.]; под ред. О.А. Халабуденко (науч. ред.), Е.О. Харитонova; Междунар. независимый ун-т Молдовы, Нац. ун-т «Одесская юридическая акад.» - Кишинэу: ULIM ; Одесса: Б. и., 2012.

PROVOCĂRILE ACTUALE PRIVIND EXERCITAREA MANDATULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN CONTEXTUL ANGAJAMENTELOR DE ASOCIERE

CURRENT CHALLENGES REGARDING THE EXERCISE OF THE MANDATE OF THE PEOPLE'S ADVOCATE IN THE CONTEXT OF ASSOCIATION COMMITMENTS

ZUBCO Alexandru

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-9062-253

E-mail: alexandru.zubco@ombudsman.md

alexandru_zubco@yahoo.com

Abstract: On July 1, 2016, the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states and the Republic of Moldova entered into force. And, on August 4, 2017, the Association Council approved the EU-Republic of Moldova Association Program. Among the short-term priorities of the program in the field of "political dialogue, good governance and strengthening institutions" was, inter alia, the completion of the reform of the People's Advocate institution, by improving Law no. 52 of April 3, 2014 regarding the People's Advocate (Ombudsman), in accordance with the recommendations of the Venice Commission, and ensuring its financing according to the Paris Principles. In concrete terms, according to the Association Program, the Government of the Republic of Moldova was to strengthen the function of the People's Advocate, including through amendments to the law on the People's Advocate and the law on whistleblowers, by providing human and financial resources and an appropriate headquarters, in accordance with the provisions of the National Human Rights Action Plan, so that the Ombudsman can carry out his duties effectively. In 2023, the Parliament of the Republic of Moldova adopts urgent amendments to the Law on the People's Advocate, which aims at the inviolability of the Ombudsman, the procedure for appointing the People's Advocate, the conditions for early termination of the mandate, the exclusion of the public competition for the Ombudsman's deputies and the imposition of the duty to pay stamp duties in the case of actions in court. These changes were presented to the Association Council in 2023. Then, through the European Commission's 2023 country report, it is mentioned that the institution of the Ombudsman has been fully consolidated; the institution has "A" status; such as that the Ombudsmen enjoy inviolability when carrying out their duties and that the revocation of both lawyers requires a prior hearing by the full Parliament. At the same time, the European document suggests that the office is financed from the state budget, and its representatives have the right to address the parliament if the resources made available are insufficient to fulfill their mandate. Following the 2023 Expansion Package, it was decided to grant the EU candidate status to the Republic of Moldova. On June 21, 2024, the decree on the initiation of accession negotiations was signed. The respective article shows certain aspects omitted during the period of strengthening the capacities of the Ombudsman Institution, as well as some problematic aspects in achieving the full constitutional mandate of the People's Advocate in the context of European association commitments. The paper shows the importance of implementing the recommendations of the Association Council, of the Venice Commission, of the Universal Periodic Review tool by national authorities in order to have an independent and consolidated institution for a real protection of fundamental rights and freedoms.

Keywords: The People's Advocate, Ombudsman, international human rights standards, human rights, democracy, obligations of public authorities, Office of the People's Advocate, independence, impartiality, interference, European Union, Government, Decree, Venice Commission, Paris Principles.

Rezumat: La 01 iulie 2016 a intrat în vigoare Acordul de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea europeană a energiei atomice și statele membre ale acestora și Republica Moldova²⁹. Iar, la 4 august 2017, Consiliul de asociere a aprobat Programul de asociere UE-Republica Moldova. Printre prioritățile pe termen scurt ale programului pe domeniul „dialog politic, bună guvernare și consolidarea instituțiilor” a fost inter alia, finalizarea reformei instituției Avocatului Poporului, prin îmbunătățirea Legii nr.52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), în conformitate cu recomandările Comisiei de la Veneția, și asigurarea finanțării acesteia conform Principiilor de la Paris³⁰. În concreto, potrivit Programului de asociere, Guvernul R. Moldova urma să consolideze funcția de Avocat al Poporului, inclusiv prin modificări aduse legii privind Avocatul Poporului și legii privind avertizorii de integritate, prin punerea la dispoziție a resurselor umane și financiare și a unui sediu adecvat, în conformitate cu dispozițiile din Planul național de acțiune pentru drepturile omului, pentru ca Avocatul Poporului să își poată îndeplini sarcinile în mod eficace. În 2023, Parlamentul R. Moldova, adoptă modificări urgente la Legea cu privire la Avocatul Poporului ce vizează inviolabilitatea Ombudsmanului, procedura numirii Avocatului Poporului, condițiile încetării înainte de termen a mandatului, excluderea concursului public pentru adjuncții Ombudsmanului și impunerea sarcinii achitării taxelor de timbru în cazul acțiunilor în instanța de judecată. Aceste modificări au fost prezentate Consiliului de asociere în 2023. Urmare, prin raportul de țară al Comisiei europene din 2023, se menționează că instituția Ombudsmanului a fost consolidată complet; instituția dispune de statutul „A”; precum că Ombudsmanii se bucură de inviolabilitate atunci când își îndeplinesc sarcinile și că revocarea ambilor avocați presupune o audiere prealabilă de către plenul Parlamentului. Concomitent, documentul european sugerează că oficiul este finanțat de la bugetul de stat, iar reprezentanții săi au dreptul de a se adresa parlamentului în cazul în care resursele puse la dispoziție sunt insuficiente pentru a-și îndeplini mandatul³¹. În urma Pachetului de extindere 2023, a fost decisă acordarea statutului de candidat la UE Republicii Moldova. La 21 iunie 2024 a fost semnat decretul privind inițierea negocierilor de aderare³². Articolul respectiv arată anumite aspecte omise în perioada de fortificare a capacităților Instituției Ombudsmanului, cât și unele aspecte problematice în realizarea mandatului constituțional deplin al Avocatului Poporului în contextul angajamentelor de asociere europeană. Lucrarea arată asupra importanței implementării recomandărilor Consiliului de asociere, a Comisiei de la Veneția, a instrumentului Evaluării Universale Periodice de autoritățile naționale pentru a avea o instituție independentă și consolidată pentru o protecție reală a drepturilor și libertăților fundamentale.

Cuvinte-cheie: Avocatul Poporului, Ombudsmanul, standarde internaționale privind drepturile omului, drepturile omului, democrație, obligațiile autorităților publice, Oficiul Avocatului Poporului, independență, imparțialitate, imixtiune, uniunea europeană, guvern, decret, Comisia de la Veneția, Principiile de la Paris.

Potrivit principiilor de la Veneția, Instituțiile Ombudsmanului au de jucat un rol important la întărirea democrației, principiului statului de drept, buna administrare și protecția și promovarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. În continuare, standardul internațional privind funcționalitatea instituției Avocatului Poporului prevede că statul va suporta și proteja Instituția Ombudsmanului și se va abține de la orice acțiune care subminează independența sa. Stricto sensu, posibilitatea de a influența activitatea Avocatului Poporului din exterior, poate fi calificată ca un

²⁹ Acordul de asociere cu Republica Moldova (actualizat 2023): <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/association-agreement-with-moldova.html>

³⁰ Recomandarea nr.1/2022 a Consiliului de asociere UE-Republica Moldova din 22 august 2022 privind Programul de asociere UE-Republica Moldova (2022/1997) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22022D1997&from=EN>

³¹ Commission Staff Working Document, Republic of Moldova 2023 Report, pag.31: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf

³² Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.1495 din 21.06.2024 privind inițierea negocierilor de aderare: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143739&lang=ro

instrument de presiune asupra Instituției Avocatului Poporului, a independenței acesteia, a imaginii sale, a eficacității instituției și încrederea publicului în ea [1].

În continuare, completăm că Ombudsmanul este o instituție care acționează în mod independent împotriva administrării defectuoase și a presupuselor încălcări ale dreptului omului. Acest deziderat este susținut în mare parte de academicieni, fiind considerată cea mai perfectă opțiune pentru rolul instituției respective la nivel național. În detaliu, mai multe instituții ale Ombudsmanilor europeni cu statul B sau C sunt poziționate cu rol de control al administrării defectuoase a treburilor publice. Totuși, Instituția Ombudsmanului poate acționa ca mecanism al responsabilității democratice, promovând astfel progresul drepturilor omului într-un stat, și poate fi considerată o instituție cu responsabilitate orizontală în guvernările democratice. Curtea Constituțională a Republicii Moldova în avizul din 2016 a subliniat faptul că Avocatul Poporului acționează, de obicei, în societățile democratice, pentru consolidarea mecanismelor de responsabilizare a tuturor actorilor implicați în protecția drepturilor fundamentale, facilitând realizarea bunei-guvernări într-un stat de drept. Acest principiu trebuie citit, interpretat și utilizat pentru a consolida și întări Instituția Ombudsmanului. Acesta trebuie consolidat și dezvoltat în spiritul și în conformitate cu Principiile de la Veneția, astfel încât să se asigure implementarea lor efectivă corespunzătoare și la timp [2].

În Republica Moldova, garanțiile de independență a Instituției Ombudsmanului sunt întărite la nivel de rang constituțional [3] și la nivel de lege organică [4]. Potrivit Legii nr.52 cu privire la Avocatul Poporului, instituția Avocatului Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. În activitatea sa, Avocatul Poporului se ghidează de principiile legalității, egalității, imparțialității, transparenței, echității sociale, democrației, umanismului și se conduce de conștiința sa. Aceasta presupune că nimeni nu îl poate obliga pe Avocatul Poporului să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale și nu poate fi obligat să prezinte explicații sau declarații asupra cazurilor examinate sau aflate în procedură de examinare. La fel, actul normativ permite Ombudsmanului să elaboreze rapoarte independente privind respectarea și promovarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova și să le prezinte în Plenul Parlamentului, delegă un șir de competențe largi pe dimensiunea prevenirii, protecției și promovării drepturilor omului. Atribuțiile largi ale Avocatului Poporului în comparație cu cele deținute de până în 2014, oferă mecanisme reale de monitorizare, vocație și protecție pentru drepturile omului acestuia. În același timp, legea interzice imixtiunea în activitate, ignorarea intenționată de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile a sesizărilor și a recomandărilor Avocatului Poporului, precum și împiedicarea sub oricare formă a activității acestuia atrag după sine răspunderea în conformitate cu legislația în vigoare [5].

Deși, Ombudsmanul deține puterea constituțională în cumul cu standardele de referință internaționale în a acționa pe deplin în favoarea mandatului său de protector al drepturilor omului, experiențele din ultimii ani arată contrariul. Cu regret, constatăm că această instituție rămâne încă supusă influențelor în formă deschisă sau indirectă, afectând independența și autoritatea Avocatului Poporului. Cazuri de răfuială publică asupra Ombudsmanilor nu sunt unice. Spre exemplu, în 2021, Parlamentul României a revocat-o pe Renate Weber, Avocatul Poporului sub acuzații de încălcare a drepturilor omului de către aceasta în exercitarea mandatului său. Ulterior, prin decizia Curții Constituționale nr.455 din 29 iunie 2021 dna Weber a fost restabilită în funcție, iar hotărârea Parlamentului României nr.39/2021 declarată neconstituțională [6]. În 2020, Ombudsmanul georgian a fost supus unor forme de imixtiune de către Guvernul georgian prin plasarea unor

imagini de la întrevederile confidențiale cu deținuții și apărătorul public georgian³³. Acțiunile guvernului georgian în speță, au urmărit denigrarea publică a apărătorului public, aspecte ce reprezintă o formă de imixtiune, constatase Raportorul special al ONU privind protecția apărătorilor de drepturile omului³⁴. Iar, în 2022 Rada Supremă a Ucrainei a demis-o pe Ludmila Denisova, Comisarul pentru drepturile omului din Ucraina pentru că aceasta nu ar fi reușit să organizeze coridoare umanitare în legătură cu invazia rusă³⁵. Aceasta nu a contestat hotărârea Radei, acuzând public că ar fi fost victima unei răfuiei politice pentru activitatea sa și că domeniul pretins de deputații ucraineni nu este mandatul Ombudsmanului. Ulterior, Rada a modificat legea organică, instituind atribuția de asigurare a coridoarelor umanitare și executare a indicațiilor Radei de către Comisarul pentru drepturile omului, numind un alt Ombudsman. În Republica Moldova, în ultima perioadă de timp, Avocatul Poporului a fost expus la diverse forme de intimidare, imixtiune în formă repetată fără precedent. Rapoartele sale au fost contestate de demnitari, conducători ai instituțiilor publice și private în public. Audierea raportului anual privind respectarea drepturilor omului a avut loc timp de 15 min în Plenul parlamentului, fiind mai mult una de fațadă, decât de responsabilitate. Autoritățile executive, legislative refuză să consulte Ombudsmanul în politicile publice, adoptând acte normative de importanță în lipsa opiniei acestuia. Lipsa garanțiilor privind sediul instituției, precum și lipsa unei finanțări adecvate rămân provocări majore pentru instituție. Cadrul legal privind avocatul poporului a fost modificat în mare parte, fără opinia Ombudsmanului și s-a referit la instituirea unui control al activității acestuia, decât la fortificarea independenței. Momentan, Ombudsmanul poate fi reținut sub pentru o bănuială de corupție simplă, inclusiv la comandă și acesta nu va avea garanții de protecție. O majoritate parlamentară poate demite oricând Avocatul Poporului și chiar cere explicații în Plen de la respectivul. Aceste modificări ale cadrului legal, indică asupra unor forme de control sau de supunere la tăcere a Avocatului Poporului. Ignorarea Ombudsmanului de către factorii de decizie la evenimentele naționale la fel rămâne o provocare.

Asemenea practici recente, arată ineficiența garanțiilor juridice de protecție și cât de ușor sunt influențați Ombudsmanii de factorul politic. Realizarea unui mandat eficient în spiritul drepturilor omului este extrem de vulnerabil. Într-o altă ipoteză, calitatea legiuitorului precum și cultura democratică avansată a acestuia, interesul real pentru drepturile omului ar putea fi unele dintre elementele de asigurare a independenței Ombudsmanului. În lucrările anterioare, autorii au repetat că printre premisele asigurării vocației mandatului ar putea fi elementul de notorietate, maturitate și de independență reală al Avocatului Poporului.

Exercitarea mandatului Avocatului Poporului, în contextul angajamentelor de asociere poate fi afectată de mai multe provocări. În continuare, evidențiem provocările cele mai semnificative.

Conformitatea activității cu standardele internaționale. Avocatul Poporului are angajamentul să se alinieze la standardele internaționale de protecție a drepturilor omului, de funcționare a instituțiilor naționale de protecție, inclusiv la bunele practici stabilite de organizațiile internaționale. Aceasta ar însemna că Oficiul Avocatului Poporului trebuie să-și ajusteze procedurile interne de activitate pentru a respecta exigențele internaționale. Oficiul deține statutul „A” reconfirmat în 2023. Iar, la recomandările Subcomitetului de acreditare de la Geneva, instituția

³³ <https://csf.ge/en/political-responsibility-of-the-minister-of-justice-for-disclosure-of-the-footage-of-the-public-defenders-monitoring-in-the-penitentiary-system/>

³⁴ <https://ennhri.org/news-and-blog/ennhri-and-partners-issue-a-joint-statement-in-support-of-the-georgian-public-defender/>

³⁵ <https://moldova.europalibera.org/a/avocatul-poporului-din-ucraina-ludmila-denisova-demis%C4%83-de-rada-ucrainean%C4%83/31878152.html>

națională trebuie să ia măsuri rezonabile pentru a-și spori eficacitatea și independența în conformitate cu Principiile de la Paris. La fel, Avocatul Poporului trebuie să se implice activ cu ONU, OHCHR, GANHRI, ENNHRI, alte INDO, precum și cu părțile interesate relevante la nivel internațional, regional și național, pentru a continua să își consolideze cadrul instituțional și metodele de lucru. Autorii observă că Avocatul Poporului ar putea să uzeze de sprijinul instituțiilor internaționale, ori de câte ori este supus formelor de intimidare la nivel național. La fel, acesta poate să promoveze recomandările sale prin intermediul organelor ONU sau europene de monitorizare, impunând indirect Guvernul la responsabilitate.

Independența și neutralitatea. Această provocare presupune că pentru a menține credibilitatea și eficiența instituției, Avocatul Poporului trebuie să asigure independența și neutralitatea acestuia. Independența Ombudsmanului este esențială pentru asigurarea unui control eficient asupra respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, protejarea democrației și statului de drept. Legea Supremă garantează, Avocatului Poporului în art.59¹ independență și imparțialitate și că acesta nu poate fi supus niciunui mandat imperativ sau reprezentativ. Avocatul Poporului nu răspunde juridic pentru opiniile exprimate în legătură cu exercitarea mandatului. În același timp, legea organică prevede că instituția Avocatul Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. Avocatul Poporului nu poate fi supus niciunui mandat imperativ sau reprezentativ. Nimeni nu îl poate obliga pe Avocatul Poporului să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale. La fel, actul normativ prevede că Avocatul Poporului nu poate fi obligat să prezinte explicații sau declarații asupra cazurilor examinate sau aflate în procedură de examinare, cu excepția situațiilor în care acestea sunt în folosul părții reprezentate. Elementul de neutralitate ar presupune că instituția trebuie să-și păstreze neutralitatea în orice context politic, să nu reprezinte în niciun mod vreo afiliere politică, abținerea de co-participare în comisii guvernamentale, ale sistemului judecătoresc sau altor forumuri politice, etc. Legea actuală nu prevede garanții de inviolabilitate și imunitate pentru Ombudsman după expirarea mandatului acestuia, fapt ce îl facem extrem de vulnerabil în contextul unor tendințe de răzbunare ex-post. Imunitatea funcțională ar trebui să se extindă asupra întregului personal al Oficiului.

Starea și problemele bugetare. Probabil cea mai vitală provocare pentru a urmări eficient nivelul de implementare a recomandărilor și monitorizarea angajamentelor internaționale rămâne asigurarea instituției cu sediu, finanțare adecvată și resurse umane suficiente, calificate și motivate. Oficiul Avocatului Poporului timp de trei decenii nu poate obține un sediu adecvat/ sau finanțare pentru a fi renovat sediul actual. Activitățile de mandat sunt subfinanțate. Iar, bugetul instituției depinde totalmente de executiv. În recomandările sale pentru Andorra, Comisia de la Veneția a specificat ca în Lege să se precizeze că Ombudsmanul (inclusiv staff-ul său) beneficiază de un grad înalt corespunzător, un statut special distinct reglementat de legea salarizării³⁶. Standardele referitoare la independența Ombudsmanului au acordat importanță noțiunii de necesitate a „resurselor suficiente” pentru instituție, care este o condiție esențială pentru ca instituția să își poată îndeplini mandatul. Un astfel de termen acoperă trei elemente principale: bugetul instituției, personalul acesteia și infrastructura acesteia. O altă condiție ar fi obligativitatea participării

³⁶ CDL-AD(2022)033-e Andorra - Opinion on the Law on the creation and functioning of the Ombudsman, adopted by the Venice Commission at its 132nd Plenary Session (Venice, 21-22 October 2022) <https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD%282022%29033-e>

Avocatului Poporului la elaborarea bugetului și garanții împotriva reducerilor nefondate sau disproportionale a finanțării. În aceeași ordine de idei, în recomandată citată mai sus, Comisia de la Veneția recomandă ca legea să prevadă că bugetul Ombudsmanului nu ar trebui redus decât dacă reducerea se aplică în general altor instituții ale statului. Legea ar putea prevedea, de asemenea, că creșterea sau reducerea potențială și proporțională a alocăției bugetare depinde, de exemplu, de PIB-ul țării, de numărul de plângeri efective sau de noile competențe pe care Ombudsmanul ar putea fi conferit în viitor. Ombudsmanul trebuie să aibă personal suficient și flexibilitate structurală susține Comisia de la Veneția. În același timp, Subcomitetul pentru Acreditare, în recomandarea sa din 2023 către Guvernul Republicii Moldova a menționat inter alia că instituția națională ar trebui să dispună de o infrastructură potrivită pentru buna desfășurare a activităților sale, în special să dispună de o finanțare adecvată. Scopul acestei finanțări ar trebui să permită întreținerea propriului personal și sediu, pentru a fi independent de Guvern și să nu fie supus controlului financiar care i-ar putea afecta independența.

Coordonarea cu alte instituții de protecție a drepturilor omului. Această provocare presupune că Avocatul Poporului trebuie să colaboreze eficient cu alte instituții naționale și internaționale în materia de expertiză pe drepturile omului. Provocările pot apărea în asigurarea unei comunicări și cooperări adecvate pentru a evita suprapunerile sau conflictele de competență. Un exemplu elecvent de cooperare la nivel național este cea cu Consiliul pentru egalitate pe domeniul de promovare a egalității, toleranței și nediscriminării. Totuși, în practică au apărut unele disonanțe referitoare la interpretări ale cadrului legal dintre Avocatul Poporului și Consiliul de egalitate, precum și a deciziilor emise. În mare parte, ambele instituții naționale de protecție a drepturilor omului s-au susținut reciproc în situațiile de criză și le-au gestionat eficient.

Aplicarea și monitorizarea acordului de asociere. Avocatul Poporului joacă un rol crucial în protejarea drepturilor omului. Respectiv, provocările pot include implementarea eficientă a recomandărilor prevăzute de programul de asociere și monitorizarea respectării drepturilor în contextul angajamentelor de asociere specifice asumate. Lipsa staff-ului specializat în materia de tratate internaționale și europene completează șirul de provocări. În continuare, mesajele și rapoartele Ombudsmanului privind situația reală a drepturilor omului din țară ar putea afecta platforma de negocieri.

Adaptarea la schimbări legislative. Angajamentele internaționale recente impun schimbări în legislația națională. Avocatul Poporului trebuie să se adapteze rapid la aceste schimbări și să asigure monitorizarea aplicării noilor reglementări, recomandări. Programul de asociere implică un spectru larg de obligații privind drepturile omului și nu doar. Monitorizarea nivelului de implementare a acestora, inclusiv rapiditatea adoptării actelor normative și reducerea din transparența decizională reprezintă provocări imperioase pentru instituție. Aici, completăm cu insuficiența staff-ului la Oficiul Avocatului Poporului.

Protecția drepturilor minorităților și grupurilor vulnerabile. Asigurarea protecției adecvate pentru minorități și grupuri vulnerabile poate fi rămâne o provocare majoră pentru instituție, mai ales în contextul angajamentelor internaționale care cer măsuri speciale în acest sens. În pofida faptului că Ombudsmanul are o anumită expertiză și experiență în acest sens, totuși realizarea unei protecții adecvate și eficiente pentru minorități este dificilă.

Transparența, accesibilitatea și implicare. În contextul angajamentelor internaționale și europene, Avocatul Poporului trebuie să asigure transparența proceselor și accesibilitatea pentru fiecare, facilitând implicarea acestora în procesele de protecție a drepturilor. Consolidarea instituției avertizorului de integritate, instituției apărătorului de drepturile omului, sprijinirea sistemică a

activităților organizațiilor societății civile de protecție a drepturilor omului, femeii, copiilor, etc, mass-mediei ar constitui elemente vitale pentru instituție. Ombudsmanul trebuie să fie cât mai aproape de fiecare, inclusiv să învețe prin exemplul său populația să-și apere drepturile.

Vocație pentru drepturile omului. Această provocare reprezintă elementul esențial al activității Ombudsmanului prevăzut de Statutul „A”. Avocatul Poporului trebuie să fie vocal în situațiile de încălcare crasă a drepturilor omului sau de importanță socială sporită de către o administrație sau autoritățile naționale. Acesta trebuie să fie vizibil pe orice căi de informare, să aibă puterea de a dezbate subiecte de drepturile omului în emisii publice, în plenul parlamentului sau în fața oricărei alte autorități. Avocatul Poporului trebuie să uzeze de toate garanțiile lui stabilite prin lege, să aibă puterea de intervenție în instanțele naționale, de a contesta constituționalitatea legilor adoptate cu încălcări sau actele altor consilii/ comisii decizionale ce încalcă drepturile omului. Iar, orice act de imixtiune asupra sa, trebuie sancționat corespunzător.

În concluzie, Avocatul Poporului se confruntă cu provocări semnificative în exercitarea mandatului său în contextul angajamentelor internaționale și programului de asociere, dar și oportunități de a contribui la consolidarea protecției drepturilor omului și a transparenței guvernamentale. Adaptabilitatea, independența, neutralitatea, resursele adecvate, colaborarea eficientă și vocație activă pentru drepturile omului sunt esențiale pentru a răspunde acestor provocări.

Bibliografie:

1. Principii referitoare la Statutul Instituțiilor Naționale (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția Adunării Generale nr.48/134 din 20 decembrie 1993 [Accesat 17.09.2024], Disponibil: <https://avp.ro/index.php/principiile-de-la-paris/>.
2. Avizul Curții Constituționale la proiectul de Lege pentru completarea Constituției Republicii Moldova cu articolul 59¹ (Avocatul Poporului) nr.3 din 18 aprilie 2016, [Accesat 17.09.2024], Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=avize&docid=49>
3. Constituția Republicii Moldova, din 29 iulie 1994, publicată în MO nr.78, art.140, [Accesat 17.09.2024], Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142462&lang=ro#
4. Legea nr.52 din 03 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), publicată în MO nr.110-114, art.278, [Accesat 17.09.2024], Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141519&lang=ro
5. Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 16 decembrie 2020, Rolul instituțiilor Ombudsmanului și Mediatorului în promovarea și protecția drepturilor omului, bunei guvernări și statului de drept (A/RES/75/186), [Accesat 17.09.2024], Disponibil: <https://avp.ro/wp-content/uploads/2021/01/rolul-ombudsmanului-RO-2.pdf>
6. Rezoluția adoptată de Adunarea Generală la 21 decembrie 2010. Rolul instituțiilor Ombudsmanului și Mediatorului în promovarea și protecția drepturilor omului, bunei guvernări și statului de drept (A/RES/65/207), [Accesat 17.09.2024] Disponibil: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n10/524/96/pdf/n1052496.pdf?token=ZcrJ2CaYdhEEYVaZU0&fe=true>
7. Articolul 228 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, semnat la 07 februarie 1992, în vigoare din 01 noiembrie 1993, [Accesat 17.09.2024], Disponibil:

<https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/ro/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/maastricht-treaty>

8. Articolul 41, 43 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (2010/C83/02), [Accesat 14.04.2024], Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>
9. Regulamentul (UE, Euratom) 2021/1163 al Parlamentului European din 24 iunie 2021 de stabilire a statutului și condițiilor generale pentru exercitarea funcțiilor Ombudsmanului (Statutul Ombudsmanului european), [Accesat 17.09.2024] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1163>
10. CÂRNAȚ Teodor, Drept Constituțional, Chișinău, 2004, pag.89 [Accesat 18.09.2024], Disponibil: <https://elibrary.ceiti.md/files/12/Televca/Juridica/Drept%20constitutional%20Teodor%20Carnat.pdf>;
11. AVORNIC Gheorghe, POSTOVAN Dumitru, Instituția Avocatului Poporului (Ombudsmanul) și „Dreptul discreționar”, Revista Națională de Drept nr.4/2015, pag.2, [Accesat 18.09.2024], Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Institutia%20Avocatul%20Poporului%20%28ombudsmanul%29%20si%20%E2%80%9Edreptul%20discretionar%E2%80%9D_0.pdf
12. ZUBCO Alexandru, SLUSARENCO Svetlana, Notorietatea în apărarea și promovarea drepturilor omului – condiție indispensabilă de accesare la funcția de Avocat al Poporului (Ombudsmanul), [Accesat 18.09.2024], Disponibil: <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/handle/123456789/10007>

FUNDAMENTELE TEORETICE ALE STRATEGIILOR DE SUPRAVIEȚUIRE ÎN CONDIȚII DE CRIZĂ

THEORETICAL FOUNDATIONS OF SURVIVAL STRATEGIES IN CRISIS CONDITIONS

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СТРАТЕГИЙ ВЫЖИВАНИЯ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

SOCOLOVA Anna

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-6320-5543

E-mail: socolovaanna2020@gmail.com

Abstract Purpose of the article: *To function successfully in a crisis, it is important for companies to develop strategies aimed at risk and crisis management, which helps not only to survive, but also to develop in the face of constant change.*

Many authors, researchers and academics have dealt with the issues of sustainable development of organizations, highlighting various aspects of the impact of crisis on business and ways to overcome challenges. The most significant research questions were related to strategic management in instability and crisis, in terms of adaptive, innovative and digital strategies, ideas of resilience and adaptation in the face of global shocks, the impact of crises on digital transformation, business strategies and the survival of companies in the face of technological change.

The theoretical foundations of crisis survival strategies include a wide range of approaches developed from economic, managerial and sociological theories. Some of the most prominent approaches that reveal the concept of survival strategies include crisis management theories, resilience theories, social network theories, evolutionary survival strategies, organization and institutional theories, and others.

A key finding is the need to learn from past crises (e.g., the COVID-19 pandemic). It is important to understand that no strategy is one-size-fits-all, and success will depend on the flexibility, creativity, and ability of an organization or community to adapt to rapidly changing conditions.

Keywords: *sustainable development, antifragility, resilience, crisis, concept of survival strategies, crisis management theory, resilience theory, social network theory, evolutionary survival strategies.*

Введение

Формирование стратегии организации – сложный управленческий процесс. Разработка стратегии требует больших финансовых вложений и не приносит немедленных результатов. Но в условиях непрерывной изменчивости внешней среды возрастает важность разработки стратегии компании, которая позволит ей успевать за изменениями, происходящими в ее внешнем окружении. Без эффективной стратегии организация не может создать условия для финансовых успехов как на будущих, так и на сегодняшних рынках. Стратегия должна определить, как организация может опередить конкурентов, т.е. как действовать оперативнее, масштабнее и эффективнее их. Без стратегии любая организация всегда будет на второстепенных ролях, подстраиваясь под действия соперников и реагируя в защитных целях на их инициативы. Выработка правильной и грамотной корпоративной стратегии и ее претворение в жизнь поможет многим отечественным компаниям успешно участвовать в конкурентной борьбе.

В будущем прогнозируется все больше кризисов, поэтому цель данной статьи – определить ключевые направления, связанные с организационной устойчивостью в период COVID-19, дифференцировать их и синтезировать их в исследовательскую структуру [5].

Вопросами устойчивого развития организаций занимались многие авторы, исследователи и ученые, освещая различные аспекты влияния кризиса на бизнес и способы преодоления вызовов.

Известный урбанист и экономист Ричард Флорида (Richard Florida) исследовал влияние пандемии на глобальные экономические процессы, социальное развитие и устойчивость городов и организаций. Его работы часто касаются вопросов, связанных с тем, как кризисы (включая пандемии) могут трансформировать экономику и социальные структуры.

Специалист в области антикризисного управления и устойчивости компаний Стивен Л. Рейлли (Stephen L. Reilly) посвятил свои исследования адаптации компаний в условиях пандемии, особенно в контексте управления рисками и стратегий устойчивого развития.

Работы эксперта по корпоративной устойчивости и социально ответственному бизнесу Элизабет Струод (Elizabeth Stroud) касаются тем, связанных с тем, как пандемия COVID-19 ускорила внедрение корпоративной социальной ответственности (CSR) и экологических инициатив.

Профессор Гарвардского университета, специализирующаяся на вопросах устойчивого развития и трансформации бизнес-моделей, Ребекка Хендерсон (Rebecca Henderson) в своей книге «Reimagining Capitalism in a World on Fire» обсуждает, как бизнес должен адаптироваться к глобальным вызовам, включая пандемию, для создания устойчивого будущего.

Эксперт по управлению цепочками поставок Нурхан Кызылказ (Nurhan Kizilkay) исследовала, как пандемия повлияла на глобальные цепочки поставок и предложила решения для повышения их устойчивости.

Даниэль М. Стинс (Daniel M. Stynes) исследовал устойчивость туристических организаций в условиях пандемии и адаптацию бизнеса к новым условиям. Особое внимание он уделил цифровой трансформации как ключевому элементу устойчивого восстановления.

Президент Торговой палаты США Сюзанна Кларк (Suzanne Clark) пишет о том, как компании могут адаптироваться к экономическим вызовам пандемии и стать более устойчивыми, внедряя инновации и новые технологии.

Эксперт по управлению рисками и устойчивости в контексте финансовых кризисов Майкл Дж. Кернс (Michael J. Kearns) исследовал, как пандемия повлияла на финансовую устойчивость компаний и что можно сделать для их восстановления и защиты от будущих кризисов.

Работы Джейсон Шенкмана (Jason Schenckman), исследователя устойчивого бизнеса и цифровой трансформации, особенно в условиях пандемии, касаются того, как цифровизация может повысить устойчивость организаций в условиях внешних шоков, таких как COVID-19.

Специалист по организационному поведению Аннелиз Хьюисон (Anneliese Hewison) уделяла внимание тому, как корпоративная культура и лидерство влияют на способность компаний преодолевать кризисы.

Эти авторы в своих исследованиях активно анализируют последствия пандемии для бизнеса, общества и экономики в целом, а также предлагают стратегии для обеспечения устойчивого развития в условиях неопределенности. Они публикуют свои исследования и

книги по вопросам выживания и стратегий управления в условиях глобальных кризисов, начиная с 2018 года, и их работы остаются актуальными для понимания того, как адаптироваться к быстро меняющимся условиям.

В последние 5 лет многие современные авторы исследовали стратегии выживания в условиях кризиса, особенно в контексте пандемии COVID-19, глобальной экономической нестабильности и быстро меняющихся условий на рынках. Наиболее значимые вопросы исследований касались стратегического менеджмента в условиях нестабильности и кризиса, в части адаптивных, инновационных и цифровых стратегий, идей устойчивости и адаптации в условиях глобальных потрясений, влияния кризисов на цифровую трансформацию, бизнес-стратегии и выживание компаний в условиях технологических изменений.

Теоретические основы стратегий выживания в условиях кризиса включают широкий круг подходов, разработанных на основе экономических, управленческих и социологических теорий. Кризисные ситуации могут варьироваться от экономических спадов и политических нестабильностей до природных катастроф, но основные принципы выживания, адаптации и устойчивости применимы к большинству из них.

Так, среди самых известных подходов, раскрывающих концепцию стратегий выживания, можно встретить теории кризисного управления, теории устойчивости, теории социальных сетей, эволюционные стратегии выживания, теории организации и институциональные теории и другие.

Согласно теориям кризисного управления, кризисный менеджмент (crisis management) – это подход к управлению организацией в условиях экстремальной нестабильности. Ключевыми аспектами при этом являются риск-ориентированный менеджмент, планирование в непредвиденных обстоятельствах и антихрупкость (antifragility). Управление рисками, которые могут привести к кризису, должны включать процессы выявления, идентификации и оценки рисков и на этой основе проработку планов действий для минимизации их воздействия. Также необходимым условием выживания является наличие у организации готовых планов для действий в экстренных ситуациях, включая резервные ресурсы и кризисные команды. Упомянутая выше концепция антихрупкости, предложенная Нассимом Талебом, указывает, что некоторые системы становятся сильнее в условиях нестабильности, если они адаптируются к непредсказуемым изменениям [3].

Теоретические основы стратегий выживания в условиях кризиса базируются на понятиях устойчивости (resilience) и адаптивности организаций к изменениям в среде. Согласно данным теориям, устойчивость организаций рассматривается как способность противостоять кризисам, быстро восстанавливаться и адаптироваться к новым условиям. Важные аспекты этого подхода включают скорость реакции, наличие ресурсов, развитие компетенций и способность к адаптации, а главными принципами, на которых строится теория устойчивости, являются:

- Гибкость и адаптация, т.е. способность организаций быстро менять стратегии и адаптироваться к новым условиям.
- Диверсификация ресурсов. В условиях кризиса важно иметь множество различных источников ресурсов, что помогает лучше противостоять ударам.
- Инновации и креативность. В кризисной ситуации важно не просто следовать стандартным практикам, но и разрабатывать новые решения для неожиданных вызовов.

Одной из ключевых характеристик устойчивости является скорость, с которой организация реагирует на кризис, и восстанавливается. Успешные организации обладают способностью к быстрому восстановлению и адаптации благодаря эффективным внутренним процессам и динамике ресурсов, что включает возможность быстрой мобилизации ресурсов и изменений в операционных процессах. Устойчивость также связывается с наличием и гибкостью самих ресурсов. Организации должны быть способны использовать свои ресурсы эффективно, преобразуя их в зависимости от обстоятельств [6]

Согласно опросу PwC за 2023 год, современные компании сталкиваются с постоянными вызовами, включая геополитическую нестабильность, инфляцию и киберугрозы. Для успешного функционирования в условиях кризиса компаниям важно разрабатывать стратегии, направленные на проактивное управление рисками и кризисами, что помогает не только выживать, но и развиваться в условиях постоянных изменений [6].

Один из ключевых выводов последних исследований [Спенсера Макдональда](#) заключается в необходимости извлечения уроков из прошлых кризисов (например, пандемии COVID-19). Многие организации адаптировали свои процессы, и на основе этих изменений можно строить более эффективные стратегии на будущее, что включает пересмотр политики управления кризисами и улучшение процессов подготовки к будущим непредсказуемым событиям [1].

Важным направлением выживания в кризис является способность к кооперации и использование социальных сетей. Согласно теории социальных сетей, решающую роль в кризисных ситуациях могут играть сети поддержки и сотрудничества с другими организациями и индивидами. Организации, активно взаимодействующие с другими, могут быстрее получать критически важную информацию и адаптироваться.

Подход эволюционных стратегий выживания рассматривает кризисы как «естественный отбор» для организаций. В условиях ограниченных ресурсов выживают сильнейшие, однако успешные стратегии также могут включать кооперацию и альянсы. Организации, которые быстрее других меняются под влиянием кризисных условий, имеют больше шансов на выживание. При этом организации принимают решения на основе рационального выбора, или на максимизации эффективности и минимизации риска. Кризисы часто проверяют устойчивость организационных и институциональных систем, их способность адаптироваться или трансформироваться.

Заключение

Анализ современной литературы по концепциям организационной устойчивости в период кризиса фокусируется на исследованиях, направленных на выявление факторов, позволяющих организациям адаптироваться, сохранять конкурентоспособность и восстанавливаться после кризисных ситуаций. В работах последних лет подчеркивается важность гибкости, адаптивности и управления изменениями в условиях неопределенности.

Выживание в условиях кризиса требует интеграции различных теоретических подходов: от стратегий кризисного управления и устойчивости до использования социальных сетей и адаптивности к изменениям. Важно понимать, что ни одна стратегия не является универсальной, и успех будет зависеть от гибкости, креативности и способности организации или сообщества адаптироваться к быстро меняющимся условиям.

Для формирования устойчивой стратегии важно не только своевременно реагировать на кризисы, но и предвидеть возможные сценарии развития событий, улучшать внутренние процессы и поддерживать гибкость ресурсов.

Библиография:

1. МАКДОНАЛЬД СПЕНСЕР. Повышение устойчивости после кризиса. // В: Журнал по управлению рисками. 5 января, 2023 Доступно: <https://www.rmmagazine.com/home>
2. КАЛОВ З.А., МИСАКОВ А.В., ТЕУВАЖУКОВ Э.Б. Переход от стратегии выживания к стратегии устойчивого развития // В: Фундаментальные исследования. – 2008. – № 9. – С. 48-53; Доступно онлайн: <https://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=3701> (дата обращения: 30.09.2023).
3. НАССИМ НИКОЛАС ТАЛЕБ. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса // В: Риск-менеджмент. Практика» номер 2020 № 1 Доступно: <https://risk-practice.ru/magazine/114/>
4. ПЕТРЕНКО Т. В., ЗИМОВЕЦ А. В. Кризис предпринимательства в условиях пандемии COVID-19 // В: Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия: Экономика. 2021. № 4. С. 80–86. Доступно: <https://doi.org/10.24143/2073-5537-2021-4-80-86>
5. ПЕФФГЕН, Т., ЛЕМАНН, Т. И ФЕЗЕКЕР, М. Возвращение или эволюция? Изучение литературы по организационной устойчивости до и во время COVID-19. // В: *Continuity & Resilience Review*, том 6 No 1, стр. 1-27. Доступно: <https://doi.org/10.1108/CRR-07-2023-0012>
6. Революция в области устойчивости: Глобальное исследование PwC о кризисах и устойчивости к внешним воздействиям за 2023 год. Доступно: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/crisis-solutions/global-crisis-survey.html>

ABORDĂRI TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND AUTONOMIA FINANCIARĂ LOCALĂ

THEORETICAL-METHODOLOGICAL APPROACHES ON LOCAL FINANCIAL AUTONOMY

CRAEVSCAIA-DERENOVĂ Cristina

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0004-8668-5764

E-mail: cristina.craevscaea.1981@gmail.com

Abstract. *This article discusses the concept of local financial autonomy, which refers to the ability of local entities to independently determine the volume of their resources and the level of their expenditures. This concept emerged alongside the development of decentralized governance, where local entities were granted the power to raise revenues and determine expenditures based on local needs. In early stages, most nations operated under centralized financial systems, but over time, various political, social, and economic movements led to the gradual transfer of fiscal responsibilities to local governments. The rise of local autonomy has been driven by the desire for more efficient resource allocation, enhanced public services, and increased democratic participation at the local level.*

Keywords: *financial autonomy, local autonomy, local authorities, fiscal decentralisation.*

Conceptul autonomiei financiare locale, unul complex și susceptibil de abordări pluridimensionale, a constituit un domeniu de preocupare constantă a doctrinarilor, reprezentanților gândirii politice, dar și filosofice din toate timpurile. Caracterizat prin dimensiunea economică, juridică și politică, conceptul se caracterizează prin diferite forme: autonomie generală, ca parte componentă a autonomiei bugetare, în forma autonomiei fiscale și autonomiei de gestiune, autonomie reală și autonomie formală.

Interacțiunea autorităților administrației publice centrale cu colectivitățile locale, prin prisma resurselor financiare disponibile, competențelor și patrimoniului aflat în gestiune, este reflectată, cu precădere, în doctrina finanțelor publice și legislația de drept financiar, de drept constituțional și administrativ. [1, p. 8]

Conceptul de autonomie financiară locală, supus investigației științifice, poate fi reflectat prin prisma mai multor metode de cercetare, într-o manieră interdependentă și complementară. Ne propunem drept scop elucidarea, cu precădere, a particularităților acestei instituții prin prisma metodei comparative, care este relevantă pentru studiul evoluției definițiilor și accepțiunilor în domeniu, precum și reflecțiilor doctrinarilor.

Pentru realizarea scopului propus, au fost trasate următoarele obiective: compararea definițiilor oferite noțiunii de autonomie financiară în doctrina diferitor etape istorice, evidențierea asemănărilor și deosebirilor dintre conceptele prezente în diferite curente doctrinare.

Schema logică după care a fost organizat studiul a inclus etapele clasice ale cercetării științifice, aplicate domeniului autonomiei financiare locale. Astfel, Balânschi A., în lucrarea sa "Metodologia cercetărilor științifice în economie" evidențiază opt etape: 1) formularea și justificarea relevanței temei propuse spre cercetare; 2) stabilirea scopului, obiectivului și planului de cercetare; 3) determinarea obiectului și ariei de cercetare; 4) alegerea metodelor de cercetare

științifică; 5) precizarea surselor și colectarea informațiilor (datelor); 6) descrierea procesului de cercetare; 7) discutarea rezultatelor cercetării; 8) formularea concluziilor, recomandărilor și evaluarea rezultatelor. [2, p. 12]

Arsenalul de metode utilizate în cadrul investigației a fost unul variat, recunoscând, totodată, postulatul că metodologia cercetării nu se reduce la corpul metodelor și tehnicilor utilizate în cercetare, ci desemnează un sistem de principii și norme de organizare a cercetării, riguros stabilite prin intermediul cărora sunt elaborate metode, procedee și tehnici de cercetare, precum și de la accepțiunea *lato sensu*, potrivit căreia conceptul de metodologie, desemnează un sistem de principii și norme de organizare a cercetării, riguros stabilite prin intermediul cărora sunt elaborate metode, procedee și tehnici de cercetare. [3, p. 18]

Pentru realizarea scopului și obiectivelor trasate, în calitate de metode de cercetare au fost utilizate metode generale și speciale de cercetare. Astfel, din categoria metodelor generale am recurs la metodele empirice: comparația – pentru analiza noțiunii de autonomie locală-autonomie financiară în aspect temporal (pe perioada mai multor etape), dar și al spațiului, în cadrul analizei viziunilor doctrinarilor în materia autonomiei financiare locale din diferite state. Analiza sistemică, ca parte componentă a grupului de metode utilizate atât la nivel de cercetare empirică cât și teoretică a presupus cunoașterea regimului juridic al autonomiei financiare locale ca parte componentă a sistemului principiilor administrației publice locale.

Problema identificată în cadrul studiului ține de însăși definirea noțiunii de autonomie financiară locală, care rămâne a fi dificilă. În viziunea doctrinarului francez Éric Oliva, acestui proces îi este, pe deplin, aplicabil postulatul lui Socrate "Ceea ce știu e că nu știu nimic". [4, p. 13]

Pierre Lalumière, doctrinar emerit francez în domeniul finanțelor publice, specifică că noțiunea de autonomie financiară a colectivităților locale este puțin definită. De fapt, ea a fost întotdeauna calificată negativ; nu este nici recunoașterea unei independențe financiare fără niciun control, nici asimilarea pură și simplă a regimului financiar a colectivităților locale la administrațiile de stat. [5, p. 877]

Analizând, sub aspectul abordărilor istoriografice, apariția și evoluția regimului autonomiei financiare corelat la administrațiile publice locale și la colectivități, Călinoiu C. și Duculescu V. menționează că procesul de constituire a autorităților locale este la fel de vechi ca și formarea statelor, iar, uneori și mai îndepărtat, întrucât primele colectivități organizau oamenii în sate, comune și alte formațiuni teritoriale, care dispuneau de o deplină autonomie. [6, p. 204]

Teodorescu A., citat după Oprean C. și Scutariu P., menționează că autonomia locală, istoric, a precedat apariția statului, rămânând ca realitate socio-psihologică și economică chiar și în majoritatea regimurilor totalitare. [7, p. 97] De asemenea, dreptul colectivităților locale de a gestiona problemele de interes local, este mai vechi decât interesul public al statului, la fel cum administrația publică locală precedă administrația publică centrală.

Autonomia locală s-a perpetuat în timp ca o chestiune legată de relațiile dintre interesele generale ale statului și cele ale diverselor comunități teritoriale sau colectivități. Esența acestei chestiuni a fost întotdeauna recunoașterea de către autoritatea centrală și garantarea prin lege a unor drepturi și libertăți, garanții financiare pentru autoritățile locale, astfel încât acestea să poată decide asupra problemelor ce țin de administrarea unităților teritoriale.

Sub aspect etimologic, cuvântul „autonomie” vine din limba greacă veche (*auto* - singur, independent, iar *nomos* - lege), semnificând libertatea de a guverna prin propriile sale legi. [8, p. 74] Relevantă, în acest sens, este istoria orașelor Greciei antice, *polis-urilor*, care au avut impact

considerabil prin modelele de gândire și organizare politică, unele dintre care își păstrează și astăzi actualitatea.

În lumina narațiunilor istorice, remarcăm că sistemele de organizare a autorităților locale la nivelul polis-ului atenian și spartan, pot fi apreciate ca manifestări incipiente ale autonomiei și guvernării locale.

Un alt exemplu pe care îl considerăm elocvent pentru a ilustra evoluția conceptului de autonomie locală ține de istoria Italiei. Secolele XV-XVI, marcate de perioada Renașterii, schimbă profund organizarea statală. Italia este prezentată, la această etapă de dezvoltare, ca "sistem micro-statal, în care fiecare subiect păstrează libertatea deplină de acțiune. Principalul obiectiv al celor mai mari entități politice administrative compozitoare a fost că niciuna dintre ele să nu devină suficient de puternică încât să amenințe libertatea de acțiune și independența celorlate subiecte". [9, p. 77]

În pofida unei tendințe conservative și puțin elocvente de consolidare a autonomiei statelor italiene, Republica Venețiană se evidențiază prin cel mai puternic sistem administrativ și financiar, în care clerul, în întregime, avea o poziție subordonată în raport cu dogele, spre deosebire de majoritatea orașelor medievale, în care autoritățile erau subordonate episcopului și întreaga putere legitimă a fost încredințată de Dumnezeu Papei și împăratului. Veneția a optat pentru teoria "sus", potrivit căreia toate puterile, inclusiv competența și dreptul de a legifera aparțin comunității care le încredințează unor reprezentanți (ai comunității) aleși de ea. O astfel de organizare evidențiază libertatea, autonomia de care beneficia comunitatea venețiană, care i-a permis să-și desemneze reprezentanți în procesul administrației publice locale. Astăzi, sub aspectul organizării administrative, Italia este apreciată în doctrină *Stato delle autonomie*, principiul autonomiei locale fiind consfințit constituțional. [10, p. 124]

Abordarea conceptului de autonomie locală necesită, primordial, o analiză a reflexiilor gânditorilor antici. Până la apariția teoriilor și reglementărilor contemporane privind descentralizarea și autonomia financiară locală, conceptele de democrație, separația puterilor, independența erau văzute prin prisma relației cetățeanului cu statul și societatea. Astfel, Aristotel, Socrate și Platon abordau ideea de independență și libertate, respectarea drepturilor omului și diviziunea socială, nu însă și conceptul de autonomie, discuțiile principale vizând cele două forme de guvernare: democratică și aristocratică.

Vorbind de problematica statului și organizarea puterilor, Aristotel arată că "Constituția este ceea ce determină în stat organizarea sistematică a tuturor puterilor, dar mai ales a puterilor suverane; iar suveranul cetății, în toate locurile este guvernământul. Guvernul este însăși Constituția". [11, p. 83] Constituțiile care au în vedere interesul obștesc sînt pure și sunt conforme dreptului abstract. Cele care au în vedere numai folosul celor care guvernează sunt defectuoase și sunt forme corupte ale constituțiilor bune.

În lucrarea sa *Politica*, Aristotel studiază și ce nu este democrația. Astfel, democrația nu este acolo unde oamenii liberi în minoritate comandă unei mulțimi care nu se bucură de libertate. "Dacă libertatea și egalitatea sînt, după cum se spune adesea, cele două baze fundamentale ale democrației, cu cât această egalitate a drepturilor politice va fi mai completă, cu atât democrația va exista în toată puritatea sa; căci poporul fiind aici în majoritate și părerea majorității formând legea, Constituția aceasta este în mod necesar o democrație". [11, p. 185]

Noțiunea de autonomie locală, în concepția actuală, a apărut în doctrina anglo-saxonă în perioada anilor 1622-1623, fiind calificată prin noțiunile engleze "local autonomy" și "self-government". Dobîndirea de către grupurile de cetățeni a dreptului de autoadministrare și

autoguvernare în raport cu conacele a fost un proces natural de evoluție, care ulterior a fost recunoscut de legiuitor și legiferat.

Autonomia locală, privită prin prisma principiului democratic de autoguvernare și participării cetățenilor la desfășurarea afacerilor publice a fost avansată de filosoful liberal John Stuart Mill încă de la mijlocul secolului XIX. El a considerat implicarea largă a cetățenilor ca fiind cea mai eficientă garanție a unei politici democratice funcționale, contrabalansând amenințările reprezentate de un stat supra-puternic și intervenționist. În opinia sa, cetățeanul a avut ocazia de a-și exprima opiniile și de a-și afirma drepturile, ceea ce i-a oferit cea mai bună protecție împotriva oricărui abuz al acestor drepturi de către stat. [12]

Sistematizate pe criteriul de curente și teorii doctrinare, ideile gânditorilor menționate anterior, pot fi sistematizate în câteva doctrine. Una dintre aceste perspective este *doctrina etatistă*, care susține că statul trebuie să joace rolul central în rezolvarea tuturor problemelor, fie acestea la nivel național sau teritorial. Conform acestei doctrine, individul și comunitățile locale au un rol redus în procesul administrativ. Rădăcinile acestei viziuni pot fi găsite în gândirea lui Aristotel, Machiavelli, Hobbes și Hegel, care au plasat statul într-o poziție preeminentă față de societatea civilă. Țările care au adoptat această abordare au dezvoltat sisteme centralizate de administrație, care s-au dovedit adesea ineficiente și au avut tendința de a manifesta caracteristici totalitare.

În contrast, *doctrina individualistă (sau liberală)* pledează pentru limitarea intervenției statului în favoarea comunităților locale. Potrivit acestei doctrine, statul ar trebui să ofere individului libertatea completă de dezvoltare în cadrul comunității primare. Astfel, comunitatea locală are un rol esențial în raport cu statul. Această viziune își are originea în gândirea lui Montesquieu, Rousseau, Marx și Bakunin, care au accentuat prioritatea societății civile față de stat. Țările care au adoptat această abordare au creat și dezvoltat sisteme descentralizate de administrație, recunoscute pentru eficiența și durabilitatea lor.

Doctrina dualistă promovează o sinteză între rolul statului și al comunităților locale în administrarea afacerilor publice. Aceasta reprezintă o combinație a abordărilor etatiste și individualiste, implicând că autoritățile locale îndeplinesc nu doar atribuții proprii, dar și funcții de competență națională. Susținătorii acestei perspective sunt favorabili recunoașterii drepturilor indivizilor și comunităților locale de a participa activ la procesul administrativ, fără a diminua rolul esențial al statului în acest proces. [13, p. 511]

Aspecte esențiale ale autonomiei financiare locale sunt elucidate în lucrările autorilor francezi consacrați. Analizând în cadrul unui capitol distinct al lucrării sale "*Finances publiques*" instituțiile financiare ale colectivităților descentralizate, P. Lalumière accentuează majorarea continuă a cheltuielilor colectivităților locale, precum și dependența lor de autoritățile statului, ceea ce le determină să recurgă la împrumuturi și subvenții. O astfel de dependență a autorităților locale, în opinia autorului, imprimă autonomiei financiare caracterul unei "ficțiuni juridice" sau "libertăți supravegheate". [5, p. 877]

Doctrina română tratează autonomia financiară locală prin prisma interacțiunii conceptului cu autonomia locală *lato sensu*, precum și prin interacțiunea cu descentralizarea administrativă și fiscală. Astfel, Bratu D. consideră că realizarea efectivă a conceptului de autonomie locală, în plan administrativ, este imposibilă fără aplicarea conceptului de autonomie financiară. Dacă autoritățile locale nu dispun de resursele materiale, de competențele legale și de autoritatea politică de care au nevoie pentru a-și asuma realmente responsabilitățile ce le revin prin aplicarea conceptului autonomiei locale, acesta nu poate fi realizat. Această realitate a fost sintetizată în plan juridic de Carta europeană a autonomiei locale. [14, p. 24]

Armeanic A. specifică cu referire la autonomia financiară locală că fiecare unitate administrativ-teritorială are dreptul, în cadrul politicilor economice naționale, la deținerea autonomă și liberă a unor resurse proprii suficiente, de care pot dispune în mod liber în exercitarea atribuțiilor lor. În consecință, în unitățile administrativ-teritoriale (în continuare UAT), activitatea autorităților administrației publice locale, organizate în condițiile legii, se desfășoară în baza bugetelor unităților administrativ-teritoriale. [15, p. 159]

În opinia doctrinarilor autohtoni, profesorului universitar, doctor habilitat, Smochină Andrei și Smochină Carolina, principiile administrației publice locale prevăzute de Constituție, constituie idei generate prin natura lor de specificul administrației publice locale și sunt încorporate în strategia descentralizării și planul de acțiuni, cum ar fi spre exemplu acordarea unei autonomii organizaționale și patrimoniale colectivităților locale etc. Este ușor de remarcat că autonomia locală vizează organizarea, funcționarea, competențele și puterile acordate, la fel ca și gestiunea resurselor care, potrivit legii, aparțin satelor, orașelor sau raionalor, în condițiile prevăzute de legislația statului. Toate aceste transformări și reforme operează în baza unor principii constituționale, de bază fiind principiul autonomiei locale, expresia puterii suverane. [15, p. 27]

Putem concluziona că evoluția noțiunii de autonomie financiară locală reflectă tranziția de la un control centralizat strict asupra finanțelor publice la o descentralizare treptată, care a permis unităților administrative locale să gestioneze propriile resurse financiare. În primele etape ale dezvoltării statelor moderne, finanțele publice erau controlate în principal de guvernele centrale, fără a oferi prea multă libertate autorităților locale. Totuși, pe măsură ce principiile democratice și nevoia de eficiență administrativă s-au consolidat, a apărut tendința de a transfera unele competențe financiare către administrațiile locale.

De-a lungul timpului, nivelul de autonomie financiară a variat în funcție de contextul politic și economic al fiecărei țări, dar și de reformele implementate pentru a susține dezvoltarea locală durabilă și reducerea disparităților regionale. Astfel, evoluția acestui concept continuă să fie un subiect de interes în materia dreptului financiar, având un impact direct asupra dezvoltării socio-economice la nivel local.

Referințe bibliografice:

1. Aniței N.-C. *Drept financiar și fiscal*. Galați: Universitatea "Dunărea de Jos", 2019.
2. Balînschi A. *Metodologia cercetărilor științifice în economie*. Bălți: Ed. MARKETING PLUS, 2015.
3. Crăciun C. *Metode și tehnici de cercetare*. București: Ed. Universitară, 2015.
4. Oliva É. *La conception de l'autonomie financière locale quel contenu? Quelle effectivité?* În: *Gestion & Finances Publiques*, 2017, nr.2, p. 13-24. [citât 02.08.2024] Disponibil: <https://shs.cairn.info/revue-gestion-et-finances-publiques-2017-2-page-13?lang=fr&tab=texte-integral#re3no3>
5. Lalumière P. *Finances Publiques*. Paris: Armand Colin, 1983. [citât 02.08.2024] Disponibil: https://www.persee.fr/doc/reco_0035-2764_1971_num_22_5_407992_t1_0877_0000_001
6. Călinoiu C., Duculescu V. *Drept constituțional și instituții politice*. București: Editura Lumina Lex, 2003.
7. Scutariu P. *Historical perspective on the origin of autonomy in the organization and functioning of local public administration*. În: *European Journal of Law and Public*

- Administration, 2014, nr. 2, p. 97-103. [citat 02.08.2024] Disponibil: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1393569>
8. Bantuș-Gurduza N. *Conceptul de autonomie locală în context european*. În: *Administrarea Publică*, 2016, nr. 3, p. 74-79.
 9. Drîmba O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol. 4. București: Ed. Științifică, 1995.
 10. Alexandru I., Căraușan M., Gorjan I., ș.a. *Dreptul administrativ în Uniunea Europeană*. București: Ed. Lumina Lex, 2007.
 11. Aristotel. *Politica*. București: Ed. Antet, 1996.
 12. Pejanovic M. *Local Self-Government: A Must for Democracy, Civil Society and EU Integration*. [citat 02.08.2024] Disponibil: https://berghof-foundation.org/files/publications/daytone_pejanovic_civilsoc.pdf
 13. Grozav S. *Descentralizarea și autonomia locală– premisă a calității serviciilor publice calitative*. În: *Cadastru și Drept*, 30 septembrie - 1 octombrie 2021. Chișinău. Universitatea Agrară de Stat din Moldova, 2022, Vol.55, pp. 511-517.
 14. Bratu D., Neacșu D. *Aspecte juridico-administrative ale autonomiei locale în Europa*. București: EDITURA UNIVERSITARĂ, 2013.
 15. Armeanic A. *Drept financiar*. Chișinău: Ed. ASEM, 2008.
 16. Smochina C., Smochină A. *Principes constitutionnels concernant le développement administratif-territorial de la République de Moldavie*. În: *L'organisation de l'administration publique locale en Moldavie*, 6 octombrie 2015, Chișinău. Editions universitaires europeennes, 2016.

DOMENIUL DE APLICARE A LEGII SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN MUNCĂ ȘI ROLUL ACESTUI FACTOR LA CERCETAREA ACCIDENTELOR ÎN CÂMPUL MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

THE APPLICABILITY OF THE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AT WORK LAW AND ITS ROLE IN THE INVESTIGATION OF ACCIDENTS AT WORK IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

POSTICA Ruslan

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0001-9227-9018

E-mail: ruslan.postica@gmail.com

Abstract. *In the working relationship, employees may be exposed to the effects of dangerous risk factors in the workplace. Consequently, if these factors interact with the employee's working environment, the employee is liable to suffer physical damage (injury, psychological stress, electrocution, burns, frostbite, asphyxiation, acute poisoning, physical damages caused by insects and animals, natural disasters, etc.), as a result of the action of a risk factor (habit, state, process, phenomenon, behavior) specific to an element of the work system (performer, work tasks, means of production, work environment) and which may lead to temporary or permanent loss of working capacity or death of the employee. This event is referred to as an accident at work.*

As a result, according to legal norms, when an accident at work occurs, it is to be investigated in order to determine whether it is an accident at work or outside work, as well as other particularities that are relevant for examining the causes that favoured the occurrence of the event and identifying the persons responsible.

Thus, this paper will focus on the significant role of the application field of occupational health and safety law in the investigation of work accidents using general research methods - observation, inductive, deductive reasoning, generalization, systematization, analyzing, synthesizing, applying the principles of logical thinking, as well as scientific methods of research - the synthetic, axiomatic and systematic methods.

Keywords: *occupational health and safety; legal employment relationship; accident at work; holder of the employment relationship; employee.*

Abstract. *În derularea raporturilor de muncă, salariații pot fi expuși efectelor unor factori de risc periculoși la locul de muncă. În consecință, în cazul în care, acești factori interacționează cu mediul de muncă a angajatului, acesta este pasibil de a suferi vătămări ale organismului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care poate conduce la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului. Acest eveniment fiind denumit ca accident de muncă.*

Drept urmare, conform normelor legale, la producerea unui accident în câmpul muncii, acesta urmează a fi cercetat, întru a determina dacă acesta este un accident de muncă sau în afara muncii, precum și alte particularități care au relevanță pentru examinarea cauzelor ce au favorizat producerea evenimentului și identificarea persoanelor responsabile.

Astfel, în prezenta lucrare se va evidenția rolul semnificativ al domeniului de aplicare a legii securității și sănătății în muncă la cercetarea accidentelor în câmpul muncii, cu utilizarea metodelor

generale de cercetare – observația, raționamentul inductiv, deductiv, generalizarea, sistematizarea, analiza, sinteza, cu aplicarea principiilor gândirii logice, precum și metode științifice de cercetare – metoda sintetică, axiomatică și sistemică.

Cuvinte-cheie: *securitate și sănătate în muncă; raport juridic de muncă; accident în câmpul muncii; titular al raportului de muncă; salariat.*

Introducere

Pornind de la art. 43 a Constituției Republicii Moldova, orice persoană are dreptul la muncă și la protecția muncii [1]. Aceste drepturi fundamentale se află într-o strânsă relație, completându-se unul pe altul, pe de o parte, oricărei persoane îi este garantat dreptul de a fi salariat, pe altă parte, fiindu-i asigurate condiții inofensive de muncă, pentru realizarea sarcinilor de muncă/atribuțiilor funcționale în funcția în care a fost angajat.

Condițiile inofensive de muncă, sunt reglementate de art. 225 alin. (1) din Codul Muncii al RM, prin care statul garantează salariaților o muncă care să corespundă cerințelor de securitate și sănătate în muncă [2].

În acest sens, complementar, statul a adoptat Legea RM nr. 186/2008, privind securitate și sănătatea în muncă, prin care sunt reglementate raporturile juridice ce țin de instituirea de măsuri privind asigurarea securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă [3].

Astfel, până a purcede la efectuare de lucrări/îndeplinirea scopului lucrativ al unității, angajatorul/titularul raportului de muncă, este obligat să-și ajusteze activitatea în conformitate cu prevederile legale din domeniu, inclusiv și normele cu privire la securitatea și sănătate în muncă. În acest sens, de o importanță majoră, până la îndeplinirea sarcinilor de muncă de către salariați, angajatorul este obligat să determine dacă prevederile Legii RM nr. 186/2008, cad sub incidența activității economice pe care o desfășoară la unitate.

Precizare în această privință, este efectuată prin art. 3 a Legii RM nr. 186/2008 [4].

Domeniul de aplicare a legii rm 186/2008

Conform art. 3 a Legii RM nr. 186/2008, dispozițiile legii se aplică în toate domeniile de activitate atât publice, cât și private, și se aplică: angajatorilor; lucrătorilor; lucrătorilor care prestează munca la distanță, în limitele și condițiile convenite de comun acord cu angajatorul și stipulate în contractul individual de muncă; reprezentanților lucrătorilor; persoanelor care solicită angajarea în câmpul muncii, aflate în unitate cu permisiunea angajatorului, în perioada de verificare prealabilă a aptitudinilor profesionale; persoanelor care desfășoară muncă neremunerată în folosul comunității sau activități în regim de voluntariat; persoanelor care nu au contract individual de muncă încheiat în formă scrisă și pentru care dovada clauzelor contractuale și a prestațiilor efectuate se poate face prin orice alt mijloc de probă; persoanelor care, pe durata ispășirii pedepsei în locuri de detenție, lucrează în atelierele instituțiilor penitenciare sau la alte locuri de muncă; șomerilor, pe durata participării acestora la o formă de pregătire profesională.

Totodată, în prezentul articol se evidențiază și domeniile asupra cărora prevederile din domeniul securității și sănătății în muncă nu poartă un caracter obligatoriu, și anume: Legea RM nr. 186/2008 nu este aplicabilă dacă unele caracteristici inerente anumitor activități specifice forțelor armate, poliției sau serviciilor de protecție civilă sunt, în mod inevitabil, în contradicție cu dispozițiile ei. În acest caz, securitatea și sănătatea lucrătorilor se vor asigura ținându-se cont, în măsura posibilității, de dispozițiile prezentei legi [5].

Dat fiind faptul că, prevederile legale aferente domeniului sunt aplicabile tuturor domeniilor de activitate - unica excepție fiind acele domenii unde însăși activitatea presupune riscul de pierdere a capacității de muncă sau deces, precum și faptul că este aplicabilă tuturor persoanelor – indiferent

de forma de angajare, se relevă caracterul vast al reglementărilor în domeniul securității și sănătății în muncă.

De altfel, autorii autohtoni E. Boișteanu și N. Romandaș concluzionează că aceste particularități de aplicare a Legii securității și sănătății în muncă poartă un caracter universal [6, p. 600].

Accident de muncă / în afara muncii

Ca un accident să fi recunoscut în câmpul muncii neapărat necesar trebuie să se ateste faptul unui raport juridic de muncă între o persoană fizică, pe de o parte, și o persoană juridică sau fizică pe de altă parte, ca urmare a prestării unei munci de către prima persoană în folosul sau sub autoritatea celei de a doua și care este remunerată pentru munca prestată – sub formă de salariu sau indemnizație, sau indirect – sub formă de onorariu, în condițiile legii [7, p. 123, 124]. De regulă, acest raport juridic este materializat printr-un contract individual/colectiv de muncă, iar în cazul în care cu salariatul nu a fost încheiat un astfel de contract, legea securității și sănătății în muncă vine cu o soluție în acest sens, prin faptul că pot fi demonstrate clauzele contractuale și a prestațiilor efectuate de către salariat în folosul angajatorului prin alte mijloace de probă. De altfel, în literatură autohtonă această particularitate este definită ca principiul supremației faptelor, inevitabil care trebuie să fie demonstrate prin mijloace de probă. Acest principiu reprezintă un facilitator la rezolvarea problemelor ce țin de raporturile juridice deghizate [8, p. 125].

Astfel, la producerea unui accident în câmpul muncii, primul și unul din cele mai esențiale acțiuni întru cercetarea obiectivă și plenitudinară a cazului, reprezintă demonstrarea existenței unui raport juridic de muncă între persoana accidentată și titularul raportului de muncă. În cazul în care este documentat acest raport de muncă, atunci nu se va necesita demonstrarea faptului prestării unei munci, deoarece există contractul individual/colectiv de muncă. În cazul în care acest raport nu a fost documentat, legiuitorul a permis demonstrarea acestuia prin alte mijloace de probă.

În continuare, întru cercetarea accidentelor în câmpul muncii, legiuitorul a stabilit modalitatea unică de comunicare, cercetare, înregistrare și evidență a accidentelor de muncă, suportate de salariații care prestează munca la angajator. Acest act normativ reprezintă regulamentul privind modul de cercetarea a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 1361/2005 [9].

Astfel, în actul normativ vizat este stabilită definiția accidentului în câmpul muncii, care poate fi accident de muncă și în afara muncii. În acest sens, conform HG nominalizate, accident de muncă se înțelege: un eveniment care a produs vătămarea violentă a organismului salariatului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care a condus la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului, survenit:

- a) în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu;
- b) înainte de începerea sau după încetarea lucrului, când salariatul se deplasează de la intrarea în incinta întreprinderii, instituției, organizației (în continuare - unitate) până la locul de muncă și invers, își schimbă îmbrăcămintea personală, echipamentul individual de protecție și de lucru și invers, preia sau predă locul de muncă și mijloacele de producție;
- c) în timpul pauzelor stabilite, când salariatul se află pe teritoriul unității sau la locul său de muncă, precum și în timpul frecventării încăperilor sanitaro-igienice sau auxiliare;

d) în timpul deplasării de la domiciliu la lucru și invers, cu transportul oferit de unitate, în modul stabilit, precum și în timpul îmbarcării sau debarcării din acest mijloc de transport;

e) în timpul deplasării de la unitatea în care este încadrat salariatul, până la locul de muncă, organizat în afara teritoriului unității, sau până la o altă unitate, și invers, pentru îndeplinirea unei sarcini de muncă sau a obligațiilor de serviciu, în timpul util pentru aceasta și pe traseul stabilit al deplasării, indiferent de modul de deplasare sau mijlocul de transport utilizat;

f) în cadrul participării la acțiuni culturale, sportive sau la alte activități organizate de unitate în baza ordinului sau dispoziției emise de angajator;

g) în cadrul acțiunii întreprinse din proprie inițiativă pentru prevenirea sau înlăturarea unui pericol ori pentru salvarea altui salariat de la un pericol în circumstanțele specificate la literele a), b), c), d) și f) ale prezentului punct;

h) în timpul instruirii de producție sau practicii profesionale în bază de contract încheiat între angajator și instituția de învățământ, între angajator, elevi și studenți,

iar prin accident în afara muncii se înțelege: un eveniment care a provocat vătămarea violentă a organismului salariatului, chiar dacă s-a produs în timpul de muncă al acestuia, la locul de muncă sau pe teritoriul unității, în condiții neprevăzute la punctul 3 din prezentul Regulament, cauza directă a căruia este determinată de fapte ce nu au legătură cu îndeplinirea sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu (joacă, încăierare, automutilare intenționată, sinucidere, cazuri de boală latentă și moarte naturală, folosire a mijloacelor de producție în scopuri personale fără permisiunea angajatorului sau conducătorului, comitere a unui furt din avutul unității, angajatorului persoană fizică și altele de acest gen). Activitățile, actele sau faptele menționate în prezentul punct trebuie să fie confirmate prin documente corespunzătoare [10].

Concluzii prealabile

La suprapunerea domeniului de aplicare a legii securității și sănătății în muncă cu noțiunile de accident de muncă și în afara muncii, se relevă caracteristicile esențiale ca un accident în câmpul muncii să fie definit ca de muncă sau în afara lui. Rezultă că, un accident de muncă ca să fie denumit astfel, neapărat necesar trebuie să întrunească următoarele caracteristici:

- domeniul de activitate a unității unde s-a produs accidentul, cade sub incidența domeniului de aplicare a legii securității și sănătății în muncă;

- accidentatul executa o sarcină de muncă sau își îndeplinea atribuțiile funcționale ori alte circumstanțe prevăzute la pct. 3 lit. b) – h) a HG 1361/2005;

Ca un accident să fie definit ca în afara muncii, neapărat necesar trebuie să se întrunească următoarele caracteristici:

- domeniul de activitate a unității unde s-a produs accidentul, cade sub incidența domeniului de aplicare a legii securității și sănătății în muncă;

- accidentatul a suferit vătămări corporale sau a survenit decesul acestuia în circumstanțe ce nu țin de îndeplinirea sarcinii de muncă sau îndatoririlor funcționale;

Totodată, în cazul în care activitatea unității nu cade sub incidența prevederilor legale din domeniul siguranței ocupaționale, menționate la art. 3 alin (3) a Legii 186/2008, atunci evenimentul produs nu poate fi denumit nici accident de muncă, nici accident în afara muncii.

Dar ce se întâmplă atunci când un salariat – angajat la o unitate a cărei activitate cade sub incidența Legii 186/2008, își are locul de muncă (loc destinat pentru organizarea și desfășurarea diferitor genuri de activitate, precum și pentru plasarea posturilor de lucru în clădirile, edificiile, spațiile închise sau deschise, terenurile, bazinele acvatice ale unității și în orice alt loc din interiorul sau exteriorul unității la care lucrătorul are acces în timpul și pentru executarea sarcinilor sale de

lucru [3]) în incinta unității unde activează și alte unități asupra cărora prevederile Legii 186/2008 nu este aplicabilă, și a suferit vătămări corporale sau a survenit decesul acestuia, nemijlocit din interacțiunea între aceste unități.

Legiuitorul nu a reglementat astfel de situații, și la cercetarea accidentelor în circumstanțele expuse supra, este dificil de a determina/argumenta dacă acesta este un accident de muncă sau în afara lui.

Loc de muncă conjugat

Unul din exemplele elocvente la cele expuse mai sus îl reprezintă aeroportul – acel ansamblu constituit din aerodrom, aerogară și anumite instalații aeroportuare, destinate primirii și expedierii aeronavelor, deservirii transportului aerian [11]. Conform literaturii de specialitate, pe teritoriul aeroportului activează mai multe entități, atât a structurilor guvernamentale de forță, cât și entități din domeniul privat [12, p.207]. Acest fapt este confirmat de legea privind securitatea aeronautică nr. 192/2019 [11], și anume la art. 4 – 6 sunt exemplificate unitățile care activează în cadrul aeroportului: Serviciul de Informații și Securitate, Poliția de Frontieră, Ministerul Apărării, Serviciul Vamal, și altele, inclusiv Întreprinderea de Stat „Aeroportul Internațional Chișinău”. Ultimul având mai multe genuri de activitate pe teritoriul aeroportului, precum: deservirea călătorilor, asigurarea tehnică a proceselor de producție a serviciilor aeroportului, lucrări de construcții, servicii de transport, servicii hotel, dirijarea traficului aerian în zona aeroportului, reparația și deservirea tehnică a aeronavelor, mijloacelor de transport, clădirilor și edificiilor, activitate comercială și altele [13]. După cum se poate observa pe teritoriul aeroportului activează atât structuri de forță cât și unități care au alte genuri de activitate, însă ce au în comun este locul de muncă unde activează.

Concluzii

Există numeroase rapoarte juridice de muncă care cad sub incidența prevederilor legale privind siguranța ocupațională, unde titularul raportului de muncă este obligat sub toate aspectele să asigure securitate și sănătate salariatului, prin realizarea unui ansamblu de activități, măsuri, procedee, mijloace, echipamente, instalații, aparate de măsură și control care ar asigura cele mai bune condiții de lucru, pentru apărarea vieții, sănătății și integrității fizice și psihice a lucrătorilor, însă legislația nu reglementează modul de conlucrare și măsurile ce necesită a fi luate în contextul în care la același loc de muncă activează unități atât din domeniile asupra cărora sunt valabile prevederile legale din domeniul siguranței ocupaționale, prevăzute în Legea 186/2008, cât și din domeniul structurilor de forță.

Bibliografie:

1. *Constituția Republicii Moldova* nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1;
2. *Codul Muncii al Republicii Moldova* nr. 154 din 28.03.2003. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159-162;
3. *Legea securității și sănătății în muncă* nr. 186 din 10.07.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 143-144;
4. *Ibidem*
5. *Ibidem*
6. Boișteanu E., Romandaș N., *Dreptul Muncii*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2015, 736 p. ISBN 978-9975-53-444-4.

7. *Ibidem*
8. *Ibidem*
9. *Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă*, nr. 1361 din 22.12.2005. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 9-12;
10. *Ibidem*
11. *Legea privind securitatea aeronautică* nr. 192 din 20.12.2019. În Monitorul Oficial al republicii Moldova, 2019, nr. 400-406;
12. Н. Ашфорд, Х. П. М. Стентон, К. А. Мур, „Функционирование аэропорта”, Москва „Транспорт”, 1990, ISBN 5-277-00997-3 , 372 file;
13. Statutul ÎS „Aeroportul Internațional Chișinău [citat 11.09.2024]. Disponibil: https://airport.md/files/Statutul_%C3%8E.S.AIC.pdf
14. Păscăluță F., Modul de cercetare a accidentelor de muncă, Juridice Moldova 2020. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/6000/modul-de-cercetare-a-accidentelor-de-munca.html>.

**EXCLUDEREA OBLIGATIVITĂȚII TITULARULUI RAPORTULUI DE
MUNCĂ DE A AUDIA CURSUL DE INSTRUIRE ÎN DOMENIUL
SECURITĂȚII ȘI SĂNĂTĂȚII ÎN MUNCĂ ȘI CONSECINȚELE ACESTEIA
LA CERCETAREA ACCIDENTELOR ÎN CÂMPUL MUNCII ÎN
REPUBLICA MOLDOVA**

**EXCLUDING THE OBLIGATION OF THE HOLDER OF THE EMPLOYMENT
RELATIONSHIP TO ATTEND THE TRAINING COURSE IN THE FIELD OF
OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY AND ITS CONSEQUENCES WHEN
INVESTIGATING ACCIDENTS AT WORK IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

POSTICA Ruslan
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-9227-9018
E-mail: ruslan.postica@gmail.com

Abstract. *The manager of an enterprise, institution or organization with the status of a legal person, regardless of the type of ownership, legal form of organization and departmental subordination or branch affiliation, referred to as the employer/employment relationship holder, who employs workers on the basis of employment contracts, has several obligations towards the unit they manage. These obligations are laid down in the statutes of the enterprise, in the employment contract concluded between the unit and the manager/administrator/director, and in the legal acts. As the unit's internal rules are optional, the parties negotiate their content within the limits of the legislation, while the legal rules are mandatory and binding for the conduct of the activity.*

One of the essential obligations of the head of the establishment, in accordance with the legal provisions, is the obligation to ensure the occupational health and safety of workers in all aspects of the activity carried out. In this regard, the legislator approved the Law on Occupational Safety and Health No. 186/2008, which sets a number of obligations for the employer, aimed at ensuring the best working conditions for the protection of life, health and physical and mental integrity of workers, including, until 22.04.2024, the obligation to attend training courses in the field of occupational health and safety.

Key words: *occupational health and safety; employer; training.*

Abstract. *Conducătorul unei întreprinderi, instituții sau organizație cu statut de persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate, de forma juridică de organizare și de subordonarea departamentală sau apartenență ramurală, denumit angajator/titular al raportului de muncă, care angajează salariați în baza contractelor de muncă, are mai multe obligații față de unitate pe care o conduce. Aceste obligații sunt determinate în statutul unității, în contractul de muncă încheiat între unitate și conducător/administrator/director, precum și în actele normative. Reglementările interne ale unității având un caracter facultativ, părțile negociază în limitele legislației conținutul acestora, iar normele legale având un caracter imperativ, sunt obligatorii pentru desfășurarea activității.*

Una din obligațiile esențiale ale conducătorului de unitate, conform prevederilor legale, reprezintă obligativitatea de a asigura securitate și sănătate în muncă lucrătorilor sun toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată. În acest sens, legiuitorul a aprobat Legea privind securitate și sănătate în muncă nr. 186/2008, prin care stabilește angajatorului un șir de obligații, care au drept scop asigurarea celor mai bune condiții de lucru, pentru apărarea vieții, sănătății și integrității fizice și psihice a lucrătorilor, inclusiv,

până la data de 22.04.2024, obligativitatea audierii cursurilor de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă.

Cuvinte-cheie: securitate și sănătate în muncă; angajator; instruire.

Introducere

Conform art. 9 alin. (1) a Legii securității și sănătății în muncă nr. 186/2008 [1], angajatorul este obligat să asigure securitate și sănătate în muncă lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată. Astfel prin prisma art. 10 alin. (1), angajatorul/titularul raportului de muncă este obligat [2]:

a) să asigure aplicarea dispozițiilor actelor normative de securitate și sănătate în muncă, relevante domeniului de activitate, particularităților procesului de muncă și elementele sistemului de muncă: om, echipamente de muncă, sarcină de muncă, mediu de muncă;

b) să adopte și să aplice acte de securitate și sănătate în muncă interne în cazul lipsei unor acte normative naționale sau ramurale relevante domeniului de activitate;

c) să întreprindă măsurile necesare pentru asigurarea securității și sănătății în muncă a lucrătorilor, inclusiv pentru prevenirea riscurilor profesionale, pentru asigurarea informării și instruirii, precum și asigurarea mijloacelor necesare;

Totodată, în conformitate cu art. 13 a legii nominalizate angajatorul are și alte obligații [3]:

a) să fie în posesia unei evaluări a riscurilor profesionale, inclusiv a celor referitoare la grupurile sensibile la riscuri specifice;

b) să decidă care sunt măsurile de protecție ce urmează a fi luate și, în caz de necesitate, care este echipamentul de protecție ce poate fi utilizat;

c) să țină evidența accidentelor de muncă ce au ca efect incapacitatea de muncă a lucrătorului pentru mai mult de 3 zile;

d) să întocmească pentru autoritățile competente, în conformitate cu actele normative în vigoare, rapoarte privind accidentele de muncă suferite de lucrătorii săi;

e) din faza de cercetare, proiectare și execuție a construcțiilor, a echipamentelor de lucru, precum și de elaborare a tehnologiilor de fabricație, să adopte soluții conforme cerințelor de securitate și sănătate în muncă, a căror aplicare va avea ca efect eliminarea sau diminuarea riscurilor profesionale;

f) să întocmească, în cazul când natura și gradul de risc profesional o necesită, un plan anual de protecție și prevenire care să includă măsuri tehnice, sanitare, organizatorice și de altă natură, bazat pe evaluarea riscurilor profesionale, care să fie aplicat corespunzător condițiilor de lucru specifice unității;

g) să stabilească pentru lucrători atribuțiile ce le revin în domeniul securității și sănătății în muncă, corespunzător posturilor de lucru sau funcțiilor exercitate;

h) să asigure elaborarea instrucțiunilor de securitate și sănătate în muncă, în spiritul prezentei legi, pentru aplicarea actelor normative în domeniu, ținând seama de particularitățile activităților și ale locurilor de muncă din unitate;

i) să asigure și să controleze, prin propria competență, prin intermediul lucrătorilor desemnați și/sau al serviciilor externe de protecție și prevenire, cunoașterea și aplicarea de către toți lucrătorii a măsurilor prevăzute în planul de protecție și prevenire stabilit, precum și a dispozițiilor legale în domeniul securității și sănătății în muncă;

j) să ia măsuri pentru asigurarea unității, inclusiv a lucrătorilor care prestează munca la distanță, cu materialele necesare informării și instruirii lucrătorilor: afișe, ghiduri, filme cu privire la securitatea și sănătatea în muncă etc.;

k) să asigure informarea fiecărei persoane, inclusiv a celor care urmează să presteze munca la distanță, anterior angajării în muncă, asupra riscurilor profesionale la care aceasta ar putea fi expusă la locul de muncă, precum și asupra măsurilor de protecție și prevenire necesare;

l) să angajeze numai persoane, inclusiv cele care urmează să presteze munca la distanță, care, în urma examenului medical și, după caz, a testării psihologice a aptitudinilor, corespund sarcinii de muncă pe care urmează să o execute;

m) să asigure efectuarea examenului medical periodic și, după caz, testarea psihologică periodică a lucrătorilor;

n) să țină evidența zonelor cu risc profesional grav și specific, menționate la art.10 alin. (4) lit. e)

o) să asigure funcționarea permanentă și corespunzătoare a sistemelor și dispozitivelor de protecție, a aparaturii de măsurare și de control, precum și a instalațiilor de captare, de reținere și de neutralizare a substanțelor nocive degajate în timpul proceselor tehnologice;

p) să asigure comunicarea, cercetarea și raportarea corectă și în termenele stabilite a accidentelor de muncă produse în unitate, elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire a acestora;

q) să prezinte documentele și informațiile privind securitatea și sănătatea în muncă, solicitate de inspectorii de muncă în timpul controlului sau în timpul cercetării accidentelor de muncă;

r) să asigure realizarea măsurilor dispuse de inspectorii de muncă în timpul controlului și în timpul cercetării accidentelor de muncă;

s) să desemneze, la solicitarea inspectorului de muncă, lucrătorii care să participe la efectuarea controlului sau la cercetarea accidentelor de muncă;

t) să nu modifice starea de fapt rezultată din producerea unui accident grav, mortal sau colectiv, de muncă, cu excepția cazurilor când menținerea acestei stări poate genera alte accidente de muncă ori poate periclita viața accidentaților și a altor persoane;

u) să asigure lucrătorii, inclusiv pe cei care prestează munca la distanță, cu echipamente de lucru neprimejdioase;

v) să acorde gratuit lucrătorilor, inclusiv celor care prestează munca la distanță, echipament individual de protecție;

x) să acorde gratuit lucrătorilor, inclusiv celor care prestează munca la distanță, echipament individual de protecție nou în cazul degradării acestuia sau în cazul pierderii calităților de protecție;

y) să delimiteze și să stabilească în contractul individual de muncă, de comun acord cu lucrătorul care prestează munca la distanță, atribuțiile în domeniul securității și sănătății în muncă care îi revin angajatorului și cele care îi revin lucrătorului.

După cum se poate observa în responsabilitatea angajatorului/titularul raportului de muncă sunt stabilite un șir de obligații, întru realizarea art. 9 alin. (1) menționat supra, și anume: asigurarea sub toate aspectele a securității și sănătății în muncă lucrătorilor ce țin de activitatea unității.

De remarcat faptul că aceste obligații, de regulă, nu presupun implicarea directă a angajatorului în activitățile de protecție și prevenire (evaluarea riscurilor, întocmirea planului de protecție și prevenire, instruirea angajaților, supravegherea și monitorizare îndeplinirii de către lucrători a cerințelor de securitate și sănătate în muncă stabilite intern, dar și de prevederile legale, stabilirea persoanei care va acorda primul ajutor medical, instruirea acestuia etc.), însă presupun organizarea acestor activități, prin numirea persoanelor responsabile în domeniu securității și

sănătății în muncă, stabilirea atribuțiilor specifice securității și sănătății în muncă acestor persoane (conducător al locului de muncă, persoană desemnată și/sau altele).

În acest sens, legiuitorul până la data de 22.04.2024, prin prisma art. 17 alin. (7) a Legii 186/2008 [4], obliga conducătorul de unitate/angajator/titularul raportului de muncă să audieze cursul de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă, întru a fi cunoscut/ la curent cu domeniul de securitate și sănătate în muncă și obligațiunile ce decurg din Legea nr. 186/2008 și din alte acte normative aferente domeniului de activitate.

Cursul de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă

Conform pct. 72 din Hotărârea Guvernului nr. 95/2009 [5] conducătorii unităților care nu și-au asumat atribuțiile lucrătorilor desemnați, conducătorii locurilor de muncă, specialiștii și reprezentanții lucrătorilor cu răspunderi specifice în domeniul securității și sănătății în muncă vor urma cursul de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă, cu conținut minim conform celui prevăzut în anexa nr. 2 la prezenta hotărâre.

Anexa nr. 2 determină conținutul minim de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă, denumit nivelul I, și anume, în cadrul cursului vor fi predate următoarele tematici [6]:

1. Actele normative de securitate și sănătate în muncă.
2. Răspunderea pentru încălcarea actelor normative de securitate și sănătate în muncă.
3. Noțiuni generale despre factorii de risc profesional.
4. Noțiuni generale despre evaluarea riscurilor profesionale.
5. Acordarea primului ajutor în caz de accidentare în muncă.

În acest sens, se relevă faptul că, în cadrul cursului de instruire conducătorului de unitate îi sunt aduse la cunoștință actele normative de securitate și sănătate în muncă, inclusiv și esențial Legea 186/2008, unde sunt stabilite obligațiile acestuia, ce anume trebuie să îndeplinească. Aceste obligații au fost expuse mai sus, iar prin prisma obligației de a stabili atribuții specifice lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă, corespunzător posturilor de lucru sau funcțiilor exercitate, reglementat de art. 13 lit. g) a Legii 186/2008, conducătorul de unitate diseminează responsabilitățile imperative stabilite în actele normative.

De remarcat faptul că, stabilirea atribuțiilor salariaților, nu-l exonerează pe conducătorul de unitate de răspundere în cazul în care se produc accidente sau sunt constatate contravenții, deoarece legiuitorul a stabilit, prin intermediul art. 9 alin. (3) a Legii 186/2008 [1], că obligațiile lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă nu aduc atingere principiului responsabilității angajatorului. Fapt confirmat de art. 13 lit. i) a aceleiași legi, care statuează: angajatorul are obligația de a asigura și controla, prin propria competență, prin intermediul lucrătorilor desemnați și/sau al serviciilor externe de protecție și prevenire, cunoașterea și aplicarea de către toți lucrătorii a măsurilor prevăzute în planul de protecție și prevenire stabilit, precum și a dispozițiilor legale în domeniul securității și sănătății în muncă.

Concluzii prealabile

Prin adoptarea Legii securității și sănătății în muncă nr. 186/2008 a fost transpusă Directiva Consiliului din 12 iunie 1989 privind punerea în aplicare de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă (89/391/CEE) [7], publicată în Jurnalul Oficial L 183 din 29 iunie 1989.

Astfel, art. 9 alin. (1) și alin. (3) a Legii 186/2008 statuează:

(1) **Angajatorul** este obligat să asigure securitatea și sănătatea lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată.

(3) Obligațiile lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă nu aduc atingere principiului responsabilității **angajatorului**.

În acest sens, în cadrul responsabilităților sale, **angajatorul** este obligat să ia măsurile necesare pentru protecția securității și sănătății lucrătorilor, inclusiv pentru prevenirea riscurilor profesionale, asigurarea informării și instruirii, precum și pentru asigurarea organizării și a mijloacelor necesare (art. 10 alin. (1)).

Măsurile necesare pe care **angajatorul** obligat să le ia pentru protecția securității și sănătății lucrătorilor, sunt prevăzute/reglementate de Legea nr.186/2008, și anume:

- art. 10 alin. (2) – (7);
- art. 11 (după caz);
- art. 12;
- art. 13;
- art. 14;
- art. 15;
- art. 16 (după caz);
- art. 17;

Rezultă că din totalul de 24 de articole conținute în Legea 186/2008, o treime (8) se referă nemijlocit la obligațiile **angajatorului**.

Excluderea obligativității conducătorului de unitate de a audia cursul de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă

În anul 2024 legiuitorul a operat modificări la Legea securității și sănătății în muncă nr. 186/2008, și anume: prin Legea nr. 37 din 29.02.2024 – pentru modificarea unor acte normative (facilitarea activității mediului de afaceri) [8], prin care a intervenit asupra conținutului art. 17 alin. (7) a legii nominalizate, și anume:

până la modificare: „instruirea **conducătorilor de unități**, conducătorilor locurilor de muncă, specialiștilor, lucrătorilor desemnați și reprezentanților lucrătorilor se efectuează îndată după numirea lor în funcțiile respective și periodic, cel puțin o dată în 36 de luni. Instruirea conducătorilor de unități și lucrătorilor desemnați se efectuează la cursuri de instruire realizate de serviciile externe de protecție și prevenire. Instruirea conducătorilor locurilor de muncă, specialiștilor și reprezentanților lucrătorilor se efectuează la cursuri de instruire realizate de serviciul intern de protecție și prevenire sau de serviciile externe de protecție și prevenire”;

după modificare: „instruirea conducătorilor locurilor de muncă, a specialiștilor și a reprezentanților lucrătorilor se efectuează îndată după numirea lor în funcțiile respective și periodic, cel puțin o dată în 36 de luni. Instruirea conducătorilor locurilor de muncă, a specialiștilor și a reprezentanților lucrătorilor se efectuează la cursuri de instruire realizate de serviciul intern de protecție și prevenire sau de serviciile externe de protecție și prevenire. Instruirea lucrătorilor desemnați se efectuează îndată după numirea lor în funcțiile respective și periodic, cel puțin o dată în 60 de luni, la cursuri de instruire realizate de serviciile externe de protecție și prevenire. **Instruirea conducătorilor de unități, în cazul în care și-au asumat atribuțiile lucrătorilor desemnați, se efectuează la cursuri de instruire realizate de serviciile externe de protecție și prevenire îndată după numirea lor în funcțiile respective și ulterior în cazul în care:**

- a) au fost identificate noi pericole sau riscuri pentru sănătate la locurile de muncă;
- b) au avut loc modificări semnificative în legislația care reglementează sănătatea și securitatea în muncă;

c) s-au produs accidente de muncă la unitate”.

După cum se poate observa conducătorul de unitate a fost exclus din lista persoanele ce obligatoriu necesită a fi instruite, menționându-se despre faptul instruirii acestuia în condițiile în care acesta își asumă atribuțiile lucrătorului desemnat. De altfel, obligativitatea instruirii conducătorului de unitate în condițiile asumării de către acesta a atribuțiilor lucrătorului desemnat era reglementată și anterior, și anume: la art. 11 alin. (10) a Legii 186/2008, pct. 3 alin. (1) și pct 73 a HG 95/2009. Deci nu este clar de ce au intervenit cu un astfel de text.

Mai serios, și probabil cu consecințe grave este excluderea în totalitate a conducătorului de unitate de a audia cursul de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă. Consecințe probabile:

1) Lipsa cunoașterii conducătorului de unitate despre atribuțiile funcționale ce necesită a fi stabilite conducătorilor locurilor de muncă, persoanelor desemnate pe tehnica de securitate și sănătate în muncă și altor persoane cu atribuții specifice.

2) Imposibilitatea organizării, monitorizării și verificării domeniului de securitate și sănătate în muncă, și altele aferente/complementare.

În cazul producerii accidentelor de muncă/în afara muncii:

1) Imposibilitatea stabilirii legăturii cauzale dintre acțiunile/inacțiunile conducătorului de unitate cu producerea evenimentului.

În consecință:

1) Imposibilitatea stabilirii conformităților și neconformităților conducătorului de unitate în domeniul de securitate și sănătate în muncă.

2) Imposibilitatea părților vătămate/succesorilor de a beneficia de indemnizațiile sociale legale privind accidentelor de muncă.

Concluzii

Lipsa obligativității deținerii unui certificat de studii în domeniul securității și sănătății în muncă corespunzător nivelului I de cunoștințe de către conducătorul de unitate va face imposibil de a stabili, în cadrul cercetării accidentelor de muncă/în afara muncii, legăturile cauzale directe/indirecte care au favorizat producerea evenimentului, deoarece conducătorul de unitate nu va fi obligat legal de a cunoaște măsurile de protecție și prevenire reglementate de legislația în vigoare privind siguranța ocupațională.

Bibliografie:

1. *Legea securității și sănătății în muncă* nr. 186 din 10.07.2008. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 143-144;
2. *Ibidem*
3. *Ibidem*
4. *Ibidem*
5. *Hotărârea Guvernului* nr. 95 din 05.02.2009. În: Monitorul Oficial, nr. 34-36 din 17.02.2009.
6. *Ibidem*
7. *Directiva Consiliului European* din 12 iunie 1989, privind punerea în aplicare de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și sănătății lucrătorilor la locul de muncă [citat 13.09.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31989L0391>

8. *Legea pentru modificarea unor acte normative (facilitarea activității mediului de afaceri IV)* nr. 37 din 29.02.2024. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2024, nr. 108-110
9. Obligațiile angajatorilor în domeniul securității și sănătății muncii. Disponibil: https://www.ssmexpert.md/load/referate/securitatea_muncii/obligatiile_angajatorilor_in_domeniul_securitatii_si_sanatatii_muncii/297-1-0-5146
10. Angajarea cetățenilor străini pentru munca la distanță. Ce trebuie să cunoască un contabil. Disponibil: <https://www.contabilsef.md/angajarea-cetatenilor-straini-pentru-munca-la-distanta-ce-trebuie-sa-cunoasca-un-contabil/>
11. Știri.md, Atenție: S-au făcut modificări în legislația muncii. Noile prevederi. Disponibil: <https://stiri.md/article/social/atentie-s-au-facut-modificari-in-legislatia-muncii-noile-prevederi/>

UNELE ASPECTE ALE INTERPRETĂRII NORMELOR LA MOTIVAREA HOTĂRÂRIILOR ÎN MATERIE PENALĂ

CERTAINS ASPECTS DE L'INTERPRÉTATION DES NORMES LORS DU PROCESSUS DE MOTIVATION DES DÉCISIONS EN MATIÈRE PÉNALE

NEGRU Alexandru
Universtatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0003-4971-6261
E-mail: alecsn05@gmail.com

Rezumat. Scopul acestei cercetări este acela de a ști dacă poate fi identificată o metodă eficientă de raționament, care ar asigura identificarea legii penale aplicabile, atunci când revirimentele legislative operate după comiterea faptei, vizează definiția faptei infracționale. Această sarcină am realizat-o prin scoaterea în evidență a carențelor prezentate de metoda comparării în abstracto a normelor de incriminare și prin punerea în evidență a atuurilor prezentate de metoda raportării faptelor la ambele norme incidente cazului (metoda comparării în concret). La realizarea scopului propus ne-am folosit de jurisprudența CtEDO în materia art. 7, dar și de raționamentele expuse în Avizul consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001, referitor la criteriile aplicabile pentru compararea legii penale în vigoare la momentul comiterii infracțiunii și a legii penale care o modifică.

Résumé. Le but de la présente recherche est de savoir si on peut envisager une méthode de raisonnement efficace, qui assurerait l'identification de la norme de droit pénal applicable, lorsque les révisions législatives opérées après la commission de l'acte, visent même la définition de l'acte criminel. Pour y parvenir, nous avons souligné, d'une part, les lacunes présentées par la méthode de comparaison abstraite des normes de criminalization, ainsi que les avantages présentés par la méthode de concretization (la détermination in concreto de la loi qui est plus favorable à l'accusé), d'autre part. En ce sens, nous avons utilisé la jurisprudence de la CEDH en matière d'art. 7, mais également les raisonnements exposés dans l'Avis consultatif rendu par la Grande Chambre de la CEDH le 29 mai 2020 sur la requête n° 7. P16-2019-001, concernant les critères à appliquer pour comparer la loi pénale telle qu'elle était en vigueur au moment de la commission de l'infraction et la loi pénale telle que modifiée.

Cuvinte-cheie: Reviriment legislativ, aplicarea legii penale în timp, continuitate a incriminării, previzibilitate juridică, neretroactivitate, ultraactivitate, lege penală mai blândă, metoda de comparare în concreto, metoda de comparare în abstracto, lex tertia.

Mots-clés: Révision législative, application du droit pénal dans le temps, continuité de l'incrimination, prévisibilité juridique, non-rétroactivité, ultraactivité, loi pénale moins favorable, loi pénale plus favorable, méthode de comparaison in concreto, méthode de comparaison in abstracto, lex tertia.

Context-provocare. La 07.09.2024 a intrat în vigoare legea RM nr. 136 din 06.06.2024 [1, art. 353] privind modificarea unor acte normative. Revirimentele legislative aduse prin actul normativ enunțat, presupun o serie de completări și sau modificări a părții generale, dar și a părții speciale din Codul Penal și din Codul Contravențional al RM. Pentru realizarea unui exercițiu de exemplificare, care nu se vrea a fi unul exhaustiv, evidențiem că legiuitorul, prin actul normativ enunțat, a înțeles să intervină în instituția prescripției răspunderii penale (art. 60 CP), instituția stabilirii pedepsei pentru concurs de infracțiuni (art. 84 CP), a cumulului de sentințe (art. 85 CP), precum și în instituția aplicării suspendării pedepsei (art. 90 CP), a fost completat capitolul XIII cu

termeni noi (art. 126/2 CP; art. 132/3 CP, art. 134/12, art. 134/25 CP). Prin același act normativ s-au introdus noi componente de infracțiuni la art. 149 CP (introduse alin. 1/1 și 1/2 la art. 149 CP), art. 177/1, art. 185/1, art.185/4, art.206/1, art.223/1, art.227/1, art.228/1, art.229/1, art.229/2, art.231, art.257/1, art. 260/7, art. 260/8, art.289/4, art.303/1. Însă ceea ce a suscitat interesul de a realiza această cercetare a fost constatarea că, prin același act normativ, au fost operate modificări la conținutul a nu mai puțin de 96 de componente de infracțiune. Prin modificările enunțate, legiuitorul a intervenit nu doar în reglementarea sancțiunilor, ci și în dispozițiile normelor de incriminare, astfel că la 28 [2], din cele 96 de componente vizate, modificările presupun expunerea dispozițiilor de incriminare într-o nouă redacție.

Scopul cercetării. Scopul prezentei cercetări constă în stabilirea unei metode de raționament, care ar contribui la identificarea și aplicarea corectă a legii penale, mai ales atunci când revirimentele legislative operate prin legea nouă, vizează esența definiției faptei infracționale.

Obiectivele cercetării. În acest context, interesul științific al autorului a fost acela de a înțelege dacă, a) modificările frecvente ale dispozițiilor normelor de incriminare, sunt sau nu în măsură să afecteze principiul previzibilității juridice și dacă da, cui îi revine responsabilitatea de a veghea asupra respectării acestui principiu și b) care sunt mijloacele logico juridice pe care le avem la dispoziție întru evitarea riscului de încălcare a drepturilor justițiabililor în cazuri de concurență a normelor penale vechi și noi.

În vederea realizării obiectivelor enunțate, ne-am propus ca în primul capitol, prin invocarea unei cazuistici precise, să evidențiem dificultățile teoretice și practice pe care, le poate implica compararea abstractă a definițiilor infracțiunilor, în procesul de identificare a legii penale mai blânde. La același capitol ne propunem să elucidăm cui îi revine atribuția de respectare a previzibilității juridice în acest proces. În cel de al doilea capitol ne propunem o trecere în revistă a criteriilor și metodelor de identificare a legii penale mai blânde, care pot fi desprinse din jurisprudența CtEDO în materia art. 7 CEDO, dar și din avizul consultativ emis de Curte la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001.

Impactul revirimentelor legislative frecvente asupra previzibilității și calității legii penale și subiecții responsabili de echilibrarea impactului.

Așa cum spuneam la debutul acestei cercetări, 28 din cele 96 modificări operate prin legea 136, presupun intervenții în definițiile unor infracțiuni, sau expunerea dispozițiilor de incriminare într-o nouă redacție. Întrebarea este dacă asemenea intervenții, sunt în măsură să afecteze previzibilitatea juridică.

Pentru a răspunde la întrebarea specificată la alineatul precedent, invocăm cu titlu de exemplu, situația reconfigurării repetate a conținutului constitutiv al infracțiunii de escrocherie, specificate la art. 190 CP, care deși nu se regăsește în lista celor 28 de componente de infracțiuni, redefinite prin legea RM nr. 136 din 06.06.2024, a suportat modificări prin legea din 2018 [3, art. IV pct. 4] și ulterior prin legea din 2022 [4, art. I pct. 6]. Cele mai multe [5] și mai ample [6] discuții juridice generate de aceste evenimente legislative, au fost legate de necesitatea de a distinge, care din legile respective este mai favorabilă justițiabilului și implicit, care din definițiile legale este aplicabilă în timp. Curtea Constituțională a răspuns constant și previzibil la respectivele sesizări, că sarcina și competența de a tranșa aceste chestiuni, revine instanțelor de judecată. Tot Curtea, a indicat că problemele ridicate de autorii sesizărilor, se referă la interpretarea și la aplicarea legii penale în timp, care nu ține de competența sa (a Curții Constituționale) dar revine prin definiție, instanțelor de judecată [7, pct. 19].

Din esența motivelor invocate în susținerea sesizărilor adresate Curții Constituționale în procedurile specificate la alineatul precedent reiese cert că, dificultățile apar la calificare și la stabilirea legii penale aplicabile, atunci când legiuitorul în legile de modificare, tratează în mod diferit oricare din elementele constitutive a laturilor (obiectivă sau subiectivă) componenței de infracțiune. Ori, în aceste cazuri, compararea abstractă a respectivelor elemente este deosebit de dificilă, dacă nu imposibilă.

Reținem că, procedeul de calificare, realizat după intrarea în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022, a unor fapte comise sub imperiul art. 190, în redacția legii nr. 207 din 29.07.2016 (și a altor legi de modificare de pînă la ea), va implica necesitatea orientării analizei logico juridice potrivit mai multor vectori. În mod firesc aceștia sunt determinați de structura componenței de infracțiune (în special a laturii obiective – acțiunea principală, acțiunea adiacentă, rezultatul prejudiciabil și legătura de cauzalitate dintre ele).

Observăm în acest sens că, grație modificărilor operate la art. 190 CP, prin legea din 2022, procesul de comparare abstractă, de interpretare și de aplicare în timp a acestei norme a devenit puțin mai facil. Totuși, situația s-a simplificat doar în cazul spețelor ce vizează fapte comise pînă la 16.08.2018. Ori, urmare a intrării în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022, definiția infracțiunii de escrocherie în vigoare după data de 26.08.2022, diferă relativ ușor de definiția infracțiunii de escrocherie, în vigoare pînă la data de 16.08.2018. Diferențele se atestă în partea sintagmelor ”dobîndire ilicită”, utilizată în legea veche și respectiv ”sustragere”, utilizată în legea nouă, care se referă la acțiunea principală, precum și a sintagmelor ”înșelăciune”, utilizată în legea veche și ”inducere sau menținere în eroare” utilizate în legea nouă, care se referă la acțiunea sau inacțiunea adiacentă.

Pentru a exemplifica, reținem că, în situația în care, în actul de acuzare, inculpatului i se incriminează dobîndirea ilicită în anul 2016 a bunurilor altei persoane (acțiunea principală) prin abuz de încredere (acțiunea adiacentă), la judecarea unei asemenea spețe, judecătorul în încercarea de interpretare abstractă a normelor, poate fi tentat să verifice dacă există careva diferențe de ordin juridic între noțiunea de ”dobîndire ilicită” și noțiunea juridică de ”sustragere” și eventual, care a fost scopul legiuitorului atunci cînd a înlocuit prima sintagmă cu a doua.

În situația în care, inculpatului i se incriminează dobîndirea ilicită în anul 2016 a bunurilor altei persoane (acțiunea principală) prin înșelăciune (acțiunea adiacentă), un judecător ce optează pentru o abordare abstractă a normelor, pe lîngă raționamentul expus la alineatul precedent, poate fi tentat să distingă cum se raportează categoria juridică ”înșelăciune” la categoriile juridice ”inducere în eroare” și ”menținere în eroare”.

Nu încercăm să spunem că aceste operațiuni logico juridice sunt irealizabile, dar observăm că ele sunt dificile și grație caracterului abstract al raționamentului ce urmează a fi pus în aplicare, ele presupun atît riscul încălcării previzibilității juridice cît și riscul neacoperirii unor situații practice.

Așa cum spuneam, situația devine mult mai complicată în cazul spețelor care vizează fapte comise în intervalul de timp de la 17.08.2018 (momentul intrării în vigoare a legii nr. 179 din 26.07.2018) pînă la 26.08.2022 (momentul intrării în vigoare a legii nr. 247 din 29.07.2022).

Să recurgem la un exemplu concret, *”la 11.03.2019 X, în condițiile în care avea mai multe datorii, era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani, în vederea dobîndirii ilicite a bunurilor altei persoane l-a indus în eroare pe Y, prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că procură de la ultimul, un automobilul de model Honda cu numere de Lituania, la preț de 1000 euro. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei*

aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. În aceeași zi, în care a intrat în posesia automobilului X l-a dus și l-a vândut la o stație de dezmembrări, contra sumei de 650 euro, iar careva sume bănești nu i-a mai transmis lui Y, fapt prin care i-a cauzat o daună materială în sumă de 900 euro, care conform ratei de schimb a BNM constituia 17381 lei”.

Constatăm că la situația din 11.03.2019 art. 190 era expus în redacția legii nr. 179 din 26.07.2018, în vigoare 17.08.2018. Se reține că la situația din 12.03.2019 art. 126 alin. (2) CP era în redacția CP republicat în MO 72-74/195 din 14.04.2009.

Pe de altă parte, la momentul prezentei cercetări, art. 190 alin. (1) CP este în redacția legii nr. 247 din 29.07.2022 pentru modificarea unor acte normative, în vigoare 26.08.2022. La același moment, art. 126 alin. (2) CP este în redacția LP136 din 06.06.24.

Constatăm că, în definițiile enunțate de legiuitor în cele două redacții ale legilor menționate, există mai multe distincții. Prima se referă la acțiunea de bază sau principală. Astfel, legea nouă stabilește că aceasta reprezintă sustragerea bunurilor altei persoane iar legea veche stabilea că aceasta reprezenta dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane. A doua distincție se referă la acțiunea adiacentă adică la modalitatea de realizare. Astfel, legea nouă, stabilește trei acțiuni adiacente alternative: a) abuzul de încredere, b) inducere sau c) menținere în eroare, iar legea veche stabilește următoarele acțiuni adiacente alternative: a) inducerea în eroare prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, b) inducerea în eroare prin prezentarea ca mincinoasă a unei fapte adevărate, în privința naturii, calităților substanțiale ale obiectului, părților (în cazul în care identitatea acestora este motivul determinant al încheierii actului juridic) actului juridic nul sau anulabil, c) inducerea în eroare prin prezentarea ca adevărată a unei fapte mincinoase dacă încheierea actului juridic este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean, d) inducerea în eroare prin prezentarea ca mincinoasă a unei fapte adevărate, atunci când încheierea actului juridic este determinată de comportamentul dolosiv sau viclean.

Astfel, constatăm că un efort de comparare abstractă a noțiunilor utilizate de cele două norme de referință devine tot mai întortocheat și dificil.

Mai mult, observăm că art. 190 alin. (1) CP (redacția legii nr. 179 din 26.07.2018) impunea existența unui rezultat prejudiciabil, sub forma unui prejudiciu material în proporții considerabile (care se determină potrivit art. 126 alin. (2) CP), iar art. 190 alin. (1) CP (în redacția legii nr. 247 din 29.07.2022) nu mai include în definiția infracțiunii, rigoarea unui prejudiciu considerabil, aceasta regăsindu-se deja doar la art. 190 alin. (2) lit. c) CP.

Suplimentar, constatăm că norma veche și cea nouă (art. 126 alin. (2) CP) presupun metode diferite de abordare și stabilire a caracterului considerabil al prejudiciului.

Astfel, soluționarea speței enunțate se complică și mai mult, în condițiile în care art. 190 alin. (1) CP în redacție nouă, nu mai conține referință la rezultatul prejudiciabil învederat de legea veche, iar noțiunea de daună considerabilă reglementată de legea nouă (art. 126 alin. (2) CP redacția legii 136) nu mai acoperă cuantumul prejudiciului efectiv survenit în speță, cu alte cuvinte suma de 69750 lei este mult mai mare decât echivalentul sumei de 900 euro (17381 lei).

La fel, poate apărarea întrebarea firească dacă în speță, este permis sau nu, să aplicăm noile reglementări ale art. 126 alin. (2) CP, în tandem cu prevederile art. 190 alin. (1) CP în redacția legii 179. Ori, în cazul în care alegem această ultimă opțiune, cele enunțate la alineatul precedent, ar fi în măsură să denote că fapta examinată, în general nu mai constituie infracțiune.

Mai mult, observăm că efortul de comparare abstractă, calificare și de identificare a legii aplicabile respectivei spețe, este complicat și de faptul că în redacția LP136 din 06.06.24, în vigoare din 07.09.24, art. 126 alin. (2) CP definește proporțiile considerabile, ca fiind valorile care depășesc 10 salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Ori, în aceste condiții, s-ar părea că speța enunțată la alineatele precedente, impune compararea unor categorii juridice, care în esență fac trimitere la lucruri necomparabile. Ori, pe de o parte regula nouă, stabilită la art. 126 alin. (2) CP (în redacția legii 136) denotă că la categoria de "daune în proporții considerabile" se raportează sumele ce depășesc cuantumul sumei de 69750 lei (10 salarii medii pe economie la situația anului 2019), pe când regula veche, stabilită la art. 126 alin. (2) CP (în redacția CP republicat în MO 72-74/195 din 14.04.2009), denotă că o daună poate fi apreciată ca una considerabilă, pornind de la importanța și ponderea sumei de 900 euro (prejudiciul cauzat) pentru victimă și patrimoniul ei, starea materială și venitul victimei, existența persoanelor întreținute în familia victimei, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei.

Din esența sesizărilor formulate în fața Curții Constituționale, dar și a problemelor pe care le-am evidențiat la alineatele precedente, constatăm că aspectele abordate în prezentul capitol, sunt în măsură să ridice neînțelegeri chiar și unor profesioniști în domeniul juridic.

Credem că este cât se poate de clar că respectiva constatare, denotă că revirimentele legislative, aduse în mod frecvent și mai ales haotic, definițiilor unor componente de infracțiune, pot avea ca efect diminuarea capacității justițiabililor de a înțelege conduita ce le este prescrisă prin normele de drept. În consecință are de suferit principiul clarității legii de incriminare și previzibilitatea juridică. Așa cum a menționat Curtea Constituțională [7, pct. 19], stabilirea câmpului de aplicare al unei infracțiuni constituie o problemă de interpretare și de aplicare a legii și presupune ca instanțele de judecată să dea dovadă de o înaltă capacitate de interpretare a normelor juridice.

Din logica celor enunțate la alineatele precedente, putem deduce că intervenția frecventă a legiuitorului în definiția (conținutul constitutiv al infracțiunilor), nu este o activitate care ar facilita activitatea instanțelor de judecată, sau procesul de înțelegere de către justițiabili a procedurilor utilizate la interpretarea și determinarea normelor aplicabile.

În mod evident, această stare a lucrurilor poate prezenta un pericol din perspectiva securității raporturilor juridice. Ori, aceste intervenții afectează capacitatea justițiabililor de a înțelege voința legiuitorului și implicit de a-și adapta conduita la această voință, fapt care la rândul său, poate ridica întrebări delicate referitoare la modul de în care RM își execută angajamentul de a respecta prevederile art. 7 din CEDO. Aceeași conduită a legiuitorului, pune presiune pe sistemul judiciar, atât din perspectiva necesității de a interpreta noile noțiuni utilizate în definițiile legislative cât și din perspectiva rezolvării chestiunilor referitoare la aplicarea legii penale în timp.

O întrebare subsidiară ar fi de ce anume judecătorii, ar fi cei vizați de problema enunțată la alineatele precedente. De ce nu și exponenții altor profesii sau activități juridice, la fel de importante și onorabile, ca de ex. avocații, procurorii, ofițerii de urmărire penală, notarii, mediul academic, funcționarii publici din domeniul justiției etc, nu ar fi în măsură să realizeze acest deziderat. Suntem de acord că acest efort trebuie să fie privit ca unul comun, însă spre deosebire de legislația civilă, care reglementează o multitudine de metode de apărare a drepturilor civile [8, art. 16], art. 114 din Constituția RM [9, art. 114], combinat cu art. 25 alin. (1) din CPP RM [10, art. 25], ne demonstrează că justiția în cauzele penale se înfăptuiește în numele legii, numai de către

instanțele judecătorești. Articolul 6 par. 1 din CEDO stabilește în același sens că ” (...) instanța va hotărî (...) asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală (...)” [11, art. 6.1].

Încă în una din cauzele vechi, Curtea a statuat că termenul ”temeinicia unei acuzații” presupune nu doar aspectele referitoare la faptele invocate în actul de acuzare, dar și la aspectele referitoare la dreptul invocat (norma) în actul de acuzare [12, pct. 25]. Ulterior, Curtea a folosit constatarea formulată în enunțul anterior, pentru a conchide că în virtutea acesteia, un justițiabil este în drept, nu doar să pună la îndoială temeinicia faptelor formulate contra sa, într-un act de acuzare, dar și să pună la îndoială valabilitatea (constituționalitatea) normelor invocate în actul de acuzare, sau conformitatea lor cu alte acte (tratate internaționale) [13, pct. 48]. În continuare, Curtea a extins acest raționament și la cauzele civile, menționând că art. 6.1 nu face o distincție (bazată pe latura penală sau civilă a aplicării acestuia) între aspectele de fapt și chestiunile de drept aferente unei judecăți. A fost specificat că oricare din aspectele respective, are o importanță decisivă pentru rezultatul unei proceduri referitoare la „drepturile și obligațiile civile [14, pct. 51]. Într-o jurisprudență mai recentă, Curtea a statuat chiar că, această capacitate a instanței (judecătorului național) de a stabili faptele prin administrarea probelor precum și de a statua asupra normelor aplicabile, a le interpreta și a le aplica în concret la o speță este în legătură directă cu principiul plenitudinii de jurisdicție, la care instanța de judecată nu poate să renunțe [15, pct. 63]. În aceeași speță, Curtea a indicat că în cazul în care chestiunea privind stabilirea faptelor sau interpretarea dreptului se află în competența unei autorități administrative, a cărei soluție se impune instanței, acest fapt știrbește plenitudinea de jurisdicție de care aceasta trebuie să se bucure [15, pct. 3,77,82].

În temeiul raționamentelor invocate la alineatul precedent, am formulat ideea că anume judecătorii naționali sunt cei care, vor fi puși în fața necesității de a determina, inclusiv prin interpretare, care este norma care se aplică unei situații concrete.

Într-o lucrare anterioară, am îndrăznit să afirmăm că ”în sistemele de drept continentale judecătoria, au un handicap, determinat de obișnuința de a gândi liniar, în funcție de ceea ce numim ”voința legiuitorului” [16] fapt care poate afecta în anumite cazuri capacitatea sistemului judiciar de a reacționa prompt la schimbările care au loc în societate.

Acel handicap, de care vorbeam la alineatul precedent și care, se pare este determinat de o prea mare ardoare manifestată în identificarea voinței legiuitorului, poate fi resimțită și mai acut atunci când, chiar legiuitorul are un lapsus în a exprima, sau își schimbă această voință din timp în timp, așa cum s-a întâmplat în cazul celor 28 de componente de infracțiuni despre care am amintit în această lucrare, dar și în cazul unor alte componente de infracțiuni, definiția legală a cărora a fost modificată succesiv, fapt care a suscitat multe dispute în sălile de judecată.

Mijloacele de urmat în vederea evitării riscului de încălcare a drepturilor justițiabililor.

Întrebarea firească pe care o putem formula în contextul celor enunțate la capitolul anterior, este care ar fi acele criterii, în urma implementării cărora, se poate asigura o previzibilitate în procesul de determinare a legii aplicabile, atunci când au loc remanieri legislative frecvente.

La prima vedere, răspunsul pare simplu și ar fi oferit de art. 10 din CP, care instituie principiul retroactivității legii penale mai favorabile (art. 10 alin. (1) CP) și principiul ultraactivității legii penale vechi mai favorabile (art. 10 alin. (2) CP).

Deși nu este lipsită de subtilități, identificarea legii penale mai favorabile este relativ ușoară atunci când aceasta presupune compararea sancțiunilor sau categoriilor acestora.

Așa cum a fost observat în exemplele expuse la capitolul anterior, situația se complică atunci când modificările vizează nemijlocit definiția componentei de infracțiune, iar instanța de judecată sau entitatea însărcinată cu atribuția de calificare, este pusă, la o primă vedere, în situația de a distinge

care lege sabilește o ”definiție a infracțiunii mai favorabilă”. De cele mai dese ori, în aceste cazuri cei ce aplică legea, pot fi puși în situația de a compara chestiuni sau categorii juridice incomparabile.

Instrumentele și regulile care, în viziunea noastră sunt în măsură să contribuie la soluționarea respectivei dileme pot fi identificate la art. 10, 10/1 CP, art 22 din Constituția RM, art. 7 CEDO, jurisprudența CtEDO în cauzele Scoppola c. Italiei (nr. 2) [17, pct. 103-109], Berardi și Mularoni contra San Marino [18, pct. 41, 45-47], Maktouf și Damjanovic vs Bosnia și Herțegovina [19, pct. 65-67] dar și sistematizările făcute de CtEDO în Avizul Consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001 [20 pct. 75-92].

Ideile care pot fi desprinse din jurisprudența și din avizul consultativ enunțat, pot fi expuse după cum urmează. Practica judiciară a statelor membre CoE care au fost studiate de CtEDO [20, pct. 37-38] relevă existența mai multor criterii, care pot fi folosite la stabilirea faptului dacă legea penală nouă este mai mult sau mai puțin favorabilă acuzatului, decât legea penală care era în vigoare la momentul faptelor. Printre acestea pot fi enumerate, principiul aprecierii în concreto și principiul aprecierii în abstracto [20, pct. 37-38].

Principiul aprecierii în concreto, se aplică în tandem cu principiul interdicției combinării mai multor legi penale potențial aplicabile și este utilizat în mai mult de jumătate dintre statele membre studiate în aviz [20, pct. 79]. Același principiu este reflectat frecvent și în jurisprudența CtEDO.

Aprecierea în concreto a legii penale mai blânde implică necesitatea să se determine în concret, care lege este mai favorabilă acuzatului, în funcție de particularitățile cazului și a impactului concret pe care normele legale analizate îl au asupra acestuia [20, pct. 38]. Principiul interdicției combinării mai multor legi penale, potențial aplicabile, nu permite combinarea unor prevederi dintr-o lege cu prevederi din altă lege (se au în vedere legea veche și legea nouă), dar impune necesitatea de a determina legea penală în integralitatea sa și aplicarea în raport cu acuzatul, doar a acestei legi [20, pct. 39].

Incidența principiului aprecierii în concreto a legilor penale, este în legătură strânsă cu principiul aplicării legii penale mai blânde, recunoscut pentru prima dată de CtEDO în cauza Scoppola, speță în care, legile concurente vizau doar termenele sau categoriile pedepselor aplicabile, nu și definiția infracțiunii [20, pct. 82 și 17, pct. 103-109]. Totuși, în cauza Parmak și Bakır contra Turciei [21, pct. 64], Curtea a acceptat pentru prima dată că principiul aplicării retroactive a legii penale mai blânde se aplică și în contextul reformelor ce vizează definiția infracțiunii [20, pct. 82], ulterior a recunoscut expres această ipoteză [20, pct. 90].

La realizarea operațiunii logico juridice de ”comparare a legii penale vechi și noi” este absolut necesar să se țină cont de împrejurările concrete ale cazului pentru a înțelege dacă actele comise erau condamnabile din persoectiva legii, dar și de faptul dacă jurisprudența instanțelor naționale clarifică conceptele legii și implicit asigură previzibilitatea acestei legi [20, pct. 86].

În cadrul procesului enunțat la alineatul precedent, legea penală contemporană faptei și legea penală contemporană calificării/judecării, urmează a fi comparate în lumina împrejurărilor speței și nu prin modalitatea comparării abstracte a definițiilor sau termenilor utilizați de norme [20, pct. 88]. Scopul acestui proces de comparare este acela de a ști dacă există o continuitate a incriminării [20, pct. 83-84; 22 pct. 25-26; 23; 18 pct. 41, 45-57].

Din jurisprudența enunțată dar și din avizul specificat deducem că sarcinile ce urmează a fi realizate în aceste situații, presupun necesitatea de a verifica dacă a existat o incriminare și dacă această incriminare are continuitate, de la momentul săvârșirii infracțiunii și pînă în momentul condamnării. Ori, situația în care o faptă incriminată de legea veche nu mai este incriminată în legea

contemporană examinării cauzei, trebuie să profite inculpatului. La fel, situația în care o faptă nu era incriminată de legea veche, nu poate fi imputată inculpatului în cazul în care aceasta este incriminată de legea nouă. În egală măsură, situația ce presupune că o faptă care din perspectiva legii vechi constituie infracțiune, iar din perspectiva legii noi constituie o contravenție, urmează să profite inculpatului, deoarece în acest caz legea nouă are caracter mai blînd în raport cu ultimul. În cadrul realizării acestui proces, nu se permite îmbinarea elementelor normelor care definesc infracțiunea și crearea unei *lex tertia*.

Înțelegem că materializarea practică a acestei metode, presupune o raportare a faptelor constatate în speță, atît la legea în vigoare la momentul comiterii lor, cît și la legea contemporană judecării cauzei.

Considerăm că anume pe această platformă, este posibilă realizarea exercițiului logico-juridic care permite formularea răspunsurilor la întrebarea dacă, a) la un caz concret se constată o continuitate a infracțiunii și după caz, b) care din definițiile stabilite de aceste două legi este mai favorabilă inculpatului.

Observăm că ideea verificării continuității infracțiunii poate fi desprinsă și din textul normativ redat la art. 10 alin. (1) CP. Astfel, reținem că norma enunțată distinge trei situații, în care legea penală nouă dobîndește caracter retroactiv, și anume atunci cînd a) înlătură caracterul infracțional al faptei, b) ușurează pedeapsa ori, c) în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea. Prin urmare, primul aspect pe care urmează să-l verifice instanțele în cazul în care constată că au avut loc revirimente legislative ce vizează definiția infracțiunii este acela de a verifica dacă nu este incidentă o decriminalizare a faptei. Modul în care se realizează această sarcină este cel descris la alineatele anterioare.

Remarcăm că din esența normei de la art. 10 alin. (1) CP, dar și din jurisprudența CtEDO, reiese că procesul de analiză orientat spre stabilirea normei mai blînde este unul gradual și prin esența sa nu poate fi redus doar la stabilirea normei care stabilește o definiție mai blîndă (a se înțelege verificarea existenței continuității incriminării). Astfel, după constatarea continuității incriminării, instanțele urmează să verifice dacă pedeapsa aplicată nu depășește limitele stabilite de dispoziția care era în vigoare la momentul săvârșirii infracțiunii [18, pct. 41; 20 pct. 85]. În acest proces de analiză, urmează să se recurgă în egală măsură la o raportare în concreto a situației inculpatului la prevederile legale, cu luarea în calcul nu doar a cuantumului pedepselor maxime, dar a întregului evantai de pedepse [19, pct. 67-75]. Asta însemnînd că urmează a fi luate în calcul inclusiv pedepsele minime și pedepsele complementare dar mai ales impactul pe care acestea îl pot avea asupra inculpatului, în funcție de circumstanțele particulare ale cazului [24, pct. 84-98].

Concluzii

Apreciem că situațiile în care legiuitorul intervine, printr-un reviriment legislativ, în definiția unei infracțiuni, impun în primul rînd, verificarea faptului dacă noile reglementări nu au ca efect decriminalizarea faptei care, sub imperiul legii vechi, constituia o infracțiune. Considerăm că în cazul în care, verificarea acestui aspect demonstrează o discontinuitate a incriminării, soluția legală este achitarea inculpatului, în temeiul art. 390 alin. (1) pct. 4) CPP (pe motiv că fapta inculpatului nu mai este incriminată de legea nouă).

În situația în care, în urma revirimentului legislativ, fapta nu mai constituie infracțiune, ci se raportează la o contravenție, considerăm că soluția legală ar fi cea stabilită de art. 391 alin. (2) CPP – încetarea procesului penal și soluționarea cauzei conform prevederilor codului contravențional.

A contrario, în cazul în care, verificarea aceluiași aspect demonstrează o continuitate a incriminării, concluzia legală este cea de angajare a răspunderii penale, în baza legii vechi, cu

mențiunea că aceasta are corespondent în legea nouă. În această ultimă ipoteză, autoritatea judiciară, sau cel care se ocupă de calificare, urmează să purceadă la verificarea sancțiunilor stabilite de legile de referință și să decidă care din ele este mai blândă în raport cu situația inculpatului.

Maniera în care autorul s-a achitat de realizarea acestei obligații profesionale, poate fi desprinsă dintr-o serie de acte procesuale de dispoziție emise în perioada octombrie 2022 – septembrie 2024 [25; 26;27;28;29]. În esență, modul prin care s-a înțeles să se tranșeze această dilemă de ordin juridic, a constat în verificarea faptului dacă, raportarea conținutului constitutiv al infracțiunii reglementat de legea veche și a conținutului constitutiv al infracțiunii reglementat de legea nouă, la faptele relevate de probe și incriminate inculpatului, atestă ori nu o dezincriminare. Cu alte cuvinte, raționamentul despre posibilitatea incriminării, precum și despre legea care poate fi apreciată ca fiind mai favorabilă inculpatului a fost construit pe o analiză tripartită, a legii vechi, a legii noi și a faptelor care sunt relevate de probele din dosar, raportate la primele două categorii.

Reamintim că în primul capitol al acestei cercetări, în vederea scoaterii în evidență a dificultăților pe care le poate implica metoda de comparare în abstracto a definițiilor infracțiunilor stabilite de legea veche și nouă, am specificat un caz practic. Considerăm că acesta poate fi soluționat relativ ușor și previzibil, dacă se recurge la aplicarea metodei evidențiate în capitolul 2 al prezentei lucrări.

În acest sens, reținem că raportarea faptelor lui X la componența de infracțiune regăsită în legea nouă, atestă că în acestea se regăsesc elementele și semnele distinctive obligatorii ale noii componente stabilite la art. 190 alin. (1) CP (legea nouă).

Pentru a decide astfel, am luat în calcul faptul că acțiunea principală a constat în sustragerea, la 11.03.2019 a bunului mobil – automobilul de model Honda (LT) din posesia lui Y și trecerea acestuia în posesia lui X, cu ulterioara dispunere de acest bun, în sensul vinderii lui la o stație de dezmembrări contra sumei de 650 Euro.

Această acțiune a fost posibilă și s-a datorat inducerii în eroare a lui Y de către X. Inducerea în eroare a fost exprimată prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că X procură de la Y automobilul. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. Se reține că la acel moment, X avea mai multe datorii și era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani. În astfel de condiții e evident că chiar de la momentul obținerii bunului, X cunoștea că starea lui materială nu-i va permite să se achite cu proprietarul în condițiile promise acestuia. Faptele pe care acesta le-a realizat imediat după procurarea bunului și anume vânzarea automobilului la o secție de dezmembrare contra sumei de 650 euro confirmă această concluzie.

În consecință, se atestă întrunirea celor două elemente ale faptei prejudiciabile stabilite de legea nouă.

Se reține că la caz, acțiunile lui X, au determinat cauzarea unui prejudiciu de 900 euro lui Y. Potrivit reglementărilor legii noi (190 alin. (1) CP), cuantumul prejudiciului care urmează să persiste în vederea reținerii calificării, este de până la 10 salarii medii pe economie la momentul comiterii infracțiunii. Ori, prejudiciile depășesc acest prag, cad dea sub incidența art. 190 alin. (2) lit. c) CP. Astfel, se constată că prejudiciul reținut în speță de 17381 lei (echivalentul la 900 euro) este sub cuantumul prejudiciului considerabil de 69750 lei (10 salarii medii pe economie la situația anului 2019). Prin urmare, fapta lui X conține elementele obligatorii ale laturii obiective a componenței de infracțiune stabilite la art. 190 alin. (1) CP.

Pe marginea celorlalte elemente și semne ale laturii obiective nu ne-am expus, considerînd că acestea nu prezintă dificultăți de apreciere și sunt întrunite la speță.

Prin urmare, se constată că fapta lui X întrunește semnele și elementele obligatorii ale componenței de infracțiune stabilită de art. 190 alin. (1) CP în redacția nouă.

O a doua parte a exercițiului ce urmează a fi efectuat în acest caz, este raportarea faptelor lui X la componența de infracțiune stabilită de legea veche.

Astfel, se constată că fapta lui X, exprimată prin obținerea automobilului de model Honda (LT) din posesia lui Y și trecerea acestuia în posesia lui Lefter Radu, cu ulterioara dispunere de acest bun, în sensul vinderii lui la o stație de dezmembrări, contra sumei de 650 Euro, conține semnul calificativ, dobîndirea ilicită a bunurilor altei persoane.

În sensul celor indicate la alineatul precedent, se reține că această acțiune a fost posibilă și s-a datorat inducerii în eroare a lui Y de către X. Inducerea în eroare a fost exprimată prin prezentarea ca adevărat a faptului mincinos precum că X procură de la Y automobilul de model Honda (LT), la preț de 1000 euro. În vederea sporirii încrederii victimei și întru conferirea unei aparențe de veridicitate acțiunilor sale mincinoase, X i-a transmis lui Y suma de 100 euro cu titlu de avans. La acel moment, Y avea mai multe datorii și era implicat și în alte fapte de escrocherie și avea nevoie stringentă de bani. În astfel de condiții este evident că chiar de la momentul achiziționării bunului, X cunoștea că starea lui materială nu-i va permite să se achite cu proprietarul în condițiile promise acestuia. Astfel, se constată că X a acționat în mod viclean în raport cu partea vătămată și prin crearea aparenței de cumpărare a automobilului cu achitarea în tranșe, a obținut trecerea bunului mobil din posesia lui Y în posesia sa în schimbul unei sume derizorii de 100 euro. Astfel, se constată că în speță, decizia lui Y de a încheia actul juridic enunțat a fost determinată de comportamentul viclean manifestat de X, care știa din start că nu va putea să-i achite părții vătămate suma promisă și înțelegea că respectivele acțiuni le face doar pentru a obține posesia asupra automobilului, în vederea vinderii lui la piese și obținerii rapide a unor sume de bani pe care să le folosească în interes personal.

Astfel se constată că în fapta comisă de X se conturează atât semnul acțiunii principale cît și semnul uneia din acțiunile adiacente stabilite de legea veche.

Cu referire la semnul calificativ, cauzarea de daune în proporții considerabile, care potrivit legii vechi era semn obligatoriu al infracțiunii de la art. 190 alin. (1) CP se rețin următoarele aspecte. La momentul comiterii faptei, daunele considerabile erau determinate conform art. 126 alin. (2) CP în redacția legii 207 din 29.07.2016, în vigoare 07.11.2016, în funcție de valoarea, cantitatea și însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială și venitul acesteia, existența persoanelor întreținute, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei, iar în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege – gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Se reține că prejudiciul de 17381 lei (echivalentul a 900 euro), raportat la starea financiară a victimei Y și la venitul lunar al acestuia, se califică drept daună considerabilă în sensul atribuit de legiuitor acestei noțiuni la art. 126 alin. (2) CP de pînă la modificările operate prin legea 136. În acest sens, considerăm că nu este posibilă aplicarea art. 126 alin. (2) în redacția legii 136 în tandem cu art. 190 alin. (1) CP (legea veche), ori o astfel de operațiune ar echivala cu crearea unei legi terțe, neînvederată de legiuitor nici în anul 2019 și nici la momentul emiterii sentinței.

Pe marginea celorlalte elemente și semne ale laturii obiective nu ne-am expus, considerînd că acestea nu prezintă dificultăți de apreciere și sunt întrunite la speță.

În condițiile enunțate, se constată că în faptele lui X sunt întrunite semnele laturii obiective a componenței de infracțiune stabilite de art. 190 alin. (1) CP în redacția legii vechi.

În condițiile respective, se constată că la caz, decade problema unei eventuale dezincriminări a faptelor penale comise de X în martie 2019.

În circumstanțele specificate, conchidem că în acțiunile lui X din 11.03.2019, sunt întrunite toate semnele și elementele constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 190 alin. (1) din Codul penal (redacția legii vechi) și care își găsește corespondent în componența de infracțiune stabilită de art. 190 alin. (1) CP (legea nouă). Prin urmare, angajarea răspunderii penale a acestuia este posibilă.

În continuare, exercițiul logico juridic urmează să purceadă la o atreia fază în care urmează să se compare sancțiunile stabilite de cele două redacții ale art. 190 alin. (1) CP, în vederea stabilirii celei mai favorabile inculpatului. În condițiile în care evantaiul pedepselor stabilite de legea veche era amendă în mărime de la 550 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 240 de ore, sau închisoare de până la 3 ani, iar cel stabilit de legea nouă este de amendă în mărime de la 550 la 1000 de unități convenționale sau muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 240 de ore, sau închisoare de până la 3 ani, considerăm că la caz legea mai blândă este legea veche, în condițiile în care maximul pedepsei amenzii este de 850 UC.

Referințe:

1. Legea RM nr. 136 din 06.06.2024, în vigoare din 07.09.2024, Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 245-246 art. 353 din 07.06.2024.
2. Legea RM nr. 985 din 18.04.2002, Codul Penal al RM, art. art. 185/1, art.207, art.223, art.224, art. 225, art. 226, art. 227, art. 228, art. 229, art. 230, art. 231, art. 232, art. 245/10, art. 251, art. 259, art. 260/6, art. 264/1, art. 281, art. 290, art. 307, art. 313, art. 314, art. 315, art. 322, art. 324, art. 325, art. 327, art. 328 CP.
3. Legea RM nr. 179 din 26.07.2018, pentru modificarea unor acte legislative, în vigoare 17.08.2018.
4. Legea RM nr. 247 din 29.07.2022, pentru modificarea unor acte normative, în vigoare 26.08.2022.
5. Curtea Constituțională a RM, Decizie de Inadmisibilitate din 15.11.2018 emisă pe marginea sesizării nr. 152g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 190 alin. (1) din Codul penal. [citată 22.09.2024]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=543&l=ro>.
6. Curtea Constituțională a RM, Decizie de Inadmisibilitate din 17.05.2022, emisă pe marginea sesizării nr. 287g/2021 (procedura de adoptare a noilor modificări la infracțiunea de escrocherie și retroactivitatea lor). [citată 22.09.2024]. Disponibil: <https://new.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1186&l=ro>.
7. Curtea Constituțională a RM, Decizie nr. 2 din 18 ianuarie 2022, [citată 22.09.2024]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=1118&l=ro>.
8. Codul Civil al RM, Legea RM nr. 1107 din 06.06.2002, Metodele de apărare a drepturilor civile.
9. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94, Monitorul Oficial al R. Moldova, 78/140, 29.03.2016.

10. Codul de Procedură Penală, legea RM nr. 122 din 14.03.2003, Monitorul Oficial al R. Moldova, 104-110/447, 07.06.2003.
11. Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, adoptată la Roma, 4.II.1950.
12. CtEDO, Delcourt contra Belgiei, cerere nr 2689/65, Hotărîre din 17 ianuarie 1970.
13. CtEDO, Deweer contra Belgiei, cerere nr. 6903/75, Hotărîre din 27 februarie 1980.
14. CtEDO, Le Compte, Van Leuven și Meyere contra Belgiei, cerere nr. nr 6878/75; 7238/75, Hotărîre din 23 iunie 1981.
15. CtEDO, Chevrol contra Franței, Cerere nr. 49636/99, Hotărîre din 13 februarie 2003 (definitivă din 13.05.2003).
16. Negru Alexandru, Argumentarea Soluțiilor Juridice ca Parte a Răspunsului Statului la Infrațiunile Motivate de Prejudicată, [citât 22.09.2024]. Disponibil: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Program_6_noiembrie.pdf
17. CtEDO, Scoppola c. Italiei (nr. 2), cererea nr 10249/03, Hotărîrea MC din 17 septembrie 2009. [citât 22.09.2024]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22AFFAIRE%20SCOPPOLA%20c.%20ITALIE%20\(N%C2%B0%20\)%22%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%5B%22001-94073%22%5D%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22AFFAIRE%20SCOPPOLA%20c.%20ITALIE%20(N%C2%B0%20)%22%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%5B%22001-94073%22%5D%7D).
18. CtEDO, Berardi și Mularoni contra San Marino, cererile nr. 24705/16 și 24818/16, hotărîre din 10 ianuarie 2019, [citât 22.09.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-188997%22%5D%7D>.
19. CtEDO, Maktouf și Damjanovic vs Bosnia și Herțegovina, cererile nr. 2312/08 și 34179/08, Hotărîrea MC din 18.07.2013. [citât 22.09.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%222312/08%22,%22itemid%22:%5B%22001-123176%22%5D%7D>.
20. Avizul consultativ emis de Marea Cameră a CtEDO la 29 mai 2020 la cererea nr. P16-2019-001 formulată de Curtea Constituțională din Armenia, referitoare la utilizarea tehnicii legiferării prin referință pentru incriminarea unei infracțiuni și criteriile aplicabile pentru compararea legii penale în vigoare la momentul comiterii infracțiuni și a legii penale care o modifică, [citât 22.09.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22respondent%22:%5B%22ARM%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22PROTOCOL16%22,%22itemid%22:%5B%22003-6708599-9909826%22%5D%7D>
21. CtEDO, Parmak și Bakır contra Turciei, Cererile nr. 22429/07 și 25195/07, Hotărîre din 3 decembrie 2019. [citât 22.09.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-199075%22%5D%7D>
22. G. contra Franței, cerere nr. 15312/89, Hotărîre din 27 septembrie 1995. [citât 22.09.2024]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22AFFAIRE%20G.%20c.%20FRANCE%22%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%5B%22001-62513%22%5D%7D>
23. CtEDO, Ould Dah contra Franței cerere nr. 13113/03, Dec. 2009, [citât 22.09.2024]. Disponibil:

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%2213113/03%22\],%22itemid%22:\[%22001-113014%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2213113/03%22],%22itemid%22:[%22001-113014%22]}).

24. CtEDO Jidic v. România, cerere 45776/16 Hotărârea din 18.2.2020, [citat 22.09.2024]. Disponibil: [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-201348%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-201348%22]})
25. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-3589/19 din 10.10.2022, [citat 22.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/5a66b90b-55c5-4a6a-b5e2-dc58cd859848,
26. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-969/18 din 15.05.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a37ee09f-83be-4e1d-a436-0b3cfb02cb02.
27. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-3389/20 din 21.05.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7ea083de-0b91-4e88-942f-d3e1eef0729a,
28. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-4179/2019 din 13.10.2023 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f1425697-2cc9-44f8-82d2-5f1ba7cb6070.
29. Judecătoria Chișinău sediul Buiucani, Sentință nr. 1-2132/2020 din 26.09.2024 [citat 27.09.2024]. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6555aee5-632a-4027-820f-0cfebd498ffc.

IMPACTUL EXERCITĂRII DREPTULUI LA ÎNTRUNIRI ASUPRA BUNĂSTĂRII ȘI SECURITĂȚII SOCIETĂȚII

THE IMPACT OF THE EXERCISE OF THE RIGHT TO ASSEMBLY ON SOCIETY'S WELFARE AND SECURITY

ROȘU Cristian-Marius

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0009-8534-0613

E-mail: cristianmarius0607@gmail.com

Abstract. *The right to assembly is a fundamental freedom, a democratic constitutional form of dialogue between society and the authorities, but sometimes the right to assembly can be manipulated by political actors. The role of the state is to increase collective awareness of the decision-making power of the right to assembly. An important outcome of the meetings on the topic of violence against women led to the criminalization of the notion of femicide. The right to assembly allowed women to be heard and to obtain full civil and social rights, equality in social and political rights with men, especially gender security.*

Rezumat. *Dreptul la întrunire este o libertate fundamentală, o formă constituțională democratică de dialog între societate și autorități, dar uneori acest drept poate fi manipulat de actorii politici. Rolul statului este de a spori conștientizarea colectivă a puterii decizionale a dreptului la întrunire. Un rezultat important al exercitării dreptului la întruniri pe tema violenței împotriva femeilor a condus la incriminarea noțiunii de feminicid. Dreptul la întrunire a permis femeilor să fie ascultate și să obțină drepturi civile și sociale depline, egalitatea în drepturi sociale și politice cu bărbații, în special securitatea de gen.*

Keywords: *meetings, decisional impact, femicide, dialogue, democracy, constitutional law, safety, collective identity.*

Cuvinte-cheie: *întruniri, impact decizional, feminicid, dialog, democrație, drept constituțional, siguranță, identitate colectivă.*

Recunoașterea europeană a dreptului la întruniri a prins contur îndeosebi după declararea ideii de a constitui o uniune suparastatală pentru a promova relațiile de comerț extern și a înfăptui libera circulație între cetățenii statelor vecine. Această asociere a statelor a devenit precursora Uniunii Europene care a servit drept temelie pentru lumea nouă cu democrației veritabilă, inclusiv prin adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului³⁷.

Pornind de la faptul că dreptul la întruniri reprezintă o libertate fundamentală, această libertate de exprimare reprezintă forma constituțională și cea mai democratică a dialogului dintre societate și autorități. Or, în virtutea normelor constituționale, una din obligațiile iminente ale statului o constituie consultările publice pe marginea proiectelor de legi. Astfel, alături de această obligație, întrunirile constituie mecanismul cel mai eficient și liberalist de a consulta opinia publică în cadrul procesului de creare a legilor.

Libertatea de întrunire se exercită corect atunci când se respectă atât dreptul de a organiza, cât și de a participa la adunări, întruniri sau manifestații, respectând prevederile legale instituite de

³⁷ Declarația Universală a Drepturilor Omului, Adunarea generală a O.N.U. Nr. 12 din 10-12-1948, Rezoluția 217 A - III din 10 decembrie 1948.

stat. Oportun este a iniția o incursiune în esența dreptului la întruniri, relatând laconic despre unele din principiile esențiale:

- *Respectarea legislației naționale*, unde orice adunare publică trebuie să fie organizată conform legislației naționale și locale. În multe țări, este necesară o notificare sau o autorizație prealabilă de la autoritățile competente, astfel precum se face și în Republica Moldova, actul permisiv fiind eliberat de primăria localității atunci când o cere legea.
- *Nonviolența* este un principiu fundamental prin care participanții trebuie să se abțină de la violență sau distrugerea proprietății publice și private. Libertatea de întrunire exclude dreptul de a încălca legea sau de a pune în pericol siguranța celorlalți cetățeni și a integrității statului. În situațiile apreciate cu risc major pentru societate, autoritățile locale pot informa și solicita asistența organelor de drept pe parcursul desfășurării manifestațiilor. Acest drept de asistență și protecție îl pot exercita și organizatorii întrunirilor.
- *Respectarea drepturilor altora* presupune că organizatorii și participanții trebuie să respecte drepturile altor persoane, inclusiv dreptul la siguranță, ordinea și securitatea publică, viața privată etc. Manifestările unui grup nu trebuie să împiedice alți cetățeni să-și exercite libertățile și drepturile, aici referindu-ne la contraproteste sau contramiting-uri.
- *Transparența și responsabilitatea* asumă organizatorilor obligația prin care trebuie să fie transparenți în ceea ce privește scopul și natura adunării. În plus, trebui să asigure măsuri pentru a evita escaladarea conflictelor, aici legislația națională oferind privilegiul de a solicita autorităților locale suportul organelor de drept pe toată durata desfășurării evenimentului.
- Un principiu conex celui anterior este *comunicarea cu autoritățile teritoriale*. În funcție de legile fiecărui stat, poate fi necesară colaborarea cu autoritățile locale pentru a comunica intenția de organizare a întrunirilor în oricare formă permisă de lege și pentru a asigura coordonarea și prevenirea problemelor de ordin public. În Republica Moldova, este obligatorie informarea prealabilă, cu excepțiile statuate de lege expres, cum este situația întrunirilor spontane prin care organizatorii comunică în aceeași zi despre desfășurarea întrunirii și situația când la întruniri participă un număr redus de persoane, adică numărul participanților nu depășește 50 de persoane, în acest caz înștiințarea nefiind obligatorie.³⁸

Conform Legii cu privire la întruniri³⁹ autoritatea care trebuie informată despre intenția de organizare a manifestațiilor este autoritatea administrației publice locale din unitatea administrativ-teritorială, primăria. Noțiunea de autonomie locală a fost preluată de Republica Moldova din Carta europeană a autonomiei locale pe care a ratificat-o pentru a se alinia la legislația europeană, care definește această noțiune drept: ”capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în cadrul legii, în nume propriu și în interesul populației locale, o parte importantă a treburilor publice⁴⁰”.

Generalizând informațiile acumulate urmare a studiului efectuat asupra libertății fundamentale de întrunire, ajungem să facem anumite concluzii importante din punct de vedere al

³⁸ Legea privind întrunirile Nr. 26 din 22.02.2008, Publicat : 22-04-2008 în Monitorul Oficial Nr. 80 art. 261, în vigoare din 12.12.18 în baza modificărilor prin LP220 din 08.11.18 MO462-466 or 12.12.18, art. 12 alin. 1-5.

³⁹ Ibidem art.10

⁴⁰ Hotărârea Parlamentului privind ratificarea Carta Europeană a autonomiei locale, Nr.1253-XIII din 16 iulie 1997 publicată în Monitorul Oficial nr.48/423 din 24 iulie 1997), în vigoare din 2 februarie 1998, Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/811270_md_ets_122.pdf.

conștientizării impactului asupra comunității, asupra sistemului democratic și pentru fiecare individ în parte.

Astfel, întrunirile joacă un rol esențial în promovarea schimbării sociale prin mai multe modalități. În primul rând, aceasta are rolul de mobilizare a comunității. Întâlnirile adună indivizii cu interese comune, facilitând colaborarea și sprijinul reciproc în atingerea scopului comun. Aceasta creează o comunitate mai puternică și mai unită, capabilă să promoveze schimbări. Nu în zadar Burebista, marele rege al geto-dacilor, întemeietorul Daciei⁴¹, a fost primul care a lansat ideea de putere colectivă prin exemplul mănunchiului prezentat triburilor dacice utilizat în unificarea triburilor, demonstrând că separat oricine poate fi distrus, dar unitatea păstrează puterea spiritului și puterea de luptă împotriva dușmanului comun.

Un alt rol este creșterea conștientizării colectivității, precum și a fiecărui individ din cadrul societății asupra puterii de decizie pe care o au prin expunerea publică a intențiilor sau problemelor existente. Prin discuții, dezbateri, prezentări și argumente, întâlnirile pot informa participanții despre problemele sociale, economice sau politice, contribuind la o mai bună înțelegere a contextului și necesității schimbării. Oamenii se vor simți importanți, vor percepe puterea adevărată pe care o au asupra deciziilor în stat prin exprimarea corectă și legală a poziției lor față de evenimentele socio-politice, economice și culturale.

În al treilea rând, garantarea libertății la întrunire are efectul generării de idei. Întâlnirile oferă un spațiu pentru brainstorming și dezvoltarea de soluții inovatoare la problemele sociale, oamenii având toată libertatea de a-și împărtăși poziția, a o argumenta și a găsi aliați în promovarea ei. Diversitatea de perspective poate duce la abordări creative și eficiente, astfel că, fiind lansate mai multe poziții, inevitabil se găsesc mai multe rezolvări pentru problemele existente.

Un alt rol foarte important este activitatea de advocacy și lobby. Aici se regăsește exercitarea directă a ideii democrației reprezentative prin interacțiunea directă a societății în procesul decizional. Grupurile care se întrunesc pot formula cereri sau propuneri adresate autorităților, influențând astfel politicile publice și deciziile legislative.

Chintesența advocacy și lobby-urilor este procesul de integrare și conlucrare între societatea civilă și puterea de guvernământ. Advocacy are o extindere mai largă de acțiune, fiind termenul care însumează toate activitățile, proiectele și acțiunile platformelor civile cu influență asupra cursului anumitor politici, decizii sau lucrări care pot fi de ordin politic, social sau economic.

Lobby-urilor au o arie de acțiune mai îngustă, axându-se pe ramuri specifice, deseori caracterizând poziția sectorului privat în promovarea anumitor cercuri de interese destinate sectorului de activitate. Făcând abstracție de specificitățile fiecărui termen separat, logica acțiunii lor constă în implicarea societății civile în activitatea decizională, opinia publică având un impact major asupra deciziilor legislative și politice într-o țară democratică. În plus, prin normele constituționale este prescrisă consultarea publică a proiectelor de lege, această etapă fiind obligatorie pentru organele emitente, nerespectarea acestor prevederi atrăgând consecințele legale⁴².

Consolidarea identității colective constituie o altă funcție a dreptului la libera întruniri. Deci, întrunirile, în varietatea lor, pot întări sentimentul de apartenență și identitate comună, motivând participanții să acționeze pentru cauzele și interesele în care cred. În cadrul acestora se vor discuta

⁴¹ Historia, Burebista, Disponibil: <https://historia.ro/sectiune/general/cum-a-murit-regele-geto-dac-burebista-2354162.html>

⁴² Consiliul Național al Tineretului din Republica Moldova, *Advocacy, Lobby, și Campaniile - care este diferența*, Disponibil: <https://cntm.md/advocacy-lobby-si-campaniile-care-este-diferenta/>

liber, fără cenzură și restricție, scopul, planul de activitate și atragerea altor membri în grupul de inițiativă.

Una din principalele forme ale libertății de întrunire sunt demonstrațiile publice. În cazul unor întâlniri de protest sau manifestații, acestea pot atrage atenția mass-media și a publicului asupra unor probleme strigente, generând presiune asupra decidenților. Prin aceste modalități, întâlnirile devin un instrument puternic în lupta pentru schimbarea socială, facilitând dialogul, educația și acțiunea colectivă cu autoritatea legislativă, executivă și chiar cea judecătorească.

Un exemplu elocvent care elucidează efectele pozitive a exercitării corecte a libertății de întrunire este includerea termenului de femicid - act de violență împotriva femeilor, inclusiv asupra fetelor, care presupune decesul victimei, ca urmare a infracțiunii de omor intenționat ori a infracțiunii de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, ori a infracțiunii de violență în familie, sau sinuciderea victimei, ca urmare a determinării sau înlesnirii acesteia ori ca urmare a violenței în familie, comise din motive de prejudecată bazate pe gen, în Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie⁴³.

Modificări în acest sens au fost operate și în Codul Penal al Republicii Moldova la capitolul VII – infracțiuni contra familiei și minorilor⁴⁴, drept consecință a valului de reacții a societății urmare fenomenului larg răspândit de violență în familie aplicată asupra femeilor dar și a acțiunilor de violență asupra femeilor înafara familiei. Aceste fapte ilegale se comit din raționamentul superiorității sociale și fizice a bărbaților asupra femeilor, dar și din motive de frustrare, aceștia având posibilitatea reală de a provoca suferințe fizice și psihice femeilor, care deseori sunt soldate cu deces, uneori și prin sinucidere.

Lupta cu acest fenomen a luat amploare după crima produsă într-un oraș din Republica Moldova unde o tânără însărcinată a fost torurată, omorâtă și aruncată într-o fâșie forestieră. Societatea civilă nu a rămas indiferentă la acest fenomen, lansând propuneri de proiecte legislative, manifestându-și poziția și cererile în cadrul mitingurilor, întrunirilor și protestelor în fața organelor de drept și a autorităților statale, atât în format fizic, cât și în mediul online.

Activitatea mediatică a provocat un val enorm de reacții, mișcând toată societatea pentru a pleda în vederea incriminării infracțiunii de femicid, rezultatul fiind curând vizibil.

Aceste acțiuni de promovare a intereselor femeilor și luptei contra fenomenului de femicid erau să fie imposibile în lipsa garantării la nivel constituțional, reglementat exhaustiv prin lege dedicată, a libertății întrunirilor în Republica Moldova.

Să nu uităm niciodată și nici să încercăm să neglijăm puterea pe care o are cu adevărat poporul. Or, atât timp cât societatea civilă nu este indiferentă și luptă pentru dreptate, egalitate, echitate se manifestă, critică, contrazice deciziile autorităților statale, își apără punctul de vedere, propune căi de soluționare a problemelor cu care se confruntă, iar statul susține acest dialog, atunci se va înregistra progres pentru întreaga națiune.

În practica național-doctrinară, libertatea întrunirilor este atribuită clasei drepturilor și libertăților social-politice. Această libertate de asociere și întrunire mai este considerată și un drept al colectivității, o libertate colectivă deoarece presupune o asociere a persoanelor pentru a exprima o poziție publică, a unui grup de oameni. Reieșind din rădăcina cuvântului care este – întruni – se

⁴³ Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Nr. 45 din 01-03-2007, Publicat în Monitorul Oficial la 18-03-2008, Nr. 55-56 art. 178, Modificat prin Legea nr.231 din 15.08.24, MO355-357/15.08.24 art.561; în vigoare 15.08.24, art. 2.

⁴⁴ Codul Penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012, modificat prin HCC39 din 21.12.21, MO325-333/31.12.21 art.232; în vigoare 21.12.21, art. 201 - 201¹

deduce esența de: convocare, asociere, întâlnire, adunare, întrevedere între cel puțin două persoane cu un anumit scop⁴⁵.

În literatura română, dreptul la întrunire este un subiect abordat în diverse lucrări, atât din perspectiva teoretică, cât și din cea practică. Putem evidenția câteva referințe relevante: lucrări care analizează cadrul legal și internațional în care se încadrează dreptul la întrunire, inclusiv Constituția României⁴⁶ și Constituția Republicii Moldova⁴⁷ și legislațiile lor naționale.

Sunt scrise cărți și articole tematice care abordează evoluția drepturilor omului în spațiul românesc, inclusiv importanța și protecția dreptului la întrunire.

Anumite studii făcute în cadrul conferințelor sau comunităților academice explorează legătura dintre dreptul la întrunire și libertatea de exprimare, analizând interacțiunea acestor drepturi în contextul societății românești, precum și în plan global. Am identificat lucrări din domeniul științelor sociale precum dreptul și istoria care documentează mișcările sociale și protestele de diferită natură din spațiul locuit de români și moldoveni, oglindind rolul întâlnirilor în mobilizarea cetățenilor și promovarea schimbărilor. Valoarea articolelor de specialitate publicate în jurnalele și revistele de drept conțin studii și analize despre libertatea întrunirilor, inclusiv aspecte legale, sociale și politice. Aceste inegalabile surse doctrinare oferă o bază solidă pentru înțelegerea dreptului la întrunire specific spațiului românesc, subliniind atât importanța sa, cât și provocările întâmpinate în exercitarea lui.

Legal, dreptul la întrunire poate fi limitat în anumite condiții, care sunt de obicei stipulate în legislația națională și care trebuie să respecte standardele internaționale. Nu ne vom opri tehnic la condițiile cuprinse în legi, ci vom încerca să abordăm filosofic acest aspect.

Astfel, prin prisma faptului că condițiile de restrângere a dreptului la întruniri sunt statuate expres de autoritățile statale, totuși acestea au fost mai întâi stabilite de comunitatea internațională. Detașându-ne puțin de ideile unanim recunoscute, putem admite anumite tactici de menținere a puterii de unii actori ai politicii mondiale, invocând filosofia lui Machiavelli.

Gânditorul italian din Renaștere, Niccolò Machiavelli⁴⁸, a lansat ideea „scopul scuză mijloacele” în lucrarea sa „Prințul”, „Il Principe”. El a explorat în această lucrare strategii politice și metode de menținere a puterii. Conceptul „scopul scuză mijloacele” reflectă o viziune pragmatică asupra politicii, în care eficacitatea și succesul sunt considerate mai importante decât moralitatea mijloacelor utilizate pentru a atinge un anumit scop. Ideile principale lansate de filosof se rezumă la faptul că este necesar a face diferență între etica personală și cea profesională, care se bazează pe strategii și mai puțin pe moralitate. Conform lui, liderii politici trebuie să fie mai insistenți în utilizarea oricăror mijloace care le-ar asigura aflarea cât mai îndelungată la putere. Nemijlocit, și libertatea de întrunire, în anumite situații de întorsătură politică poate fi utilizată, aranjată și predestinată unui anumit rezultat. Aici nu se exclude nici organizarea forțată sau coruptă a subiecților care invocă intenția de exercitare liberă a dreptului la întrunire.

Revenind la importanța acestei libertăți fundamentale, este absolut necesar să amintim că libertatea întrunirilor, a mitingurilor și a demonstrațiilor este dreptul tuturor cetățenilor de a-și exterioriza public viziunile și opiniile în limitele prevăzute de lege. Organizarea demonstrațiilor în

⁴⁵ Dexonline, Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/%C3%AEntruni/190133>.

⁴⁶ Constituția României vigoare de la 31 octombrie 2003, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003.

⁴⁷ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994, republicată: 13-11-2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635.

⁴⁸ Il Principe - Niccolò Machiavelli, tradusă din limba italiană de Nina Facon, revăzută și adnotată de Monica Feket, Editura Humanitas, București 2019.

locurile publice autorizate și, mai nou, o alternativă progresistă, în mediul online, promovează exercitarea liberă și sigură a acestei libertăți pentru o categorie mai mare de persoane. Formele de întrunire precum protestele, mitingurile și demonstrațiile au fost și sunt cele mai des utilizate mijloace de participare a cetățenilor la rezolvarea problemelor stringente de ordin politic și social⁴⁹.

În lumea modernă, libertatea de întrunire prinde o nouă conotație, aceasta fiind întrunirea în spațiul on-line. Dezvoltarea tehnologică avansată din ultimii ani suprapusă cu evenimentele și situațiile imprevizibile și de natură excepțională precum a fost pandemia Covid-19, războiul din Ucraina și războiul din Sectorul Gaza, a făcut exercitarea libertății la întrunire să se deplaseze masiv în spațiul virtual. Îndeosebi, se au în vedere platformele cu acces masiv în timp real pentru un număr mare de persoane indiferent de locul aflării lor, unde se discută problemele cu care se confruntă societatea în momentele de față.

Platformele online sunt gratuite, comode din punct de vedere logistic și nu implică informarea obligatorie a autorităților locale despre desfășurarea întrunirilor, cuprinzând un număr mai mare de participanți decât ar fi fost posibil fizic. Impactul întrunirilor online întrece cu mult spațiul național, făcând cunoscută problema indiferent de hotarele fizice.

Autoritățile Republicii Moldova nu au o lege dedicată segmentului prin care să reglementeze exercitarea dreptului la întrunire în spațiu online decât, fragmentar fiind Legea cu privire la întruniri⁵⁰. Totuși, în Codul serviciilor media audiovizuale este expusă noțiunea de Securitate informațională care este privită drept o stare de protecție a resurselor informaționale, a persoanelor și societății, precum și a statului, inclusiv prezența unui complex de măsuri de asigurare pentru stat, pentru societate, per ansamblu și persoanelor, în particular, de la eventualele tentative de dezinformare și/sau de informare manipulatorie din exteriorul țării și pentru a nu admite agresiunea mediatică îndreptată împotriva Republicii Moldova⁵¹.

Consiliul Audiovizualului a publicat un Comentariu⁵² asupra acestui Cod dedicat, unde a oferit explicații noțiunilor din textul legii, făcând lumină asupra situațiilor de interpretare, identificând lacunele existente și oferind soluții practice în aplicare. Deci, referindu-se la noțiunea privind Securitatea informațională, Consiliul Audiovizualului relatează în special despre lacunele acesteia, mai puțin despre utilitatea ei. Se menționează că oportun ar fi definirea noțiunilor de „securitate mediatică” sau „securitate informațională audiovizuală” și de a explica termenii de „resurse informaționale” și „agresiuni mediatice”, care doar încarcă înțelesul și aplicabilitatea legii.

Se consideră că Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat⁵³ definește sintagma de „resursă informațională”. Totuși, în opinia noastră, aceasta nu este aplicabilă asigurării securității spațiului informațional al Republicii Moldova atunci când merge vorba de mijloacele de informare în masă, a resurselor informaționale nestatale și la prelucrarea informației nedocumentate. Aceste surse asigură organizarea întrunirilor online pentru exercitarea dreptului

⁴⁹ Drept MD, Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-constitutional/capitolul-17-clasificarea-drepturilor-si-libertatilor-fundamentale-ale-omului/#_ftnref11

⁵⁰ *Supra* Nota 2

⁵¹ Codul Serviciilor Media Audiovizual al Republicii Moldova, Nr. 174 din 08-11-2018, Publicat : 12-12-2018 în Monitorul Oficial Nr. 462-466 art. 766, modificată prin LP248 din 31.07.23, MO306-309/11.08.23 art.555; în vigoare 11.09.23.

⁵² Ion BUNDUCHI, Vasile STATE, Alexandru DOROGAN, Eugeniu RÎBCA, Jean-François FURNÉMONT Comentariul Codului Serviciilor Media Audiovizual al Republicii Moldova, Chișinău 2021. Disponibil: <https://rm.coe.int/comentariul-csma/1680a37eb4>

⁵³ Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat Nr. 467 din 21.11.2003, Publicat : 01-01-2004 în Monitorul Oficial Nr. 6-12 art. 44, modificată prin LP58 din 21.03.24, MO148-150/12.04.24 art.215; în vigoare 01.01.25

constituțional la întruniri și a dreptului la libera exprimare, dar nu întotdeauna pot fi urmărite sursele de finanțare.

Metodele de cercetare pe care ne-am axat în procesul efectuării studiului asupra dreptului la întruniri sunt preponderent cele tradiționale. Conturăm eficiența metodelor: istorică, logică, praxiologică, comparativă și analitică. Prin aplicarea lor am debutat în demonstrarea importanței conlucrării statului cu societatea civilă.

Drept concluzie, conturăm impactul major pe care îl are dreptul la întruniri în societate, fie aceasta întemeiată pe valorile democratice sau mai puțin liberaliste. Este salutară minimizarea incluziunii statului în organizarea întrunirilor în condițiile legislației actuale. Întâlnirile pe platformele online au devenit o pârgie de implicare a unui număr mult mai mare de cetățeni care doresc să fie auziți și luptă pentru securitatea și bunăstarea comună. Facilitățile privind neobligarea înștiințării autorităților publice locale în condițiile unui număr *redus de participanți*, fac posibilă lipsa fricii de expunere în cazul unui eveniment la care societatea vrea să acționeze instant.

Ideea principală a acestui articol a fost prezentarea rezultatului real prin care a fost adoptată noțiunea de femicid, unde statul și-a onorat obligațiile față de societate. Dreptul la întrunire a permis femeilor să se facă auzite și să obțină deplinătatea drepturilor civile și sociale, egalitatea în drepturile sociale și politice cu bărbații, îndeosebi securitatea de gen.

Respectându-se aceste principii, libertatea de întrunire va fi cu adevărat cea care promovează dialogul și respectul reciproc, contribuind în același timp la o societate democratică și civilizată.

Bibliografie:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, Adunarea generală a O.N.U. Nr. 12 din 10-12-1948, Rezoluția 217 A - III din 10 decembrie 1948.
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, în Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994, republicată: 13-11-2024 în Monitorul Oficial Nr. 466 art. 635.
3. Constituția României vigoare de la 31 octombrie 2003, publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003.
4. Legea privind întrunirile Nr. 26 din 22.02.2008, Publicat : 22-04-2008 în Monitorul Oficial Nr. 80 art. 261, în vigoare din 12.12.18 în baza modificărilor prin LP220 din 08.11.18 MO462-466 OT 12.12.18, art. 12 alin. 1-5.
5. Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat Nr. 467 din 21.11.2003, Publicat : 01-01-2004 în Monitorul Oficial Nr. 6-12 art. 44, modificată prin LP58 din 21.03.24, MO148-150/12.04.24 art.215; în vigoare 01.01.25.
6. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Nr. 45 din 01-03-2007, Publicat în Monitorul Oficial la 18-03-2008, Nr. 55-56 art. 178, Modificat prin Legea nr.231 din 15.08.24, MO355-357/15.08.24 art.561; în vigoare 15.08.24, art. 2.
7. Codul Penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr.128-129/1012, modificat prin HCC39 din 21.12.21, MO325-333/31.12.21 art.232; în vigoare 21.12.21, art. 201 - 201¹.
8. Codul Serviciilor Media Audiovizual al Republicii Moldova, Nr. 174 din 08-11-2018, Publicat : 12-12-2018 în Monitorul Oficial Nr. 462-466 art. 766, modificată prin LP248 din 31.07.23, MO306-309/11.08.23 art.555; în vigoare 11.09.23

9. Hotărârea Parlamentului privind ratificarea - Carta Europeană a autonomiei locale, Nr.1253-XIII din 16 iulie 1997 publicată în Monitorul Oficial nr.48/423 din 24 iulie 1997), în vigoare din 2 februarie 1998, Disponibil:https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/811270_md_ets_122.pdf.
10. Historia, Burebista, Disponibil: <https://historia.ro/sectiune/general/cum-a-murit-regele-geto-dac-burebista-2354162.html>
11. Consiliul Național al Tineretului din Republica Moldova, Advocacy, Lobby, și Campaniile - care este diferența, Disponibil: <https://cntm.md/advocacy-lobby-si-campaniile-care-este-diferenta/>
12. Dexonline, Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/%C3%AEntruni/190133>.
13. Il Principe - Niccolò Machiavelli, tradusă din limba italiană de Nina Facon, revăzută și adnotată de Monica Feket, Editura Humanitas, București 2019.
14. Drept MD, Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, Disponibil: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-constitutional/capitolul-17-clasificarea-drepturilor-si-libertatilor-fundamentale-ale-omului/#_ftnref11.
15. Ion BUNDUCHI, Vasile STATE, Alexandru DOROGAN, Eugeniu RÎBCA, Jean-François FURNÉMONT Comentariul Codului Serviciilor Media Audiovizual al Republicii Moldova, Chișinău 2021. Disponibil: <https://rm.coe.int/comentariul-csma/1680a37eb4>.

GUVERNANȚA CORPORATIVĂ ÎN CADRUL BĂNCILOR ȘI A INSTITUȚIILOR FINANCIARE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

CORPORATE GOVERNANCE IN BANKS AND FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN UNION

GUZUN Adrian
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-1645-3062
E-mail: guzunadrian@yahoo.com

Abstract: *Importanța bunei guvernante corporative în sectorul bancar a câștigat o recunoaștere din ce în ce mai mare în ultimul deceniu, atât în rândul băncilor, cât și al organismelor de reglementare responsabile de supravegherea acestora din Uniunea Europeană. Guvernanța corporativă, care cuprinde structurile, politicile și practicile care guvernează modul în care o bancă sau o instituție financiară este direcționată și controlată, joacă un rol vital în asigurarea sănătății financiare și a stabilității băncilor. Această preocupare nu se limitează la instituțiile listate public, chiar și băncile private din întreaga lume au început să sublinieze importanța unei guvernări solide. Majoritatea actorilor din domeniu au adoptat coduri de guvernanță corporativă individualizate pentru a-și adapta practicile de management la riscurile și mediile operaționale specifice. Această tendință evidențiază recunoașterea tot mai mare că guvernanța nu este doar o chestiune internă pentru bănci, ci una cu implicații mai largi pentru sistemul financiar și stabilitatea economică din cadrul Uniunii Europene.*

Cuvinte-cheie: *guvernanță corporativă, bănci, instituții financiare, Uniunea Europeană, consumatori, acționari.*

1. Analiza gradului de cercetare științifică a problemei

Un organism internațional de top care stabilește standarde pentru reglementarea bancară, Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară, subliniază rolul critic al autorităților de supraveghere în promovarea practicilor de bună guvernanță, consolidând faptul că guvernanța corporativă solidă este un element de bază al managementului riscului și al supravegherii financiare. Din aceste eforturi reiese clar că Comitetul recunoaște corelația directă dintre eșecurile guvernantei și riscurile financiare sistemice.

În urma crizei financiare globale din 2007-2008, problema guvernantei corporative în bănci a câștigat și mai multă atenție, deoarece deficiențele guvernantei au fost identificate ca factori care contribuie la criză, iar acestea la rândul lor au scos la iveală defecte profunde ale cadrelor de guvernanță ale multor instituții financiare, în special în domenii precum managementul riscurilor, compensarea directorilor și responsabilitatea. Sectorul bancar operează în condiții specifice care fac provocările sale de guvernanță mai complexe, în primul rând datorită influenței reglementării bancare și a asigurării depozitelor, care deși sunt menite să protejeze deponenții și să asigure stabilitatea financiară, pot reduce stimulentele pentru părțile interesate de a monitoriza în mod eficient acțiunile managerilor băncilor. Acest lucru creează hazard moral și încurajează potențial asumarea de riscuri excesive, o dinamică mai puțin pronunțată în firmele nefinanciare. Ca urmare, practicile de guvernanță corporativă din sectorul bancar sunt modelate nu numai de principiile convenționale de supraveghere și responsabilitate, ci și de mediul de reglementare specific în care își desfășoară activitatea băncile. Particularitățile acestor practici de guvernanță sunt evidente atât în

operațiunile din lumea reală, cât și în discuțiile teoretice despre ceea ce constituie o „bună guvernanta corporativă” pentru bănci.

Perspectivile teoretice asupra guvernantei corporative a băncilor evidențiază și mai mult necesitatea unui cadru de guvernanta diferit de cel al firmelor industriale. În timp ce principiile generale de guvernanta corporativă, cum ar fi transparența, responsabilitatea și corectitudinea, sunt aplicabile universal, sectorul bancar necesită mecanisme de guvernanta suplimentare pentru a aborda vulnerabilitățile sale unice, cum ar fi potențialul de risc sistemic și complexitatea managementului riscului. Unele lucrări teoretice sugerează că guvernanta eficientă în bănci trebuie să acorde prioritate supravegherii riscurilor și conformității într-un grad mai mare decât în firmele non-financiare, având în vedere rolul critic pe care îl joacă băncile în sistemul financiar mai larg. Relația complicată dintre practicile de management al riscului ale băncilor și structurile lor de guvernanta subliniază necesitatea unor abordări specializate ale guvernantei în acest sector [1, p. 41].

Guvernanta corporativă, în ciuda importanței sale, încă nu are o definiție universal acceptată. În mod tradițional, a fost descrisă ca un cadru de constrângeri care modelează negocierile asupra profiturilor generate de o firmă după luarea deciziilor. O altă interpretare vede guvernanta corporativă ca incluzând toate mecanismele, instituțiile și procesele care exercită putere asupra luării deciziilor în cadrul unei firme. În esență, guvernanta corporativă se preocupă de luarea deciziilor la cele mai înalte niveluri, implicând de obicei consiliul de administrație și conducerea de vârf, se concentrează pe modul în care sunt luate deciziile și pe structurile existente pentru a se asigura că acele decizii sunt aliniate cu obiectivele mai largi ale companiei, precum și cu interesele acționarilor săi [2, p. 249- 250].

Cea mai larg acceptată definiție a guvernantei corporative este prezentată în Principiile Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (în continuare ”OCDE”) de guvernanta corporativă, care a avut influență în modelarea perspectivelor moderne asupra subiectului. Această definiție a fost îmbrățișată de diferite cadre de reglementare, inclusiv de Planul de acțiune privind dreptul societăților comerciale și guvernanta corporativă al Comisiei Europene [3]. Abordarea OCDE asupra guvernantei corporative prezintă o viziune mai largă și mai incluzivă a conceptului, subliniind că guvernanta corporativă se referă în mod fundamental la relațiile dintre conducerea unei companii, consiliul de administrație, acționari și alte părți interesate.

Definiția OCDE se extinde astfel dincolo de simpla respectare a reglementărilor sau alinierea acțiunilor manageriale cu interesele acționarilor. Aceasta încorporează o abordare holistică a guvernantei care ține cont de modul în care sunt stabilite obiectivele companiei, modul în care sunt gestionate diferitele relații cu părțile interesate și modul în care este monitorizată performanța pentru a asigura crearea de valoare pe termen lung. Această perspectivă mai largă a fost esențială pentru evoluția discursului privind guvernanta corporativă, recunoscând că o companie bine guvernată nu este doar responsabilă în fața acționarilor, ci și responsabilă pentru echilibrarea intereselor unui grup mai larg de părți interesate. Această abordare reflectă un consens tot mai mare conform căruia o bună guvernanta corporativă este esențială pentru construirea încrederii, asigurarea durabilității și promovarea succesului pe termen lung al afacerilor într-o lume din ce în ce mai complexă și interconectată [4, p. 11].

În urma declanșării turbulențelor financiare în vara anului 2007, atenția acordată guvernantei corporative a băncilor, în afară de aspectele legate de remunerare, a scăzut în mare măsură. În timp ce criza financiară globală a dezvăluit slăbiciuni semnificative în sectorul financiar, accentul s-a

mutat în primul rând pe abordarea preocupărilor economice imediate, iar problema mai largă a reformelor guvernantei corporative a fost temporar abandonată.

Cu toate acestea, în această perioadă au apărut unele eforturi de îmbunătățire a guvernantei. De exemplu, în primăvara lui 2008, Banca d'Italia [5, p. 8-38] a publicat un decret menit să îmbunătățească guvernanta în băncile italiene, reflectând o mișcare către o mai bună supraveghere și management al riscului. În mod similar, până la jumătatea anului 2008, UBS din Elveția, unul dintre principalii jucători afectați de criza financiară, a luat măsuri pentru a-și moderniza structurile de guvernanta corporativă. Reformele UBS au inclus o separare clară a rolurilor și responsabilităților între Consiliul de Administrație și Managementul Executiv. În plus, banca și-a consolidat rolul de supraveghere al Consiliului său prin împuternicirea comitetelor sale, urmărind să consolideze controalele și echilibrele în cadrul instituției [6]. Aceste acțiuni, deși limitate, au semnalat o recunoaștere a necesității unor schimbări structurale în guvernanta pentru a preveni crizele viitoare. Cu toate acestea, în ciuda acestor eforturi izolate, reformele pe scară largă în guvernanta băncilor nu au câștigat un avânt semnificativ decât mai târziu în timpul crizei, când organismele și instituțiile de reglementare au început să recunoască mai pe deplin eșecurile adânc înrădăcinate de guvernanta care au contribuit la colapsul financiar global.

Această atenție reînnoită acordată guvernantei corporative a evidențiat rolul critic al supravegherii adecvate, al managementului riscului și al remunerației executive în promovarea stabilității financiare pe termen lung, atât în sectorul bancar, cât și în practica corporativă mai largă [7, p. 5].

2. Importanța unei bune guvernante corporative în bănci și instituții financiare

Băncile diferă semnificativ de firmele tipice în mai multe moduri cheie. Una dintre cele mai proeminente distincții este rolul lor în producerea de lichidități, care are rădăcinile în nepotrivirea scadențelor dintre activele și pasivele lor. În termeni simpli, activitatea principală a unei bănci este să accepte de bunăvoie o diferență în intervalele de timp ale obligațiilor sale și rambursarea împrumuturilor sale. Aceasta este cunoscută sub numele de nepotrivire la scadență, în care banca împrumută fonduri pentru perioade scurte (cum ar fi de la deponenți), dar le împrumută pentru perioade mai lungi (cum ar fi ipoteci sau împrumuturi de afaceri).

Dificultatea de a evalua valoarea și riscul acestor active a jucat un rol central în criza financiară din 2008. În urma prăbușirii Lehman Brothers, incertitudinea larg răspândită cu privire la calitatea activelor băncilor a condus la aproape închiderea pieței de creditare interbancare, chiar și pentru împrumuturile pe termen foarte scurt. Băncile, care de obicei se împrumută între ele, au devenit extrem de neîncredători în profilurile de risc ale omologilor lor, exacerband criza.

Ca răspuns la opacitatea bilanțurilor băncilor, organismele de reglementare au implementat măsuri menite să îmbunătățească transparența. De exemplu, Comitetul de la Basel pentru Supravegherea Bancară a introdus Pilonul 3 al Cadrului revizuit Basel II [8], care se concentrează pe cerințele de dezvăluire. Aceste cerințe acoperă atât informații cantitative, cât și calitative privind adecvarea capitalului băncilor, alocarea capitalului și expunerea la riscuri. Scopul acestor reglementări este de a îmbunătăți disciplina de piață, permițând o monitorizare mai informată și o evaluare a riscurilor de către participanții pe piață. Obținând o mai mare transparență, autoritățile de reglementare, aceasta tinde să atenueze unele dintre riscurile prezentate de opacitatea bilanțurilor băncilor, contribuind la promovarea unui sistem financiar mai stabil și la reducerea probabilității unor crize viitoare cauzate de incertitudinea asupra calității activelor.

Criza financiară globală din 2008 a evidențiat importanța acestor garanții de reglementare, deoarece asumarea excesivă de riscuri și rezervele de capital inadecvate au contribuit major la

tulburări. Ca răspuns la lecțiile învățate din criză, autoritățile de reglementare și supraveghetorii au luat în considerare măsuri suplimentare pentru a consolida în continuare sistemul financiar. O astfel de măsură aflată în prezent în discuție este introducerea unui „plafon de protecție” privind efectul de levier. Acest lucru ar limita valoarea totală a efectului de levier pe care o bancă o poate prelua, asigurându-se că nivelul datoriei sale rămâne într-un interval sigur. Spre deosebire de cerințele de capital ponderate în funcție de risc, care țin cont de profilul de risc specific al activelor unei bănci, un plafon de levier ar fi o limită mai simplă și mai uniformă a mărimii totale a datoriei unei bănci în raport cu capitalul propriu.

Această abordare este similară, deși nu identică, cu reglementările existente în Statele Unite ale Americii și își propune să ofere o protecție suplimentară pentru a se asigura că băncile nu asumă un efect de levier excesiv, ceea ce le-ar putea face mai vulnerabile la dificultăți financiare. Prin astfel de măsuri de reglementare, scopul este de a spori stabilitatea sectorului bancar și de a proteja economia în general de riscurile sistemice.

Totuși, modelul ideal de guvernare corporativă pentru bănci din perspectiva acționarilor implică încurajarea managementului să adopte o abordare echilibrată a riscului, încurajând în același timp crearea de valoare pe termen lung. Acest lucru poate fi realizat prin pachete de remunerare care pun accent pe compensarea pe termen lung a capitalurilor proprii, chiar dacă aceasta necesită o compensație globală mai mare. În timp ce costurile inițiale pot fi mai mari, alinierea stimulentei manageriale cu succesul pe termen lung al băncii este probabil să conducă la o creștere mai durabilă și o performanță generală mai puternică, de care beneficiază acționarii pe termen lung.

Deponenții și alți deținători de datorii acordă prioritate capacității unei bănci de a-și îndeplini obligațiile datorate pe măsură ce acestea ajung la scadență, ceea ce le modelează în mod fundamental preferințele pentru remunerarea conducerii. Spre deosebire de acționari, al căror accent este pe maximizarea rentabilității, creditorii preferă o structură de compensare care accentuează stabilitatea și minimizează riscul. În mod ideal, remunerarea conducerii unei bănci ar trebui să evite elementele bazate pe performanță care încurajează asumarea riscurilor. Mai exact, criteriile de performanță nu ar trebui să fie legate de valorile bazate pe volum, cum ar fi creșterea vânzărilor sau a creditării, care ar putea stimula riscul excesiv în căutarea unor profituri mai mari pe termen scurt. În schimb, compensarea ar trebui să descurajeze asumarea riscurilor pe cât posibil pentru a proteja capacitatea băncii de a-și rambursa datoriile.

Implicarea autorităților de supraveghere bancară în abordarea guvernării corporative este adesea încadrată dintr-o perspectivă a stabilității financiare. Supraveghetorii, al căror obiectiv principal este menținerea și sporirea stabilității sistemului financiar, sunt preocupați de sănătatea financiară a tuturor băncilor, indiferent de dimensiunea acestora. Această abordare subliniază ideea că chiar și falimentul unei bănci mici poate avea implicații mai largi pentru sistemul în ansamblu. Supraveghetorii urmăresc să prevină astfel de eșecuri, indiferent dacă acestea rezultă dintr-un comportament criminal sau ne-etic al conducerii sau din asumarea excesivă de riscuri. În acest sens, rolul autorităților de supraveghere bancară este uneori privit complementar cu reglementările menite să reducă riscul excesiv.

Cu toate acestea, datoria principală a supraveghetorilor este de a aplica reglementările prudențiale existente care guvernează operațiunile băncilor. Dacă li se acordă autoritatea, aceștia pot crea, de asemenea, noi reguli obligatorii pentru a consolida și mai mult aceste reglementări. Reglementările prudențiale au ca scop asigurarea faptului că băncile mențin un capital adecvat, gestionează riscurile în mod eficient și operează în conformitate cu practici sigure și solide. Prin

aplicarea acestor reguli, autoritățile de supraveghere lucrează pentru a împiedica băncile individuale să devină instabile, ceea ce ajută la menținerea stabilității generale a sistemului financiar.

Concluzie. Guvernanța corporativă în băncile și instituțiile financiare din Uniunea Europeană este un cadru conceput pentru a asigura stabilitatea, responsabilitatea și transparența instituțiilor financiare. Având în vedere importanța sistemică a băncilor pentru economia în general, organismele competente din Uniunea Europeană a stabilit un mediu de reglementare robust, menit să protejeze nu numai interesele acționarilor, ci și pe cele ale altor părți interesate, inclusiv deponenții, debitorii și publicul în general. Criza financiară din 2008 a evidențiat pericolele unei guvernante corporative defectuoase, ceea ce a condus la un accent reînnoit pe managementul riscurilor, compensarea directorilor și rolul acționarilor în asigurarea unor practici solide de guvernanță. Un aspect cheie al guvernantei corporative în băncile Uniunea Europeană este reglementarea comportamentului de asumare a riscurilor. Băncile, prin natura lor, sunt instituții cu efect de levier ridicat, iar falimentul chiar și a unei singure bănci poate avea consecințe semnificative pentru întregul sistem financiar. Pentru a atenua acest risc, reglementările Uniunii Europene, inclusiv Directiva privind cerințele de capital și Regulamentul privind cerințele de capital, impun băncilor cerințe stricte de adecvare a capitalului. Aceste reguli sunt concepute pentru a se asigura că băncile mențin suficient capital pentru a absorbi pierderile și pentru a continua operațiunile în perioadele de stres financiar.

Drept un punct final, guvernanța corporativă în băncile și companiile financiare din Uniunea Europeană urmărește să creeze un echilibru între promovarea managementului responsabil, atenuarea riscului excesiv și asigurarea stabilității financiare. Cadrul de reglementare – punând accent pe managementul riscului, compensarea prudentă a executivului și o supraveghere puternică – urmărește să protejeze interesele tuturor părților interesate, menținând în același timp rezistența sectorului bancar în fața unor potențiale crize financiare.

Referințe:

1. OECD (2023), G20/OECD Principles of Corporate Governance 2023, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ed750b30-en>. ISBN 978-92-64-45168-1
2. L. Zingales, 'Corporate Governance'. The New Palgrave – Dictionary of Economics, Vol. 2, 2nd edn. (Basingstoke, Macmillan 2008) p. 249 - 250.
3. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions - Action Plan: European company law and corporate governance - a modern legal framework for more engaged shareholders and sustainable companies. /* COM/2012/0740 final */
4. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the EU, COM (2003) 284, p. 10, n. 10. 5 OECD, Principles of Corporate Governance (OECD 2004) p. 11.
5. Banca d'Italia, Supervisory provisions concerning banks' organization and corporate governance, Decree of 4 March 2008 (<http://www.bancaditalia.it/vigilanza/banche/normativa/disposizioni/provv>); see R. Costi and F. Vella, 'Banche governo societario e funzioni divigilanza', 62 Quaderni di Ricerca Giuridica (2008) pp. 8-38

6. UBS, Investor Release of 1 July 2008 (<http://www.ubs.com/1/e/investors/releases?newsId=144611>).
7. G20 Working Group 1, Enhancing Sound Regulation and Strengthening Transparency, 25 March 2009 (<http://www.g20.org/366.aspx>).
8. Basel Committee on Banking Supervision Standards - Revised Pillar 3 disclosure requirements, January 2015 ISBN 978-92-9131-545-1

AUDITUL INTERN ȘI ABORDAREA BAZATĂ PE RISC ÎN BĂNCI

INTERNAL AUDIT AND RISK-BASED APPROACH IN BANKS

GUZUN Adrian
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-1645-3062
E-mail: guzunadrian@yahoo.com

Abstract: *În urma progresului fundamental asupra reglementărilor în domeniul financiar-bancar, băncile sunt obligate să stabilească sisteme solide de management al riscului, guvernanță și control intern pentru a le asigura stabilitatea. O componentă cheie a acestor sisteme este funcția de audit intern, care acționează ca a treia și ultima linie de apărare în sistemul de management al riscului unei bănci. Acesta este responsabil pentru evaluarea eficacității și eficienței structurii de control intern, oferind asigurare obiectivă și independentă că toate activitățile de afaceri și unitățile organizaționale sunt aliniate cu politicile, procedurile și reglementările aplicabile ale băncii. Prin efectuarea de controale și evaluări regulate, auditul intern asigură că orice deficiențe în mecanismele de guvernanță sau de control sunt identificate și abordate cu promptitudine, iar acest lucru contribuie la menținerea eficienței operaționale și la minimizarea potențialului de încălcări ale reglementărilor sau abateri financiare.*

Cuvinte-cheie: *audit bancar, abordare bazată pe risc, transparență, consumatori, acționari bancari.*

1. Analiza gradului de cercetare științifică a problemei

Practicile eficiente de guvernanță corporativă sunt cruciale pentru construirea și menținerea încrederii publice în sistemul bancar, fiind vitală pentru buna funcționare atât a sectorului bancar, cât și a economiei în general. O guvernanță puternică asigură responsabilitatea, transparența și luarea deciziilor responsabile, ceea ce ajută la prevenirea abaterilor financiare, promovează stabilitatea și sprijină creșterea pe termen lung. Atunci când băncile respectă standardele înalte de guvernanță, ele favorizează încrederea în rândul investitorilor, clienților și autorităților de reglementare, consolidând integritatea generală a sistemului financiar și contribuind la o economie stabilă.

Importanța sa constă în capacitatea sa de a identifica riscurile, ineficiențele și problemele de reglementare înainte ca acestea să escaladeze, ajutând la protejarea activelor băncii, a reputației și a succesului pe termen lung. Auditul intern acționează ca o a treia linie de apărare în cadrul de gestionare a riscurilor unei companii. În timp ce prima linie de apărare constă în management operațional, iar a doua linie include funcții de risc și conformitate, auditul intern oferă o revizuire finală, independentă și evaluează cât de bine funcționează controalele companiei pentru a reduce riscurile și dacă procesele sunt aliniate cu obiectivele corporative. Prin revizuirea regulată a domeniilor cheie, cum ar fi raportarea financiară, conformitatea și eficiența operațională, auditul intern ajută la asigurarea că organizația funcționează fără probleme și rămâne în conformitate cu legile și reglementările [1].

O funcție puternică de audit intern îmbunătățește guvernanța corporativă prin promovarea responsabilității și a transparenței, raportând direct consiliului de administrație sau comitetului de audit, asigurându-se că conducerea superioară este responsabilă pentru menținerea unor controale interne solide. Această independență este crucială, deoarece permite auditorilor interni să ofere perspective și recomandări imparțiale fără influența conducerii. Mai mult decât atât, auditul intern

ajută organizațiile să se pregătească pentru audituri externe și controlul de reglementare, identificând din timp potențialele probleme. Acest lucru nu numai că economisește timp și resurse, dar previne și sancțiunile legale sau de reglementare care ar putea afecta situația financiară sau reputația băncilor [2, p.17].

O guvernanță corporativă defectuoasă poate duce la falimente bancare, care implică costuri publice semnificative și consecințe economice mai ample. Atunci când o bancă falimentează, aceasta poate pune sub presiune sistemele de asigurare a depozitelor și poate provoca efecte negative în întreaga economie, inclusiv riscuri de contagiune și întreruperi ale sistemelor de plată. Acest lucru a fost evident în timpul crizei financiare care a început în 2007, unde practicile slabe de guvernanță au contribuit la instabilitatea sectorului bancar. O guvernanță defectuoasă poate eroda, de asemenea, încrederea pieței în capacitatea unei bănci de a-și gestiona eficient activele și pasivele, inclusiv gestionarea depozitelor. Atunci când încrederea scade, poate duce la o criză de lichiditate, deoarece clienții se pot grăbi să-și retragă fondurile, temându-se de incapacitatea băncii de a-și îndeplini obligațiile. Acest lucru poate înrăutăți poziția financiară a unei bănci, ducând la un potențial colaps. Băncile au o responsabilitate nu numai față de acționarii lor, ci și față de deponenți și alte părți interesate. O bună guvernanță corporativă asigură că o bancă gestionează riscurile în mod corespunzător, protejează interesele deponenților și menține încrederea piețelor financiare, care sunt esențiale pentru stabilitatea și integritatea sistemului bancar și a economiei în general [4].

Sistemul juridic și de reglementare al unei țări definește responsabilitățile formale ale unei bănci față de acționari, deponenți și alte părți interesate relevante, determinând amploarea obligațiilor pe care o bancă le are față de aceste grupuri, reflectând standardele locale de reglementare și așteptările legale.

Funcția de audit intern în bănci este esențială pentru asigurarea unei guvernante solide, a managementului riscului și a proceselor de control. Pentru a îndeplini așteptările de supraveghere, Comitetul de la Basel pentru Supraveghere Bancară a stabilit 20 principii, care subliniază cerințele cheie pentru o funcție eficientă de audit intern [3, p 2-4], care subliniază rolul critic pe care îl joacă autoritatea de supraveghere în supravegherea funcției de audit intern. Evaluând eficacitatea funcției de audit și luând măsuri corective atunci când este necesar, supraveghetorii contribuie la consolidarea proceselor de guvernanță, management al riscului și control al băncii, asigurând stabilitatea și reziliența pe termen lung.

După o analiză retrospectivă a recentelor falimentări ale băncilor din Statele Unite ale Americii, anume Silicon Valley Bank și Signature Bank, una dintre cele mai prestigioase companii de audit, Deloitte [5] a concluzionat că băncile ar trebui „să se aștepte la un control de reglementare sporit asupra fundamentelor modelelor de afaceri ale băncilor, a programelor de gestionare a riscurilor... și la escaladarea problemelor”. Băncile care sunt eficiente în îndeplinirea așteptărilor de reglementare și în menținerea unor modele de afaceri solide vor fi mai bine poziționate pentru a naviga în aceste schimbări și a profita de oportunitățile emergente. În acest mediu în evoluție, capacitatea de a se adapta rapid la schimbările de reglementare și la riscurile de piață va fi esențială pentru bănci pentru a-și menține rezistența și competitivitatea [6].

2. Abordarea bazată pe risc în cadrul sistemului bancar

Funcția de audit intern în cadrul băncilor este esențială pentru asigurarea aderării la standardele Grupului de Acțiune Financiară (GAFI), un organ de elaborare a politicilor care lucrează pentru a genera voința politică necesară pentru a realiza reforme legislative și de reglementare naționale în domeniile care vizează gestionarea riscurilor pentru siguranța băncilor, cauzate de deficiențele acestora în domeniile cunoașterii clienței și combaterea spălării banilor

(CSB). De când standardele GAFI au fost actualizate în 2012, băncilor li s-a cerut să implementeze o abordare bazată pe risc (RBA) pentru a gestiona și a atenua în mod eficient riscurile asociate cu infracțiunile financiare. Auditorii interni joacă un rol esențial în acest proces prin revizuirea și evaluarea amănunțită a controalelor interne și a sistemelor de management al riscurilor băncii. Cu toate acestea, odată cu Recomandările revizuite din 2012, RBA a devenit o cerință fundamentală pentru implementarea tuturor orientărilor GAFI, care nu mai sunt doar o abordare suplimentară, ci un principiu central pentru conformitate [7, pag. 3].

În plus, auditorii interni au sarcina de a se asigura că banca respectă cerințele specifice GAFI, cum ar fi efectuarea de cunoaștere a antecedentelor (eng. *Due Diligence*) a clienților și monitorizarea tranzacțiilor. Ei examinează politicile și procedurile băncii pentru a se asigura că sunt actuale și aliniate cu reglementările GAFI. Dacă sunt identificate lacune sau deficiențe, auditorii sunt responsabili pentru recomandarea acțiunilor corective pentru a aborda aceste probleme, ajutând astfel banca să respecte standardele de reglementare. Rolul auditorilor interni se extinde la raportarea constatărilor lor către consiliul de administrație și conducerea superioară a băncii. Acestea furnizează rapoarte detaliate privind eficacitatea măsurilor băncii de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului, subliniind orice domenii în care sunt necesare îmbunătățiri. Această raportare este esențială pentru menținerea transparenței și pentru a garanta că orice probleme identificate sunt abordate cu promptitudine. În plus, auditorii interni examinează programele de formare ale băncii pentru a verifica dacă membrii personalului sunt educați în mod adecvat despre practicile CSB și CTF. Asigurarea că angajații sunt bine pregătiți este esențială pentru menținerea unui nivel ridicat de conștientizare și competență în recunoașterea și răspunsul la activitățile suspecte.

Abordarea bazată pe risc este crucială pentru implementarea standardelor internaționale actualizate ale GAFI privind combaterea spălării banilor, finanțării terorismului și proliferării, care au fost adoptate în 2012. GAFI și-a revizuit orientările RBA din 2007 pentru sectorul financiar pentru a se alinia la acestea. noi standarde și încorporează perspectivele obținute din experiențele din sectorul public și privat de-a lungul anilor. Acest ghid actualizat vizează în mod specific sectorul bancar, cu îndrumări separate planificate pentru sectorul valorilor mobiliare.

În practică, băncile trebuie să ia în considerare mediul lor juridic și de reglementare național atunci când evaluează riscurile. Aceasta include luarea în considerare a oricăror zone identificate ca având riscuri semnificative și înțelegerea măsurilor de atenuare definite la nivel legal sau de reglementare. De exemplu, dacă reglementările naționale evidențiază anumite sectoare sau activități ca fiind cu risc ridicat, băncile ar trebui să își ajusteze evaluările și controalele riscurilor în consecință.

Supraveghetorii au nevoie de resurse și expertiză adecvate pentru a monitoriza în mod eficient modul în care băncile gestionează riscurile de SB/FT și pentru a aborda orice deficiențe. În plus, țările ar trebui să țină cont de feedbackul din partea autorităților competente cu privire la nivelurile de conformitate ale sectorului bancar și abordarea acestuia în ceea ce privește gestionarea riscurilor SB/FT. În cazurile în care sectorul serviciilor financiare al unei țări este în curs de dezvoltare sau în care cadrele sale legale, de reglementare și de supraveghere sunt încă în curs de dezvoltare, poate fi necesar să se limiteze flexibilitatea pe care băncile o au în cadrul abordării bazate pe risc. În astfel de scenarii, o implementare mai prescriptivă a cerințelor de combatere a spălării banilor și a combaterii finanțării terorismului ar putea fi adecvată până când înțelegerea și capacitatea sectorului de a gestiona riscurile SB/FT sunt suficient de avansate. Acest lucru asigură că sectorul financiar rămâne robust și conform pe măsură ce crește și evoluează.

Concluzie. Cercetările efectuate au confirmat actualitatea și importanța tematicii supuse abordării. Examinările înfăptuite au condus la atingerea integrală a scopului și obiectivelor preconizate. Problema științifică soluționată constă în demonstrarea faptului că funcția de audit intern și o abordare bazată pe risc sunt piloni vitali în guvernanta, stabilitatea și rezistența băncilor, care împreună formează un mecanism esențial care asigură că instituțiile financiare operează într-un mediu controlat și conform, minimizând riscurile care le-ar putea amenința supraviețuirea, reputația și statutul de reglementare.

Funcția de audit intern servește drept a treia linie de apărare, jucând un rol crucial în furnizarea de asigurări independente și obiective consiliului de administrație și managementului superior al unei bănci. Evaluează eficacitatea managementului riscului, a controalelor interne și a proceselor de guvernanta în toate funcțiile băncii. Procedând astfel, auditul intern ajută la identificarea lacunelor, ineficiențelor și riscurilor potențiale care altfel ar putea trece neobservate până când vor duce la probleme financiare sau operaționale substanțiale. Evaluările periodice de audit asigură că procesele nu sunt doar conforme cu reglementările, ci și aliniate cu obiectivele strategice ale instituției. Acest lucru creează o atmosferă de responsabilitate și transparență, esențială pentru buna guvernare, care ajută băncile să evite sancțiunile de reglementare și daunele reputației. În plus, auditul intern promovează îmbunătățirea continuă. Întrucât băncile operează într-un mediu extrem de dinamic și complex, o funcție de audit eficientă poate identifica rapid riscurile emergente, cum ar fi progresele tehnologice sau tendințele pieței în evoluție, și poate sugera acțiuni corective în timp util. Capacitatea de a aborda în mod eficient aceste riscuri menține banca agilă și capabilă să se adapteze la schimbare, menținând în același timp stabilitatea.

Referințe:

1. A Guide to Risk Based Internal Audit System in Banks, Shiva Chaudhari, 2017, Notion Press, ISBN 9781947498655
2. Basel Committee on Banking Supervision Principles for enhancing corporate governance October 2010, ISBN 92-9131-844-2, [Accesat la 14.08.2024 <https://www.bis.org/publ/bcbs176.pdf>]
3. Basel Committee on Banking Supervision - The internal audit function in banks, June 2012, ISBN 92-9131-140-5, [Accesat la 11.08.2024 <https://www.bis.org/publ/bcbs223.pdf>]
4. Audit and Accounting Guide Depository and Lending Institutions Banks and Savings Institutions, Credit Unions, Finance Companies, and Mortgage Companies 2019, AICPA, 2019, Wiley, ISBN 9781948306720
5. Prepare for more stringent regulation and agile supervision after bank failures, 01.05.2023, Deloitte, [Accesat la 01.08.2024 <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/Advisory/us-advisory-deloitte-upcoming-banking-regulation-and-supervision-changes-may-2023.pdf?nc=42>]
6. Banking Internal Auditing in Europe Overview and Recommendations by the Banking Advisory Group De European Confederation of Institutes of Internal Auditing, 2009, ISBN 9783503110377
7. Guidance For a Risk-Based Approach the Banking Sector 2014 - The Financial Action Task Force (FATF) [Accesat la 17.08.2024 <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Risk-Based-Approach-Banking-Sector.pdf.coredownload.pdf>]

EVOLUȚIA ȘI PERSPECTIVELE INFRASTRUCTURII FERROVIARE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

ȚURCANU Angela

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID

E-mail: tab_angela@yahoo.com

Adnotare. Acest articol analizează evoluția și perspectivele infrastructurii feroviare a Republicii Moldova în contextul integrării europene. Republica Moldova, după obținerea independenței, a traversat o perioadă de declin în sectorul feroviar, cauzată de lipsa investițiilor și de dificultăți economice. Articolul evidențiază provocările majore cu care se confruntă infrastructura feroviară, cum ar fi uzura accentuată a liniilor ferate, starea învechită a materialului rulant și diferențele de ecartament față de standardele europene. De asemenea, sunt scoase în evidență inițiativele de modernizare a infrastructurii feroviare, finanțate de organizații internaționale, menite să alinieze rețeaua feroviară națională la standardele europene, facilitând astfel integrarea Republicii Moldova în rețelele de transport transeuropene (TEN-T). Articolul subliniază importanța reformelor necesare pentru dezvoltarea economică durabilă a țării și pentru îmbunătățirea competitivității sale economice.

Cuvinte-cheie: infrastructură feroviară, modernizare, dezvoltare, integrare europeană, transport feroviar, rețele de transport, terminal intermodal, reforme etc.

Adnotation. This article analyzes the evolution and perspectives of the railway infrastructure of the Republic of Moldova in the context of European integration. The Republic of Moldova, after gaining independence, went through a period of decline in the railway sector, caused by a lack of investment and economic difficulties. The article highlights the major challenges facing the railway infrastructure, such as the high wear and tear of the railway lines, the aging condition of the rolling stock and the difference in gauge from European standards. Also, initiatives to modernize the railway infrastructure, financed by international organizations, aimed at aligning the national railway network with European standards, thus facilitating the integration of the Republic of Moldova into the trans-European transport networks (TEN-T), are highlighted. The article emphasizes the importance of the reforms necessary for the sustainable economic development of the countries and for the creation of its economic competitiveness.

Keywords: railway infrastructure, modernization, development, European integration, rail transport, transport networks, intermodal terminal, reforms etc.

Republica Moldova se află într-un moment crucial al dezvoltării sale economice, iar infrastructura feroviară joacă un rol esențial în acest proces. După obținerea independenței în anul 1991, sectorul feroviar al țării a intrat într-o perioadă de declin sever, marcată de o scădere constantă a investițiilor și de dificultăți economice. Această deteriorare a afectat semnificativ eficiența și competitivitatea transportului feroviar comparativ cu alte tipuri de transport, cum ar fi spre exemplu cel rutier.

În prezent, Republica Moldova dispune de o rețea feroviară care se întinde pe aproximativ 1.151 km, acoperind principalele regiuni ale țării și oferind legături importante pentru tranzitul de mărfuri și pasageri. Cu toate acestea, infrastructura feroviară se confruntă cu provocări semnificative, printre care se numără uzura accentuată a liniilor ferate, care limitează viteza

trenurilor la aproximativ 30 km/h pe multe sectoare, mult sub viteza proiectată inițial de 80-100 km/h. Aceasta afectează grav timpul de deplasare, capacitatea de transport și competitivitatea economică a rețelei feroviare. [1]

Pe lângă starea precară a căilor ferate, parcul de material rulant al Întreprinderii de Stat „Calea Ferată din Moldova” (CFM) este învechit, majoritatea locomotivelor și vagoanelor depășind durata de viață proiectată. Situația parcului de vagoane pentru pasageri este critică, cu o mare parte dintre acestea în stare de nefuncționare sau aproape de expirarea termenului de exploatare, ceea ce pune în pericol continuarea serviciilor internaționale de transport feroviar de pasageri. De asemenea, echipamentele și instalațiile feroviare, cum ar fi sistemele de semnalizare și blocurile de cale, prezintă un grad de uzură fizică de peste 75%, ceea ce crește riscul de accidente și reduce fiabilitatea generală a serviciilor feroviare. [5]

Un alt aspect esențial în contextul modernizării infrastructurii feroviare din Republica Moldova este alinierea la standardele europene. Diferențele dintre ecartamentul feroviar larg de 1.520 mm utilizat în Republica Moldova față de cel utilizat în Uniunea Europeană (1435 mm) complică interoperabilitatea rețelei naționale cu cea europeană. Această situație creează dificultăți semnificative în transportul internațional, deoarece necesită transbordarea sau schimbarea osiilor trenurilor la frontieră, un proces costisitor și consumator de timp. Pentru a facilita integrarea în rețelele transeuropene de transport (TEN-T), Republica Moldova urmează să investească în modernizarea și reabilitarea infrastructurii feroviare, inclusiv adaptarea la ecartamentul standard european de 1435 mm în punctele critice de frontieră. [5]

Pentru a face față acestor provocări, autoritățile din Republica Moldova, în colaborare cu organizațiile internaționale, au inițiat o serie de proiecte menite să îmbunătățească starea infrastructurii feroviare și să o aducă la standardele europene. Printre acestea se numără modernizarea și reabilitarea liniilor de cale ferată, precum și atragerea de finanțări externe de la Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), Banca Europeană de Investiții (BEI) și Uniunea Europeană. Aceste proiecte au ca scop reabilitarea infrastructurii și adaptarea acesteia la standardele europene, pentru a asigura o integrare mai strânsă a Republicii Moldova în rețelele de transport europene. [2], [3], [4]

Un exemplu semnificativ de modernizare a infrastructurii feroviare este proiectul de reabilitare a coridorului feroviar nord-sud (Vălcineț-Ocnița-Bălți-Ungheni-Chișinău-Căinari), cu o lungime de 446 km care leagă nordul și sudul țării, un coridor esențial pentru transportul intern de mărfuri și pentru conectarea Republicii Moldova la rețelele internaționale de transport. Acest proiect include modernizarea liniilor de cale ferată, îmbunătățirea infrastructurii de semnalizare și control, precum și achiziționarea de material rulant modern. Coridorul feroviar leagă orașele Edineț, Bălți, Ungheni, Chișinău cu porturile din Constanța, Galați, Giurgiu-lești, Reni și Ismail, prin intermediul complexelor portuare se efectuează majoritatea importurilor și exporturilor în Republica Moldova. [7]

De asemenea, modernizarea terminalelor multimodale și a stațiilor de frontieră este esențială pentru a reduce timpul de tranzit și costurile asociate cu transbordarea la frontiere, având în vedere diferențele de ecartament. Actualmente au fost determinate trei terminale multimodale:

- Centrul logistic multimodal Berești - specializat în transbordare containere și marfă generală între modurile feroviare și rutiere, manipulare și depozitare temporară. Studiul de fezabilitate a fost realizat cu sprijinul USAID, iar Studiul de fezabilitate este în prezent în curs de elaborare. [11]

- Terminalul interior de marfă Chișinău. Studiul de fezabilitate se desfășoară cu asistență tehnică și sprijin consultativ din partea Parteneriatului Estic de Investiții în Conectivitate (EPICstudy). Termenul de implementare este anul 2025. [8]

- Terminalul intermodal Giurgiulești, capacitatea anuală estimată a noului terminal va ajunge la 800.000 de tone. Se propune construcția unei noi dane și îmbunătățirea eficienței (o zonă de parcare pentru camioane, un depozit protejat, macarale mobile). [9]

Terminalele multimodale sunt puncte-cheie unde mărfurile sunt transferate între diferite tipuri de transport, cum ar fi trenurile, camioanele și navele fluviale. Modernizarea acestor terminale va reduce timpii de tranzit și va îmbunătăți competitivitatea exporturilor moldovenești, facilitând transportul mai rapid și mai eficient al mărfurilor.

Modernizarea terminalelor și stațiilor de frontieră face parte din eforturile țării de a se alinia la standardele europene și de a facilita integrarea în rețelele transeuropene de transport (TEN-T). Acest lucru este vital pentru creșterea fluxului comercial și pentru consolidarea legăturilor economice cu UE.

Un element esențial în perspectiva aderării Republicii Moldova este procesul de integrare accelerată, care reprezintă un mecanism nou pentru atingerea obiectivelor de aderare bine stabilite, ce sunt susținute de către Uniunea Europeană prin deschiderea acesteia în ajustarea legislației UE în favoarea Republicii Moldova. Un exemplu elocvent este aprobarea Regulamentului (UE) 2024/1679 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 privind orientările Uniunii pentru dezvoltarea rețelei transeuropene de transport, de modificare a Regulamentelor (UE) 2021/1153 și (UE) nr. 913/2010 și de abrogare a Regulamentului (UE) nr. 1315/2013, prin care au fost aprobate noile hărți a rețelei transeuropene în domeniul transporturilor (TEN-T) în care se regăsesc în premieră și căile ferate ale Republicii Moldova. [10]

Alinierea infrastructurii feroviare a Republicii Moldova la standardele Uniunii Europene reprezintă un obiectiv primordial al țării, pentru care se necesită întreprinderea unei serii de măsuri și reforme pentru a asigura compatibilitatea rețelei feroviare naționale cu cea europeană, îmbunătățirea performanței transportului feroviar și consolidarea conectivității regionale. [6]

În concluzie, modernizarea și reforma sectorului feroviar din Republica Moldova sunt esențiale pentru dezvoltarea economică durabilă a țării și pentru integrarea sa în Uniunea Europeană. Investițiile în acest sector nu doar că vor îmbunătăți siguranța și eficiența transportului, dar vor contribui și la creșterea competitivității economice a țării, facilitând astfel dezvoltarea durabilă pe termen lung. Cu toate acestea, succesul acestor inițiative depinde de implementarea eficientă a proiectelor de infrastructură, de o strategie coerentă de dezvoltare și de o coordonare eficientă între toți actorii implicați. Numai prin abordarea acestor provocări Republica Moldova va putea să-și modernizeze cu succes infrastructura feroviară și să devină un actor competitiv pe piața regională a transporturilor.

Accelerarea realizării reformelor instituționale și legislative care să sprijine dezvoltarea și modernizarea sectorului feroviar este esențială. Alinierea cadrului normativ la legislația europeană constituie un pas crucial pentru a atrage investiții și pentru a asigura un management eficient al resurselor disponibile. În acest sens, este imperativ ca autoritățile să accelereze implementarea reformelor necesare și să îmbunătățească coordonarea între diferitele entități implicate în gestionarea și reglementarea sectorului feroviar.

Bibliografie:

1. Concepția pentru restructurarea sectorului feroviar și a Î.S. „Calea Ferată din Moldova” pentru anii 2022-2024, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 1042/2017. Publicat: 15-12-2017 în Monitorul Oficial Nr. 434-439 art. 1189;
2. Legea nr. 22/2015 privind ratificarea Acordului de împrumut dintre Republica Moldova și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare în vederea realizării Proiectului de achiziție a locomotivelor și de restructurare a infrastructurii feroviare. Publicat: 20-03-2015 în Monitorul Oficial Nr. 69-73 art. 75;
3. Legea nr. 17/2016 pentru ratificarea Acordului de grant dintre Republica Moldova, Calea Ferată din Moldova și Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare în cadrul Proiectului de Restructurare a Căilor Ferate din Moldova, acordat din Fondul Special BERD. Publicat: 08-04-2016 în Monitorul Oficial Nr. 90-99 art. 168;
4. Legea nr. 298/2016 pentru ratificarea Contractului de finanțare dintre Republica Moldova și Banca Europeană de Investiții privind infrastructura feroviară și parcul de material rulant ale Republicii Moldova. Publicat: 13-01-2017 în Monitorul Oficial Nr. 9-18 art. 36;
5. Program de dezvoltare a Î.S. „Calea Ferată din Moldova pentru perioada 2018-2031”, 2018, Chișinău, disponibil la: <http://cfm.md/content/ro/plan.pdf?1>;
6. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, aprobată prin Legea nr. 315/2022. Publicat: 21-12-2022 în Monitorul Oficial Nr. 409-410 art. 758;
7. Strategia de mobilitate până în anul 2030, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 589/2024, disponibilă pe: <https://gov.md/ro/content/sedinta-guvernului-din-28-august-2024>;
8. <https://airport.md/news/ae-2024-rmo?checkin-warn> accesat la data de 30.08.2024, ora 21.48;
9. <https://gifp.md/ro/services-facilities/container-general-cargo-terminal/> accesat la data de 31.08.2024, ora 10.42;
10. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1679> accesat la data de 27.08.2024, ora 11.52;
11. <https://mded.gov.md/dezvoltarea-complexului-logistic-multimodal-beresti-autoritatile-au-discutat-optiunile-de-amplasare-si-configurare/> accesat la data de 25.08.2024, ora 19.16.

PLĂȚILE ELECTRONICE ȘI ALTE SISTEME ELECTRONICE DE PLĂȚI RAPIDE ȘI DE TRANSFERURI BĂNEȘTI

ELECTRONIC PAYMENTS AND OTHER ELECTRONIC FAST PAYMENT AND MONEY TRANSFER SYSTEMS

MARIȚ Alexandru
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-3198-8398
E-mail: alexmarit123@gmail.com

Rezumat. În ultimii ani, sistemele bancare mondiale au suferit o serie de schimbări majore. Dereglementarea acestora, corelată cu schimbările rapide din tehnologie, a fixat unele repere privind ultimele tendințe în domeniul financiar-bancar. De fapt, băncile evoluează într-un climat concurențial, acesta fiind cel mai propice mediu pentru obținerea veniturilor bancare. Toate aceste premise ghidează băncile pe calea dezvoltării tranzacțiilor lor, complicarea sistemelor de transfer de fonduri, majorarea rapidității și securității lor. Operațiunile bancare, care au ca obiect instrumentele și tehnicile de plată, reprezintă un domeniu de importanță majoră în desfășurarea activității financiare și nu numai în toate țările, care acceptă sisteme monetare de plată.

Activitatea băncilor comerciale în acest domeniu poartă caracterul unui serviciu principal nou, apărut datorită dezvoltării furtunoase a tehnologiilor informaționale. Spre deosebire de operațiunile bancare tradiționale ca, de exemplu, creditarea, atragerea depozitelor, deservirea prin decontare de casă, emisiunea, deservirea cardurilor bancare, ca tip al activității bancare, a apărut relativ nu de mult.

Pe măsură ce stilul de viață cotidian al oamenilor devine digital, omul interacționează mai frecvent cu serviciile online și generează cantități tot mai mari de date cu caracter personal, cardul bancar apare ca o invenție modernă a plății fără numerar. Prin faptul că oamenii își modifică interesele, necesitățile și preferințele, specialiștii cotidiani încearcă să răspundă, dar și să acopere aceste cerințe, iar cardul bancar oferind numeroase oportunități omului modern, este totuși și o proiecție a viitorului, fiind în legătură directă cu știința.

Experții care analizează tendințele creării unui nou spațiu economic cu valuta comună în rapoartele sale pun accent pe tema creării unui spațiu comun de plată și respectiv alegerea instrumentelor de plată electronică este într-adevăr o tendință contemporană a tuturor țărilor.

Cuvintele-cheie: bănci, sistemele bancare mondiale, schimbările tehnologie, financiar-bancar, venit bancar, tranzacții, operațiuni bancare, transfer de fonduri, securitate, tehnici de plată, activități financiare, activității bancare, sisteme monetare de plată, tehnologii informaționale, creditare, carduri bancare, digital, valuta comună, instrumente de plată electronică.

Summary. In recent years, the world's banking systems have undergone a series of major changes. Their deregulation, correlated with the rapid changes in technology, set some benchmarks regarding the latest trends in the financial-banking field. In fact, banks evolve in a competitive climate, this being the most favorable environment for obtaining banking income. All these premises guide banks on the path of developing their transactions, complicating funds transfer systems, increasing their speed and security. Banking operations, which have as their object payment instruments and techniques, represent a field of major importance in carrying out financial activity and not only in all countries that accept monetary payment systems.

The activity of commercial banks in this field has the character of a new main service, which appeared due to the stormy development of information technologies. In contrast to traditional banking

operations such as, for example, lending, attracting deposits, servicing through cash settlement, issuing, servicing bank cards, as a type of banking activity, appeared relatively not long ago.

As people's daily lifestyle becomes digital, people interact more frequently with online services and generate increasing amounts of personal data, the bank card appears as a modern invention of cashless payment. Due to the fact that people change their interests, needs and preferences, everyday specialists try to answer, but also to cover these requirements, and the bank card, offering numerous opportunities to the modern man, is nevertheless also a projection of the future, being in direct connection with science.

The experts who analyze the trends of creating a new economic space with a common currency in their reports emphasize the theme of creating a common payment space and respectively the choice of electronic payment instruments is indeed a contemporary trend of all countries.

Keywords: banks, world banking systems, technology changes, financial-banking, banking income, transactions, banking operations, fund transfer, security, payment techniques, financial activities, banking activities, monetary payment systems, information technologies, lending, bank cards, digital, common currency, electronic payment instruments.

Actualitatea cercetării. Actualitatea temei date se explică prin faptul că în ultimii ani, în activitatea bancară a Republicii Moldova un mare interes prezintă serviciile bancare privind aspectele inovative ale tranzacțiilor cu câduri bancare. În țările dezvoltate plățile automatizate cu ajutorul diferitelor câduri bancare au căpătat o vastă răspândire.

Consolidarea ce se produce în sistemul financiar și abilitatea băncilor de a se extinde pe piețe de noi produse vor conduce, inevitabil, la transformarea acestora în adevărate „super-magazine” cu produse financiar-bancare. Autoritățile de reglementare bancară se vor baza, în principal, pe disciplina pieței, în locul examinărilor tradiționale asupra băncilor pentru a determina sănătatea sistemului bancar.

Dezvoltarea plăților instant este legată direct de procesul integraționist în sistemele monetare internaționale și constituie una dintre orientările importante ale procesului de transformare a vechilor și formare a noilor principii, funcții și tehnologii, corespunzătoare timpului și cerințelor legate de evoluția pieței și a relațiilor formate în ea, exercitând o influență directă și indirectă asupra sistemului bancar și a dinamicii lui de dezvoltare.

Universalizarea și dereglementarea în domeniul bancar duc la creșterea concurenței, permițând clienților să aibă mai multe opțiuni, apelând la serviciile altei bănci.

În momentul efectuării cercetării a fost pusă drept bază de a aduce noutatea privind necesitatea dezvoltării operațiunilor pe piața financiară a Republicii Moldova. În realizarea acesteia, s-a urmat scopul fundamental de a cerceta tendința evolutivă a cardurilor, obiectivele fiind: definirea cardului bancar: cercetarea datelor statistice privind evoluția în timp a cardului în R. Moldova; sublinierea așa-numitei „frauda bancară”; studierea tendințelor viitoare ale cardurilor bancare. Cetățenii Republicii Moldova și alte țări CSI pentru o lungă perioadă de timp a avut o idee foarte vagă în privința câdurilor bancare de plastic. Colapsul Uniunii Sovietice a rupt multe stereotipuri vechi de plăți fără numerar și relații monetare. Într-o piață de retail extrem de competitivă este nevoia de a găsi noi soluții, pentru a adapta activitățile la infrastructura tehnologică în schimbare.

Pentru băncile din Moldova este foarte actuală întrebarea de oferire populației o gamă complexă de servicii a plăților fără numerar.

Obiectul de cercetare reunește problematica procesului derulării plăților, decontărilor și transferului de fonduri în cadrul Sistemului Electronic de Plăți prin intermediul cardurilor, riscurile specifice sistemului cu o semnificație majoră în activitatea instituțiilor de bancare, studiul eficienței

și performanței sistemului bazat pe analiza cantitativă, structurală dar și comparativă fiind evidențiate avantajele, dezavantajele, dar și posibilități de îmbunătățire a sistemului național bancar.

Materiale utilizate și metode aplicate.

În procesul de cercetare a problemei în cauză, autorul s-a bazat pe studierea materialului doctrinar național și internațional precum și practicii din Republica Moldova. Investigarea și cercetarea premizelor legislative s-a bazat pe studierea materialului legislativ existent în domeniu, folosind ca metode:

- tratarea în plan istorico-juridic,
- organizațional,
- doctrină și jurisprudență,
- legislație;
- uzanțe internaționale.

La baza metodologico-teoretică a prezentei cercetări stau principiile fundamentale ale dialecticii materialiste și ale teoriei cunoașterii. De asemenea, am folosit metoda logico-formală de analiză, statistică și metoda juridică comparativă ceea ce a permis o cercetare riguros științifică, o pătrundere în esența problematicii a plăților electronice și istoricul apariției și cardurile ca mijloc de plată și alte sisteme electronice de plăți rapide și de transferuri banesti.

Rezultate obținute și discuții. Una din principalele provocări cu care se confrunta comercianții detailisti (retail) atunci cand doresc sa implementeze un sistem de comerț electronic este furnizarea un mecanism de plata comod, perceput ca suficient de sigur si ușor de integrat intr-un sistem de tranzacții comerciale on-line. Multe soluții pentru aceasta problema au fost propuse sau chiar sunt utilizate astăzi. Însă nici una nu a dobândit larga acceptare de care se mai bucura încă bancnota de hârtie sau moneda de metal. Comerțul electronic va putea evolua dincolo de un anumit nivel doar atunci cand consumatorii obișnuiți vor percepe un mecanism de plata electronica ca fiind la fel de sigur ca plata cu banii jos ("cash") de astăzi. Plata prin Internet de îndată ce a pus în exploatare un sistem de vânzări on-line, comerciantul va putea vinde 24 de ore pe zi, 7 zile pe săptămână și asta peste tot în lume; pe unde a ajuns Internet-ul, desigur. Mai mult, cumpărătorii și potențialii clienți vor avea acces la informații de ultima oră referitoare la produse, servicii, prețuri sau disponibilitatea acestora. Ca acest scenariu să devină cu adevărat realitate, comerciantul va trebui să se asigure ca sistemul informatic pe care-l implementează va fi disponibil non-stop și în tot acest timp el va opera: gestiunea comenzilor, facturarea, procesarea plăților și remiterea banilor. **Soluții de plată în timp real**, cu excepția cazului în care comerciantul își desfășoară activitatea pe principiul "banii jos" sau folosește alte metode de plata off-line, obținerea banilor rezultați în urma unei vânzări on-line presupune o serie de procese de interacțiune cu banei sau alte instituții financiare.

În prezent, plățile cu ajutorul cărților de credit (credit card), banilor electronici (e-cash), cecurilor electronice sau al cardurilor inteligente (smart card) sunt principalele metode de plată folosite în comerțul electronic. Din punct de vedere arhitectural, metodele de plata pot fi integrate la nivelul "comerciantului" - în sistemul informatic al acestuia, sau oferite în regim *outsourcing* de un furnizor de servicii de comerț (CSP - Commerce Service Provider) care va gestiona/intermedia plățile de la terți.

În ciuda unor campanii promoționale de anvergură derulate în occident, cu excepția cărților de credit nici una din noile metode de plata promovate nu a atins masa critică. De fapt, previziunile unor consultanți de specialitate din domeniu prognozează ca până în 2002 cărțile de credit vor ramane mijlocul de plata preferat pentru 99% din cumpăraturile on-line. Tranzacțiile on-line care

folosesc plata cu cârduri sunt protejate criptografic, iar modalitatea concreta de criptare asigura faptul ca numai banca sau furnizorul de servicii pentru cârduri de credit va putea vedea numărul cărții de credit, nu și comerciantul. Cu doar câțiva ani în urmă scepticii susțineau că foarte puțini clienți vor fi dispuși să ofere on-line informații referitoare la propriul card de credit (numărul acestuia). Realitatea de astăzi, cand multe din cele mai populare situri de comerț electronic accepta doar plata cu card de credit, vine sa ne arate ca aceștia s-au înșelat.

Procesarea în timp real nu este întotdeauna necesara. Ginditi-va insa ce s-ar intimpla daca ati avea de procesat 120 de tranzacții si ati avea nevoie de aproximativ 4 minute pentru fiecare. Ar fi necesare nu mai puțin de 8 ore pentru a finaliza procesul.

Comerț electronic înseamnă, în accepțiune "tradițională", utilizarea în rețele cu valoare adăugată a unor aplicații de tipul transferului electronic de documente (EDI), a comunicațiilor fax, codurilor de bare, transferului de fișiere și a poștei electronice. Extraordinara dezvoltare a interconectivității calculatoarelor în Internet, în toate segmentele societății, a condus la o tendință tot mai evidentă a companiilor de a folosi aceste rețele în aria unui nou tip de comerț, comerțul electronic în Internet, care sa apeleze - pe lângă vechile servicii amintite - si altele noi. Este vorba, de exemplu, de posibilitatea de a se efectua cumpărături prin rețea, consultând cataloage electronice "on" pe Web sau cataloage "off" pe CD-ROM si plătiind prin intermediul cărților de credit sau a unor portmonee electronice. Pentru alții, comerțul Internet reprezintă relațiile de afaceri care se derulează prin rețea între furnizori si clienți, ca o alternativa la variantele de comunicații "tradiționale" prin fax, linii de comunicații dedicate sau EDI pe rețele cu valoare adăugată. În fine, o alta forma a comerțului Internet implica transferul de documente - de la contracte sau comenzi pro forma, pâna la imagini sau înregistrări vocale.

Acest nou tip de comerț a stimulat însa cererea pentru noi metode adecvate de plata. În cadrul noului concept de "sat global" (global village), dezvoltarea unor activități comerciale între participanți situați la mari distante geografice unii de alții nu poate fi concepută fără folosirea unor sisteme electronice de plăți. Aceste noi mijloace de plata permit transferarea comoda, sigura și foarte rapida a banilor între partenerii de afaceri. De asemenea, înlocuirea monedelor și bancnotelor (actualele forme tradiționale de numerar) prin ceea ce denumim bani electronici conduce, pe lângă reducerea costurilor de emisie și menținere în circulație a numerarului, și la o sporire a flexibilității și securității sistemelor de plăți. În domeniul mijloacelor electronice de plata, cercetările sun în plina desfășurare. Exisă numeroase sisteme în curs de experimentare, altele abia au fost cercetate și supuse analizei. Este normal ca prudența și securitatea să fie cuvintele cheie ale acestor demersuri. Vom prezenta în continuare câteva sisteme de plăți electronice mai cunoscute, grupate în patru categorii: - sisteme cu carduri bancare, sisteme on-line, microplati cecuri electronice.

Băncile din Moldova au evoluat mult pe parcursul ultimilor ani și au devenit parteneri ai multor companii ce activează pe piața internațională în domeniul transferurilor rapide de bani.

Transferurile internaționale pot fi efectuate și prin intermediul conturilor corespondente ale băncilor. Banii transferați din străinătate în favoarea persoanelor fizice ajung la destinație în 2-3 zile, iar costurile de eliberare a transferurilor diferă de la bancă la bancă.

Avantajele acestor sisteme:

- rapiditatea, transferul se efectuează în dependență de tip de la un minut la 2-3 zile;
- simplitate și formalități minime la transmiterea banilor;
- nu este necesar ca persoana care expediază bani, nici cea care îi primește să deschidă un cont în bancă;
- comisionul se achită doar de persoana ce expediază banii și nu se percepe de la destinatar;

- accesibilitate — rețele extinse de puncte de primire/ transmitere a transferului.

În cazul când banii nu sînt ridicați timp de o lună, ei se întorc la banca sau oficiul de la care au fost expediați. Comisioanele se plătesc de către expeditorul transferului.

Procedura de efectuare a transferului:

Transferul este efectuat la prezentarea unui act ce atestă identitatea atât a Trimițătorului cît și a Primitorului. Este foarte important ca atât numele expeditorului cît și destinatarului completate pe formularul de transfer să corespundă întocmai actelor de indentitate.

Se completează formularul-cerere pentru expedierea transferului ce se transmit împreună cu mijloacele bănești operatorului de la ghișeu. Formularul conține informații generale: numele, prenumele și adresa beneficiarului, numele prenumele expeditorului, orașul și țara din care s-au expediat banii, valuta și suma transferului, *numărul/codul de control* care urmează a fi anunțate destinatarului, unele formulare conțin și posibilitatea de a adresa o întrebare și a da un răspuns de control, pe care doar destinatarul să-l cunoască, deși aceasta nu este obligatorie.

Transferului este atribuit un cod - număr personal, care e necesar să-l anunțați beneficiarului (destinatarului) pentru ca acesta să recepționeze banii⁵⁴.

Procedura de primire a banilor:

Pentru recepționarea transferului este necesar să prezentați un act de identitate, să indicați codul/numărului de control al transferului, numiți țara și localitatea de unde este expediat transferul, precum și numele și prenumele expeditorului, să completați și semnați formularul pentru eliberarea transferului și documentul de casă și să primiți mijloacele bănești.

Procedura de trimitere și primire a banilor este similară tuturor sistemelor rapide de transfer de bani⁵⁵.

Transferul mijloacelor bănești peste hotarele țării

Pentru efectuarea transferurilor este necesar:

- ? să prezentați buletinul de identitate;
- ? să indicați datele Beneficiarului (numele, prenumele sau denumirea persoanei juridice, adresa, țara);
- ? să indicați rechizitele bancare (numărul contului Beneficiarului; denumirea, adresa, codul SWIFT al băncii beneficiarului).

Restricții impuse de legislația R. Moldova la transferurile în valută străină:

Pentru rezidenți

- *până la 1000 euro (sau echivalentul lor)* pot fi efectuate transferuri unice peste hotarele țării fără prezentarea la bancă a documentelor ce confirmă legătura de rudenie sau a altor documente confirmative;
- *de la 1000 până la 10000 euro (sau echivalentul lor)* poate fi efectuat transfer unic doar în favoarea rudelor (părinte, copil, soț/soție, frate/soră, bunic/bunică, nepot/nepoată). În acest caz este necesar de a prezenta la bancă documentele ce atestă gradul de rudenie – certificat de naștere, certificat de căsătorie, etc (originalul și copia); De asemenea, poate fi efectuat transfer unic peste hotare pe numele său destinat cheltuielilor curente pentru perioada aflării temporare în străinătate, prezentând băncii documente ce confirmă faptul aflării temporare în străinătate (de exemplu, confirmare de la o instituție străină de învățământ, instituție medicală sau de la locul de muncă din străinătate ș.a.);
- *peste 10000 euro (sau echivalentul lor):*

⁵⁴ Ionut Ancutescu, "Enter" pentru Legea comerțului electronic, Capital nr.16/2002

⁵⁵ Victor-Valeriu Patriciu, Sisteme electronice de plăți, www.academiainternet.ro, 2002.

? poate fi efectuat transfer unic în favoarea rudelor, prezentând la bancă documentele ce atestă gradul de rudenie, precum și documentele ce confirmă necesitatea efectuării transferului de către persoana fizică în favoarea căreia se efectuează transferul.

? se efectuează la prezentarea la banca licențiată a documentelor ce confirmă faptul aflării temporare în străinătate și a documentelor ce confirmă necesitatea efectuării plății/transferului de către persoana fizică și conțin date despre suma plății/transferului⁵⁶.

Pentru nerezidenți

- *până la 1000 euro (sau echivalentul lor)* pot fi efectuate transferuri unice peste hotarele țării fără prezentarea la bancă a documentelor ce confirmă legătura de rudenie sau a altor documente confirmative;

- *peste 1000 euro (sau echivalentul lor)* poate fi efectuat transfer unic prezentând la bancă documentele ce confirmă necesitatea efectuării transferului sau documentele ce atestă gradul de rudenie;

- nelimitat poate fi efectuat transfer unic peste hotare pe numele său.

Operațiuni valutare

Western Union - Cum să vă simțiți mai aproape de cei dragi?

MoneyGram – Cum să faceți transferuri de bani în orice țară?

Interexpress – Cum să transferați bani ușor și rapid?

Poșta Rapidă (Быстрая почта) – Cum să efectuați transferuri de bani în țările CSI?

Blizko – Cum să transferați ruble rusești în țările CSI?

Migom – Cum să expediați mijloace bănești instant în orice țară CSI?

Contact – Cum să primiți bani din țările CSI, precum și unele țări europene și SUA în doar 15 minute?

Unistream - Cum să primiți în mod sigur și rapid bani din țările CSI?

Ria Money Transfer - Cum să primiți bani în mod sigur din peste 110 țări?

LEADER - Cum să realizați transferuri în peste 25 de țări ale lumii?

Western Union - liderul mondial în transferul rapid de bani!

În *concluzii și recomandări* se reflectă căile de implementare inovatoare în sistemul de plăți cu cârduri precum și unele metode de reducere a riscurilor în ceea ce privește utilizarea cârdurilor bancare pe teritoriul Republicii Moldova.

Cercetarea trăsăturilor definiției, specificului și a evoluției sistemului bancar și ale pieței produselor bancare se bazează pe analiza și sinteza literaturii de specialitate a autorilor autohtoni și din străinătate, pe o abordare comprehensivă, istorică și sistematică. La realizarea ei au fost aplicate următoarele metode: analiza, sinteza, inducția și deducția, analiza comparative și metoda grafică.

În concluzie trebuie menționat că activitatea bancară are o importanță vitală pentru economia națională și merită o atenție deosebită. Beneficiile activității financiar-bancare sunt foarte importante pentru: protecția banilor contribuabililor, stabilitatea piețelor financiare și reducerea denaturării concurenței dintre băncile comerciale. Sistemul bancar are un impact social-financiar major asupra stabilității sectorului bancar, de asemenea asigură o creștere durabilă continuă a economiei naționale.

În prezent, Uniunea Europeană și Republica Moldova dezvoltă o relație din ce în ce mai strânsă, aceasta mergând dincolo de cooperare, până la integrarea economică treptată și o aprofundare a cooperării politice. Integrarea Europeană rămâne obiectivul principal și ireversibil al

⁵⁶ <http://www.avocatnet.ro/primele/eseistica/nr%204/comert%20electronic.htm#sus>

agendei interne și externe a Republicii Moldova. În acest context, sunt stabilite multe strategii de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Una din aceste strategii privind integrarea economică este Strategia Uniunii Europene privind piața unică digitală.

Băncile pot contribui în acest sens acționând în special asupra segmentului de clienți ale căror operațiuni cu numerar nu sunt restricționate din punct de vedere legislativ-persoanele fizice. Vânzările de câduri către acest segment de piață constituie una din căile de reducere a numerarului aflat în circulație, dar nu este eficientă în lipsa unei rețele adecvate de comercianți, acceptanți la plată a acestor câduri.

Un factor important al dezvoltării pieței câdurilor în Republica Moldova îl constituie orientarea băncilor către comercianți. Extinderea posibilității de a utiliza caidul cu prioritate pentru funcția sa de plată (prin care sunt puși în relație deținătorul și emitentul acestuia - banca), va influența pozitiv vânzările de câduri.

În timp ce pe plan mondial, în prezent, se constată o concurență acerbă a instituțiilor specializate pentru dezvoltarea mijloacelor de plată eficiente în comerțul electronic, în Republica Moldova se fac demersurile de natura legislativă, menite să asigure o legislație coordonată care să permită furnizorilor de servicii cunoașterea și îndeplinirea condițiilor pentru desfășurarea comerțului electronic.

Băncile din Republica Moldova, recunoscând potențialul pieței câdurilor, atât prin rezolvarea problemelor de acceptare, cât și prin diversificarea ofertei de produse, dezvoltă o infrastructură modernă de plată în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Ionut Ancutescu, "Enter" pentru Legea comerțului electronic, Capital nr.16/2002
2. Victor-Valeriu Patriciu, Sisteme electronice de plati, www.academiainternet.ro, 2002.
3. Transferul mijloacelor bănești peste hotarele țării, <http://www.avocatnet.ro/primele/eseistica/nr%204/comert%20electronic.htm#sus>
4. Cociug V., Mistrean L., Operațiuni bancare - Concepte, scheme, aplicații, pag. 9-10. Disponibil: <http://lib.ase.md/wp-content/uploads/publicatii/2006/Operatiuni Bancare.pdf>
5. Liana-Elena Anica-Popa Economia digitală și comerțul electronic. Disponibil: <https://graduonet.net/referate/banci/economia-digitala-si-comertul-electronic-386810>.
6. Eximbank, Transferurile Swift. Disponibil: <https://eximbank.md/ro/transferurile-swift>.

CADRUL ANALITIC PRIVIND IMPACTUL CRIZEI ENERGETICE ASUPRA SECURITĂȚII ECONOMICE

ANALYTICAL FRAMEWORK REGARDING THE IMPACT OF THE ENERGY CRISIS ON ECONOMIC SECURITY

CUTCOVSCHI Valentin

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-0481-9174

E-mail: valentin.cutcovschi@usm.md

Abstract. *The topicality of the research topic. The research topic regarding the impact of the energy crisis on the economic security of the Republic of Moldova is of major importance in the current context. Energy crises have become a frequent reality throughout the world, affecting the economic stability and sustainable development of states. The Republic of Moldova, being a state with limited energy resources and high dependence on imports, is particularly vulnerable to fluctuations in the global energy market. Rising energy prices, supply uncertainties and the transition to renewable energy sources have imposed new challenges for the country's economic security. The development of effective public policies to counteract the negative effects are essential for ensuring economic stability and national security. The study contributes to the deep understanding of the interconnections between the energy crisis and economic security, offering solutions based on theoretical and practical data, relevant to both political decision-makers and economic actors. This research is thus essential for shaping a sustainable and resilient future for the Republic of Moldova in the face of global energy challenges.*

The purpose of this theme is to investigate how the energy crisis impacts on economic security and to analyze ways in which the state can develop new strategies to manage these factors.

Originality of this theme consists in the interdisciplinary approach of the relationship between the energy crisis and economic security, highlighting how the disruptions caused can affect economic stability and national security. The theme also explores the possible solutions and innovative strategies to manage and prevent the occurrence of risks, considering their impact on modern economies.

Importance the theme resides in highlighting the major impact of the energy crisis on the economic security of a country and in the need to develop effective strategies for managing and preventing the risks that may derive from it, thus contributing to stabilizing the economy and ensuring national security.

Materials and methods used in this work included bibliographic research, statistical data analysis, consultation with economic experts, as well as the use of economic models and simulations. These approaches have been integrated to analyze the impact of the crisis on economic security and to develop effective strategies to manage them.

Keywords: *energy crisis, economic security, public policies, economic risks, security system.*

1. Politici și practici naționale și internaționale privind securitatea economică

Criza energetică globală reprezintă una dintre cele mai presante provocări ale secolului XXI. Acesta este rezultatul unui complex de factori, inclusiv creșterea rapidă a cererii de energie, resursele energetice limitate și tensiunile geopolitice care afectează fluxurile de aprovizionare. De asemenea, schimbările climatice și eforturile globale de tranziție către surse de energie regenerabilă adaugă un alt strat de complexitate. Eforturile de a reduce dependența de combustibili fosili și de a adopta surse regenerabile de energie au dus la o scădere a investițiilor în producția tradițională de

energie, ceea ce a contribuit la dezechilibrele pieței energetice. Criza energetică globală nu afectează doar prețurile și disponibilitatea energiei, ci are și implicații profunde asupra securității economice, stabilității sociale și sustenabilității mediului. În acest context, statele trebuie să își reevalueze politicile de securitate, inclusiv a securității economice și celei energetice, și să găsească soluții viabile pentru a asigura o aprovizionare sigură și sustenabilă cu energie.

Politicile publice sunt un element esențial al democrațiilor moderne, deoarece ele oferă călăuzire funcționarilor guvernamentali și, în același timp, dau cetățenilor posibilitatea de a-și exercita controlul asupra acestor funcționari. Acțiunea guvernamentală poate avea diverse motive, dar când astfel de acțiuni au la bază o anumită politică publică, aceasta înseamnă că ele fac parte dintr-un curs de acțiune gândit ca răspuns la un anumit tip de problemă apărută în anumite condiții. [18, p.9]

Dicționarul Explicativ oferă câteva noțiuni precum: "POLITIC, -Ă, politici - Tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; ideologia care reflectă această activitate"[12], sau "politic, ~ă ~ economică Domeniu al politicii, constând în măsuri, mijloace și experimente pentru realizarea anumitor obiective în economie"[14].

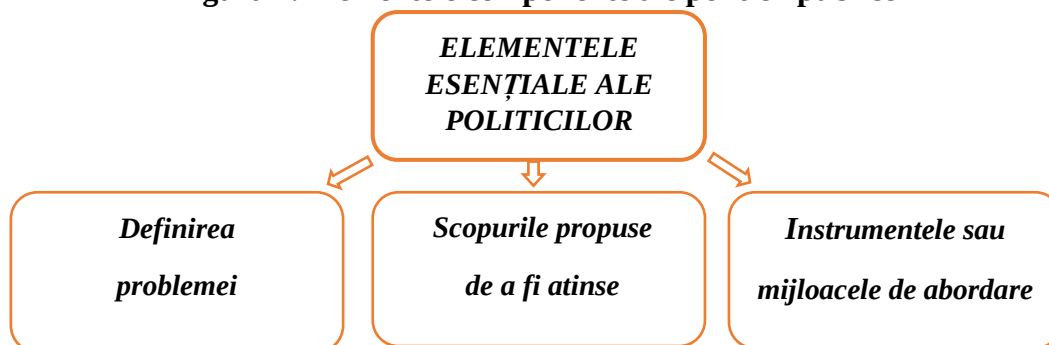
Leslie Pal definește o politică publică drept acea direcție de acțiune sau lipsă a acțiunii aleasă de autoritățile publice ca răspuns la o anumită problemă sau la un set de probleme interconectate. Indiferent de dimensiunile lor simbolice, politicile publice sunt considerate, atât de cei care le creează, precum și de către cetățeni, drept modalități de a rezolva probleme sau, uneori, de a profita de oportunități.[16,p.24] În acest sens, politicile publice au în mare măsură o valoare „instrumentală”, adică nu sunt scopuri în sine și nici bunuri în sine, ci instrumente sau unelte cu ajutorul cărora se rezolvă probleme de interes pentru comunitate. Dar acest lucru nu înseamnă că politicile publice sunt independente de valori. Prin natura sa generală, o politică publică este așadar un ghid de acțiune, un plan, un cadru, un curs de acțiune sau de lipsă a acesteia menit să răspundă unor probleme, ceea ce se potrivește cu definițiile clasice ale politicilor publice din domeniu.

Toate aceste definiții au la bază un model rațional despre ce anume înseamnă să iei decizii și să faci față problemelor: „politicile sau strategiile sunt formulate în mod conștient, preferabil analitic, sunt exprimate expli- cit și apoi sunt implementate în mod formal”[15, p. 214-229]

Jenkins definește politicile publice ca „un set de decizii adoptate de către un actor sau un grup de actori cu privire la selectarea scopurilor și a mijloacelor necesare atingerii acestor scopuri într-o situație dată, actorii deținând, în principiu, putere de a aduce la îndeplinire aceste decizii”.[22]

Trebuie de menționat, că orice politică publică are în componența sa 3 elemente esențiale, care formează în sine un sistem.(Figura 1) Toate aceste elemente sunt interdependente și interconectate, activând împreună pentru a asigura existența și viabilitatea politicii elaborate, iar lipsa oricărui din aceste elemente elimină documentul elaborat din categoria documentelor ce reprezintă o politică publică.

Figura 1. Elementele componente ale politicii publice

Sursa: elaborată de autor

Aceste abordări teoretice, de fapt, reprezintă un ghid pentru analiza politicilor, care nu este totuși ușor de respectat în practică, mai ales în situații publice concrete. La ora actuală, atenția și interesul care se acordă măsurării preformanțelor în politicile publice constituie încercarea de a raționaliza procesul elaborării politicilor.

Astfel, concluzionând cele expuse, considerăm că ”politicile publice reprezintă o rețea de decizii interdependente, care se referă la alegerea obiectivelor, priorităților, mijloacelor, resurselor alocate și punerea lor în practică pentru a orienta realitatea economică și socială în direcția dorită, în vederea furnizării bunăstării colective.”[20, p. 22]

Mediul global și cel regional de securitate se află într-o perioadă de volatilitate și de transformare accelerată. Această dinamică va necesita atenția și reevaluarea constantă din partea instituțiilor statului a politicilor de securitate și apărare în vederea ajustării lor, astfel încât Republica Moldova să poată contracara, în timp real, amenințările și riscurile la adresa ei. Securitatea economică a Republicii Moldova rezidă din asigurarea securității naționale, fapt care confirmă că Politica și strategia securității naționale include în sine și politica asigurării securității economice a Republicii Moldova.

Strategia Securității Naționale, adoptată de Parlamentul RM prin Hotărârea Nr.391 la 15 decembrie 2023, este un document de referință pentru toate autoritățile publice centrale și locale cu abilități în domeniul securității și apărării naționale, definește obiectivele naționale de securitate, stabilește principiile ce călăuzesc efortul de promovare și apărare a obiectivelor naționale de securitate, descrie elementele mediului de securitate global și regional, relevante pentru securitatea națională, identifică spectrul de amenințări, riscuri și vulnerabilități care periclitează securitatea națională, stabilește metodele și trasează direcțiile de acțiune în vederea prevenirii, minimizării sau neutralizării provocărilor la adresa securității naționale. De asemenea aceasta include acțiunile de bază necesare pentru menținerea regimului de securitate în sectoarele economiei naționale, în diverse ramuri și medii sociale. Securitatea economică este o componentă a securității naționale și rezidă într-o stare a economiei, manifestată prin legalitate, echilibru și dezvoltare.

Strategia oferă un ghid pentru adaptare la mediul de securitate, aflat în plină transformare, pentru a combate în mod eficient întreaga gamă de provocări, dar și pentru a exploata oportunitățile pe plan regional și global în vederea asigurării durabile a obiectivelor naționale de securitate. [1]

Obiectivele politicii de stat în domeniul energiei, pe termen mediu și lung, precum și direcțiile prioritare de dezvoltare ale acesteia sunt, actualmente, stabilite în Strategia Energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 102/2013. [4] Majoritatea obiectivelor specifice din Strategia menționată au fost stabilite pentru orizontul de timp 2020, valorile pentru orizontul de timp 2030 urmând a fi definite la o etapă ulterioară.

Alt document ce constituie o politică publică și se referă nemijlocit la teza de doctorat, este Legea Nr. LP139/2018, cu privire la eficiența energetică, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 19.07.2018, [3] cu modificările ulterioare, introduse prin Legea Nr. 281 din 05-10-2023, care stabilește măsuri de politică în domeniul eficienței energetice, menite să asigure atingerea obiectivelor propuse, precum și dezvoltarea și consolidarea continuă a domeniului respectiv. [2]

Deoarece Republica Moldova tinde să devină parte a Uniunii Europene, în contextul politicilor referitoare la securitatea economică putem menționa ”STRATEGIA EUROPEANĂ PENTRU SECURITATE ECONOMICĂ”, adoptată de Parlamentul European 20 iunie 2023, considerată o strategie pentru consolidarea securității economice europene.[5] Punctul de plecare al

acestei strategii constă în analizarea cu claritate a riscurilor și recunoașterea tensiunilor inerente care există între consolidarea securității economice și garantarea faptului că Uniunea Europeană continuă să beneficieze de o economie deschisă. Scopul acestei strategii este de a proteja securitatea economică a UE și de a consolida reziliența economiei, depunând totodată eforturi pentru asigurarea, menținerea și dezvoltarea avantajului tehnologic. Aceasta înseamnă investiții în competitivitatea UE, diversificarea lanțurilor de aprovizionare și răspunsul la practici precum constrângerea economică.

Politica energetică a UE se bazează pe principiile decarbonizării, competitivității, securității aprovizionării și sustenabilității. Printre obiectivele sale se numără asigurarea funcționării pieței energiei și a securității aprovizionării cu energie în cadrul UE, precum și promovarea eficienței energetice și a economiilor de energie, dezvoltarea energiilor regenerabile și interconectarea rețelelor energetice. În centrul politicii energetice a UE se află o serie de măsuri care vizează realizarea unei uniuni energetice complete.

Articolul 194 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene face din anumite domenii ale politicii energetice o competență partajată în care fiecare stat membru își păstrează dreptul de a „stabili condițiile de exploatare a propriilor resurse energetice, de a alege între diferitele surse de energie și de a stabili structura generală a aprovizionării sale cu energie” [7, art 194 al(2)].

În temeiul cadrului actual, țările UE trebuie să întocmească planuri energetice și climatice naționale integrate pe 10 ani pentru perioada 2021-2030, să prezinte o dată la doi ani un raport privind progresele înregistrate și să elaboreze strategii naționale pe termen lung coerente pentru a îndeplini țintele și obiectivele energetice convenite ale Acordului de la Paris.[29]

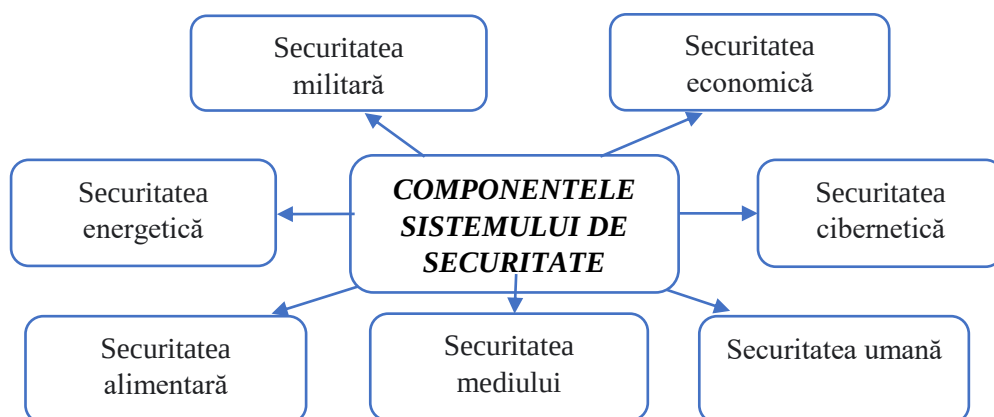
2. Securitatea economică – definiție și structură

Încă din antichitate, securitatea devine o primordială necesitate și am putea spune, o necesitate vitală care asigură existența individului, societății și nemijlocit a statului.[26, p.100] Ulterior, s-a confirmat faptul că asigurarea securității este sensul oricărei activități umane. Etimologic, se consideră că noțiunea de securitate provine din latinescul securitatis sau securitas[19,p. 5], cu toate că, alți autori susțin proveniența acestuia din greaca antică – securitas ce ar însemna deținerea controlului asupra situației[26, p100] și este prezentată în DEX ca fiind: „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de siguranță, protecție și apărare”.[13]

Noțiunea de securitate în contextul actual poate fi analizat din mai multe aspecte, conștientizând că acesta este evolutiv și se află într-o permanentă schimbare, în dependență de factorii de care este influențată. Limitările tot mai evidente ale modelelor tradiționale ale securității, care sunt restrânse la nivelul statelor individuale și la problemele cu care se confruntă acestea, duc la ideea că acțiunea majoră pentru asigurarea securității statului ar trebui centrată pe protecția individului. Conceptul este fundamentat pe următoarele principii: interesele de securitate națională nu trebuie să fie în conflict cu interesele de siguranță ale cetățenilor: necesitățile de securitate esențiale pentru bunăstarea populației, pe care statul are drept obligație să le garanteze, nu se limitează doar la anumite probleme, ci cuprind toate dimensiunile politice, economice, sociale, culturale și ecologice.

Trebuie să menționăm că, sistemul de securitate ca orice sistem, include în sine o serie de componente interconectate, care activează împreună pentru a asigura protecția și stabilitatea unei entități, fie că este vorba de un stat, o regiune sau chiar întreaga lume.(Figura 2)[11]

Figura 2. Componentele sistemului de securitate

Sursa: elaborată de autor

Toate componentele sistemului de securitate, sunt interdependente și interconectate, și este esențial ca ele să fie gestionate în mod coordonat pentru a asigura protecția și stabilitatea statului sau a unei entități în fața amenințărilor interne și externe. Nici o construcție de securitate nu poate fi realizată, dacă individul nu se simte protejat. Modelul multidimensional al securității a căpătat din ce în ce mai multă consistență și o largă acceptare, pe măsură ce omenirea s-a confruntat cu diverse probleme ce nu mai au nimic de-a face cu domeniul militar, deoarece în ultimul deceniu s-au conturat unele concepții de folosire a economiei ca instrument de război respectiv s-au dezvoltat „războaiele economice” precum blocada, embargoul, boicotul, dumpingul economic și valutar, acțiuni non-militare care pot contribui fundamental la câștigarea supremației respectiv ocuparea unui loc important pe scena politică a lumii.

Chiar dacă toate aceste componente ale puterii unui sistem sunt profund interdependente, aspectele economice par să le „depășească” pe toate celelalte. Puterea economică devine un „centru de gravitate” al oricărui sistem de securitate al cărui factor economic are din ce în ce mai mare însemnătate în procesul realizării securității, accesul, deținerea și controlul finanțelor, piețelor și resurselor constituind o condiție pentru dezvoltare liberă și prosperă, și implicit pentru asigurarea propriei stabilități și securități.[8, p. 41] Conceptul de securitate economică pe parcursul timpului a fost interpretat în mod diferit. Conform opiniei unor cercetători, în contextul dezvoltării sale istorice, însăși securitatea a fost identificată cu succesul, bunăstarea, puterea, adică cu noțiuni determinate de premise economice.

Astfel, Belostecinic G. a analizat securitatea economică ca o stare a sistemului relațiilor economice între subiecții economici, persoanele fizice, instituțiile de stat, atât în cadrul economiei naționale, cât și în domeniul activității economice externe.[9, p.97] În același context, Pigui T. accentuează că securitatea economică reprezintă un concept complex și dinamic. Complexitatea sa provine din diversitatea proceselor și fenomenelor economice, sociale, financiare și altele similare pe care le implică, pe de o parte. Pe de altă parte, globalizarea intervine semnificativ, fiind considerată atât un proces, cât și un fenomen care influențează sistematic și continuu economiile naționale. Dinamismul său este determinat de viteza accelerată a proceselor și fenomenelor economice care au loc atât la nivel național, cât și global. [17, p.35]

Unii specialiști economiști, accentuând importanța deosebită a securității economice, care e considerată drept fundamentul funcționării unei societăți, susțin că „în rezultatul influenței factorilor externi și interni, putem să ajungem în situația în care, securitatea economică va avea rolul

securității naționale, întrucât de aceasta va depinde poziția statului în economia mondială”. [21, p. 23]

Deci putem spune că securitatea economică este concentrată pe protejarea resurselor economice și a infrastructurii critice împotriva amenințărilor care pot afecta bunăstarea economică a unei entități și a reprezentanților ce fac parte din aceasta comunitate. Ea include politici și măsuri pentru protejarea piețelor, asigurarea stabilității financiare, gestionarea riscurilor economice și promovarea creșterii economice durabile și asigurarea bunăstării populației.

3. Specificul crizei energetice – probleme și dificultăți

Complexitatea contextului actual al economiei globale, reprezintă criza energetică ca un element central în configurarea și redefinirea strategiilor de securitate economică ale statelor. Energia a fost recunoscută totdeauna drept o resursă fundamentală pentru funcționarea și progresul unei economii moderne. Drept urmare, orice tulburare sau criză în domeniul energetic poate genera consecințe semnificative asupra stabilității economice și a securității naționale.

Dicționarul Explicativ definește noțiunea de criză ca: „fază în evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate“, iar criza energetică este stipulată ca: „fenomen complex care se manifestă prin insuficiența resurselor energetice clasice“. [13]

Economistul american, Jeremy Rifkin, în lucrările sale definește criza energetică ca fiind un moment de tranziție către un nou sistem energetic, mai descentralizat și bazat pe energii regenerabile. Potrivit lui, crizele energetice nu sunt doar perturbări ale aprovizionării cu energie, ci și oportunități de a reconfigura economia și societatea. [23, p.147]

Fedorenco Andrei, doctor în științe economice, determină criza energetică “este un fenomen care apare atunci când cererea de resurse energetice este semnificativ mai mare decât oferta acestora. Cauzele acestei crize pot fi de natură logistică, politică sau legate de un deficit fizic.” [27, p.78-81]

Academicianul Václav Smil, descrie criza energetică drept "o perturbare majoră a fluxului de energie necesar pentru funcționarea normală a economiei și societății. Aceasta poate fi cauzată de factori naturali, politici, tehnologici sau economici și poate avea impact de durată asupra producției și consumului de energie." El subliniază importanța energiei în dezvoltarea umană și avertizează asupra riscurilor asociate cu dependența de anumite surse de energie. [24, p.54]

Daniel Yergin, un expert recunoscut în domeniul energiei, definește criza energetică ca fiind "un moment de dezechilibru între cererea și oferta de energie, în special de combustibili fosili, care duce la creșterea rapidă a prețurilor, penurii și instabilitate economică." Yergin subliniază importanța factorilor geopolitici și economici în declanșarea acestor crize. [25]

În acest context, criza energetică reprezintă situația în care necesarul de energie nu poate fi acoperit datorită diminuării resurselor de petrol, cărbune, energie electrică. Apare o creștere a prețului resurselor energetice și implicit o mărire a prețului produselor, datorată cheltuielilor suplimentare.

Dependența prea mare de resurse energetice importate, cum este situația actuală a Republicii Moldova, sau vulnerabilități în infrastructura energetică pot expune o țară la riscuri semnificative, inclusiv presiuni asupra securității economice și naționale. În așa fel, criza economică poate provoca revizuirea politicilor și strategiilor economice pentru a reduce dependența de surse externe de energie, pentru a promova diversificarea energetică și îmbunătățirea rezilienței infrastructurii energetice. Astfel, criza energetică poate influența modul în care se sesizează și se abordează securitatea economică, punând accentul pe strategii care să asigure o aprovizionare stabilă și

durabilă cu energie pentru întreaga economie.

Declanșarea unei crize energetice poate fi efectuată de influența anumitor factori, precum: factori naturali, instabilitate geopolitică, scăderea producției de energie, scăderi bruște ale prețurilor sau speculații, dependența excesivă de o singură sursă de energie, probleme în infrastructură, creșterea cererii de energie .

Factorii enumerați mai sus pot influența de sine-stătător, pot interacționa și pot amplifica reciproc, contribuind la intensitatea și durata unei crize energetice. Drept urmare, gestionarea și prevenirea acestor factori sunt esențiale pentru menținerea unei aprovizionări stabile cu energie și pentru evitarea crizelor energetice.

Tabelul 1. Indicatori ai crizei energetice ca factor de declanșare a unei noi viziuni de securitate economică. [10]

Indicator	Descriere	Semnificație	Impact
Prețul energiei	Creșterea prețurilor la gaze naturale, petrol și energie electrică.	Semnaleză o penurie de resurse energetice sau o creștere a cererii.	Crește costurile de producție și consum, afectează competitivitatea economică.
Dependența de importuri	Importul semnificativ de resurse energetice din alte țări.	Vulnerabilitate la fluctuațiile pieței globale și la riscuri geopolitice.	Crește riscul de șocuri energetice și instabilitate economică.
Diversificarea surselor de energie	Utilizarea limitată a surselor alternative de energie (ex: energie verde).	Lipsa de flexibilitate și adaptabilitate la schimbările pieței energetice.	Limitează capacitatea de a reduce dependența de importuri și de a atenua impactul crizei.
Eficiența energetică	Nivel scăzut al eficienței energetice în consumul final și producția industrială.	Risipă de resurse energetice și costuri suplimentare.	Crește vulnerabilitatea la creșterea prețurilor energiei și afectează competitivitatea economică.
Investiții în infrastructura energetică	Infrastructura energetică învechită și insuficientă.	Limitarea capacității de transport și distribuție a energiei.	Împiedică diversificarea surselor de energie și crește riscul de întreruperi ale furnizării.

Sursa: elaborat de autori.

Tabelul indicatorilor denotă o serie de vulnerabilități economice semnificative legate de criza energetică actuală. Creșterea prețurilor la energie, dependența de importuri, diversificarea insuficientă a surselor de energie, eficiența energetică scăzută și infrastructura energetică învechită reprezintă riscuri majore pentru stabilitatea economică.

Este evidentă necesitatea urgentă de a lua măsuri pentru a reduce aceste vulnerabilități și pentru a construi o securitate economică mai solidă. Investițiile semnificative în surse alternative de energie, precum energia verde, pot reduce dependența de importuri și pot crește independența energetică. De asemenea, implementarea de măsuri pentru reducerea consumului de energie în toate sectoarele economice, împreună cu modernizarea infrastructurii și promovarea tehnologiilor eficiente, sunt esențiale pentru a îmbunătăți eficiența energetică.

Dezvoltarea de infrastructură energetică modernă și sigură, precum și strategii de stocare a energiei, poate reduce vulnerabilitatea la perturbări ale pieței. În plus, cooperarea la nivel internațional este esențială pentru a găsi soluții comune la criza energetică globală.

Concluzii

Criza energetică poate fi percepută și ca o oportunitate de a accelera tranziția către un sistem energetic mai durabil, mai rezilient și mai independent. Implementarea cu succes a politicilor

menționate va contribui la reducerea riscurilor economice, la stimularea creșterii economice durabile și la crearea unui viitor mai prosper pentru toți.

Implementarea cu succes a unei viziuni durabile în sectorul energetic implică eforturi colaborative și coordonate între mai mulți actori. Autoritățile trebuie să aloce resurse financiare și să reformeze legislația sectorului energetic. Sectorul privat poate sprijini aceste eforturi prin investiții în energie verde și eficiență energetică. Societatea civilă poate juca un rol important în informare și conștientizare. În ciuda provocărilor, cum ar fi resursele financiare limitate și instabilitatea politică, există și oportunități, precum atragerea investițiilor străine și dezvoltarea tehnologiilor energetice. Criza energetică a servit ca un impuls pentru reforme și pentru stabilirea unei viziuni strategice mai solide, iar colaborarea între toți actorii este crucială pentru succes. Analiza detaliată a contextului economic, politic și social este esențială pentru gestionarea eficientă a crizei energetice.

Conceptul de securitate economică este util atâta timp, cât are o implementare practică directă. Dar în pofida importanței practice, aspectul teoretic al securității economice nu este nici pe departe unul lejer de abordat sau unul care poate fi ignorat. Este complicată studiarea fenomenului de securitate a unor state mici, care, aflându-se în fază de tranziție la economia de piață, și-au constituit doar niște proto-sisteme economice naționale.

Securitatea economică a Republicii Moldova este strâns legată de contextul geopolitic actual și de dependența de resursele energetice externe. Criza energetică globală a evidențiat vulnerabilitățile economice ale țării și a subliniat necesitatea unor măsuri urgente pentru a asigura o aprovizionare stabilă și durabilă cu energie.

Politicile elaborate de guvernarea Republicii Moldova în vederea asigurării securității economice și politicile de depășire a crizei energetice, trebuie să fie aliniate politicilor europene, iar instrumentele și mijloacele elaborate să fie viabile, îndreptate spre satisfacerea necesităților cetățenilor și economiei naționale. De asemenea guvernarea trebuie să facă accent, la elaborarea politicilor, asupra implementării surselor de energie regenerabilă, care ar putea scuti Republica Moldova de o dependență de aprovizionare cu energia necesară, mai ales că aceasta este una din politicile care se implementează cu mult succes și în Uniunea Europeană.

Bibliografie:

1. Hotărârea Parlamentului Nr.391 din 15.12.2023, privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, publicat 17-01-2024 în Monitorul Oficial Nr. 17-19 art. 28
2. Legea Nr. LP281/2023 din 05.10.2023, pentru modificarea unor acte normative (instituirea mecanismului de guvernare energetică și a acțiunilor climatice, facilitarea dezvoltării proiectelor de infrastructură energetică), Publicat : 14.11.2023 în MONITORUL OFICIAL Nr. 426-429 art. 732. Data intrării în vigoare 14.12.2023
3. Legea Nr. LP139/2018 din 19.07.2018, cu privire la eficiența energetică, Publicat : 17.08.2018 în MONITORUL OFICIAL Nr. 309-320 art. 476
4. Hotărârea Guvernului Nr. 102 din 05.02.2013, cu privire la Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030, Publicat : 08-02-2013 în Monitorul Oficial Nr. 27-30 art. 146
5. COMISIA EUROPEANĂ, COMUNICARE COMUNĂ CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN, CONSILIUL EUROPEAN ȘI CONSILIU PRIVIND „STRATEGIA

- EUROPEANĂ PENTRU SECURITATE ECONOMICĂ”, Bruxelles, 20.6.2023. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52023JC0020>
6. COMUNICARE A COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN ȘI CONSILIU, Promovarea securității economice europene: prezentarea a cinci noi inițiative, Bruxelles, 24.1.2024. Disponibil: <https://secure.ipex.eu/IPEXLWEB/download/file/082d29088d5dbaba018d5f69796f018c>
 7. TRATATUL PRIVIND FUNCȚIONAREA UNIUNII EUROPENE, Publicat: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 26.10 2012, Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
 8. AȘEȘVICI, A., Conceptul securității economice în contetul general de securitate. În: Legea și Viața, APRIN, 2019
 9. BELOSTECINIC, Gr., SAKOVICI, V., MOISEENKO, E., Securitatea economică a statului: teorie, metodologie, practică. Chișinău: ASEM, 2011,.
 10. COREȚCHI, B., CUTCOVSCHI, V., ENERGY CRISIS AS A TRIGGER FOR A NEW ECONOMIC SECURITY VISION. Conferința Științifică Internațională ”STATUL DE DREPT ȘI REZILIENȚA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ”, Chișinău, 2024
 11. CUTCOVSCHI, V., Impactul factorilor economici asupra securității economice a Republicii Moldova, Conferința Științifică Internațională ”STATUL DE DREPT ȘI REZILIENȚA ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL ADERĂRII REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ”, Chișinău 2024
 12. DEX '09 (2009), Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/politic/definitii>
 13. DEXONLINE. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/securitate>
 14. MDA2 (2010), <https://dexonline.ro/definitie/politic/definitii>
 15. MINTZBERG, H., JORGENSEN, J., Emergent strategy for public policy, Canadian Public Administration, 30 (Summer), 1987
 16. PAL, L., Analiza politicilor publice în politici publice - teorie & practică, Iasi, 2002
 17. PIGUI, T., Securitate economică și securitate umană globală. Revista Colocviu Strategic, nr.10. August, 2004. Disponibil pe https://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/cs10-04.pdf.
 18. POHOAȚĂ , G., Politici publice. Teorie și practică, Editura Pro Universitaria, București, 2017
 19. REPCIUC, T., Conceptele securității., București: AXIOMT, 2008
 20. TĂRĂȚĂ, O., IAȚCO,M. Unele considerațiuni generale privind conceptul de politici publice. Publicat: Administrarea Publică, nr. 3, 2011
 21. BALDWIN, D., The concept of security. In: Review of International Studies, nr. 23, 1997.
 22. JENKINS, W., The study of policy processes, in Sabatier, P.A., Jenkins-Smith, H.C. (eds.), Policy Change and Learning, Westview, Boulder.
 23. RIFKIN, J., The Empatic Civilization: The Race to Global Consciousness in a World in Crisis, Jeremy P. Tarcher Inc., 2010.
 24. SMIL, V., Energy Transitions: Global and National Perspectives. Praeger; 2 edition, 2016
 25. YERGIN, D., The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World. Penguin Press, 2011

26. САЦУТА, А., Национальная безопасность как социальное явление: современная парадигма. В: Вестник Военного университета, № 3 (11), 2007.
27. ФЕДОРЧЕНКО, А., Понятие и Сущность Энергетического Кризиса. ЖУРНАЛ: ИННОВАЦИИ И ИНВЕСТИЦИИ N2, 2012.
28. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/68/politica-energetica-principii-generale>

STRATEGII DE PROMOVARE A VALORILOR ORIENTATE SPRE UN CONSUM SOCIAL RESPONSABIL

STRATEGIES FOR PROMOTING VALUES ORIENTED TOWARDS SOCIALLY RESPONSIBLE CONSUMPTION

NEPOTU Lucia
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5306-7346
E-mail: lucia.nepotu@usm.md

Abstract. *In the current global context, promoting socially responsible consumption becomes a priority for companies, consumers and society. This paper presents the results obtained from two researches: regarding the awareness, preferences and sustainable consumption practices of young adults, data were collected and analyzed to assess the level of awareness and adoption of sustainable consumption practices; and on assessing the attitude and value awareness of consumers of domestic clothing, textiles and knitwear, to understand in depth consumer attitudes, preferences and values in relation to the purchase and use of locally made clothing, textiles and knitwear products. The study examines ways in which brands can encourage sustainable and ethical choices through marketing campaigns, awareness messages and social responsibility initiatives. The impact of these strategies on consumer perception and purchasing behavior is analyzed, emphasizing the importance of collaboration between business, non-governmental organizations and the general public to promote conscious and responsible consumption. The results show that effective strategies are those that communicate authentically and transparently, connecting ethical values with personal and social benefits, thus reinforcing long-term responsible consumption behavior.*

Keywords: *Ethical marketing, responsible consumer, strategies, consumer values, promotion.*

Introducere. Pe piețele competitive, mărcile nu trebuie doar să fie la curent cu tendințele actuale, este esențial să poată identifica și monitoriza tendințele emergente, înțelegând contextul mai larg din spatele acestora. Pentru a se impune pe piață și a evita să fie depășite, mărcile trebuie să anticipeze schimbările în valorile, nevoile și preferințele consumatorilor înainte ca acestea să devină tendințe consacrate.

Consumul durabil se referă la un model de consum care pune accent pe utilizarea eficientă a resurselor, minimizarea impactului negativ asupra mediului și adoptarea unui stil de viață responsabil. Acest concept promovează alegeri conștiente ce sprijină protecția mediului pentru generațiile viitoare, prin preferința pentru produse și servicii sustenabile, reducerea risipei și implementarea unor practici de consum etice. În contextul resurselor limitate ale planetei, consumul durabil nu mai este doar o opțiune, ci o necesitate pentru menținerea unui echilibru între nevoile prezente și cele viitoare.

În activitatea de marketing, o parte importantă a cercetărilor se dedică identificării valorilor consumatorului, acestea fiind folosite pentru a descrie preferințele relative puternice ale consumatorilor pentru atributele evaluate subiectiv ale unui anumit produs sau serviciu.

Conținutul de bază al lucrării. Diverse studii subliniază că elementele valorii consumatorului au un impact crucial asupra succesului afacerii, avantajului competitiv și sustenabilității pe termen lung a companiilor.

Cunoașterea valorilor consumatorilor generează informații cheie pentru specialiștii în marketing. Conform literaturii de specialitate, definiția valorii conform lui Morris Holbrook este considerată de cercetători ca fiind un element fundamental al experienței de consum și un lider în studiul valorii consumatorului [1, p.72].

Pentru primul studiu s-a folosit un sondaj online la nivel național, adresat tinerilor adulți cu vârste cuprinse între 18 și 30 de ani. Sondajul a inclus 20 de întrebări referitoare la conștientizarea, preferințele și practicile de consum durabil ale respondenților. Datele au fost colectate și analizate pentru a evalua nivelul de conștientizare și adoptare a practicilor de consum durabil.

Rezultatele indică faptul că tinerii care au participat la sondaj au un nivel semnificativ de conștientizare cu privire la importanța reducerii consumului de apă și energie în gospodăriile lor. În timp ce unii tineri sunt dispuși să facă acest lucru ocazional sau regulat, majoritatea o fac des, acesta poate fi un semn al trecerii la un stil de viață mai durabil. Cercetarea poate servi drept bază pentru campanii educaționale și de conștientizare care încurajează practicile casnice mai durabile pentru tinerii care nu au adoptat încă această practică. Aceasta ar putea include furnizarea de informații despre beneficiile reducerii consumului de resurse, cum ar fi economiile financiare și reducerea amprente de carbon. În această analiză, s-a concentrat pe răspunsuri la întrebarea „Consumați produse ecologice sau din surse locale?” și modul în care tinerii intervievați își abordează obiceiurile de consum legate de aceste produse. În mod regulat, 48% dintre tinerii intervievați au raportat că consumă produse locale sau organice. Aceasta este o proporție semnificativă, indicând o preocupare mai mare pentru calitatea și originea produselor alimentare. 51% dintre respondenți au declarat că consumă ocazional sau frecvent produse locale sau organice. Deși nu consumă aceste produse în mod regulat, acest grup demonstrează dorința de a adopta produse mai durabile și mai responsabile din punct de vedere al mediului. Cu toate acestea, doar un mic procent dintre respondenți au menționat că nu consumă niciodată produse locale sau ecologice. Acest număr scăzut sugerează că majoritatea tinerilor intervievați sunt dispuși să cumpere aceste tipuri de bunuri cel puțin ocazional.

Aceste statistici arată că tinerii sunt mai conștienți și mai interesați de produsele locale și ecologice, care sunt adesea considerate mai sustenabile din punct de vedere ecologic și mai sănătoase. Cu toate acestea, poate fi nevoie de mai multă educație și conștientizare pentru a încuraja oamenii să cumpere aceste produse în mod regulat. Creșterea comportamentului de consum durabil în rândul tinerilor ar putea fi stimulată prin promovarea beneficiilor acestor produse și facilitarea accesului la acestea. Această analiză oferă o perspectivă asupra modului în care tinerii consumă în prezent produse locale sau ecologice. Ar putea servi drept bază pentru crearea de planuri și soluții care să susțină un consum mai responsabil și durabil.

Răspunsurile oferite de participanți cu privire la reducerea sau eliminarea completă a consumului lor de carne și produse de origine animală din motive de mediu. Cu multe țări și organizații care recunosc impactul semnificativ al industriei cărnii asupra mediului, este esențial să se înțeleagă modul în care tinerii își schimbă obiceiurile alimentare ca răspuns la preocupările de mediu [2, p.153]. Aproximativ 2% dintre cei chestionați au spus că au încetat complet să mai consume carne și produse de origine animală din motive de mediu. Această proporție scăzută implică faptul că un număr limitat de tineri au luat măsuri substanțiale pentru a-și diminua efectul asupra mediului prin alegeri alimentare. 31% dintre cei care au răspuns au spus că și-au redus consumul de carne și produse de origine animală din motive de mediu. Acest rezultat sugerează că tinerii au experimentat o schimbare semnificativă în obiceiurile lor alimentare și sunt mai preocupați de reducerea impactului asupra mediului al dietei lor. Totuși, din aceste motive, 67%

dintre persoanele care au răspuns au declarat că nu și-au schimbat alimentația. Acest lucru sugerează o oportunitate de a educa în continuare tinerii cu privire la efectele asupra mediului ale producției de carne și opțiunile alternative.

În general, aceste descoperiri demonstrează că tinerii au modificat semnificativ modul în care consumă carne și produse de origine animală. Cu toate acestea, este esențial de a sublinia că, deși majoritatea tinerilor nu au renunțat complet la carne, aceștia și-au arătat o dorință semnificativă de a reduce cantitatea de carne pe care o consumă. Acest lucru indică faptul că tinerii ar putea fi interesați de opțiuni alimentare mai durabile. În plus, educația și conștientizarea continuă pot juca un rol crucial în încurajarea indivizilor să adopte un stil de viață mai responsabil față de mediu.

Analizând răspunsurile la întrebarea „Cât de des faceți achiziții de îmbrăcăminte sau textile?” să înțeleagă obiceiurile de cumpărare ale participanților la un studiu privind comportamentul de consum durabil și stilul de viață al tinerilor. Rezultatele sunt următoarele: aproximativ 8% dintre respondenți au declarat că cumpără frecvent articole de îmbrăcăminte sau textile. Acest grup de respondenți se remarcă prin achizițiile frecvente de îmbrăcăminte. Aproximativ 53% dintre cei care au răspuns au menționat că cumpără frecvent articole de îmbrăcăminte sau textile. Acest lucru sugerează că marea majoritate a tinerilor participă activ la procesul de cumpărare a îmbrăcăminte. Aproape 38% dintre respondenți au declarat că nu cumpără des îmbrăcăminte sau textile. Acest lucru ar putea sugera că acest grup preferă să cumpere îmbrăcăminte mai rar sau să adopte o abordare mai durabilă pentru a-și îmbunătăți garderoba.

Doar un mic procent dintre cei care au răspuns la sondaj au spus că nu cumpără niciodată îmbrăcăminte sau produse textile. Acesta este un număr destul de mic, dar arată că majoritatea tinerilor cumpără îmbrăcăminte sub o anumită formă. Potrivit acestui studiu, majoritatea tinerilor cumpără îmbrăcăminte și textile în mod regulat sau neregulat. Cu toate acestea, este esențial să se sublinieze că există variații substanțiale în măsura în care aceste practici sunt urmate. Pentru a promova un comportament mai durabil de consum de îmbrăcăminte, poate fi util să se ofere opțiuni și informații suplimentare care încurajează și educă tinerii cu privire la beneficiile achiziționării de îmbrăcăminte la mâna a doua sau ale reciclării, cum ar fi economisirea de resurse și impactul redus asupra mediului [3, p.309]. În cadrul acestei analize, se concentrează asupra modului în care comportamentele de consum durabil ale tinerilor sunt influențate de participarea sau lipsa acestora la evenimente de mediu sau activități de voluntariat.

Majoritatea respondenților participă frecvent la evenimente de mediu sau activități de voluntariat. Acest grup de tineri au potențialul de a avea un impact semnificativ asupra altor tineri, pe lângă faptul că este cel mai activ în promovarea durabilității, 65% dintre cei care au răspuns au participat la astfel de acțiuni sau evenimente ocazional. Acest lucru indică faptul că oamenii sunt mai preocupați și conștienți de problemele de mediu, dar poate indica, de asemenea, că oamenii trebuie să fie mai implicați sau să aibă mai multă accesibilitate la astfel de oportunități. 25% dintre cei care au răspuns nu au participat niciodată la evenimente sau activități de mediu. Acest lucru poate indica faptul că oamenii nu sunt interesați sau conștienți de astfel de oportunități. Participarea frecventă la activități de voluntariat sau evenimente de mediu arată un angajament semnificativ față de durabilitate și este probabil să conducă la practici de consum mai responsabile.

A doua cercetare, un chestionarul format din 31 de întrebări conceput pentru a colecta date prin intermediul Google Forms, a înregistrat participarea a 150 de persoane, fiind distribuit efectiv prin email și prin mesaje pe diverse rețele de socializare pentru a ajunge la un eșantion cât mai larg și diversificat.

Această cercetare permite de a evidenția cum alegerile consumatorilor influențează industria locală a producătorilor de îmbrăcăminte, sprijinind astfel dezvoltarea economică și susținerea meșteșugarilor și artizanilor locali. În contextul globalizării, păstrarea identității culturale prin îmbrăcăminte, textile și tricotaje autohtone capătă o importanță sporită. Cercetarea poate ajuta la înțelegerea modului în care consumatorii valorizează și susțin tradițiile și artizanatul local prin alegerile lor de cumpărare.

Cercetarea vizează identificarea și înțelegerea valorilor importante pentru consumatori, cum ar fi calitatea, prețul, durabilitatea, inovația și responsabilitatea socială. Prin participare, consumatorii pot sublinia importanța acestor valori în deciziile lor de cumpărare.

Analiza rezultatelor sondajului pentru întrebarea despre *importanța cumpărării de articole de îmbrăcăminte, textile și tricotaje autohtone în comparație cu produsele importate* indică o distribuție interesantă a preferințelor consumatorilor.

12,7% dintre respondenți au ales răspunsul foarte important, acest segment relativ mic de respondenți consideră extrem de importantă susținerea industriei autohtone de îmbrăcăminte și tricotaje. Această atitudine poate fi influențată de o serie de factori, cum ar fi dorința de a susține economia locală, o preferință pentru calitatea percepută a produselor autohtone sau valori legate de sustenabilitate și responsabilitate socială. Este posibil ca acest grup să fie mai conștient de impactul lor ca consumatori și să fie mai dispuși să plătească un preț premium pentru produsele autohtone.

Cea mai mare parte a eșantionului (39,3%) consideră achiziționarea de produse autohtone ca fiind destul de importantă. Acest lucru sugerează o recunoaștere a beneficiilor aduse de produsele autohtone, dar fără a avea o preferință puternică sau exclusivă pentru acestea. Acești consumatori pot fi motivați de o combinație de calitate, preț și susținere locală, dar sunt probabil mai flexibili în alegerile lor de cumpărare și pot alterna între produse autohtone și importate în funcție de circumstanțe.

O proporție (37,3%) aproape egală cu cea a grupului anterior nu consideră prea importantă achiziționarea de produse autohtone. Acest lucru poate indica o preferință pentru diversitatea sau accesibilitatea produselor importate, sau poate reflecta percepții despre calitatea sau valoarea relativă a produselor autohtone. Acești consumatori pot fi mai concentrați pe factori precum prețul sau disponibilitatea decât pe originea produsului.

Un segment mai mic de respondenți (10,7%) nu acordă deloc importanță cumpărării de produse autohtone. Aceasta poate fi datorată unei serii de factori, inclusiv percepții legate de valoare insuficientă, lipsa de accesibilitate sau preferințe pentru mărci internaționale. Acest grup poate fi mai influențat de trenduri globale sau de percepții legate de statut și calitate asociate cu anumite branduri internaționale.

Analiza rezultatelor sondajului pentru întrebarea privind *importanța prețului în decizia de cumpărare a articolelor de îmbrăcăminte, textile și tricotaje autohtone*, relevă următoarele aspecte:

- O proporție mică de respondenți (0,7%) consideră că prețul nu are nicio importanță (scor 1).
- Scorurile mici (2 și 3), care indică o importanță scăzută a prețului, au fost selectate de un procent relativ redus de participanți (3,3% respectiv 9,3%).
- Scorul neutru (4) a fost ales de 12% din respondenți, sugerând o importanță moderată a prețului pentru acest grup.
- Procentele cresc semnificativ pentru scorurile 5 (19,3%), 6 (25,3%) și 7 (30%), indicând că o majoritate semnificativă a respondenților consideră prețul ca fiind un factor important sau foarte important în decizia lor de cumpărare.

Analiza răspunsurilor la întrebarea privind *importanța achiziționării de articole de îmbrăcăminte, textile și tricotaje autohtone care sunt durabile și sustenabile din punct de vedere ecologic* pe o scară de la 1 la 7 arată următoarele:

- O minoritate a respondenților (18,6%) a acordat o importanță scăzută durabilității și sustenabilității ecologice a produselor autohtone, cu 3,3% alegând cea mai scăzută evaluare (1) și 11,3% evaluând cu 3. Acest segment poate include consumatori mai puțin conștienți de aspectele ecologice sau care prioritizează alți factori, cum ar fi prețul sau stilul, în deciziile lor de cumpărare.
- Scoruri Moderat de Mari (4-5): O proporție semnificativă de 42,6% a acordat scoruri moderat de mari (4 și 5), indicând că acești respondenți consideră durabilitatea și sustenabilitatea ecologică ca fiind relativ importante, dar nu prioritare. Aceasta sugerează că, deși sustenabilitatea este un factor relevant pentru acești consumatori, nu este principalul lor criteriu de decizie.
- Scoruri Mari (6-7): O proporție aproape egală (38,7%) a acordat scoruri mari (6 și 7), arătând o importanță mare acordată durabilității și sustenabilității ecologice. Aceasta indică o conștientizare crescută și o preocupare pentru impactul ecologic în rândul acestui segment de consumatori, care pot fi mai înclinați să susțină practici de producție sustenabile și responsabile.

Când analizăm toate răspunsurile, observăm că majoritatea (60,3%) a acordat scoruri de 4 sau mai mult, indicând o tendință generală pozitivă spre valoarea acordată durabilității și sustenabilității ecologice în cumpărăturile de produse autohtone. Aceasta sugerează o creștere a conștientizării ecologice și a interesului pentru sustenabilitate în rândul consumatorilor.

Pentru a analiza răspunsurile la întrebarea privind *importanța responsabilității sociale și ecologice a brandurilor de articole de îmbrăcăminte, textile și tricotaje autohtone*, se ia în considerare procentele pentru fiecare punct pe scala de la 1 la 7. Un procent mic de respondenți (6% - 2% pentru scorul 1 și 4% pentru scorul 2) consideră că responsabilitatea socială și ecologică a brandurilor autohtone este de puțină sau deloc importanță. Această categorie poate include consumatori care pun un accent mai mare pe alte aspecte, cum ar fi prețul sau stilul, sau care nu sunt conștienți de impactul ecologic și social al producției de îmbrăcăminte. Un procent mai mare de respondenți (34% - 11,3% pentru scorul 3 și 22,7% pentru scorul 4) atribuie o importanță moderată responsabilității sociale și ecologice. Această grupă poate fi conștientă de impactul pozitiv al unor astfel de practici, dar nu le consideră ca factor principal în deciziile lor de cumpărare. Majoritatea respondenților (60% - 28% pentru scorul 5, 22,7% pentru scorul 6 și 9,3% pentru scorul 7) acordă o importanță mare sau foarte mare responsabilității sociale și ecologice a brandurilor autohtone. Acest lucru indică o conștientizare crescută și o preferință pentru practici de producție sustenabile și etice. Respondenții care acordă scorurile cele mai înalte (6 și 7) sunt probabil foarte conștienți și pasionați de problemele de sustenabilitate și responsabilitate socială.

Rezultatele sondajelor confirmă faptul că majoritatea tinerilor participanți sunt atenți la problemele de mediu și sunt dispuși să adopte practici de consum durabil. Acest lucru demonstrează un potențial semnificativ de a promova sustenabilitatea în această grupă de vârstă.

În ansamblu, rezultatele confirmă faptul că tinerii sunt conștienți de problemele de mediu și sunt înclinați să adopte practici de consum durabil, dar există o variabilitate în comportamentul lor. Educația și conștientizarea suplimentară, precum și eforturile de implicare, pot contribui la consolidarea angajamentului lor față de un stil de viață mai durabil.

Familiarizarea cu stilul de viață al tinerilor ajută la înțelegerea mai bine a ce îi motivează, ce le place și ce îi interesează. Acest lucru este esențial pentru crearea de bunuri, servicii și inițiative care să răspundă nevoilor lor specifice. Stilul de viață al tinerilor poate dezvălui noi oportunități de piață. Companiile pot crea produse și servicii care se aliniază stilului lor de viață, înțelegând modul în care își organizează viața și obiceiurile. Când vine vorba de mărci care înțeleg și reflectă stilul de viață al tinerilor, acestea sunt sensibile la autenticitate. Înțelegând acest lucru, bunurile pot interacționa mai bine cu tinerii și pot stabili conexiuni de durată cu aceștia [4, p.40].

Concluzii. Rezultatele cercetărilor sugerează că există o tendință pozitivă în rândul consumatorilor de a susține economia locală și meșteșugarii prin achiziționarea de produse autohtone, deși există și un segment de indiferență și opoziție care ar putea fi abordat prin strategii de marketing și comunicare eficiente.

În general, aceste descoperiri indică faptul că tinerii sunt conștienți și preocupați de durabilitate. Promovarea unui consum sustenabil și educația continuă pot amplifica semnificativ importanța acestui aspect pentru viitorul planetei. Având în vedere că tinerii au un rol crucial în crearea unui viitor ecologic responsabil, este vital să continuăm să susținem și să încurajăm adoptarea unui stil de viață durabil.

Pentru a construi un viitor mai sustenabil, este important să sprijinim tinerii, prin acțiuni concrete, în adoptarea unui comportament de consum mai responsabil. În acest sens, organizarea de campanii care să furnizeze informații utile și să sublinieze beneficiile financiare și ecologice ale acestor practici este necesară. Promovarea accesibilității produselor și serviciilor durabile va ajuta tinerii să facă alegeri de consum mai responsabile. De asemenea, colaborarea dintre sectorul public și cel privat, prin implicarea autorităților, organizațiilor neguvernamentale și companiilor private, va întări eforturile de promovare a consumului durabil. Construirea de parteneriate și inițiative comune va spori susținerea unui stil de viață sustenabil.

Referințe bibliografice:

1. Holbrook Morris B. Consumer Value. A framework for analysis and research. London and New York: Routledge, 1999. 220 p.
2. Spangenberg, J. H., Lorek, S., & Reisch, L. (2009). A sustainable lifestyle: A new and 'necessary' vision? Sustainable Development, 18(3), p. 152-167.
3. Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behavior: An integrative review and research agenda. Journal of Environmental Psychology, 29(3), p. 309-317.
4. Buzdugan A., Nepotu L., Youth and sustainable consumption: understanding awareness and adoption trends. In: Scientific Journal: Economics, Social and Engineering Sciences, Category B, Free International University of Moldova, Chisinau, the Republic of Moldova, Year 6, Nr.3/2023, p. 39-50.

FUNDAMENTAREA TEORETICĂ A CONCEPTULUI DE ACHIZIȚIE PUBLICĂ DURABILĂ ÎN CONTEXTUL PERFECȚINĂRII MANAGEMENTULUI FINANTELOR PUBLICE

THEORETICAL FOUNDATION OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE PUBLIC PROCUREMENT IN THE CONTEXT OF IMPROVING PUBLIC FINANCE MANAGEMENT

PAPANA Maria
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0002-0613-7916
E-mail: papana.maria@usm.md

Abstract: *In recent decades, the concern for the problems of environment and sustainability has grown significantly, and sustainable public procurement has become a global priority. Inefficient use of resources and lack of waste control globally have a negative impact on the environmental footprint. The ecological debt to the planet is increasing, which means that humanity has exhausted environmental resources before they can be replenished. Thus, the analysis and development of sustainable public procurement are essential to build a sustainable future.*

Keywords: *public procurement, sustainable public procurement, sustainability, sustainable development, innovation, management;*

Introducere

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Durabilitatea în achiziții publice a devenit o problemă majoră de actualitate care preocupă mai multe țări, inclusiv și Republica Moldova. Prin urmare este necesar să se studieze modul în care achizițiile publice durabile vor fi dezvoltate și realizate în mod eficient.

Republica Moldova înregistrează progrese semnificative în ceea ce privește managementul achizițiilor publice, dar problemele de durabilitate nu sunt încorporate în actele normative actuale, astfel posibilități uriașe rămân încă neexploitate în cadrul actualului sistem. Ofertele sunt atribuite numai pe baza ofertei celei mai mici, fără considerații sociale, cum ar fi utilizarea muncii copiilor, sănătatea și condițiile de muncă; și probleme de durabilitate a mediului, cum ar fi poluarea, care va afecta generația viitoare.

Relevanța cercetării se datorează necesității de a asigura dezvoltarea unui sistem de achiziții publice durabil, să stimuleze inovațiile, să răspundă așteptărilor cetățenilor, să rezolve problemele de mediu, ținând cont de cele mai bune practici mondiale. Aceste criterii includ prelungirea duratei de viață și garanția produsului; consum mai mic de energie; mai puține substanțe periculoase etc.

Scopul cercetării este de a contribui la soluționarea problemei studiate, prin aprofundarea conceptelor teoretice și elaborarea recomandărilor practice privind dezvoltarea și implementarea achizițiilor publice durabile și perfecționarea managementului finanțelor publice, care va asigura realizarea obiectivelor pe termen lung ale Republicii Moldova, în special a obiectivelor de dezvoltare durabilă.

Material și metodă

În procesul de elaborare a cercetării au fost utilizate diverse tehnici și procedee precum: analiza, sinteza, inducția, deducția, observația, generalizarea, abordarea metodologică complexă și sistemică a conceptelor economice contemporane, reprezentarea tabelară și grafică, la fel analiza economică și financiară, analiza comparativă.

Rezultate și discuții

Conform Comisiei Europene, achizițiile publice durabile, reprezintă un proces prin care autoritățile publice caută să achiziționeze bunuri, servicii și lucrări cu un mediu redus. impact și alte beneficii pe parcursul ciclului lor de viață în comparație cu bunurile, serviciile și lucrările cu aceeași funcție primară care altfel ar fi achiziționate. Altfel spus achizițiile publice durabile sunt axate pe satisfacerea nevoilor consumatorilor, oferind un raport calitate/preț pe termen lung, maximizând beneficiile sociale și economice și minimizând daunele aduse mediului și sănătății umane. Este un nou format de relații între producători, furnizori și clienți, când ponderea factorilor sociali și de mediu devin echivalente ca importanță cu criterii precum „preț” și „calitate”; iar clienții își realizează nevoile în ceea ce privește protecția mediului obținând beneficii nu numai pentru organizație, ci și pentru societate în ansamblu. Înțelegerea și minimizarea impacturilor negative sociale, economice și de mediu în procesul de achiziții publice sunt obiective specifice ale Achizițiilor Publice Durabile [6].

În Republica Moldova sistemul achizițiilor publice este bazat în mare măsură pe practicile europene. Statutul de țară candidată UE a fost acordat Republicii Moldova cu condiția realizării de acțiuni specifice, al căror progres este monitorizat de Comisia Europeană și raportat Consiliului European. Acțiunile specifice stabilesc, printre altele, aspecte relevante pentru achizițiile publice precum:

(a) finalizarea reformei în domeniul gestionării finanțelor publice, inclusiv prin îmbunătățirea achizițiilor publice la toate nivelurile guvernamentale, prin continuarea angajamentelor cu privire la dezvoltarea mijloacelor existente pentru e-achiziții și

(b) concretizarea angajamentelor cu privire la combaterea corupției [4].

Diferența cheie între achizițiile publice tradiționale și achizițiile publice durabile este necesitatea de a lua în considerare factorii de mediu și sociali ai producției și consumului de bunuri și servicii în toate etapele ciclului lor de viață. Achizițiile publice durabile permit estimarea atât a costurilor operaționale, cât și a costurilor asociate cu eliminarea produselor uzate, pentru a efectua evaluarea impactului asupra sănătății umane și asupra mediului, pentru a prognoza riscurile sau consecințele etc. Dezvoltarea achizițiilor publice durabile înseamnă analizarea riscurilor sociale și de mediu într-un mod mai cuprinzător pentru a evita costurile suplimentare și pentru atenuarea eficiență a riscurilor.

Tabelul 1.1. „Abordări comparative privind achizițiile publice”

Achiziții publice tradiționale **Criterii**

1. Preț
2. Calitate
3. Alte criterii de calificare

Achiziții publice durabile

1. Preț
2. Calitate
3. Protecția mediului
4. Siguranța sănătății umane
5. Alte criterii de calificare

Rezultate și eficacitate

1. Satisfacerea nevoilor de bunuri, lucrări și servicii.

1. Satisfacerea nevoilor de bunuri, lucrări și servicii.

2. Protejarea și refacerea mediului.

3. Creșterea siguranței sănătății umane.

4. Dezvoltarea unei economii durabile.

5. Dezvoltarea pieței pentru bunuri, lucrări și servicii ecologice.

6. Stimularea eco-inovațiilor.

Sursa: Elaborat de autor în baza literaturii

Achizițiile publice durabile nu sunt doar un mijloc eficient de reducere a impactului negativ asupra mediului, dar pot ajuta, de asemenea, autoritățile publice să reducă costurile în procesul de achiziție. Întrucât achizițiile publice, în sensul tradițional, favorizează oferta cea mai ieftină la punctul de cumpărare, achizițiile publice durabile urmăresc „valoarea prețului banilor” din perspectiva ciclului de viață, luând în considerare factori precum consumul de energie și materiale; reparații, întreținere și piese de schimb; speranța de viață a produsului; și costurile de eliminare la sfârșitul vieții. Pentru unele produse care consumă cantități mari de resurse în timpul utilizării (de exemplu, produse consumatoare de energie), prețul de achiziție în avans reprezintă doar o mică parte din costurile totale de viață, așa cum este ilustrat în *Figura 1.4. „Compararea costurilor a două produse”*[5].

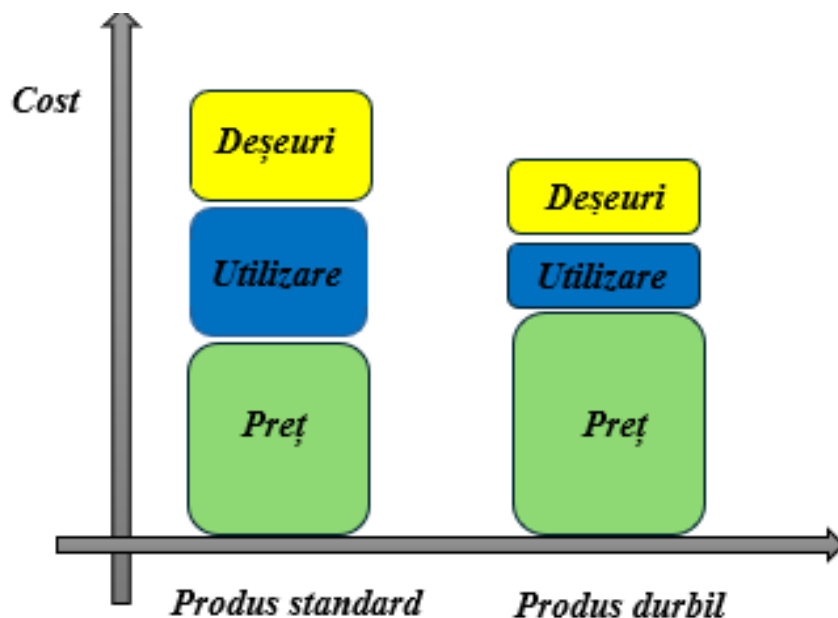

Fig.1.1. „Compararea costurilor a două produse.”

Sursa: Elaborat de autor în baza literaturii

Luând în considerare angajamentele Republicii Moldova în cadrul Acordului de Asociere UE-RM, inclusiv în domeniul achizițiilor publice, este important să se analizeze experiența internațională, care urmărește o politică activă de introducere a achizițiilor publice durabile și crearea unui cadru juridic flexibil.

Inițiativa și principală asistență metodologică în implementarea achizițiilor publice durabile aparțin unor programe internaționale de achiziții publice, al căror scop principal este dezvoltarea strategiilor, mecanismelor și metodelor de introducere a achizițiilor durabile, ajutând țările să creeze un fundament juridic în procesul de implementare a acestora.

Cheltuielile pentru produse, servicii și lucrări pentru a satisface nevoile guvernamentale și publice, desigur, pot diferi în diferite țări, cu toate acestea achizițiile publice pot reprezenta o cotă mare de piață:

- în Uniunea Europeană, cheltuielile guvernamentale reprezintă aproximativ 14% din PIB-ul UE, ceea ce corespunde la aproximativ 1,8 trilioane EUR anual.
- în SUA – 19–20% din PIB;
- în Republica Moldova – 4,11% din PIB. De exemplu, în 2023, guvernul Republicii Moldova și autoritățile publice au cheltuit 12,4 miliarde de lei, și anume: pe bunuri – 5,6 miliarde lei, pe lucrări – 4,5 miliarde lei, iar pe servicii – 2,3 miliarde lei. Astfel fiecare achiziție este o oportunitate de a conduce piața către inovație și durabilitate.

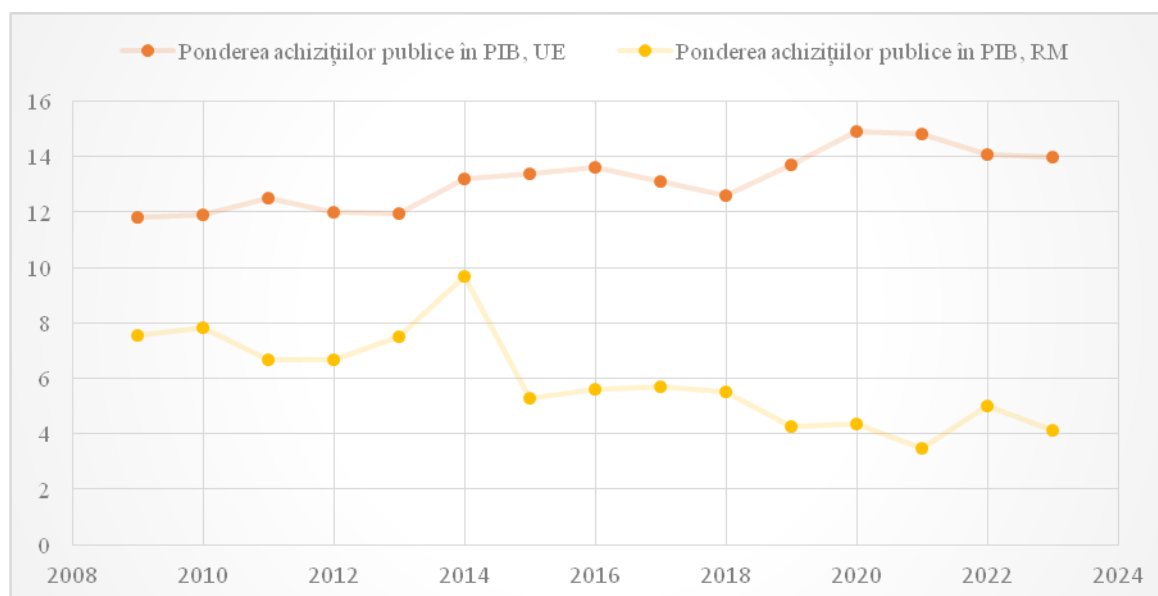

Fig.1.2 „Ponderea achizițiilor publice în PIB EU-RM 2009-2023”

Sursa: Elabotat de autor în baza datelor Raportului de activitate AAP 2009-2023 și în baza datelor Opentender Instituției UE [1; 3]

Conform datelor din Fig.1.2 rezultă că aproximativ două mii de miliarde de euro, adică 14 % din produsul intern brut al UE, se cheltuiesc anual pentru achiziții publice. Ponderea achizițiilor publice în PIB a crescut ușor în UE, în ultimul deceniu, de la 11,8% din PIB în 2009 până la 14% din PIB în 2023. Majorarea ponderii achizițiilor publice în PIB în anul 2020 este determinate de pandemia COVID-19. Această creștere se datorează atât guvernelor care au achiziționat bunuri și servicii pentru a-și sprijini răspunsurile la COVID-19, cât și din motivul scăderii PIB-ului ca urmare a crizei.

Analiza prezentată arată că ponderea achizițiilor publice în Republica Moldova are o traiectorie variabilă. Ponderea achizițiilor publice în PIB este foarte mica în raport cu țările UE. Această situație este determinată de creșterea treptată a Produsului Intern Brut al Republicii Moldova pe fonul diminuării volumului achizițiilor publice, Tabelul 1.2.

**Tabelul 1.2 „Dinamica Volumului de achizițiilor publice în raport cu PIB
în perioada 2009-2023”**

Anul	Republica Moldova Volumul achizițiilor,mln MDL	Produsul Intern Brut, mln MDL	Cota parte a AP din PIB %
2009	4 559	60 430	7,54
2010	5 642	71 885	7,85
2011	5 477	82 349	6,65
2012	5 878	87 847	6,69
2013	7 475	99 879	7,49
2014	10 839	112 050	9,67
2015	6 461	121 851	5,30
2016	7 526	134 476	5,60
2017	8 605	150 369	5,72
2018	10 508	190 016	5,53
2019	8 939	210 099	4,25
2020	9 040	206 352	4,38
2021	8 445	242 078	3,49
2022	13 682	272 556	5,02
2023	12 357	300 421	4,11

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Raportului de activitate AAP 2009-2023

Conform pct. 14 din H.G. nr. 625 din 30.08.2023 cu privire la aprobarea Programului național de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2023-2026, informațiile referitoare la ponderea achizițiilor publice în PIB, reflectă tranzacțiile realizate în conformitate cu prevederile Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice. Curtea de Conturi semnalează că, la nivelul anului 2020, valoarea estimată a achizițiilor de valoare mică (9,01 miliarde lei) a fost egală cu valoarea totală a achizițiilor publice (9,04 miliarde lei), înregistrând, totodată, o tendință de creștere. Aceste informații aduc ponderea achizițiilor publice (8,74%) în PIB-ul Republicii Moldova la un nivel similar cu cel specificat de OMC și mult mai aproape de nivelul ponderii acestora la nivelul Uniunii Europene. Această cifră reflectă impactul pe care îl au achizițiile publice în promovarea dezvoltării economice durabile, respectiv în obținerea de beneficii socioeconomice [2].

Concluzii

Dezvoltarea achizițiilor publice durabile pot contribui la abordarea provocărilor globale, cum ar fi schimbările climatice și deficitul de resurse sau îmbătrânirea populației. Această implementare sprijină politicile sociale și accelerează trecerea la lanțuri de aprovizionare și la modele de afaceri mai sustenabile. Utilizarea achizițiilor publice durabile va contribui la cheltuirea mai eficientă a banilor și combaterii corupției.

Necesitatea și posibilitatea introducerii achizițiilor publice durabile este evidențiată de prezența programelor naționale și internaționale de implementare a achizițiilor publice durabile, precum și de experiența țărilor care le implementează deja cu succes. Achizițiile durabile sunt aplicate atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare, în timp ce gradul de

implementare și experiența achizițiilor publice durabile variază în diferite țări și este determinat de caracteristicile naționale și de politicile guvernamentale.

În urma analizei sistemului de achiziții publice la nivel internațional concluzionăm că în ciuda diferențelor considerabile în legislație și practici, multe problemele și provocările majore sunt de fapt comune. Cu toate acestea, în ciuda acestor diferențe esențiale, aproape toate aceste țări se confruntă cu aceleași probleme de corupție și conflict de interese, lipsa transparenței, proceduri ineficiente, neautomatizate, urmărire slabă în executarea contractelor, lipsa accesului public gratuit și accesibil cu privire la toate informațiile privind achizițiile publice. Acest fapt sugerează că o cooperare mai activă între țări poate ajuta la rezolvarea și abordarea mai ușoară a provocărilor, promovând cele mai bune practici.

Bibliografie:

1. Agenția Achiziții Publice, Raport privind activitatea 2009-20023, Disponibil: <https://tender.gov.md/ro/documente/rapoarte-de-activitate>
2. H.G. nr. 625 din 30.08.2023 cu privire la aprobarea Programului național de dezvoltare a sistemului de achiziții publice pentru anii 2023-2026. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139302&lang=ro. Accesat [10.08.2024].
3. Opentender Portals. Disponibil: <https://opentender.eu/eu/dashboards/market-analysis>. Accesat [10.08.2024].
4. Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene; Tratatul privind Uniunea Europeană; Tratatul privind funcționarea Comunității Europene al Uniunii Europene. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF. Accesat [10.08.2024].
5. Oko-Institut and ICLEI (2007). Costs and Benefits of Green Public Procurement in Europe. Disponibil: www.ec.europa.eu/environment/gpp/pdf. Accesat [10.08.2024].
6. Yuliya NIKITCHENKO Svetlana BERZINA Gala BUZAN, Handbook on Sustainable Public Procurement: Integration Sustainability Criteria into Public Procurement Procedures, 2016, p.6-11 project is funded by the European Union. Disponibil: https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/handbook_spp.pdf. Accesat [10.08.2024].

TRANSFORMAREA ANALIZEI FINANCIARE ÎN CONTEXTUL PRACTICILOR CONTABILE MODERNE

THE TRANSFORMATION OF FINANCIAL ANALYSIS IN THE CONTEXT OF MODERN ACCOUNTING PRACTICES

BOGOS (CALANCEA) Eugenia
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-5716-7977
E-mail: calancea.eugenia@gmail.com

Abstract. *The transformation of financial analysis within modern accounting practices is a critical development in the financial landscape. This article explores the impact of digitalization and technological advancements on accounting, emphasizing the importance of modern accounting practices and the consequent evolution of financial analysis. By examining the integration of technologies such as artificial intelligence, cloud computing, and blockchain, we highlight how these innovations enhance efficiency, accuracy, and strategic decision-making. The findings illustrate that the shift towards automated, real-time financial analysis is not merely a trend but a necessity for organizations aiming to thrive in a competitive environment.*

Keywords: *accounting, financial analysis, financial management, strategy*

JEL Classifications: *M42 Auditing, M41 Accounting, M00 General*

Introducere.

În ultimii ani, profesia contabilă a suferit o transformare semnificativă determinată de digitalizare și de progresele tehnologice. Practicile contabile tradiționale, caracterizate prin procese manuale și documentație pe suport de hârtie, sunt înlocuite de practici moderne care valorifică tehnologia pentru a spori eficiența și acuratețea.

Analiza financiară a fost mult timp o piatră de temelie a procesului decizional economic, îndrumând investitorii, managerii și factorii de decizie în evaluarea sănătății financiare și a potențialului companiilor. Cu toate acestea, apariția practicilor contabile moderne - determinată de progresele tehnologice, de modificările de reglementare și de accentul tot mai mare pus pe durabilitate - a remodelat acest domeniu. Integrarea analizei big data, raportarea în timp real și cerințele sporite de transparență au necesitat o schimbare în modul în care sunt analizate și interpretate informațiile financiare.

Acest articol își propune să analizeze transformarea analizei financiare în contextul practicilor contabile moderne, concentrându-se pe importanța acestor practici în mediul de afaceri actual.

Conținut.

Informațiile contabile sunt fundamentale pentru analiza financiară, deoarece furnizează informațiile brute necesare pentru evaluarea poziției și performanței financiare a unei societăți. Aceste date includ situațiile financiare, cum ar fi contul de profit și pierdere, bilanțul și situația fluxurilor de numerar, care oferă informații privind rentabilitatea, gestionarea activelor și lichiditatea. Datele contabile exacte permit analiștilor să calculeze ratele financiare, să evalueze

tendențele și să prognozeze condițiile financiare viitoare. În plus, acestea ajută la identificarea zonelor de forță și slăbiciune financiară, facilitând luarea de decizii în cunoștință de cauză pentru investitori, conducere și alte părți interesate. Datele contabile fiabile sunt esențiale pentru asigurarea transparenței, a conformității și a unei planificări financiare și a gestionării riscurilor eficiente.

Practicile contabile moderne au evoluat semnificativ față de metodele tradiționale, încorporând o serie de noi tehnologii și sisteme menite să sporească acuratețea, transparența și eficiența procesului decizional. Practicile contabile moderne sunt esențiale pentru organizațiile care doresc să mențină avantaje competitive pe o piață în evoluție rapidă. Componentele cheie sunt descrise în continuare.

Integrarea tehnologiei și automatizarea. Sistemele contabile moderne automatizează sarcinile repetitive, cum ar fi introducerea datelor și reconcilierea, reducând semnificativ erorile umane și eliberând contabilii pentru roluri de natură strategică [1][2]. Sistemele informatice de evidență contabilă și sistemele de planificare a resurselor întreprinderii (ERP) au automatizat multe dintre sarcinile de rutină care erau efectuate manual în mod tradițional. Această automatizare a sporit eficiența, a redus erorile și a permis contabililor să se concentreze pe sarcini mai strategice, cum ar fi analiza și rolul consultativ. În plus, soluțiile bazate pe cloud oferă acces la date și colaborare în timp real, ceea ce este esențial pentru luarea deciziilor în timp util.

Acces la date în timp real. Cloud computing-ul permite accesul în timp real la datele financiare, favorizând colaborarea și luarea deciziilor în timp util. Această rapiditate permite companiilor să răspundă rapid la schimbările survenite în cadrul pieței [2][3].

Analize avansate. Integrarea inteligenței artificiale și a învățării automate facilitează o înțelegere mai profundă a performanței financiare, permițând analize predictive care îmbunătățesc previziunile și planificarea strategică [1][5].

Sustenabilitatea și raportarea integrată. Odată cu accentul din ce în ce mai mare pus pe responsabilitatea socială a întreprinderilor (CSR) și pe criteriile de mediu, sociale și de guvernare (ESG), sustenabilitatea și raportarea integrată au câștigat în importanță. Practicile contabile moderne includ acum măsurarea și raportarea informațiilor nefinanciare, cum ar fi impactul asupra mediului și contribuțiile sociale. Această abordare oferă o viziune mai holistică asupra performanței unei întreprinderi, dincolo de simplele măsurători financiare, și se aliniază așteptărilor mai largi ale părților interesate care sunt din ce în ce mai preocupate de practicile durabile.

Tehnologia Blockchain. Această tehnologie sporește securitatea și transparența tranzacțiilor financiare, oferind un cadru fiabil pentru audit și conformitate [3][5].

Aceste practici moderne nu numai că îmbunătățesc eficiența operațională, ci și permit organizațiilor să ia decizii în cunoștință de cauză pe baza unor date exacte, în timp real.

Transformările din domeniul analizei financiare reprezintă un răspuns direct la natura în continuă evoluție a practicilor contabile. Pe măsură ce contabilitatea devine mai complexă și mai integrată cu tehnologiile, analiza financiară trebuie să se adapteze pentru a rămâne relevantă. Metodele tradiționale de analiză financiară, care se bazau adesea pe date istorice și pe calcule manuale, sunt înlocuite de abordări mai dinamice, bazate pe tehnologie.

În mod tradițional, analiza financiară se baza foarte mult pe date istorice, analiștii analizând situațiile financiare anterioare pentru a evalua performanța unei companii. Cu toate acestea, odată cu apariția accesului la date și a raportării în timp real, există o schimbare în direcția analizei în timp real. Analiștii financiari au acum acces la informații actualizate, ceea ce le permite să facă evaluări mai precise și în timp util ale poziției financiare a unei societăți. Această schimbare nu

numai că îmbunătățește procesul decizional, dar sporește și capacitatea de a răspunde la schimbările de pe piață și la evenimentele neprevăzute.

Includerea parametrilor nefinanciarî în practicile contabile a necesitat o abordare mai largă a analizei financiare. Analistii nu se mai concentrează doar pe indicatorii financiarî și pe indicatorii de rentabilitate; în prezent, ei iau în considerare și factori precum impactul asupra mediului, responsabilitatea socială și practicile de guvernantă. Acest domeniu mai vast de analiză oferă o înțelegere mai cuprinzătoare a sustenabilității pe termen lung a unei întreprinderi și a riscurilor potențiale.

Raportarea financiară automatizată, în special instrumentele de automatizare simplifică procesul de raportare, permițând generarea mai rapidă a situațiilor și rapoartelor financiare. Această schimbare reduce timpul necesar închiderilor de sfârșit de lună și sporește acuratețea raportării financiare[1][2].

Având acces la date în timp real și la analize avansate, analistii financiarî pot oferi informații care conduc la luarea deciziilor strategice. Această capacitate permite organizațiilor să se orienteze rapid ca răspuns la condițiile pieței [2][3].

Modelarea financiară predictivă și utilizarea inteligenței artificiale și a învățării automate în analiza financiară permit dezvoltarea de modele predictive care prevăd performanțele viitoare pe baza tendințelor datelor istorice. Această capacitate este esențială pentru elaborarea bugetului și planificarea strategică [1][5].

Analiza financiară modernă este din ce în ce mai integrată cu instrumentele de informații de afaceri, oferind o imagine cuprinzătoare a performanței organizaționale și facilitând luarea deciziilor pe baza datelor [3][5].

Transformarea analizei financiare reflectă o tendință mai largă de adoptare a tehnologiei în contabilitate, schimbând fundamental modul în care datele financiare sunt prelucrate, analizate și utilizate.

Promovarea unei sinergii puternice între analiza financiară și contabilitate este esențială pentru îmbunătățirea calității și eficienței procesului decizional în domeniul financiar. Atunci când aceste două domenii funcționează în strânsă colaborare, se creează un cadru cuprinzător care integrează acuratețea datelor contabile cu profunzimea analitică a analizei financiare. Această sinergie aduce mai multe beneficii esențiale. În primul rând, îmbunătățește fiabilitatea informațiilor financiare prin asigurarea faptului că analizele sunt bazate pe înregistrări contabile exacte și actuale. În al doilea rând, permite previziuni și analize mai precise ale tendințelor, deoarece analistii au acces la un set mai bogat de date și informații, ceea ce conduce la o mai bună planificare strategică și alocare a resurselor.

Colaborarea dintre contabilitate și analiza financiară îmbunătățește capacitățile de gestionare a riscurilor. Prin combinarea informațiilor contabile detaliate cu tehnici analitice avansate, organizațiile pot identifica mai devreme riscurile potențiale și pot dezvolta strategii de atenuare mai eficiente. În plus, această integrare sprijină conformitatea și respectarea reglementărilor prin asigurarea faptului că toate evaluările financiare sunt aliniate la standardele și reglementările contabile actuale. În general, sinergia dintre contabilitate și analiza financiară nu numai că conduce la rezultate mai bune în cadrul afacerii, ci și promovează transparența, responsabilitatea și durabilitatea în raportarea financiară și în procesele decizionale, contribuind în cele din urmă la succesul pe termen lung al unei companii.

Concluzii

Transformarea analizei financiare în contextul practicilor contabile moderne înseamnă o schimbare esențială în profesia contabilă. Pe măsură ce organizațiile adoptă tehnologii avansate, acestea își îmbunătățesc eficiența operațională, acuratețea și capacitățile strategice. Integrarea automatizării, a accesului la date în timp real și a analizei predictive nu numai că eficientizează procesele financiare, dar și le permite contabililor să își asume roluri mai strategice în cadrul organizațiilor lor. Pe măsură ce peisajul continuă să evolueze, adoptarea acestor practici contabile moderne va fi esențială pentru companiile care doresc să prospere într-un mediu competitiv.

Pentru stakeholderi, inclusiv investitori, manageri și autorități de reglementare, înțelegerea acestor schimbări este esențială pentru luarea de decizii în cunoștință de cauză. Viitorul analizei financiare va continua probabil să fie modelat de progresele tehnologice și de evoluția standardelor de contabilitate, ceea ce face esențial ca profesioniștii din domeniu să rămână la curent cu aceste evoluții.

Referințe bibliografice:

1. Brown, J., & Jones, M. (2020), "Accounting for Sustainability: Relevance and Implications for the Profession". *Journal of Modern Accounting*, 15(2), 135-150.
2. Smith, A., & Doe, J. (2019). "The Impact of Big Data on Financial Reporting and Analysis". *International Journal of Accounting*, 34(4), 255-272.
3. Miller, R. (2021). "Artificial Intelligence in Financial Analysis: Trends and Applications". *Financial Analysts Journal*, 77(1), 45-58.
4. International Financial Reporting Standards Foundation. (2023). "IFRS Standards and Interpretations". www.ifrs.org.
5. Thompson, K., & Lee, S. (2022). "Integrating ESG into Financial Analysis: A Framework for the Future". *Accounting and Finance Review*, 20(3), 210-225

Citații:

- [1]<https://www.highradius.com/resources/Blog/role-of-technology-in-modern-accounting/>
- [2]<https://www.provencfo.com/blog/real-time-accounting-transforming-financial-management-in-the-digital-age>
- [3]<https://datamaticscpa.com/blog/digital-transformation-in-accounting/>
- [4]<https://www.propulsiontechjournal.com/index.php/journal/article/download/1917/1299/3273>
- [5]<https://accountinginsights.org/emerging-trends-in-modern-accounting-practices/>
- [6]<https://advancesinresearch.id/index.php/AMFR/article/view/278>
- [7]<https://revelwood.com/modern-accounting-achieving-finance-transformation/>
- [8]https://www.researchgate.net/publication/375644990_The_impact_of_digital_transformation_on_financial_reporting_and_analysis_in_the_accounting_industry

PROVOCĂRI PRIVIND IMPLEMENTAREA SISTEMELOR ERP ÎN ÎNTREPRINDERILE MICI ȘI MEDII DIN REPUBLICA MOLDOVA

CHALLENGES REGARDING THE IMPLEMENTATION OF ERP SYSTEMS IN SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

POPA Rodica

Academia de Studii Economice a Moldovei

ORCID: 0009-0003-7960-8018

E-mail: rodica.buh@gmail.com

Abstract. *The implementation of an ERP system offers significant advantages, which contribute to improving operational efficiency, better resource management and making informationally appropriate and fundamentally strategic decisions. These benefits help businesses to be more competitive, optimize their processes, and respond more effectively to customer needs and market demands. Although implementing an ERP can be a complex and expensive process, the long-term benefits justify the investment, giving the organization a sustainable competitive advantage. Detailed planning, effective project management and active involvement of all stakeholders are critical to the success of implementing a viable, reliable, effective ERP in the long term.*

Keywords: *ERP- Enterprise Resource Planning, Planificarea resurselor întreprinderii, IMM - Întreprinderi mici și mijlocii, resurse de cadre, provocări la implementare, funcționalitate ERP, CRM, BI - Business Intelligence, costuri de implementare*

Introducere. Concurența dură, existentă în economie la nivel național, dar și condițiile macroeconomice instabile, respectiv criza Covid19, criza politică actuală, au determinat apariția de business procese suplimentare în activitatea companiilor autohtone, ceea ce a dus la majorarea costurilor produselor vândute și a serviciilor prestate. Astfel, în prezent una dintre principalele sarcini ale managementului entităților s-a concentrat spre reducerea costurilor interne ale entităților, în primul rând prin optimizarea proceselor de afaceri în interiorul companiilor, dar și în relațiile companiilor cu terții.

Utilizarea diverselor aplicații în cadrul sistemelor informatice ale companiilor reprezintă la moment una dintre principalele modalități de creștere a eficienței afacerii. Acesta și este motivul principal privind dezvoltarea și crearea sistemelor informatice la nivelul companiilor.

Încă din sec. 19, cercetătorul Henry Fayol a abordat problemele managementului din punct de vedere al structurii unei companii, evidențiind pentru prima dată funcțiile întreprinderii: tehnică, comercială, financiară, de securitate, de contabilitate, administrativă [8, p. 18]. Acesta a demonstrat că între aceste funcții există o interdependență majoră, și că în funcție de specificul activității, sau tipul întreprinderii, importanța acestora se poate manifesta diferit. Într-o altă ordine putem afirma că un manager, oricât de bine ar fi pregătit, nu poate să îndeplinească un număr prea mare de sarcini diferite.

Odata cu dezvoltarea businessului a intervenit și necesitatea implementării unui sistem informațional la nivelul întregii companii, sistem ce vine să asigure cu date, toată structura organizațională a întreprinderii. Deci, sistemul informațional, poate fi definit ca fiind un ansamblu organizat de resurse: personal, echipamente, proceduri, metode-folosite pentru culegerea,

transmiterea, stocarea și prelucrarea datelor, analiza, păstrarea, difuzarea și valorificarea informațiilor [8, p. 372].

Entitățile care vor astăzi să-și automatizeze sistemele informatice dispun de o serie variată de soluții, mai complexe sau mai puțin complexe. Combinând facilitățile hardware și software, accesibile ca preț, pot fi realizate sisteme informaționale de dimensiuni și cu performanțe foarte diferite. Mergând de la simple aplicații de facturare, calcul automat al salariilor sau contabilitate generală, până la sisteme informaționale integrate, proiectate să acopere majoritatea nevoilor de informare ale departamentelor funcționale și ale companiei în ansamblu.

În ultimii 15-20 de ani, pe piața internațională și emigrând treptat spre piață autohtonă, au apărut un număr mare de aplicații care sunt capabile să rezolve o bună parte dintre problemele cu care se confruntă întreprinderile. De la gestiunea operativă a stocurilor, spre analiza profitabilității unui proiect investițional, aplicațiile informatice vin să cuprindă o arie din ce în ce mai impunătoare în mediul de afaceri.

Autorii români Andone I. și Țugui A. afirmă că „calculatoarele au avut un rol major în lumea economică a întreprinderilor și al afacerilor. Acest rol se accentuează și extinde o dată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale. Astfel, sistemele informatice pentru management (Management Information Systems) au drept scop agregarea și selectarea datelor din fișiere și bazele de date ale sistemelor informatice din întreprindere pentru a le da semnificație informațională la ieșire către factorul decizional [3, p. 21].

R.W. Gerard, în anul 1940, pentru definirea sistemului a folosit termenul de ORG – o unitate organizatorică formată din alte unități mai mici, astfel prin organizare părțile tind să se asambleze într-un întreg [2, p. 2].

Astăzi, diferite sisteme informatice pentru fabricație, multe din ele bazate pe web-prezentare, sunt folosite pentru a susține fabricația integrată asistată de computer, care duce la:

- automatizarea proceselor de producție și a funcțiilor de realizare a afacerilor ce le susțin prin utilizarea calculatorului, mașinilor și a roboților;
- integrarea tuturor proceselor de producție și a celor care oferă suportul necesar folosind rețele de calculatoare, programe de calculator multifuncționale pentru afaceri și tehnologia informației [9, p. 306].

Sistemele informatice pentru produsele de fabricație ajută companiile să simplifice, automatizeze și integreze multe din activitățile necesare pentru a realiza o mare varietate de produse. Astfel, majorându-se spectrul de produse fabricate sau servicii prestate, volumul datelor devine unul impunător, iar mediul de afaceri tinde să dezvolte din ce în ce mai multe sisteme informatice din ce în ce mai complexe și cu un nivel înalt de integrare. Deci, entitățile economice nu pot rezista pe piață, dacă în continuare, utilizează în activitatea lor sisteme informaționale neintegrate și multe dintre acestea se orientează spre sisteme ERP.

Autorii autohtoni Ghetmacenco S. și Sajin A. descriu ERP ca fiind „o aplicație ce îmbină practicile de management al afacerilor cu tehnologiile informaționale, prin care procesele de afaceri ale unei companii sunt integrate în cadrul sistemului informatic în vederea atingerii unor obiective specifice” [4, p. 135].

Cerințe generale de Calitate și Funcționalitate pentru un sistem ERP

Calitatea unui sistem ERP selectat în mod prealabil – preventiv trebuie să corespundă unor rigori bine determinate, care se referă în mod general la:

1. Cât de ușor și stabil se instalează pentru a fi folosit.
2. Cât de simplă este interfața de administrare și corelare profilului de activitate.

3. Cât de ușor și rapid poate fi extinsă sau puțin modificată la minimum de costuri.
4. Cât este de asigurată cu suport tehnic pentru instalare, utilizare și mentenanță.

De aici apare și funcționalitatea sistemului ERP implementat care se realizează prin componentele (module) lui structurale aplicate către:

- **mijloacele financiare - contabilitate**, unde se urmărește utilizarea eficientă a resurselor, desfășurarea ritmică a activității, semnalizarea fenomenelor influente la profit și reducerea costurilor rezultatelor activității;
- **stocurile materie primă - marfă**, care permite management informatizat al operațiunilor de gestiune a stocurilor și a proceselor de aprovizionare și desfacere;
- **clienți – furnizori**, care adună toate informațiile despre clienți din toate sursele disponibile, oferind o imagine completă și în ansamblu;
- **resurse umane**, care ține evidența strictă a tuturor proceselor, prin care trebuie să treacă un angajat, începând de la recrutare, urmată de școlarizare, trecând la promovare și terminând cu evaluarea personală.

Ce este un ERP?

Sistemele ERP sunt cele mai funcționale sisteme de informații corporative, care includ aplicații integrate și care pot satisface aproximativ întreaga structură corporativă a companiei.

ERP-ul constă dintr-o singură bază de date, un singur software și o interfață unificată la nivelul întregii firme sau întreprinderi, cu alte cuvinte un pachet de aplicații care integrează informațiile și prelucrările din cadrul și între domeniile funcționale ale unei organizații: planificare, producție, vânzare, marketing, distribuție, contabilitate, departamentul financiar, resurse umane, managementul proiectelor, stocuri, service și întreținere, logistică și e-business [2, p. 122].

ERP vine ca un software integrat care asigură disponibilitatea informației tuturor utilizatorilor interesați de un anumit domeniu sau de o anumită întreprindere, prin crearea și exploatarea unei baze de date unice. Astfel, un sistem ERP, elimină barierele departamentale (structurale), prin integrarea tuturor surselor informaționale într-o singură bază de date, accesibilă oricui în cadrul întreprinderii [2, p. 122].

Avantajele sistemelor ERP [2, p. 124]:

- eliminarea vechilor sisteme inflexibile și costisitoare;
- îmbunătățirea eficienței și performanței activităților desfășurate;
- creșterea calității și vitezei accesului la date;
- înnoirea infrastructurii tehnologice;
- deschiderea către parteneriate strategice și afaceri electronice.

Dezavantajele soluțiilor ERP [2, p. 125]:

- implementarea costisitoare și de lungă durată, cu riscuri majore de nereușită;
- dificultăți în efectuarea și acceptarea schimbărilor solicitate de ERP;
- probleme și costuri suplimentare de integrare cu alte sisteme;
- dependența de un singur furnizor.

Sistemele ERP sunt programe modulare, fiecare arie de activitate a companiei fiind acoperită de către o aplicație specifică. Modulele unui sistem ERP funcționează integrat utilizând o bază de date comună, sau pot funcționa independent. Pot fi enumerate câteva categorii de module care servesc la gestionarea cu eficiență a unei întreprinderi:

1. Producție: planificarea și urmărirea producției.
2. Gestiune: evidența stocurilor, a furnizorilor, a plăților și încasărilor.
3. Salarii: calculul salariilor și managementul informațiilor referitoare la personal.

4. Contabilitate: evidența financiar-contabilă.
5. Imobilizări: evidența mijloacelor fixe și calculul amortizării.
6. CRM: managementul relațiilor cu clienții.
7. BI (Business Intelligence): rapoarte, analize, prognoze [4, p. 136].

Putem afirma că adoptarea unui sistem ERP crează provocări numeroase și importante solicitând numeroare resurse, cei mai buni specialiști în sisteme informaționale și un sprijin substanțial din partea conducerii, dar și a întregului personal de cadre.

Tabel nr. 1

Clasificarea provocărilor privind transformarea digitală a întreprinderilor mici și mijlocii

Categoria	Probleme al întreprinderilor mici și mijlocii
Cadre	Lipsa peronalului sau pregătirea insuficientă a acestora, capabili să realizeze proiecte privind automatizarea și digitalizarea business proceselor în cadrul companiilor sau la nivel guvernamental.
	Necesitatea de a organiza cursuri de recalificare a personalului, capabil să utilizeze noile aplicații și tehnologii implementate la entitate.
Gestiune	Probleme privind recrutarea și fidelizarea specialiștilor-IT.
	Pregătirea insuficientă privind procesul de automatizare și digitalizare afacerii, dar și lipsa unei strategii și a unui plan prestabilit privind procesul de digitalizare a afacerii.
Social-economice	Impedimente privind organizarea și conducerea proiectelor de digitalizare și automatizare.
	Apariția necesității de a modifica Modelul de afacere și business procesele companiei după noile tehnologii.
Cost	Cost ridicat de implementare a noilor tehnologii privind digitalizarea și automatizarea business-proceselor companiei.
	Perceperea insuficientă a necesității și preferințelor consumatorului digital (clientul companiei)
	Riscul de a pierde competitivitatea pe piață din cauza rămânerii în urma față de concurență în domeniul digitalizării afacerii.
	Implementarea sistemelor ERP poate fi unul foarte impunător, la nivelul de zeci de mii de \$
	Perioada de amortizare a cheltuielilor pentru soft – planificare este insuficientă și necomăsurabilă perioadei de implementare a sistemului ERP funcțional

Sursa: Elaborat de autor în baza [7, p. 88], [4, p. 136]

Un studiu realizat în Federația Rusă în perioada 2019-2020 identifică procentual la nivelul Întreprinderilor mici și mijlocii 4 domenii de aplicare, evidențiate în urma transformării digitale, respectiv: implementarea și utilizarea datelor analitice, îmbunătățirea relațiilor de deservire a clienților, îmbunătățirea calității serviciilor și mărfurilor comercializate, automatizarea business proceselor. Datele reale obținute pot fi reprezentat grafic (fig. 1) astfel [7, pag. 48]:

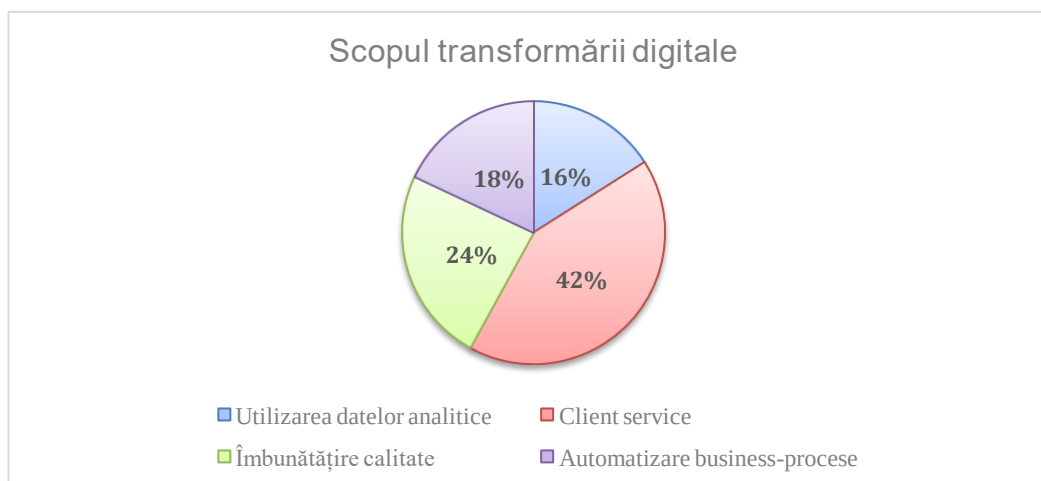

Fig. 1: *elaborat de autor în baza [7, pag 48]*

Implementarea unui sistem ERP este un proces tehnologic complex care necesită cheltuieli mari de resurse financiare și timp de personal de la întreprindere. În același timp, acest proces este asociat cu mulți factori interni și externi greu de evaluat, rezultând o mare probabilitate de nerespectare a rezultatelor finale cu așteptările inițiale. Această problemă este deosebit de acută atunci când implementăm sisteme complexe, multifuncționale, care se concentrează pe rezolvarea nu a uneia, ci a gamei întregi de probleme diverse de management al întreprinderii. Dacă este imposibilă utilizarea eficientă a sistemului ERP implementat în întreprindere (din cauza discrepantei dintre funcțiile sale implementate și nevoile reale ale conducerii și personalului companiei), întreprinderea suportă atât pierderi financiare directe - costuri directe de implementare, cât și indirecte - costuri viitoare asociate cu întreruperea și duplicarea parțială a proceselor de afaceri existente anterior. În același timp, implementarea cu succes a unui sistem ERP într-o întreprindere vă permite creșterea eficienței proceselor de afaceri, reducerea timpului de luare a deciziilor, reducerea costurilor logistice, nivelurilor de inventariere și defectelor de producție.

Prin urmare, luarea unei decizii cu privire la implementarea unui sistem ERP și alegerea unui sistem specific care să răspundă cel mai bine nevoilor întreprinderii, cu o evaluare cuprinzătoare a beneficiilor potențiale ale implementării, este una dintre sarcinile cheie ale managementului.

Ca un exemplu concret în acest studiu, pentru dezvoltarea sistemelor de management pentru întreprinderile de locuințe și servicii comunale - instrumentul cheie este digitalizarea acestora, bazată, printre altele, pe nivelul existent de automatizare.

În practică, companiile utilizează clase întregi de sisteme de control automatizat, care sunt combinate în platforme digitale unice bazate pe sisteme ERP (eng. Planificarea Resurselor Întreprinderii). Principala modalitate de creștere a eficienței proceselor de management este robotizarea proceselor de afaceri (eng. Robotics Process Automation (RPA), care permite reducerea implicării umane în principal în operațiuni de rutină, repetitive. RPA este lider în investiții semnificative printre alte domenii de înaltă tehnologie, cum ar fi: tehnologii cloud; Internetul obiectelor; analiza datelor mari; realitate virtuală; realitate argumentată; blockchain; învățare automată etc. RPA este robotizarea proceselor de afaceri repetitive prin instalarea de software care utilizează interfețe utilizator pentru a lucra cu sisteme ERP deja implementate. În același timp, complexitatea RPA variază de la cele mai simple programe care efectuează proceduri de rutină la cele mai complexe sisteme analitice de inteligență artificială.

Concretizarea detaliată a provocărilor privind implementarea unui sistem ERP în activitatea întreprinderilor mici și mijlocii (conform tabelii nr. 1)

Provocări de Cadre

ERP (Enterprise Resource Planning), ce înseamnă planificarea resurselor întreprinderii, reprezintă un sistem soft digital, care dictează cadrelor întreprinderii cerințe speciale de cunoștințe în materie de programare digitală și aptitudine de lucru computerizat. Cadrele întreprinderii trebuie să aibă o pregătire suficientă în privind lucrul cu interfața sistemului ERP. La etapa de recrutare a cadrelor, întreprinderea trebuie să aibă pregătită programa și graficul de școlarizare pe diferite platforme și dimensiuni de activitate (un demo-program). Deci pregătirea serioasă a cadrelor este prima provocare (problemă), care înfruntă orice întreprindere la aplicarea unui sistem ERP.

Din interactivitatea cadrelor cu un sistem ERP rezultă a doua provocare (problemă) la selecția sistemului ERP, care trebuie să conțină o interfață ușor accesibilă, lesne de însușit și memorizat. Aici trebuie de analizat prima cerință către un sistem ERP la etapa de organizare: să fie cât mai stabil și ușor de instalat. Combinarea lor și soluția cea mai optimală a acestor două provocări va condiționa succesul major la etapa de organizare a întreprinderii.

O a treia provocare în atitudinea cu cadrele întreprinderii este pregătirea lor după școlarizare, care se referă la repartizarea lor invocând aptitudinile și specificațiile de caracter, gradul de pregătire teoretică universitară la repartizarea concretă și corelată la structura modulară a sistemului ERP. Aici se iau pentru analiză opțiunile de optimizare a structurii întreprinderii, corelată la structura modulară a sistemului ERP funcțional. În sistemul ERP se analizează gradul de flexibilitate și complexitate în raport cu gradul de pregătire specializată necesară funcționalității dinamice a întreprinderii. Combinând componența optimă modulară a sistemului, flexibilitatea de modificare cu structura de cadre a întreprinderii se poate optine o minimizare a cheluielilor de cost la etapa organizatorică a activității.

Și o a patra provocare în raportul cu cadrele este politica de promovare a cadrelor, care este strâns legată de eficientizarea activității întreprinderii în ansamblu și care formează brand-ul de concurență a întreprinderii.

Provocări de Gestiune

Prima provocare în procesul de organizare sau reorganizare a întreprinderii reprezintă analiza cadrului legislativ a întreprinderii, adică prelucrarea parametrilor corespunderii activității legislației în vigoare și corelarea tuturor operațiunilor organizatorice și de instituire finală a întreprinderii. Elaborarea organigramei și a Statutului întreprinderii cu aprecierea clasamentului - mici-mijlocii.

Lipsa unei strategii bine determinate în procesul de organizare a întreprinderii poate provoca întârzieri la procesul de activitate normală cu prestarea produsului de lucru ca marfă pentru clienți. Deci a doua provocare în procesul de gestiune a întreprinderii este elaborarea unei strategii de interacțiuni, corelată cu termeni de timp și cheltuieli financiare organizatorice. Se analizează minuțios structura sistemului de management și interacțiune internă a întreprinderii. Se definesc factorii majori la prezentări externe, ce definesc calitatea și marca produsului.

Altă provocare în procesul de gestiune a întreprinderii în timpul aprobării și implementării sistemului ERP este elaborarea corectă a planului de coeziune cu furnizorii de materie primă sau datele statistice necesare maximum coerente, corecte și recent viabile. Pentru aceasta se cercetează dacă baza de date a furnizorului de materie prima sau datele statistice necesare corespunde interfeței sistemului ERP acceptat și nu provoacă erori și stopări, sau corelări suplimentare în baza de date a sistemului ERP acceptat.

A patra provocare în procesul de gestiune a întreprinderii pe parcursul aprobării și implementării sistemului ERP este elaborarea unui plan de realizare a produsului pentru clasificarea standardizată și corespunderea calității standardelor de stat. Calitatea produsului trebuie să poarte o marcă unificată de control, în mai multe etape și determinată în acest fel conform regulamentelor și actelor în vigoare a statului. Produs marcat – produs calitativ! - trebuie să fie deviza întreprinderii.

Încă o provocare în procesul de gestiune a întreprinderii pe parcursul aprobării și implementării sistemului ERP poate consta în apariția necesității de a modifica Modelul de afaceri și business - plan cu alte întreprinderi după apariția noilor modificări ale proceselor IT.

Provocări Social-economice

Relațiile furnizor-întreprindere și întreprindere-client determină în fond toată structura cu toate provocările aferente activității de bază și pentru care trebuie să funcționeze în ansamblu întreprinderea. Aici se ascunde prima provocare în raportul social-economic al întreprinderii: riscul de a pierde competitivitatea pe piață din cauza rămânerii în urma față de concurență în domeniul digitalizării afacerii. Aici se cer analize minuoase flexibilitatea și performanța sistemului ERP, care sunt esențiale pentru succesul pe termen lung al unei întreprinderi. Deși aceste caracteristici oferă avantaje considerabile, cum ar fi creșterea afacerilor, eficiența operațională și flexibilitatea, ele vin și cu provocări semnificative.

Aici apare o altă provocare social-economică a întreprinderii: costurile ridicate, complexitatea crescută și dependența de infrastructura IT, care sunt aspecte importante și care trebuie gestionate cu atenție. Întreprinderea trebuie să evalueze aceste aspecte în detaliu și să fie pregătită să investească resursele necesare pentru a maximaliza beneficiile unui ERP performant și social, stabil pe termen îndelungat.

Provocări de Costuri

Prima și cea mai semnificativă provocare în costuri constă la elaborarea fondului de cheltuieli la recrutarea, școlarizarea și repartizarea cadrelor conform fișei de post (lucru). Cum se spunea pe vremuri, în activitatea economică a statului, (întreprinderii): cadrele hotărăsc totul! Iar, un sistem ERP bine apreciat, cu module selectate în profunzime, analizate și agregate optimal dă potențialul unei activități profitabile, însă nu pe deplin influențabile și decisive la rezultatul activității întreprinderii. Succesul organizării unei întreprinderi, a posibilității de extindere și dezvoltare în cea mai semnificativă măsură depinde de componenta socială a întreprinderii – cadrele. Aici putem evidenția două provocări în aprecierea și repartizarea finanțelor (costurilor).

Prima provocare se referă la calculele privind cheltuielile pentru salarizarea cadrelor în activitatea internă, adică în interiorul întreprinderii, și a doua provocare se referă la analiza cheltuielilor la salarizarea cadrelor pentru activitatea externă, adică cu furnizorii și clienții întreprinderii.

Identificarea raportului optimal de cheltuieli dintre aceste două provocări, în cea mai mare măsură, determină succesul activității unei întreprinderi mici-mijlocii.

Concluzii și recomandări

Implementarea unui sistem ERP este un proces tehnologic complex care necesită cheltuieli mari de resurse financiare și timp, de personal de la întreprindere. În același timp, acest proces este asociat cu mulți factori interni și externi greu de prezis, rezultând o mare probabilitate de nerespectare a rezultatelor finale cu așteptările inițiale. Această problemă este deosebit de acută atunci când implementăm sisteme complexe, multifuncționale, care se concentrează pe rezolvarea nu a uneia, ci a unei game întregi de probleme diverse de management al întreprinderii. Dacă este

imposibilă utilizarea eficientă a sistemului ERP implementat la întreprindere (din cauza discrepanței dintre funcțiile sale implementate și nevoile reale ale conducerii și personalului întreprinderii), întreprinderea suportă atât pierderi financiare directe - costuri directe de implementare, cât și indirecte - costuri viitoare asociate cu întreruperea și duplicarea parțială a proceselor de afaceri existente anterior. În același timp, implementarea cu succes a unui sistem ERP într-o întreprindere vă permite creșterea eficienței proceselor de afaceri, reducerea timpului de luare a deciziilor, reducerea costurilor în logistica întreprinderii și a defectelor de producție. Prin urmare, luarea unei decizii cu privire la implementarea unui sistem ERP și alegerea unui sistem specific care să răspundă cel mai bine nevoilor întreprinderii, cu o evaluare cuprinzătoare a beneficiilor potențiale în urma implementării, este una dintre sarcinile cheie ale planificării managementului.

La ce ar trebui de acordat atenție atunci când se selectează un sistem ERP?

Să presupunem că un sistem ERP, care este potrivit pentru o întreprindere, va contribui imediat la creșterea potențială a profitului. În prima etapă, înainte de implementare, este important de acordat atenție mai multor nuanțe cheie:

1. Este important de angajat un specialist separat, care va fi implicat în implementarea sistemului. El va fi responsabil pentru funcționarea corectă a ERP în toate ramurile. Trebuie de avut în vedere faptul că un specialist cu experiență și calificare nu numai că va implementa sistemul, ci va ajuta și la deblocarea potențialului său după implementare.

2. Un sistem ERP nu este un instrument magic, care va funcționa perfect de la prima lansare și va acoperi toate nevoile afacerii. Trebuie să fie configurat corect, iar angajații trebuie să fie instruiți pentru a lucra în ERP. Înainte de a începe procesul de implementare, este important de ținut cont și de faptul că fiecare soluție ERP are propriile sale specificații. Alegerea unui sistem ERP depinde de nevoile întreprinderii. Prin urmare, este necesar de selectat module care să îndeplinească cerințele și caracteristicile profilului de activitate. Sarcina principală a sistemului ERP nu este de a face totul pentru angajații companiei, ci de a ajuta la optimizarea principalelor procese de afaceri.

Atunci când se implementează sisteme ERP „gata făcute”, 53% dintre companii întâmpină dificultăți serioase care necesită schimbări în procesele de afaceri și abordările organizaționale, iar 44% dintre companii se confruntă cu probleme tehnice semnificative. [1]

În viziunea tradițională, luarea deciziilor privind implementarea unui sistem ERP se bazează metodologic fie pe analiza proiectelor și investițiilor, fie pe abordările managementului de proiect și analizei proceselor. În același timp, fiecare dintre aceste metode este potrivită pentru analizarea doar a anumitor aspecte ale evaluării fezabilității implementării. Astfel, metodele de analiză a proiectelor se bazează pe indicatori de investiții, care sunt dificil de evaluat înainte de începerea procesului de implementare: aproape orice evaluare încorporată în modelul de calcul al acestora, bazată inițial pe evaluări empirice ale riscurilor de implementare, va fi diferit, în cele din urmă, foarte mult de realitate și nu poate oferi o prognoză exactă a rentabilității investiției în sistemul ERP.

Abordările analizei proceselor și managementului de proiect implică o evaluare a eficienței folosind metode de management de proiect, în special controlul asupra duratei muncii și a nivelului de execuție a acestora, dar nu permit o evaluare pre-investiție a eficienței și alegerea unei opțiuni de sistem ERP care îndeplinește cel mai bine obiectivele întreprinderii.

În plus, toate metodele de mai sus, atunci când se analizează viabilitatea, fiabilitatea și fezabilitatea implementării unui sistem ERP, se utilizează estimări cantitative - în principal indicatori financiari și nu iau se în considerare criterii cantitative atât de importante precum viteza

transferului de date în sistem, numărul de utilizatori, timpul petrecut pentru instruirea personalului pentru a lucra cu sistemul ERP, etc.

Ignorarea criteriilor calitative denaturează esențial semnificația reală a sistemului ERP și rolul acestuia în dezvoltarea strategică a întreprinderii și a perspectivelor de creștere. Astfel, atunci când se utilizează numai criterii financiare, evaluarea factorilor de fezabilitate a implementării majorității sistemelor ERP, care funcționează în prezent eficient poate fi negativă. Poziția autorului este că procedurile de luare a deciziilor pentru implementarea unui sistem ERP ar trebui să se bazeze pe instrumente economico-matematice, care utilizează atât criterii cantitative, cât și calitative.

Bibliografia și resurse Web:

1. Alexey Rybakov *ERP-система: что это, для чего внедрять и нужна ли вашей компании* [accesat la 10.05.2024] <https://habr.com/ru/articles/523120>
2. Oprea D., Meșniță G., Dumitriu F. *Analiza sistemelor informaționale* Iași: Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, 2005. 588 pag. ISBN: 973-703-136-9
7. Andone. I., Țugui Al. *Sisteme inteligente în management, contabilitate, finanțe, bănci și marketing*. București: Editura Economică, 1999, 426 pag. ISBN: 973-590-198-6
8. Ghetmacenco S., Sajin A. *Utilizarea sistemelor ERP în Republica Moldova (Studiu de caz)* Chișinău: 2017, Materiale/teze ale Conferinței Științifice Internaționale „Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii” 22-23 septembrie 2017, Chișinău E-ISBN 978-9975-75-891-8
9. Legea cu privire la întreprinderile mici și mijlocii nr.179 din 21-07-2016. Publicat : 16-09-2016 în Monitorul Oficial Nr. 306-313 art. 651 [accesat: 10.05.2024] Disponibil: <https://www.legis.md/>
10. Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845 din 03-01-1992 Publicat : 28-02-1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 2 art. 33 [accesat: 10.05.2024] Disponibil: <https://www.legis.md/>
11. Новикова К.В., Антинескул Е. А., Добровлянин В. Д. и др. *Цифровая трансформация клиентского опыта в малом и среднем бизнесе в России: монография*. Пермь: Пермский государственный национальный исследовательский университет, 2023 – 152 с. ISBN: 978-5-7944-4036-2
12. Panaite N. Iftimescu A. *Management: concept și aplicații*. Iași: Sedcom Libris, 2024, 424 p. ISBN: 973-670-059-3
13. Militaru Gh. *Managementul producției și al operațiunilor*. București: Editura ALL, 2008, 326 p. ISBN: 978-973-571-877-0

INSTRUCȚIUNI PENTRU ÎMBUNĂȚĂȚAREA MECANISMELOR STRATEGICE DE SECURITATE ȘI PROPRIETARE A DATELOR PERSONALE ÎN MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DE ȚARĂ CANDIDAT ÎN LA UE

DIRECTIONS FOR IMPROVING STRATEGIC MECHANISMS OF PERSONAL DATA SECURITY AND OWNERSHIP IN MOLDOVA IN THE CONTEXT OF ITS EU CANDIDACY

LISNIC Alexei
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: alexei.lisnic@gmail.com

Introduction. *Moldova is facing a critical moment regarding its strategic mechanisms of personal data security and ownership. Its current capacity to ensure the aggregated anonymization systems and processes harmonized with the new European Law Enforcement Directive, which redefines the data protection regulatory architecture for both EU and non-EU countries, will greatly impact its future in the EU. Data protection has become a core element of trust and a painful stake in the competition between greenfield newcomers and industrialized incumbents currently seeking to benefit from the tightly regulated European digital market and its two billion-strong pool of personal data in the coming years. Beyond personal data, the country is also competing to join the European value space where human rights, including data self-determination fundamental rights, are built-in features, defining both public digital services and the regulatory framework.*

Privatizing data protection and personal data treatment transparency can give Moldova a competitive edge in the EU or make it fall to the side of UDG-ridden quasi-European outer rings. To make their case and leave an indelible positive mark in their current regulatory nurture phase, both the national data protection regulator and the representing Data Owners' Association have to propose and implement a pan-European level innovation and protection roadmap. Increased field application of these skill-evidencing competitive tools also allows our national vendor — the most personal data-empowered citizenry — to be favorably positioned regarding any bilateral investment and travel data agreement with the European Union or one of its Member States to facilitate acquiring substantial infusions, access to the European personal data-rich market, granting a visa-free regime for nationals, and finding a safe haven for personal data transfer abroad. Last but not least, meeting these regulatory requirements turns Moldova into a policy-accepting European millionaire and a polity-adroit millionaire-maker of personal wealth.

Background and rationale Abstract Over the past 10 years, society's vulnerabilities regarding data protection have received heightened attention across various countries. The Republic of Moldova is no exception. Transparency reports show that a relatively high number of official requests for the disclosure of personal data emanate from Moldovan authorities. It is suspected that personal data obtained via these requests are sometimes used to intimidate or harass citizens, especially when investigations of human rights violations are lacking in various sectors of public administration. On the other hand, it is revealed that Moldova issued an astonishingly high number of mobile interception warrants between 2006 and 2007—some without proper judicial oversight.

In 2003, the State Chancellery justified the need for data protection legislation based on state and civil society requests and on the impact of data protection and privacy on the process of democratization, market development, and European integration. This raised serious concerns in European circles given the wider European community's preoccupation with data protection and privacy. Proof of Moldova's serious lack of commitment to data protection reform appeared in 2007, when a thematic report was published in this direction. Over the subsequent years, international projects implemented in Moldova aimed to support the further adoption of a legislative framework in this area. These efforts to provide a solid basis for upgrading data protection legislation became a top priority for Moldova as part of its European Neighbourhood Policy Action Plan. At present, the growing technological need for data protection reform is accelerating given the advanced process of digitalization of administration, as well as economic development, law enforcement, the judiciary, the medical system, and everyday life. Moldovan people living in either the country or abroad are becoming vulnerable to poor data protection legislation. This vulnerability could have a significant impact on the prospect of Moldova's future embedding within the European Union. The whole issue of European integration has and will have a significant impact on personal data governance. The unnecessary long-term delay of any comprehensive data protection reform constitutes an anticipated legislative breach that could automatically remove Moldova from the "EU potential candidate" category due to the amplification of the created legislative and psychic inconvenience. The legal functioning of individual governance from a data protection perspective will increase confidence in general citizens and attract direct long-term investors as a predictable and secure governance model. Given these peculiarities, we believe that we are addressing a high-priority scientific assessment, which overall falls within the general scope of our research, as the overall data protection legislation is of significant scientific, economic, and social applicability and provides an ensured comprehensive personal data strategy for internal and cross-border governance in Moldova.

Research aim and objectives. The aim of the study is to develop strategic recommendations for improving the mechanisms of ensuring personal data protection and ownership in the Republic of Moldova. In order to reach the aim, the following objectives have been set: - Analyzing the current state of the art of data protection law, including recent legislation and law enforcement mechanisms; - Exploring the lack of effectiveness of legislation, institutions, and their involvement in the strategic setting of personal data protection, including the deliberate and actual cases; - Reviewing the best practices and lessons learned; - Formalizing possible courses of action for policymakers in the Republic of Moldova, including more sustainable solutions, and setting recommendations considered to be strategic in terms of personal data protection and ownership issues. Context: It is generally accepted that data protection is considered the international gold standard for data governance, characterized by a globally successful data protection framework that has set much of the current global data protection agenda. Therefore, aligning personal data processing standards and the effectiveness of the legal framework with the provisions and requirements would significantly contribute to achieving sustainable economic and social progress in the Republic of Moldova.

Personal data security and ownership: key concepts. Personal data protection refers to any operation or set of operations that includes the collection, recording, organization, storage, adaptation, or alteration of personal data. There cannot be privacy without data protection, and the two share a complementarity, even a dialectical relationship. Clearly, these two rights—privacy and data protection—are closely connected and intertwined in today's digitized world. Data ownership

in its widest sense can be described as the legal right to determine what happens to data about you. There is a debate as to whether individuals can be the owners of a right in personal data, given that some decisions cannot be entirely free.

With the spread of global communication networks, personal data has become the defining feature of the modern information society. It is often said that in the age of big data, information is the currency of a digital society. A more descriptive view suggests that personal data, being the cornerstone of big data, is the valuable asset of digital technologies. This data includes personal and social virtual profiles, documents, photos, markup of preferences on social networks, data from purchase history, as well as from mobile phone registration. The complexity and large amount of intermingled personal data accessed from different sources turn the data into probabilistic personal orientation data. The challenge that has to be met is to define to what level an individual can be a data processor extracting logical formulas from data processed by data mining, while respecting the data subject's privacy. Data protection refers to any operation or set of operations that includes the collection, recording, organization, storage, adaptation or alteration, retrieval, consultation, use, disclosure by transmission, dissemination or otherwise making available, alignment or combination, blocking, erasure or destruction of personal data.

Definitions and scope. Directions for Improving Strategic Mechanisms of Personal Data Security and Ownership. The core device for this investigation is personal data security and ownership. Personal data includes information on persons, which identifies them directly or indirectly, as well as their characteristics, features, and behavior. Analyzed extensively in the legal literature, personal data definitions and interpretations are broad and flexible. The universal concepts and practical definitions can be provided by the latest international sources in the fields of human rights and business. During this regulation, the concept of personal data refers to any information related to an identified or identifiable natural person; an identifiable natural person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identifier such as a name, an identification number, location data, an online identifier, or to one or more factors specific to the physical, physiological, genetic, mental, economic, cultural, or social identity of that natural person.

This covering also emphasizes the mandatory relations between the data subject, the data controller, and the data processor. Thus, as the data subject has rights concerning their personal data, the data controller and data processor are held accountable to exercise their professional activities. As we can see from such a general legal perspective, personal data have been an important issue of law reform all over the world, including for the business community during the application of these principles. This is because these principles as global best practices reflect very well the international human rights standards in a unique personal data system where personal data is closely linked to private and family life, home, and personal relations. The personal data system includes additional high legal requirements such as the right of persons to move and reside freely all around the world.

Importance in the digital age. Personal data security and privacy have always been important, although their relevance has significantly increased in the digital age. Presently, a huge amount of personal data is being generated – an estimated 64.2 zettabytes in 2021, and it will rise to as much as 180 zettabytes by 2025. The ways of using personal data are also expanding, especially for data profiling and segmentation driven by artificial intelligence. Such development has opened up multiple commercial opportunities, among other benefits. All these conditions put enormous pressure on personal data security.

Inadequate protection of personal data gives rise to several risks, such as identity theft or financial fraud. If banks, for instance, are not able to reliably and certainly know who their clients are and who uses their services, fraud and other financial crimes will skyrocket, meaning steeper insurance costs that will be recuperated through higher banking service fees. Another risk is privacy intrusions: if people's private information is used in a way that is concerning and becomes publicly known, users will be far less likely to engage in online or digital services. Fundamental actions towards this include securing an institution's cybersecurity, with surveys showing that online consumers rank fear of cybersecurity failures near the top as an obstacle to purchasing goods and services. This loss of trust has been picked up as a major issue for the European Union and digital service providers: a significant percentage of data subjects are concerned about how their personal information is being used, and a notable percentage of global digital users express concern that advanced technologies are slowly eroding their privacy.

Current state of personal data security and ownership in moldova. The following section assesses the current legislative framework and other mechanisms that regulate privacy as personal data ownership and protection in Moldova. The existing legal framework has already incorporated necessary legislation to grant the provisions imposing the basic requirements on state actors and data subjects. In brief, the current legislative framework is appropriate in terms of defining several criteria to provide personal data protection; nevertheless, Moldova has also failed to adopt several necessary legislative provisions. Because of that, Moldova is facing the main weakness in the legislative field and protection mechanisms. This political deficiency in enforcing the Moldovan state to adopt all the necessary instruments for individual data ownership and to secure Moldovan society has deteriorated the state of personal data security in Moldova.

The legal acts dealing with personal data protection and privacy as the ownership of individual data contain many weaknesses regarding their provisions in order to protect individuals' personal information. Consequently, in response to the public, the Moldovan authorities enacted new laws to protect personal data, which are fully in line with the international and European Union data protection standards set out in the official documents and legal acts. Meanwhile, concerning the regulatory and legal level, the operational part was weakened due to the absence of a management authority with the power to enforce this law or to monitor the level of compliance of operators with these regulations. Furthermore, there is an ineffective or inefficient status of the existing self-regulatory mechanisms for data protection, and thus, it cannot provide law enforcement when personal data owners' rights are violated. As known, according to the legal documentation, only the National Data Protection Authority is legally empowered to ensure that personal data protection laws are followed in Moldova as required. If a relevant authority were created with the purpose of enforcing the protection law and monitoring its fulfillment, it would be possible to offer better perspectives on personal data protection in Moldova. Finally, the internal intelligence agents experience challenges in ensuring that all European personal data ownership protection requirements are reflected in the activities of the information holders, as well as in law enforcement and implementation in Moldova.

Legislative Framework. A significant determinant impact on the strategic mechanisms of both personal data security and ownership is exercised by the legislative environment in the area. A number of acts have been recognized as the legislative basis in the area of protection of individuals with regard to the processing of personal data as well as the rules related to the free movement of personal data. It makes provisions on legal acts that are included in the national legal corpus. At the European level, in the list of acts of secondary character that are included in the second part, the

provisions of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and other international documents enshrining human rights are included.

The basis of the legal framework in the Republic of Moldova is constituted by the Constitution of the Republic of Moldova of July 29, 1994. At the level of laws, three acts on data protection issues have been elaborated. Their character is direct, in the sense that they establish principled and practical rules and measures of legal order, which have an obligatory character and include a complex of norms. The acts are oriented to a specific object being appellative. In the Republic of Moldova, a series of normative acts regulating legal relationships in the field of protection of personal data have been issued relatively recently. However, in some areas of personal data security and ownership, these remain virtually unregulated by national law. For their further development, the already existing laws and regulations should be revised or new ones adopted. The new regulations entail a set of new challenges that need to be addressed.

Enforcement mechanisms. Based on the new legal provisions in this area, the main actors in enforcing the mechanisms of personal data security are presented. The capacity and conditions of these institutions to enforce the requirements of the data protection legislative framework are discussed. In particular, the effectiveness of the enforcement is directly connected to the level of penalty, its predictability, and enforcement.

Enforcement Mechanisms. The active cooperation, involvement of stakeholders, data controllers, and their data processors, and applying the legislation are the main roles of the national supervisory authority. Among the most important limitations in the activity of the enforcing institution are the resources, lack of expertise in data protection methodologies and the legislative field, and the presence of a small effective sanction as the main intervention means for abuse prevention. In Moldova, the level of penalty as a means of dissuasion is relatively low; it fluctuates between 2,000 and 4,000 euros for the failure of the obligation between the data subject and the personal data holder, up to 10,000 to 20,000 euros in case of violation of the obligations by not ensuring adequate security measures.

To ensure compliance with the national legal framework and align with European practice, it is necessary to place the concept of personal data security within the national public policy agenda and identify specific instruments capable of ensuring the necessary framework for personal data security. The imposition of restrictions on owners regarding the processing and security of personal data within information systems cannot make sense if no mechanisms for administrative, financial, material, and other enforcement of the legal provisions are established, while ensuring the security of personal data. Although the law enforcement means used by public authorities to apply some legal norms are multiple, in contemporary society, depending on the regulated field, conviction, public censure, compensation, and the provision of dissuasive penalties by restricting personal profit are feasible in the data security field. The first legal means could be effective only under the condition that persons privy to harm are aware of their rights and have trust in institutional mechanisms such as the supervisory authority and the courts tasked with ensuring compliance with the personal data security requirements.

Challenges and vulnerabilities in moldova's data security landscape. The current Moldovan data security environment is beset with various challenges from several angles. One set of concerns denotes limitations in technological infrastructure. The insufficiency of cybersecurity investments earmarked for telecommunications or internet infrastructure from the state or businesses entails that maintained technology infrastructures could remain outdated or slow, having a major impact on Moldova's technical aptitude for facing various associated challenges.

Insufficient investments might also limit the capacity of sectoral businesses in ICT, especially communication operators, to implement cutting-edge cybersecurity measures, thereby reducing Moldova's overall ability for data security. Cybersecurity initiatives have been identified that can poorly align sectoral priorities and national interests. For instance, limited capacities could hamper the swift transition to advanced telecommunications forms that use encrypted data security, which thereby require updating supplementary technical settings associated with legal interception.

Data breaches, hacking, and related phishing attacks are commonly brought up regarding threats that could affect enterprises or government agencies. A data breach is rather generic in the sense that it can affect a wide range of services. There might be many more indicators for predicting these breaches and related figures of their victims, but identifying potential spread is particularly important for personal data, which are so important to us. If our personal data falls into the hands of others, there is a risk. As people frequently interact, so do their personal data with different sectors of the economy, and the potential consequences of such interactions should be noted and addressed. Large-scale central databases with personal data, such as on ID cards, can be of significant interest to fraudsters. Attacks and malware encryption can easily wipe out all necessary information and make it difficult to restore. The outbreak of targeted ransomware attacks corresponds seamlessly with Moldova's data theft and ransomware trends too. Healthcare, financial institutions, and governments have the highest risks. An infringement of personal data protection rights with real or potential negative ramifications that affect the economic, physical, psychological, and professional status of a person, or that hinder the exercise of civil liberties and the rights of individuals, is unacceptable. There must be concrete and fast actions and attitudes in this regard. The subject of personal data should be established as a unified strategy and pragmatic plan to ensure data security and both permissions and restrictions for data-related entities.

Technological challenges. There are specific technological factors that are impeding the elimination of the digital divide in Moldova and the conclusion of personal data in the country. Many businesses need to develop and grow in an adequate technical infrastructure like the internet and software and hardware solutions to address security issues. Some of the first registered servers and software solutions in Moldova, installed early on after Moldova became a country and during the transition to democracy, are now outdated and actually contain vulnerabilities. Depending on their settlement and warranty, they may impose a financial burden and block physical fittings and software components. This creates vulnerabilities in the data and needs modernization to regulate both technology and the prominent tools that cover every size and the new requirements, as well as the volume and structure of the data collected. A situation like this is being reported in both the public and private sectors.

The bulk of transactions and digital public benefits requirements are being fulfilled. Therefore, these technological features enable digital rights to be enjoyed and act as checks and controls in the secure processing of personal data and access to information. As the costs of technology controls decrease, regulators must work to annul the contrasts, maintain industry growth, and manage the side changes. Another circumstance that needs to be underscored regarding that report is the speed of technological shifts. Because new technology statistics yield results and demonstrations more rapidly than legislation can keep up with its demands, this extends the implementation of new cases and the emerging sectors of the economy and the labor market. All this has to be emphasized because it is crucial for the private sector to rely on the public to develop devices as countries align with regulations in processing under law. Overall, understanding

technological challenges yields a clearer understanding of the essence of problems in the field of data protection.

Cybersecurity threats. The number of threats to personal data of citizens and other residents of the Republic of Moldova increases. Office automation solutions enable not only an increase in efficiency and improvement in the quality of services but also the employment of economies of scale. The use of correct private and public advanced encryption tools can make illegal access impossible. The encryption of personal, work, and defense data ensured reliable protection against unauthorized access on network-connected IT equipment.

The fungible software is designed to cause personal data destruction, internet banking, social theft, ransomware, or espionage. Such attacks not only distort reality by inciting lies and rumors, but they also present a serious menace against freedom of the media and the credibility and reliability of media organizations, whose activity is solely based on truthful information. Trust in digital services and fully protecting one's privacy harms cybersecurity, with threats being the most common, including malware, web-based, mobile, and email-based phishing. Despite the advantages, these technologies also create new cybersecurity challenges. In most cases, organizations, including public servants, are not well-resourced or simply are not aware of the risks facing them. A number of threats may compromise personal data security, such as failure, malicious, voluntary, and forced, on the part of individual end users. A similar role is played by the positive impact of information and communication technologies. Proactive measures to prevent such threats must be efficiently taken consistently.

Best practices and case studies from eu countries. The European Union has been at the forefront of many data protection developments. Each EU Member State has its particularities in terms of data protection, privacy law, and framework, and this has translated into many best practices and case studies on how data protection regulation mechanisms could be improved. There are more and more reasons why EU best practices and case studies in data protection can be thought of as exemplary for those who have the desire to accept the EU way of data protection and privacy. Many national case studies from European countries regarding data protection and privacy can be found in best practice documents published by the relevant agency.

Under the project "Assessment of the Respect for the Right to the Protection of Personal Data in the Republic of Moldova," conducted in Moldova within the project "Enhancing Data Protection in the Republic of Moldova," cases from the national practices of several EU Member States were considered as examples. Some countries with effective data protection laws and frameworks were chosen based on the attention that could be given to Moldova's example, given its proximity to the Union and EU candidacy, as well as many interconnections and harmonization of legislation with that of the EU. The general focus was on rendering copies of the various personal data protection systems of the EU Member States closely according to the situation in the Republic of Moldova, including from the standpoint of EU norms and standards.

Data protection regulations. One of the tools for ensuring personal data security is the establishment of data protection regulations. The data protection legal framework is sound and is working effectively in most EU countries. It is based on the data protection principles that are mostly identical or very close to those established by previous directives. These principles have proved to be efficient. They include the principle of data minimization, the principle of purpose specification, the principle of reliability control and verified correctness, the principles of responsible and accountable processing, and that of transparency, the principle of data quality, the principle of providing remedies in case of legal breach, and of effective enforcement measures.

The most important data protection regulation that entered into force in the EU is the General Data Protection Regulation, adopted and coming into effect on a specific date. It is based on previous directives but includes strict rules for processing non-sensitive data, such as re-obtaining consent when being used for different purposes than initially established. Furthermore, it has the capacity to sanction companies and individuals in respect of all its provisions with significant fines. Many provisions are considered the gold standard, and this regulation is used by other countries as a source of inspiration in preparing new data protection regulations. There are many provisions and regulations included in this regulation, and as such, there are rules and regulations that countries must abide by. Moldovan data protection law is more than 20 years old. It does not guarantee a level of protection for individuals, and it does not have a sanctions policy that would deter illegal processing. That is why the framework law is to be brought "to teeth." It is necessary to modernize this law, but on the basis of a "data protection strategy," bearing in mind several coordinates.

Innovative technologies. Innovative technologies play an essential role in enhancing the security of personal data and data ownership. EU Member States are continuously working on the development of ecosystems for this purpose, involving emerging technologies such as artificial intelligence, blockchain, and encryption. The use of the above-mentioned innovative technologies could compensate for the risks associated with both data breaches and cyber threats. The security feature of AI is already being used to reduce cyber threats and attacks.

Blockchain allows for a distributed ledger that stores the data in blocks and has already been used as a distributed system for publishing expenditures in order to increase transparency. It has been used to secure electronic voting and to secure large databases of citizens. The security feature of encryption is being used for secure communication, such as the use of virtual private network connections, and for securing files, for example, with encrypted email used by EU Member States. The European Development Fund for projects and Technical Assistance has built a number of innovative mechanisms to ensure transparency and efficiency. Subsequently, these innovative technologies will be developed at the national level in the Southern Neighbourhood and used in innovative projects to enhance data security in the EU neighbourhood. It is advisable for Moldova to consider these innovative technologies and success stories as the development of a new regulatory ecosystem that needs to be compatible with current and future EU data protection legislation. By considering the use of these innovative technologies, Moldovan stakeholders could understand what kind of decentralization in the supported activities involving data governance would be more efficient and secure in the area of personal data and data ownership.

Strategic directions for enhancing personal data security in moldova. In terms of the gaps identified in the analysis of personal data security mechanisms, a set of recommendations for action to address the identified needs of the strategic directions that contribute to the improvement of the personal data security mechanism in the country is shown in the list below: policies are necessary. Depending on the proposed strategic directions, a series of actions are proposed that are important to be taken. The promotion of best practices in personal data protection involves collaboration between government, industry, and other relevant stakeholders in civil society.

At present, a number of public authorities have increased expertise in the collection, verification, processing, and maintenance of personal data for the performance of their duties, with specialized structures in charge of special forms being in the conditions of regulating activities for the applied informatics and information systems. Some staff have a Data Protection Officer who collaborates effectively with project teams and is responsible for implementation and monitoring.

At the same time, it is proposed to improve the training of other employees in the field of data protection. Public authorities must treat electronic data with the protection of the confidential information they contain so that at any time, when data is not in the public domain, we can rely on the principles of availability and integrity. The achieved security level of critical resources is necessary in the following areas: strengthening technical measures to manage and protect personal data in situations of agency management, improvement of the legal framework, and development of the existing potential in education and training. There is a need to promote a campaign to inform citizens about the right of ownership of data that circulate in the information society. The introduction of this right must be fully aligned with the European and national standards of data protection, ensuring the possibility of exercising it. Thus, for the provision of adequate strategies and practices in the field, it is necessary to develop skills among several categories of national actors. The strategic actions proposed are immediate and sustainable since the field of data protection is in continuous development. The section of the needs analysis referred to the first two categories presented, while the following chapter addresses the strengthening of the capacity of the staff, which will have to be adapted to the practical dimensions specific to public administration.

Policy recommendations. The analysis presented above reveals several dimensions of personal data insecurity and the inadequacy of either existing mechanisms or their implementation in the case of Moldova. While enumerating the existing gaps and deficiencies, the narrative also proposed logical connections of what could or should be done to address them. These are:

1. Legislative changes are needed to ratify and implement more comprehensive and clearer personal data standards. This standard should be aligned with current requirements and some of the best developing national practices.
2. Changes are also required to make greater efforts to provide appropriate personal data collection and storage standards before laws and concurrent rights are ratified. This corresponds to another best practice from a much earlier adopter in the area of the integrator - the provision of a law in this respect as the first one from 1973.
3. It is also required to review the mechanisms of the law on personal data control and to identify deficiencies and causes that have generated the deficiencies in enforcing the law by the competent bodies.
4. Relevant data protection legislation consolidates and harmonizes practices and activities of different sectors in the country, as well as relations with foreign nations. It can also be used as an instrument for improving the standard of Moldovan data storage policies for both for-profit entities and the public sector.

Solid efforts are required to strengthen enforcement for strategies set by private and public actors due to the inefficiency of the legislated mechanisms in data defense.

The inadequacies of the Moldovan data protection infrastructure require a more institutional approach oriented towards the delivery and adoption of personal data protection standards. The responsibilities of a relevant legal body have been performed previously by the CICFP, but mainly in confidential data safety. The novelty of a consistent and extensive approach in addressing data information systems requires a detailed analysis of the causes of poor implementation.

The current enforcement agency, the National Center for Personal Data Protection, established in 2009, has been the authority responsible for data protection. The enhancement of enforcement mechanisms and the improvement of existing capacities are imperative in the short term. Once improved, the national legislative framework and the compliance with data protection standards will offer the necessary foundation for obtaining a safe level.

At the same time, for the Moldovan framework to work effectively, much larger contributions are required in identifying technical and human resources, including the clarification of a framework and the use of the latest technology meant to guard the right to private life. The

development of public-private partnerships is urgent. The modernization of personal data storage and management standards must also be accomplished through substantial technological investments.

Capacity building initiatives. Capacity building initiatives can encompass a range of measures—training, knowledge-sharing programs, workshops, technical assistance, policy dialogues, think tanks, and awareness-raising activities. For a long time, efforts have been made to ensure as much as possible of these activities, such as the annual national workshops with the participation of representatives from local authorities and state services, meetings held by participants in the personal data protection school, and other workshops, round tables, and events. An important issue in this context is the organization of training programs, seminars, and workshops in the field of protection of personal data for a wide range of stakeholders (public authorities and institutions, businesses, media, civil society, and the public).

Partnerships can be established with international organizations that can provide training and awareness experience in the field of data protection and privacy. Several awareness events should be organized, targeted at notifying citizens of their rights and obligations in the field of personal data protection. In the field of education, the adaptation of existing school subjects or the development of new curricular subjects can be carried out that will provide students with fundamental knowledge on "Digital Culture and Personal Data Protection." At all levels of education, round tables, contests, workshops, and events in partnership with specialized institutions should be organized to inform students and teachers about the importance of protecting personal data and privacy. Protecting and engaging all stakeholders in this area is important for developing a data protection culture. Starting from a better understanding and implementation of measured data protection, they can aid in the effective management of personal data and help generate confidence among citizens. The main problem of data protection and privacy on the internet is that authorities have outdated knowledge and do not understand how the current processes work. The National Regulatory Authority must undertake efforts to improve this situation as soon as possible and set programs for training and upgrading businesses in the private and governmental sectors as a matter of urgency.

The role of the european union in moldova's data security landscape. Currently, a standardized attitude to data security is practiced within the Association Agreement so that the cooperation between the Republic of Moldova and the European Union is a reference point for this research topic. The fundamental explanation of why the collaboration with the EU in the matter of personal data protection is considered a handy affair for the Republic of Moldova, irrespective of the actualities that are of institutional, financial, or merely technical nature, lies in the drawer of genetic underpinnings. As a rule, concerning its potential candidate countries, the European Union has been promoting its standards, whether it be the adoption of a specific regulation, a universal treaty, or a considerable amount of directives, standards, and good practices, which give the candidate country a comprehensive, sincere, deep, and broad set of tasks and recommendations for the prospective reforms.

"Aligning the national legal and institutional frameworks with the directives of the European Union in the sphere of personal data protection" is an important aspect of the Europeanization of the legislation and the actual practice in the sphere of personal data protection, which would increase the confidence of the EU Member States in the inhabitants of the Republic of Moldova, as future guests of the EU. Collaboration and partial parallel policy lines, which were located within the Europeanization frame, created a consensus towards a very simple and specific coherence of the

domestic legislation and its regulators with the international *acquis communautaire*, which is in force for the member states of the European Union. The list of additional tasks concerned the changed arrangements within the governmental environment of the ministries after signing the AA, which will eventually lead to a more specific and operational approach. There was also a shift in the principal methodologies the EU had been offering to Moldova towards more practical and personal normative regimes for handling personal data within member states, which is in the direct area of professional competence of the practitioners. In that sense, the EU has succeeded in creating the first three channels for beginning to draft and discuss a comprehensive and practical model of securing personal data on the move in the Republic of Moldova.

Eu data protection standards. Data protection in the European Union is underpinned by the provisions of the General Data Protection Regulation. It applies principles concerning data quality and fairness. It also requires data to be processed for legitimate purposes only and to be protected to the highest possible standards. Its data protection principles can be helpful in forming a common understanding of personal data protection in European countries. It can also be helpful in the calibration of new data protection legislation leading to the Consumer Protection Law harmonization with the GDPR. Many of these principles are also foreseen in Convention No. 108 on the protection of individuals with regard to the automatic processing of personal data. It is deservedly noted that full compliance with such high international standards will be a strong argument for the European Union when making decisions on Moldova's application for accession.

A number of EU and EU candidate partners, including Moldova, adopted a rights-based data protection approach. In the laws of these countries, there are several provisions related to data subjects' rights to access their personal data; to challenge the accuracy of their personal data where undertaken by the data controller; to request the locking, deletion, and destruction of their personal data; to file legal appeals if their requests are not satisfied; and to receive compensation if there is mismanagement of their personal data. Moldova should inform the public about such European requirements, in particular, Moldovan businesses that process personal data of citizens of the member states of the European Union. Also, it is very important to inaugurate a large-scale training program for business representatives. The GDPR will enter into force in Moldova at the regional level. Therefore, representatives of the supervisory authorities and the business community should be aware of these standards before the GDPR enters into force. Therefore, the importance of raising awareness and education among the business community should be specially highlighted. It will be necessary to periodically check the adaptation of the domestic legal framework to the relevant legislation, as the legislation will evolve and will facilitate Moldova's accession to the European Union.

Collaboration opportunities. On the collaboration opportunities to enhance personal data security in line with the exercised functions, first attention should be turned to technical assistance and capacity building. Ideally, the support should equip its technical support and advice in managing the process of alignment to the *acquis* in all topic areas and head several comprehensive projects, which would promote personal data protection as well. Initially, the support might focus on sharing best practices, knowledge, and lessons learned by the Member States and the respective agencies. Taking into account the political stage of the Moldovan-EU talks, one could explore opportunities for the development with relevant institutions of bilateral Moldova-EU 'small projects' to build some common foundation in order to promote future alignment with standards.

Regarding the mainstream aspect of personal data protection, there might be a particularly strong interest in further investments and capacity building to ensure effective regulatory

governance. These investments would benefit the Moldovan data protection system and also facilitate the exercised functions as the two are seen as interlinked. For this reason alone, there are significant relations to be drawn from a partnership between these lines and training, technical assistance, or knowledge contributions from other acceded and candidate countries on regulatory governance and how to build a regulatory framework. Joint initiatives to foster a data protection culture would be among the first steps to be undertaken once regulatory frameworks are in place, meaning they are also an immediate topic area where collaboration could start. Awareness, citizens' education, and participation programs can indeed be of mutual benefit to enhance mutual learning and to promote the strategic development of approaches to data governance that are based on trust. Moreover, a joint initiative on strategic exercises can promote trust and increase awareness about data protection responsibilities.

Conclusion and future outlook. In this paper, we have attempted to analyze the legal and strategic aspects of ensuring the security and ownership of personal data of citizens of the Republic of Moldova as part of European integration. The present level of harmonization of the given principles with EU law has been demonstrated, and a list of priority statutory changes necessary to improve their legal framework for effective approximation has been formulated. Also, we formulated priority strategic goals in the field of ensuring the security and ownership of personal data in the context of European integration, analyzed the level of their development, and recommended a set of measures for their implementation.

The obtained results have practical importance for Moldovan society and civil service institutions from the perspective that the identified problems still need to be solved within the current association process in order to jointly create an effective mechanism for ensuring the security and ownership of personal data, which could serve as a reliable basis for building relationships with the EU in the field of protection of the fundamental rights of citizens.

Summary of findings. The present cases act as an attempt to give the example of potentially dangerous goods when applied and used, namely personal data, if the field of strategy is not well employed. The cases are intended to raise awareness about the importance of personal data security and ownership in light of the upcoming candidature of Moldova to the EU and suggest improvement directions. Thus, its main contribution consists of the identification of the issues in this context and recommendations in order to ensure that Moldova could harness the EU opportunities in this respect. The employed methods include an analysis of personal data protection components and the strategy-governance-performance trio. It is organized into sections that provide the context and the role of strategies in personal data security and ownership, their linkage to candidacy to the EU, the strategy concepts and tools, the case studies from the Republic of Moldova that illustrate particular issues, and finally recommendations based on the findings.

Implications for moldova's eucandidacy. The need for harmonizing Moldovan legal provisions with the EU legal framework as a precondition to Moldova's EU candidacy has been mentioned. The current study highlights the importance of EU membership for Moldova in an area that is of increasing importance for both individual countries and as a whole for the EU and Moldova in particular. Personal data in the digital era are essential for Moldova's economic welfare, as it functions as an indispensable fuel for innovation. Safe and fair access to data should be considered in principle as part of the broader set of norms, rules, and values that are key for Moldova's functioning. However, personal data-oriented regulation in Moldova does not provide enough mechanisms for its full conceptual implementation in the form of personal data ownership and security enhancement. This chapter focuses on considering improved legal mechanisms for

enhancing the security and ownership of personal data in the context of EU rules, as one of the necessary directions and commitments needed to be taken and implemented by Moldova in order to get closer to a candidate for obtaining an EU membership perspective. We intend to define what the implications of the proposed modernization of legal mechanisms for personal data security and ownership would be on the status of Moldova as an EU candidate, providing in this way an alternative approach to the official developments, which might lead to upgraded political dialogue between Moldova and the EU itself. The chapter concludes by outlining the main findings and providing implications together with the broader questions arising from the practiced question.

EVALUAREA IMPACTULUI AUDITULUI FINANCIAR ASUPRA GESTIUNII FINANTELOR PUBLICE

EVALUATION OF THE IMPACT OF THE FINANCIAL AUDIT ON THE MANAGEMENT OF PUBLIC FINANCES

SECRIERU Vasile

Universitatea de Studii Economice

ORCID: 0009-0000-7804-7093

E-mail: vasilesecrieru88@yahoo.com

MATEOC - SÂRB Nicoleta

Universitatea Științele Vieții "Regele Mihai I"

ORCID: 0000-0002-6023-9668

E-mail: mateocnicol@yahoo.com

Abstract. The financial audit at the level of a public institution involves the audit of its financial statements or reports. In financial reports of public institutions it is reflected, the budget of the public institution consisting of the following blocks: income, expenses, non-financial assets, financial assets, liabilities and change in cash balance. These blocks are based on the elements of the budget classification, namely: organizational classification, functional classification, program classification, economic classification and source classification. Regardless, however, of the elements of the budget classification, they all reflect public finances. Therefore, in the process of assessing the impact of the financial audit, the author will consider the impact of the financial audit on the management of public finances. The audit results must reflect the conclusions and recommendations on the financial statements of the audited institution, so as to eliminate financial and management risks and improve the quality of financial reports.

Keywords: public institutions, public finances, financial audit, financial reports, risk, budget classification.

Abstract. Auditul financiar la nivelul unei instituții publice presupune auditul situațiilor sau rapoartelor financiare ale acesteia. În rapoartele financiare ale instituției publice este reflectat, bugetul instituției publice format din următoarele blocuri: venituri, cheltuieli, active nefinanciare, active financiare, datorii și modificarea soldului de mijloace bănești. Aceste blocuri sunt puse la baza elementelor clasificăției bugetare și anume: clasificăția organizațională, clasificăția funcțională, clasificăția programelor, clasificăția economică și clasificăția surselor. Indiferent, însă, de elementele clasificăției bugetare, toate acestea reflectă finanțele publice. Prin urmare, în procesul de evaluare a impactului auditului financiar, autorul va lua în considerare impactul auditului financiar asupra gestiunii finanțelor publice. Rezultatele auditului trebuie să reflecte concluziile și recomandările asupra situațiilor financiare a instituției auditate, astfel încât să elimine riscurile financiare și de management și să îmbunătățească calitatea rapoartelor financiare.

Cuvinte-cheie: instituții publice, finanțe publice, audit financiar, rapoarte financiare, risc, clasificăție bugetară.

1. Introducere

Scopul auditării unei entități, fie publică sau privată, are menirea să identifice riscurile în cadrul activității instituției și să le clasifice după nivelul și gradul de impact, să reflecte situația

financiară și politicile contabile. La evaluarea impactului auditului financiar public extern asupra calității gestiunii fondurilor financiare publice la nivelul instituțiilor publice, autorul pornește de la premisa că această categorie de audit urmărește să stabilească dacă instituția auditată a fost gestionată în baza principiilor de economie, eficiență și eficacitate și dacă situațiile financiare ale acesteia au fost întocmite corect. Totodată, rezultate auditului vor reflecta concluzii și recomandări menite să înregistreze plus valoare la entitatea auditată și excluderea riscurilor. Auditul are scopul principal de a preveni fraude, delapidări de fonduri și a se expune asupra situațiilor financiare a entității.

Autorul își bazează evaluarea impactului auditului financiar asupra gestiunii finanțelor publice pe următoarea abordare metodologică:

- Stabilirea condițiilor de bază ale procesului de evaluare a impactului prin dezvoltarea mecanismului de transmisie și formularea considerațiilor principale;
- Identificarea și prelucrarea informațiilor furnizate de autoritățile publice supreme specializate în domeniul controlului financiar public intern și auditului extern, beneficiarii auditului financiar public intern și extern / sau de experți independenți în problematica auditului financiar public intern și extern;
- Aprecierea impactului auditului financiar public intern în baza propriilor estimări fundamentate pe răspunsurile extrase din propriul sondaj, referitoare la subiectul vizat;
- Aplicarea evaluării agregate asupra opiniilor identificate la pct. 2 și 3;
- Formularea concluziilor și recomandărilor de consolidare a impactului.

2. Materiale și metode

Într-o evaluare a impactului auditului financiar intern asupra calității gestiunii finanțelor publice autorul a studiat rapoartele CCRM privind auditul financiar asupra unor instituții publice de la nivelul APC și APL și a identificat, în acest sens, o serie de probleme și deficiențe pe care le-a grupat și prezentat în tabelul 1, tabelul 5 reprezentând sinteza acestora. Totodată, autorul a îmbinat metodele de cercetare inclusiv: analiza legislației, documentelor din instituțiile publice, rapoartelor financiare, articolelor de specialitate. Autorul folosește noțiunea „impact” în calitate de sinonim pentru noțiunea „influență”, după cum aceste două cuvinte sunt explicate de dicționarele explicative a limbii române.

3. Rezultate

Instituțiile Supreme de Audit recunosc, în general, opt principii de bază, care decurg din Declarația de la Lima și deciziile luate la cel de-al XVII-lea Congres al INTOSAI (la Seul, Coreea), ca cerințe esențiale pentru auditarea adecvată a sectorului public [10]. Nivelul de respectare a acestor principii determină nivelul de independență a activităților de audit.

Autorul măsoară impactul auditului financiar asupra gestiunii finanțelor publice aplicând mecanismul de transmisie proiectat la nivelul controlului financiar public intern și auditului extern reprezentat în fig. 1 și care derivă din modelul celor trei linii de apărare.

Următoarele considerații explică mecanismul de transmisie:

- calitatea gestiunii finanțelor publice este determinată de nivelul de fiabilitate a bugetului, nivelul transparenței finanțelor publice, calitatea gestionării activelor și pasivelor, strategia fiscală, nivelul de predictibilitate și calitatea controlului execuției bugetului, calitatea evidenței contabile și a raportării, calitatea controlului extern și a auditului;
- calitatea auditului financiar intern este determinată, printre altele, de calitatea sistemului de control intern managerial organizat în instituția publică de către managerul superior al acesteia. CIM este destinat să asigure realizarea obiectivelor instituției publice prin:

respectarea principiilor de economicitate, eficacitate și eficiență în derularea proceselor operaționale, respectarea cadrului legal, eficientizarea gestiunii activelor și pasivelor, calitatea corespunzătoare a informației operaționale și financiare. Această relație de dependență este cu atât mai puternică cu cât auditul public intern este insuficient dezvoltat la nivelul instituțiilor publice din Republica Moldova;

- auditul public intern evaluează sistemul de CIM la nivelul instituției publice, formulând propuneri de perfecționare a acestuia, inclusiv a domeniului financiar-contabil. Prin urmare, auditul financiar intern, este destinat să îmbunătățească sistemul de CIM, iar prin aceasta să contribuie la creșterea eficienței gestiunii finanțelor publice și la atingerea obiectivelor instituției publice;
- în procesul de efectuare a auditului financiar extern este evaluat, printre altele, sistemul de CIM și auditul intern al instituției auditate. Prin urmare, auditul financiar extern, este destinat să îmbunătățească în cele din urmă gestiunea finanțelor publice.

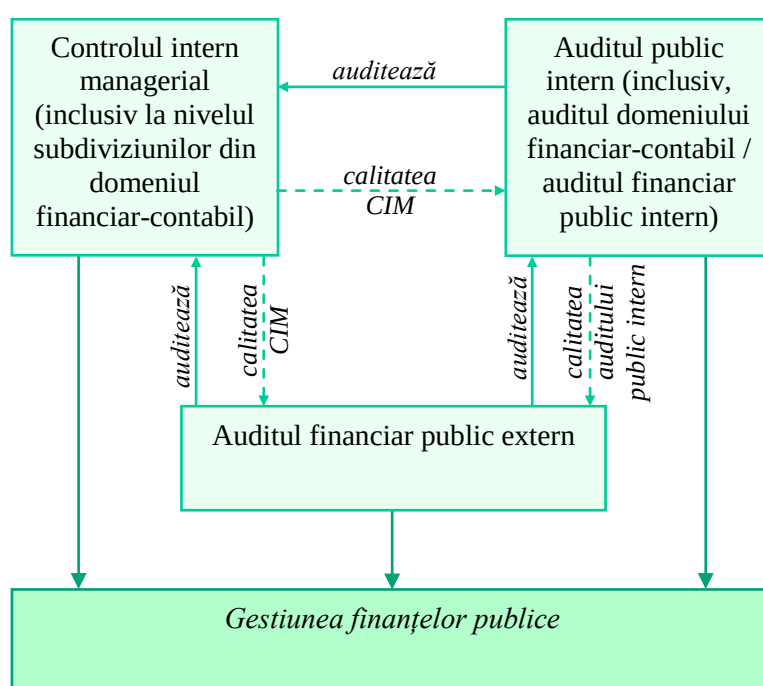

Figura 1. Mecanismul de transmisie a influențelor auditului financiar public intern și extern asupra gestiunii finanțelor publice

Pentru a dovedi ipoteza de cercetare, autorul poate urmări mai multe direcții în evaluarea impactului auditului financiar public intern asupra gestiunii finanțelor publice. În primul rând, este important să se stabilească o legătură clară între calitatea sistemului de control intern managerial (CIM) și eficiența auditului public intern.

Iată câteva aspecte pe care autorul le-ar putea explora:

1. **Evaluarea calității CIM:** Analiza sistemelor de control intern, inclusiv procesele de monitorizare, evaluare și raportare, pentru a determina cum aceste elemente contribuie la transparența și responsabilitatea financiară.
2. **Corelarea între CIM și audit:** Investigarea modului în care un CIM bine implementat facilitează auditul intern prin oferirea de date fiabile și procese bine documentate, care ajută auditorii să identifice riscurile și să recomande îmbunătățiri.

3. **Studii de caz:** Prezentarea unor studii de caz din instituții publice care au implementat cu succes sisteme de control intern și au beneficiat de audituri financiare eficiente, evidențiind impactul pozitiv asupra gestiunii financiare.
4. **Indicatori de performanță:** Stabilirea unor indicatori de performanță care să măsoare atât calitatea auditului public intern, cât și eficiența gestiunii financiare, pentru a evidenția corelațiile între cele două.
5. **Feedback de la părțile interesate:** Colectarea de informații de la angajați, auditori și manageri pentru a evalua percepțiile asupra eficienței CIM și a impactului acestuia asupra rezultatelor financiare.

Prin aceste abordări, autorul poate demonstra că un sistem de CIM robust nu doar că îmbunătățește calitatea auditului public intern, dar contribuie și la o gestionare mai eficientă a finanțelor publice.

Tabelul 1. Neajunsurile sistemului de CIM și AI formulate de Ministerul Finanțelor din perspectiva impactului asupra gestiunii finanțelor publice

Anul	Neajunsul identificat
2017	Implementare lentă în instituțiile publice atât a managementului financiar public, cât și a controlului și auditului intern. Acțiunile incluse în Programul de dezvoltare a controlului financiar public intern pentru perioada 2014-2017 au fost realizate în proporție de 40%.
2018	Progrese insuficiente în implementarea și dezvoltarea controlului intern managerial și a auditului intern în instituțiile publice
2019	Progrese insuficiente în implementarea / dezvoltarea CIM și a auditului intern în instituțiile publice
2020	Progrese insuficiente în implementarea / dezvoltarea CIM și a auditului intern în instituțiile publice
2021	Sistemul de control intern managerial și funcția de audit intern din sectorul public nu este eficient; Atât autoritățile de reglementare, cât și instituțiile publice dezvoltă lent sistemul de CIM. Auditul intern public nu este funcțional.

Tabelul 1 sugerează concluzia despre nefuncționalitatea atât a sistemului CIM, cât și a auditului financiar public intern. Această constatare este cu atât mai robustă și rezistentă la critică, cu cât reiese direct din concluziile Ministerului Finanțelor al Republicii Moldova, autoritatea publică supremă de reglementare în domeniul CFPI, formulate în rapoartele sale anuale referitoare la controlul financiar public intern. Situația este și mai complicată în măsura în care nefuncționalitatea sistemului de CIM și a auditului intern reprezintă o problemă care persistă an de an, indicând la lipsa unei abordări consecvente nu doar la nivelul Ministerului Finanțelor, dar și la nivel de Guvern și Parlament.

Aceleași concluzii derivă din rapoartele de audit financiar ale Curții de Conturi a Republicii Moldova. Autorul a analizat mai multe rapoarte de audit financiar întocmite de CCRM asupra unor instituții publice de la nivelul APC și APL.

Tabelul 2 conține principalele probleme cu care se confruntă instituțiile publice de la nivelul APC privind sistemul CIM.

În acest sens, sunt de menționat următoarele:

- organizarea necorespunzătoare a sistemului de CIM lezează managementul creanțelor și datoriilor (instituția auditată: Ministerul Finanțelor);
- nu este asigurată funcționalitatea integrală a principalelor controale (instituția auditată: Ministerul Economiei și Infrastructurii);
- disfuncționalitatea sistemului de CIM influențează negativ și puternic asupra calității rapoartelor financiare, procesului de identificare și evaluare a riscurilor de fraudă și corupție și formularea măsurilor prevenire a acestora (instituția auditată: Ministerul Educației și Cercetării).

Tabelul 2. Calitatea necorespunzătoare a CIM evaluată de CCRM din perspectiva impactului asupra gestiunii finanțelor publice la nivelul unor instituții publice ale APC

Denumirea raportului și instituția care a elaborat raportul	Sistemul de control intern managerial (CIM)
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale MF, 2021 Autor: CCRM	• Existența unor deficiențe de organizare și funcționare a CIM afectează gestionarea creanțelor și datoriilor.
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale MEI, 2021 Autor: CCRM	• Sistemul CIM nu asigură pe deplin funcționalitatea controalelor-cheie
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale MEC, 2021 Autor: CCRM	• Nu este instituit controlul intern pe verticală. • Nu există procese de validare a informațiilor furnizate de instituțiile subordonate. • Nu este descris procesul de consolidare a rapoartelor financiare, nici încărcarea rapoartelor financiare în SI CNFD. • Lipsa instruirilor interne sau externe organizate pentru angajații direcțiilor financiar-contabile ale instituțiilor subordonate ministerului are un impact semnificativ asupra calității rapoartelor financiare; • Nu a fost instituit Grupul de lucru privind organizarea și implementarea CIM. Nu a fost elaborat și aprobat Codul de etică. • Nu au fost identificate riscurile de fraudă și corupție și nu sunt prevăzute acțiuni de control privind prevenirea și detectarea fraudei și corupției.

Tabelul 3 conține principalele probleme cu care se confruntă instituțiile publice de la nivelul APL privind sistemul CIM.

În acest sens, sunt de menționat următoarele:

- organizarea necorespunzătoare a sistemului de CIM, nerespectarea carului legal în procesul de constituire a sistemului de CIM, lipsa corespunderii dintre ceea ce prezintă

instituția auditată și ceea ce este identificat de către echipa de auditori (instituția auditată: UAT raionul Ungheni);

- lipsa sistemului de CIM la nivel de instituție (instituția auditată: UAT municipiul Soroca) [7];
- disfuncționalitatea sistemului de CIM, evidența contabilă necorespunzătoare, deficiențe în îndeplinirea sarcinilor de serviciu și a atribuțiilor conform reglementărilor legale și regulamentelor interne (instituția auditată: UAT municipiul Chișinău).

În același timp, trebuie de remarcat faptul că deficiențele și problemele identificate în procesul auditului financiar public extern sunt mult mai pronunțate și cu perspective modeste de a fi soluționate într-o perioadă la nivelul instituțiilor publice subordonate administrației publice locale.

Tabelul 3. Calitatea necorespunzătoare a CIM evaluată de CCRM din perspectiva impactului asupra gestiunii finanțelor publice la nivelul unor instituții publice ale APL

Denumirea raportului și instituția care a elaborat raportul	Sistemul de control intern managerial (CIM)
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare ale UAT raionul Ungheni, 2020 Autor: CCRM	• CIM nu este asigurat conform reglementărilor legale. • Nu a fost desemnată subdiviziunea responsabilă de coordonare a sistemului CIM în cadrul instituției publice, aceste sarcini fiind exercitate de către auditorul intern, care nu poate fi responsabil direct de organizarea și menținerea CIM. • Declarația privind implementarea parțială a CIM nu corespunde realității.
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare ale UAT municipiului Soroca, 2019 Autor: CCRM	• Sistemul de CIM nu a fost instituit în cadrul instituției. • Activitățile de management și control nu au aspect de sistem și depind exclusiv de persoanele angajate la moment, determinând neregularități constatate de auditul extern.
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale UAT municipiul Chișinău, 2020 Autor: CCRM	• Sistemul de CIM permite furnizarea parțială unei asigurări rezonabile precum că fondurile publice au fost utilizate în condiții de transparență, economicitate, eficiență, eficacitate, legalitate, etică și integritate. • Lipsa procedurilor și proceselor clar definite pentru subdiviziunile din subordine duce la imposibilitatea îndeplinirii corespunzătoare și calitative a sarcinilor și atribuțiilor. • Evidența contabilă deficitară.

Considerând cele constatate, autorul evaluează în tabelul 4 impactul sistemului CIM asupra calității gestiunii finanțelor publice prin prisma parametrilor acesteia.

Tabelul 4 Impactul sistemului CIM asupra calității gestiunii finanțelor publice

Parametrii gestiunii finanțelor publice

Notă: Mărimea impactului:

Impact negativ pronunțat	
Impact negativ	
Lipsă de impact	
Impact pozitiv minor	
Impact pozitiv considerabil	

Sursa: elaborat de autor.

Autorul formulează următoarele interpretări și explicații referitoare la rezultatele prezentate în tabelul 4, acestea confirmând valabilitatea ipotezei de cercetare.

Evidența contabilă și raportarea financiară nesatisfăcătoare, insuficiența sistemului de control intern managerial la nivelul instituției publice determină caracterul nerealist al bugetului acesteia și necorespunderea bugetului executat cu cel planificat. În consecință, impactul sistemului CIM asupra fiabilității bugetului este negativ.

De regulă, informația despre managementul finanțelor publice este disponibilă, deși, frecvent pentru a afla informația legată de bugetul instituției publice și documentația conexă persoanele interesate trebuie să depună un efort considerabil de timp. În consecință, impactul sistemului CIM asupra fiabilității bugetului este nul (lipsă de impact).

Impactul negativ înregistrat de sistemul CIM asupra fiabilității bugetului determină aceiași evaluare și în cazul gestionării activelor și pasivelor. Autorul ține să menționeze la acest parametru, că conceptul de valoare pentru bani (value for money, eng.) nu este pus în circuitul noțiunilor de specialitate aferent domeniului finanțe și contabilitate în Republica Moldova, ceea ce are un impact critic asupra calității gestiunii finanțelor publice. Mai mult ca atât, evaluarea riscurilor fiscale, a celor de corupție și fraudă reprezintă o provocare accentuată pentru instituțiile publice din Republica Moldova. În consecință, impactul sistemului CIM asupra gestiunii activelor și pasivelor este negativ.

Autorul consideră că impactul sistemului de CIM asupra paramentului „strategia fiscală” este minor, practic nul: pe de o parte, sunt respectate politicile fiscale și strategiile guvernamentale, iar pe de altă parte, există probleme accentuate privind calitatea evidenței contabile, gestiunea riscurilor, etc.

Predictibilitatea și controlul execuției bugetului, contabilitatea și raportarea la nivelul instituțiilor publice din Republica Moldova, reieșind din considerentele formulate la punctele precedente, sunt sub un impact negativ al sistemului CIM.

Impactul sistemului CIM asupra controlului și auditului extern este evaluat de autor ca fiind negativ. Pe de o parte, echipele de audit financiar extern nu se pot baza pe rapoartele de audit intern din cauza că auditul intern nu este suficient dezvoltat la nivelul instituțiilor publice, iar, pe de altă parte, nivelul de implementare a recomandărilor formulate de echipele de audit extern este foarte mic.

În continuare, autorul evaluează impactul auditului financiar intern asupra calității gestiunii finanțelor publice. În acest sens, autorul a studiat rapoartele CCRM privind auditul financiar asupra unor instituții publice de la nivelul APC și APL și a identificat, în acest sens, o serie de probleme și deficiențe pe care le-a grupat și prezentat în tabelul 1, tabelul 5 reprezentând sinteza acestora.

Tabelul 5. Calitatea necorespunzătoare a auditului intern evaluată de CCRM din perspectiva impactului asupra gestiunii finanțelor publice la nivelul unor instituții publice

Denumirea raportului și instituția care a elaborat raportul	Subdiviziunea de audit intern (SAI)
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale MEI, 2021 Autor: CCRM	SAI din cadrul instituțiilor subordonate MEI au fost completate cu personal la un nivel insuficient
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale MEC, 2021 Autor: CCRM	AI nu este funcțional pe deplin în cadrul structurii administrative centrale a ministerului.
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare ale UAT raionul Ungheni, 2020 Autor: CCRM	- AI nu a evaluat procese sistemice cu risc major care ar consolida componentele CIM. - CR a fost limitat în utilizarea AI ca mijloc de monitorizare și îmbunătățire a mediului de control intern al entităților, în perioada auditată fiind efectuate audituri tematice doar la 5 entități din cadrul CR, ceea ce este insuficient pentru numărul total de instituții. - Tematicile planului de audituri nu asigură auditarea proceselor financiare și operaționale, precum și a controalelor interne din cadrul CR. - AI nu a asigurat evaluarea cel puțin o dată la trei ani a proceselor cu risc sporit din domeniile: a) financiar-contabil; b) achiziții publice; c) administrarea activelor; d) tehnologii informaționale. - Pentru activitatea de AI nu este asigurată transparența.
Raportul auditului asupra rapoartelor financiare consolidate ale UAT municipiul Chișinău, 2020	- Deși structura organizațională a Direcției AI prevede 23 unități de personal, doar 5 sunt ocupate, ceea ce nu permite auditarea tuturor entităților (165). - Secția asigurarea ținerii evidenței contabile în instituțiile

Autor: CCRM	bugetare, din cadrul Direcției Generale Finanțe nu asigură uniformizarea practicilor contabile și eliminarea deficiențelor contabile identificate de CCRM în cadrul auditurilor precedente. • Auditul extern nu atestă progrese în implementarea recomandărilor înaintate prin Hotărârea CCRM nr. 94 din 17.12.2018, din lipsa unui sistem de monitorizare a activităților de implementare a recomandărilor de audit.

Considerând provocările, deficiențele și problemele cu care se confruntă sistemul de CIM și activitatea de audit financiar intern public, autorul identifică, dezvoltă și formulează următoarele recomandări:

a) la nivel de Guvern și Parlament

- în scopul implementării prevederilor Acordului de Asociere Republica Moldova - UE la compartimentul CFPI, depășirea caracterului nelucrative al reglementărilor actuale în acest domeniu, se impune dezvoltarea unei noi abordări strategice de dezvoltare a controlului financiar public intern, inclusiv a elementelor componente ale acestuia – sistemului CIM și auditului intern, accentul fiind pus pe auditul financiar public intern;

b) la nivelul Ministerului Finanțelor

- pentru depășirea problemelor cronice în domeniul sistemului CIM și auditului financiar public intern se cere întocmirea unui Program principal nou de dezvoltare a controlului financiar public intern, cu proiectarea unor mecanisme eficiente care să asigure funcționalitatea acestui document;
- dezvoltarea și fortificarea resurselor umane în domeniul controlului intern managerial prin conceperea și implementarea unui program de instruire destinat categoriilor de potențiali instruiți: manageri de la nivelul de vârf, manageri de la nivelul operațional, coordonatori ai sistemului de CIM). În același timp, se impune aplicarea unei abordări integrate asupra instruirii în domeniul CIM din perspectiva asigurării continuității și extinderii acestui proces prin dezvoltarea rețelei de formatori specializați;
- în scopul asigurării unei comunicări eficiente, inclusiv promovarea celor mai bune practici, devine rațională dezvoltarea unei rețele de coordonatori ai sistemului de CIM la nivel de instituție publică;
- îmbunătățirea instruirii în domeniul auditului intern atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ. Formarea unei platforme pe care să fie realizat schimbul de bune practici și experiență în domeniul auditului intern;
- crearea unor mecanisme eficiente de stimulare a auditorilor interni, inclusiv prin reconsiderarea poziției acestei funcții în cadrul sistemului unic de salarizare bugetară;
- implementarea sistemelor informaționale destinate raportării electronice în domeniul controlului intern managerial și auditului intern;
- externalizarea funcției de audit intern, proiectarea unor mecanisme eficiente de implementare a auditului intern prin asociere și a auditului intern în bază de contract (dezvoltarea unor studii de caz, instruire, pilotare, asistență și consultanță din partea Ministerului Finanțelor și experților în domeniu). Implementarea acestei măsuri va conduce la obținerea de economii de scară și va soluționa problema insuficienței de personal calificat în instituțiile publice;

c) la nivelul managementului instituțiilor publice din administrația publică centrală și cea locală de nivelul doi

- asumarea răspunderii manageriale referitor la corespunderea sistemului controlului intern managerial cu cerințele legale, atât la nivelul instituției pe care o gestionează, cât și la nivelul entităților subordonate. În acest context este de menționat că managerii superior sunt reponsabili de organizarea și dezvoltarea sistemului de control intern managerial în instituția publică pe care o conduc;
- autoevaluarea obiectivă a sistemului CIM și perfecționarea continuă a acestuia;
- repartizarea rațională a resurselor astfel încât să fie asigurat nivelul suficient al acestora pentru coordonarea proceselor de organizare, menținere și consolidare a sistemului CIM la nivel de instituție publică și urmărirea atentă a situației din entitățile din subordine;
- creșterea calității auditului intern și raționalizarea dimensionării subdiviziunilor de audit intern prin constituirea și dezvoltarea serviciului de audit intern la nivelul autorităților publice superioare ierarhic;
- perfecționarea specialiștilor în domeniul controlului intern managerial, auditului intern, finanțelor publice, astfel încât nivelul de pregătire al acestora să fie conform cu cerințele față de competențele funcțiilor în care sunt încadrați;
- dezvoltarea conceptului de valoare pentru bani la nivelul instituției publice și auditului aferent acestuia.

d) la nivelul auditorilor interni

- respectarea întocmai a standardelor profesionale naționale, principiilor de etică și a metodologiei specializate în activitatea de audit intern;
- creșterea continuă a pregătirii profesionale și confirmarea acesteia prin certificarea calificării;
- îmbunătățirea planificării strategice a activităților de audit public intern prin aplicarea abordării fundamentate pe riscuri, acoperind domeniile de responsabilitate a instituției publice;
- creșterea nivelului de pregătire și perfecționarea tehnicilor de identificare, măsurare și gestionare a riscurilor de fraudă, corupție și celor aferente tehnologiilor informaționale;
- concentrarea activităților de audit pe auditul financiar, auditul de performanță și de sistem.

Instituțiile Supreme de Audit (ISA) trebuie să aibă acces la resurse adecvate pentru a-și îndeplini eficient mandatul. Aceste resurse includ:

1. **Resurse umane:** Personal calificat și bine pregătit, capabil să efectueze audituri complexe și să analizeze datele financiare și operaționale.
2. **Resurse materiale:** Echipamente și tehnologie moderne care să sprijine procesul de audit, cum ar fi software specializat pentru analiză și raportare.
3. **Resurse financiare:** Bugete suficiente pentru a acoperi cheltuielile necesare desfășurării activităților de audit, inclusiv formarea continuă a personalului.

Asigurarea acestor resurse este esențială pentru transparența și eficiența procesului de audit, contribuind astfel la buna guvernare și la responsabilizarea instituțiilor publice.

Executivul nu trebuie să controleze sau să direcționeze accesul la aceste resurse. ISA își gestionează propriul buget și îl alocă în mod corespunzător. Legislativul sau una dintre comisiile sale sunt responsabile pentru a se asigura că ISA au resursele adecvate pentru a-și îndeplini

mandatul. ISA au dreptul de a face apel direct la legislativ dacă resursele puse la dispoziție sunt insuficiente pentru a le permite să își îndeplinească mandatul.

Independența activității de audit, determină soliditatea și caracterul obiectiv al cadrului instituțional al auditului financiar. Autorul urmărește să stabilească capacitatea instituției și/sau a subdiviziunilor responsabile de exercitare a auditurilor financiare și a sistemelor de care depinde calitatea auditurilor financiare în instituțiile publice prin prisma independenței acestora.

4. Discuție

În ultimele decenii, se înregistrează o creștere considerabilă a numărului de studii privind spațiul de reglementare a auditului, profesia de audit și practica de audit. Astfel, autorul Power în mai multe cercetări a evidențiat propagarea unei „societăți de audit” și relațiile acesteia cu o „societate a riscului”, ilustrând potențialul auditului de a deveni ceva ce nu a fost și modul în care se poate extinde spre toate fațetele vieții cotidiene prin regimuri și practici de calcul [9].

Independența activității de audit intern, inclusiv al celui exercitat în domeniul financiar-contabil, este reflectat în următoarele Standarde Naționale de Audit Intern [11]:

- Standardul național de audit intern, SNAI 1100 formulează regula conform căreia, activitatea de AI trebuie să fie independentă, iar auditorii interni trebuie să manifeste obiectivitate în exercitarea atribuțiilor lor;
- SNAI 1110 statuează obligativitatea subordonării conducătorului activității de AI direct managerului instituției publice;
- SNAI 1111 reglementează, în scopul asigurării independenței funcției de audit intern, modalitatea de interacțiune a conducătorului activității de AI cu managerul superior al instituției publice;
- SNAI 1112 formulează regula obligativității întreprinderii măsurilor de protecție în cazul dacă conducătorul activității de AI deține sau acestuia i se cere să îndeplinească atribuții care sunt în afara funcției de AI.

Analizând deficiențele auditului intern reflectate în tabelul 5, pot fi formulate următoarele constatări ce țin de auditul financiar intern din instituțiile publice subordonate APC și APL:

- Asigurarea necorespunzătoare cu cadre de un nivel profesional adecvat. Această concluzie este adevărată atât pentru instituțiile publice din APC, cât și APL;
- Caracterul funcțional parțial al unor subdiviziuni ale instituțiilor din APC și APL;
- Provocări și probleme în procesul evaluării riscurilor de audit;
- Domeniul financiar-contabil frecvent nu este supus auditului intern. Această constatare este valabilă atât pentru instituțiile din APC, dar, în special celor din APL;
- Recomandările de audit extern sunt implementate într-o măsură mică.

Dintre cele mai importante constatări formulate de experții internaționali este menționat predominarea auditurilor de conformitate în dezavantajul auditurilor financiare în totalul numărului de audituri publice interne.

4. Concluzii

Autorul consideră că lipsa de eficiență în activitatea instituțiilor publice referitoare la dezvoltarea sistemului de control managerial intern și audit financiar public intern este determinată de următoarele cauze:

- atitudine formală, superficială, lipsită de interes față de reforma finanțelor publice manifestată de instituțiile publice;

- nu este conștientizată și înțeleasă necesitatea răspunderii manageriale din partea nivelului superior de management, importanța sistemului de control managerial intern și a auditului intern la nivelul instituției publice;
- coordonare nesatisfăcătoare referitoare la CIM în cadrul instituțiilor publice
- lipsa de corelare între reforma administrației publice și reforma managementului finanțelor publice;
- auditul intern nu este înzestrat cu suficiente competențe și capacități pentru a furniza conducerii nivelul așteptat de asigurare și consiliere;
- sistemul managementului performanței și managementului riscurilor sunt dezvoltate slab, practic lipsesc la nivelul instituțiilor publice;
- insuficiența resurselor de personal și a specialiștilor în domeniul gestiunii finanțelor publice și auditului intern, atât din punct de vedere cantitativ (număr de personal), cât și calitativ (nivelul de pregătire profesională). În consecință, subdiviziunile de audit intern atât la nivelul administrației publice centrale, cât și a administrației publice locale nu sunt completate corespunzător cu personal. Există probleme similare și la nivelul autorității supreme de reglementare în domeniul CIM și AI, și anume al Ministerului finanțelor;
- instabilitatea politică, lipsa de consecvență în conținutul deciziilor politice aferente CFPI și auditului extern.

Prin urmare, concluziile derivate din analizele efectuate de autor susțin valabilitatea ipoteze de cercetare pe partea ce ține de afirmația că calitatea auditului financiar reprezintă un factor determinant al calității gestiunii finanțelor publice.

Bibliografie:

1. *Government Finance Statistics Manual 2014*, International Monetary Fund, Washington, D. C., 2014. ISBN 978-1-49837-916-8 (web PDF). Disponibil pe: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/2014/gfsfinal.pdf>
2. Legea privind controlul financiar public intern nr. 229 din 23.09.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 231-234 art. 730 din 26.11.2010. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125252&lang=ro#
3. Legea privind finanțele publice locale nr. 397 din 16.10.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 248-253 art. 996 din 26.11.2010. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129334&lang=ro
4. Legea privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova nr. 260 din 07.12.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-6 art. 18 din 05.01.2018. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126160&lang=ro
5. Manualul auditului financiar (în ediție revăzută). Anexă la Hotărîrea Curții de Conturi nr.56 din 27.11.2020. Curtea de Conturi a Republicii Moldova. Chișinău, 2020. Disponibil pe: <https://www.ccrm.md/files/files/Cadrul%20legal/Manual%20de%20audit%20financiar.pdf>
6. Manualul de audit intern. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. Chișinău. 2015. Disponibil pe: https://mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/m_audit_intern_0.pdf

7. Manualul de control intern managerial. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. Chișinău. 2020. Disponibil pe: https://mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Manual%20CIM_03.06.2020.pdf
8. M. Making things auditable. In: *Accounting, Organizations and Society*, 1996, 21(2/3), 289–315; Power, M. *The Audit Society: Rituals of Verification*. Oxford: Oxford University Press, 1997; Power, M. *The Risk Management of Everything*. London: Demos, 2004.
9. Ordinul Ministerului finanțelor privind aprobarea Normelor de audit intern în sectorul public nr. 161 din 17.12.2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 13-20 art. 40 din 22.01.2021. Disponibil pe: <https://mf.gov.md/sites/default/files/OMF%20161.pdf>
10. Raportul auditului asupra rapoartelor financiare ale UAT municipiului Soroca. 2019. Disponibil pe: https://www.ccrm.md/ro/decision_details/1080/hotararea-nr-76-din-23-decembrie-2020-cu-privire-la
11. Ordinul Ministerului finanțelor privind clasificția bugetară nr. 208 din 24.12.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 370-376 art. 208 din 31.12.2015. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118362&lang=ro
12. Raportul anual consolidat privind controlul financiar public intern pentru anul 2021. Ministerul finanțelor. Chișinău, 2022. Disponibil pe: https://mf.gov.md/sites/default/files/documente%20relevante/Raport%20consolidat%20CFPI%20pt%202021_31.05.2022.pdf
13. Raportul anual privind rezultatele revizuirilor „la fierbinte” și „la rece” ale calității misiunilor de audit pentru anul 2021. Curtea de Conturi a Republicii Moldova. 2022. Disponibil pe: https://www.ccrm.md/ro/raport-privind-rezultatele-revizuirilor-la-fierbinte-si-la-rece-87_92323.html
14. VITIUC, Ana. Procesul de elaborare a programelor de audit. In: *Economica*. 2008, nr. 1(61), pp. 47-51. ISSN 1810-9136.
15. ULIAN, Galina; CAPRIAN, Iulia; DJUGOSTRAN, Anastasia. Noțiuni generale cu privire la controlul independent – audit . In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Exacte și Economice)*. 2013, nr. 2(69), pp. 68-71. ISSN 1857-2073.
16. Hotărârea de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice pentru anii 2023-2030 nr. 71 din 22.02.2023. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 75-78 art. 148. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135819&lang=ro
17. MANOLI, Mihail. Reflecții privind calitatea lucrărilor de audit. In: *25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic*. Vol.4, 23-24 septembrie 2016, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2016, pp. 72-77. ISBN 978-9975-75-834-5
18. Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de audit intern nr. 153 din 12.09.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 400-409 art. 1577 din 26.10.2018. Disponibil pe: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110376&lang=ro

CONTROLUL INTERN MANAGERIAL ȘI EVALUAREA CADRULUI INSTITUȚIONAL AL AUDITULUI FINANCIAR EXTERN

INTERNAL MANAGERIAL CONTROL AND EVALUATION OF THE INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF THE EXTERNAL FINANCIAL AUDIT

SECRIERU Vasile

Academia de Studii Europene din Moldova

ORCID: 0009-0000-7804-7093

E-mail: vasilesecrieru88@yahoo.com

Rezumat. Controlul intern este un proces dinamic integrat de adaptare permanentă a instituției publice la schimbările din mediul extern. Managementul și personalul de la toate nivelele trebuie să fie implicate în procesul de gestionare a riscurilor, astfel încât să existe un anumit grad de certitudine asupra atingerii obiectivelor instituționale [1]. Controlul intern este un proces în continuă transformare, care își adaptează permanent instrumentele și tehnicile la schimbările survenite în cultura organizației [2].

Cuvinte-cheie: control intern managerial, instituții publice, audit intern, risc.

Summary. Internal control is an integrated dynamic process of permanent adaptation of the public institution to changes in the external environment. Management and staff at all levels must be involved in the risk management process, so that there is a certain degree of certainty on the achievement of institutional objectives [1]. Internal control is a process in continuous transformation, which permanently adapts its tools and techniques to changes in the organization's culture [2].

Keywords: internal managerial control, public institutions, internal audit, risk.

Calitatea controlului intern managerial determină, în mare parte, calitatea funcției de audit intern, mai ales în situația insuficienței SAI și a numărului de auditori interni în instituțiile publice. În același timp, CCRM a indicat în Raportul său din 2021 că, instituțiile supuse auditului extern au la dispoziție, în linii mari, metode și proceduri care pot fi aplicate în activitățile realizate, mecanisme de autocontrol și monitorizare corespunzătoare. Totodată, frecvent, acestea sunt nefuncționale și, în cele din urmă, este afectată gestiunea în bune condiții a mijloacelor financiare publice. Un aspect important este calitatea și pregătirea profesională a auditului intern, cât și implicarea responsabililor la toate nivelurile ierarhiei entității vizate. Auditorul intern are în atribuția sa, potrivit fișei de post, obligația de a identifica riscurile iminente și de a le preveni, prin mecanismele care le deține. Această procedură de detectare a riscurilor urmează a fi efectuată în continuu, deoarece pe măsura evoluției, schimbării legislației și armonizării unele riscuri pot apărea în timp. Pentru a gestiona un risc este necesar să se abordeze cauzele sale profunde. Dacă factori care generează un anumit risc au fost deja luați în considerare, atunci măsurile existente ar trebui corectate sau extinse. Dacă problema este nouă, o nouă măsură de abordare este necesară. Riscul este "un eveniment incert, o situație, un eveniment care nu a apărut în prezent, dar se poate manifesta în viitor, caz în care apare o amenințare în ceea ce privește obținerea rezultatelor fixate în prealabil" [6] și poate fi privit atât în sens negativ, legat de incertitudine/obstacol/amenințare, cât în sens pozitiv, de oportunitate. Riscul este abordat prin prisma a doua elemente:

- probabilitatea de apariție, riscul crește odată cu creșterea probabilității;

- impactul asupra obiectivelor organizației, riscul capătă amploare pe măsură ce cresc efectele negative pe care le generează.

Controlul intern este un proces pus în practică de organul de conducere, conducătorii și personalul unei organizații, cu scopul de a furniza o asigurare rezonabilă în ceea ce privește realizarea următoarelor obiective:

- realizarea și optimizarea operațiilor
- fiabilitatea informațiilor financiare
- respectarea legilor și reglementărilor în vigoare [7].

Auditul intern trebuie să asigure procesul financiar și de management în instituție prin instituirea controalelor cheie care asigură un proces securizat, legal și transparent, acolo unde este necesar. La fel, urmează a fi îmbunătățit și revizuit periodic Regulamentul intern al instituției, în care sunt descrise toate procesele, obligațiile și procedurile legale care urmează a fi respectate.

Un aspect critic la adresa SCIM sunt reorganizările frecvente ale APC. Aceste modificări structurale reprezintă o provocare serioasă pentru sustenabilitatea SCIM, în instituțiile reorganizate și cele nou constituite este compromisă conservarea memoriei instituționale. În acest context, rapoartele CCR indică la o „ușoară” degradare a sistemelor de control intern managerial în instituțiile APC, pentru anul 2021 cca. 90% din instituțiile APC au anunțat o conformitate parțială, 10% fiind în situația lipsei de conformitate a SCIM proprii cu standardele și regulile de organizare a acestora. Cele mai evidente probe reprezintă neajunsurile identificate anume în evidența și raportarea situațiilor financiare și patrimoniale ale instituțiilor supuse auditului extern. Aceste lipsuri sunt observate și raportate de CCR ca fiind constuite într-o tendință continuă.

Totodată, este de menționat că CCRM prezintă puține informații referitoare la calitatea auditului intern în instituțiile publice, deoarece se axează în mare parte pe tema auditului realizat. În cazul în care, neconformitățile care sunt depistate în cadrul entității auditate, reies din acțiunile sau inacțiunile auditului intern, acest lucru este menționat. La fel, în partea de concluzii este expus care sunt consecințele, iar la partea de recomandări sunt specificate obiectivele care urmează a fi realizate în decurs de 6 luni. Obiectivele trebuie să fie clare, măsurabile și posibil de a fi executate.

Potrivit bunelor practici, trebuie să cunoaștem structura actuală a controlului intern al entității auditate, deoarece aceasta va ajuta să stabilim câtă încredere se poate avea în activitățile de control intern atunci când se evaluează afirmațiile manageriale [3]. Responsabilitatea conducerii entității auditate este de a elabora și a menține sisteme de control intern care să împiedice comiterea de fraude, erori și alte activități inadecvate [3]. Managerul entității publice implementează sistemul de control intern managerial conform Standardelor naționale de control intern în sectorul public, ținând cont de complexitatea și domeniul de activitate al entității publice, în baza următoarelor componente:

- a) mediul de control;
- b) managementul performanțelor și al riscurilor;
- c) activitățile de control;
- d) informația și comunicarea;
- e) monitorizarea și evaluarea [4]. .

Evaluarea cadrului instituțional al auditului financiar extern. Pentru evaluarea cadrului instituțional al auditului financiar extern, exercitat de către Curtea de Conturi a Republicii Moldova, autorul a apelat la Indicele Independenței Instituțiilor Supreme de Audit. Indicele de independență a instituțiilor supreme de audit (ISA) este un instrument metodologic lansat de Banca Mondială în

iulie 2021 pentru a măsura independența instituțiilor supreme de audit din întreaga lume. Indicele integrează următorii 10 sub-indicatori:

- Cadrul constituțional și legal;
- Transparența în procesul de desemnare a conducătorului ISA;
- Autonomia financiară a ISA;
- Tipuri de audit efectuate de ISA;
- Autonomia operațională;
- Autonomia personalului;
- Mandatul de audit;
- Autonomia auditului;
- Accesul la înregistrări și informații;
- Dreptul și obligația privind raportarea de audit.

Pentru fiecare indicator, o ISA primește un scor de 1 (pentru îndeplinirea integrală a criteriilor indicatorului), 0,5 (pentru îndeplinirea parțială a criteriilor) sau 0 (pentru neîndeplinirea criteriilor). Aceste scoruri sunt apoi combinate într-un scor general al independenței ISA, care variază de la 0 la 10, cu 10 indicând că ISA a îndeplinit pe deplin toate criteriile de independență.

Conform Raportului privind Indicele independenței instituțiilor supreme de audit [5], fiecărei țări i se atribuie un grad de independență al ISA în funcție de punctajul său general. Scopul punctajului nu este atât pentru a clasa țările, dar mai degrabă de a ilustra starea globală a independenței ISA și identifica lacunele pentru îmbunătățiri.

Astfel, țările evaluate cu gradul A se caracterizează printr-un nivel de independență foarte înalt și obțin 10 puncte. Țările evaluate cu gradul B se caracterizează printr-un nivel înalt de independență și obțin de la 9 până la 9,5 puncte. Țările evaluate cu gradul C se caracterizează printr-un nivel substanțial de independență și obțin de la 8,0 până la 8,5 puncte. Țările evaluate cu gradul D se caracterizează printr-un nivel moderat de independență și obțin de la 6 până la 7,5 puncte. Țările evaluate cu gradul E se caracterizează printr-un nivel scăzut de independență și obțin de la 0 până la 5,5 puncte.

Menționăm în acest context că Curtea de Conturi a Republicii Moldova în urma evaluării după cele 10 criterii menționate anterior a obținut în baza activității din 2021 gradul C, ceea ce înseamnă un nivel substanțial de independență.

Independența Instituțiilor Supreme de Audit reprezintă o premisă de bază care determină calitatea auditului extern și în cele din urmă a întregului sistem de gestiune a finanțelor publice. Prin urmare, măsurarea impactului gradului de independență a ISA asupra performanței instituțiilor publice reprezintă o sarcină importantă care va ajuta la formularea argumentată a soluțiilor de îmbunătățire a auditului extern.

Autorul își propune să cuantifice cu ajutorul unui model unifactorial de regresie influența gradului de independență a instituțiilor supreme de audit asupra Indicelui eficienței guvernului. Indicele eficienței guvernului semnifică în această analiză eficiența instituțiilor publice considerate ca un tot întreg. La baza acestei evaluări autorul pune ipoteza conform căreia un audit extern eficient, inclusiv auditul financiar, determină eficiență în activitatea guvernului. În scopul identificării acestei dependențe autorul recurge la metoda regresiei simple. reprezentările grafice oferă posibilitatea analizei vizuale a corelației dintre variabile.

În scopul stabilirii existenței unei relații de dependență între indicatorii analizați și a formei și sensului acestei dependențe, este construită diagrama de împrăștiere a datelor (analiză denumită

în statistică „nor de puncte”). Într-o analiză de regresie, variabila independentă sau explicativă apare pe axa orizontală (axa x), iar variabila dependentă sau variabila explicată – pe axa verticală (axa y).

În calitate de variabilă dependentă autorul folosește Indicele eficienței guvernului (plasat pe axa verticală), Indicele Independenței instituțiilor supreme de audit reprezentând variabila independentă (plasat pe axa orizontală).

Norul de puncte care analizează relația dintre cele două variabile este redat în reprezentarea grafică din figura 1.

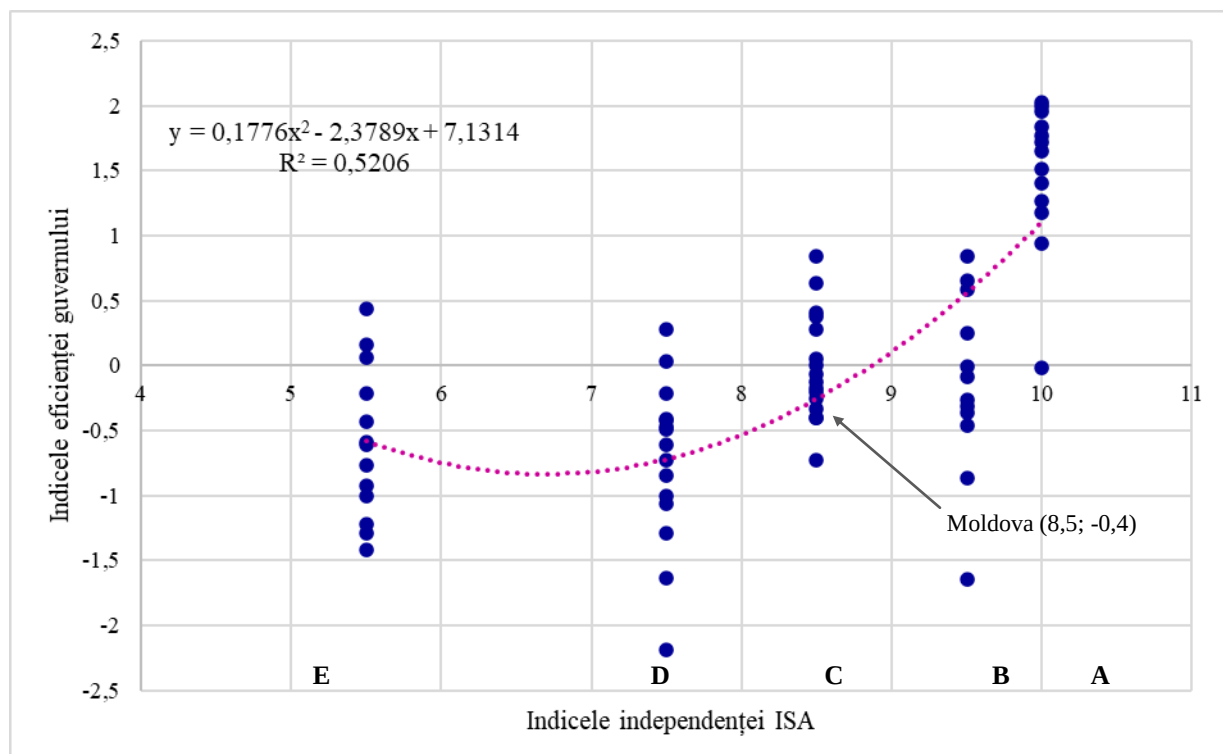

Fig. 1. Influența Indicelui Independenței instituției supreme de audit asupra Indicelui de eficiență a guvernului, anul 2021

Sursa: elaborat de autor în baza bazelor de date ale Băncii Mondiale

Urmărind graficul împrăstierii punctelor, remarcăm că există o strânsă legătură între variabilele considerate. Constatăm o corelație indirectă și pozitivă între cele două variabile. Astfel, după cum urmează din figura 1 independența instituției supreme de audit exercită o influență pozitivă indirectă și moderată asupra eficienței guvernelor, coeficientul de corelație fiind egal cu 0,52. Cu cât indicele independenței ISA crește, cu atât crește indicele eficienței guvernului.

Datele incluse în analiză reprezintă rezultatele activității institutelor supreme de audit în anul 2021.

Curtea de Conturi a Republicii Moldova este evaluată ca fiind, după gradul de independență, de gradul C (independență substanțială), ceea ce înseamnă că trebuie întreprinse măsuri consistente de asigurare a unei independențe extinse.

Cel mai important impediment pentru independența CCRM este reprezentat de independența financiară insuficientă a Curții de Conturi. Astfel, conform art. 4 al Legii privind organizarea și funcționarea CCRM nr. 260 din 2017, bugetul Curții de Conturi se elaborează și se aprobă în corespundere cu Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale. În consecință, această metodologie de elaborare și aprobare a bugetului CCRM nu permite acestuia să își elaboreze propriul buget, Ministerul Finanțelor trebuind să îi aprobe bugetul, după care acest buget este

înaintat Guvernului și Parlamentului pentru aprobare. Astfel, CCRM nu are flexibilitate suficientă în ași forma propriul buget în corespundere cu prioritățile sale.

Concluzii

1. Elaborând și aplicând o metodologie specifică, inclusiv metoda sondajului autorul a identificat probleme principiale referitoare la lipsa de independență a auditorilor publici, cu impact negativ și asupra auditului financiar public intern; Aceste constatări influențează independența funcției de audit intern al domeniului financiar-contabil și, în cele din urmă, performanța instituției publice. Mai mult ca atât, acele instituții care au comis încălcări ale principiului de independență a auditului public intern, continuă să se abțină de la întreprinderea măsurilor de corectare a situației. Prin urmare, instituțiile publice și Ministerul Finanțelor în calitate de autoritate de reglementare trebuie să întreprindă acțiuni de corectare a situațiilor care afectează independența funcției de AI.

2. Elaborând și aplicând o metodologie specifică, autorul măsoară influența gradului de independență a instituțiilor supreme de audit asupra Indicelui eficienței guvernului. După cum urmează din evaluarea autorului, independența instituției supreme de audit exercită o influență pozitivă indirectă și moderată asupra eficienței guvernelor. CCRM este evaluată ca fiind, după gradul de independență, de gradul C (independență substanțială), ceea ce înseamnă că trebuie întreprinse măsuri consistente de asigurare a unei independențe extinse. Cel mai important impediment pentru independența CCRM este reprezentat de independența financiară insuficientă a Curții de Conturi.

3. Mecanismul de transmisie proiectat de autor la nivelul controlului financiar public intern și auditului extern stabilește relații de interdependență între calitatea gestiunii finanțelor publice, controlul intern managerial, auditul public intern și auditul financiar public extern.

4. Sistemul de CIM și auditul financiar public intern sunt nefuncționale.

5. Ineficiența sistemului de control intern managerial și a auditului intern la nivelul instituției publice determină caracterul nerealist al bugetului acesteia și necorespunderea bugetului executat cu cel planificat. Evaluarea riscurilor fiscale, a celor de corupție și fraudă reprezintă o provocare accentuată pentru instituțiile publice din Republica Moldova. În consecință, impactul sistemului CIM și a auditului financiar intern asupra gestiunii activelor și pasivelor este negativ.

6. Impactul sistemului CIM și al auditului intern asupra controlului și auditului extern este evaluat de autor ca fiind negativ. Pe de o parte, echipele de audit financiar extern nu se pot baza pe rapoartele de audit intern din cauza că auditul intern nu este suficient dezvoltat la nivelul instituțiilor publice, iar, pe de altă parte, nivelul de implementare a recomandărilor formulate de echipele de audit extern este foarte mic.

7. Lipsa de eficiență în activitatea instituțiilor publice referitoare la dezvoltarea sistemului de control managerial intern și audit financiar public intern este determinată de următoarele cauze: atitudine formală față de reforma finanțelor publice manifestată de instituțiile publice; coordonare nesatisfăcătoare referitoare la CIM în cadrul instituțiilor publice; auditul intern nu este înzestrat cu suficiente competențe și capacități pentru a furniza conducerii nivelul așteptat de asigurare și consiliere; sistemul managementului performanței și managementului riscurilor sunt dezvoltate slab, practic lipsesc la nivelul instituțiilor publice; insuficiența resurselor de personal și a specialiștilor în domeniul gestiunii finanțelor publice și auditului intern, atât din punct de vedere cantitativ (număr de personal), cât și calitativ (nivelul de pregătire profesională).

Bibliografie:

1. INTOSAI, Guidelines for Internal Control Standards for the Public Sector, pag.6;
2. Ghid de implementare a sistemului de control intern/managerial în Ministerul Educației și Cercetării științifice și în instituțiile și unitățile care funcționează în subordinea acestuia;
3. Hotărârea nr.1 din 27 ianuarie 2022 cu privire la completarea Manualului auditului financiar, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr.56 din 27 noiembrie 2020;
4. Legea nr.229 din 23.09.2010 privind controlul financiar public intern;
5. Supreme Audit Institutions Independence Index: 2021 Global Synthesis Report. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Washington. 2021. Disponibil pe: <https://sirc.idi.no/document-database/documents/development-partner-publications/71-supreme-audit-institutions-independence-index-2021-global-synthesis-report>;
6. BURCEA, M., TĂNASE I., Controlul managerial și managementul riscurilor, Valahia University Press, Târgoviște, 2007;
7. INTOSAI – International Organization of Supreme Audit Institutions (Organizația Internațională a Instituțiilor Supreme de Audit), <http://www.intosai.org/about-us.html>

ABORDĂRI TEORETICE A CONTRIBUȚIEI SOCIETĂȚII CIVILE LA CONSOLIDAREA AUTONOMIEI LOCALE

THEORETICAL APPROACHES OF THE CONTRIBUTION OF CIVIL SOCIETY TO THE CONSOLIDATION OF LOCAL AUTONOMY

MUNTEAN Silvia

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0004-9139-3707

E-mail: silvia.muntean.ion@gmail.com

silvia.muntean@midr.gov.md

Rezumat: Prin prezentul articol se analizează rolul important al societății civile în consolidarea autonomiei locale, evidențiind diverse abordări teoretice. Societatea civilă contribuie la dezvoltarea autonomiei locale prin promovarea participării cetățenilor, influențarea deciziilor publice și monitorizarea autorităților publice locale. În teorie, aceasta acționează ca un mecanism de echilibru între puterea centrală și cea locală, facilitând transparența și responsabilitatea administrației publice și guvernancei. Abordările discutate pot include teorii despre democrația participativă, guvernarea locală și dezvoltarea comunitară, subliniind importanța implicării active a cetățenilor și organizațiilor non-guvernamentale în procesul decizional la nivel local.

Cuvinte-cheie: societate civilă, autonomie locală, autorități publice locale, comunitate locală, participare, cetățeni.

Abstract: This article analyses the important role of civil society in strengthening local autonomy, highlighting various theoretical approaches. Civil society contributes to the development of local autonomy by promoting citizen participation, influencing public decisions and monitoring local public authorities. In theory, it acts as a balancing mechanism between central and local power, facilitating transparency and accountability of public administration and governance. Approaches discussed may include theories of participatory democracy, local governance and community development, emphasizing the importance of active involvement of citizens and non-governmental organizations in local decision-making.

Keywords: civil society, local autonomy, local public authorities, local community, participation, citizens.

Există diferite definiții ale conceptului de „societate civilă”. În limbajul uzual, sensul atribuit este adesea unul reducăționist, mulți oameni înțelegând prin „societate civilă” organizațiile nonguvernamentale.

Totuși, în sensul cadrului normativ [1], organizație necomercială este persoana juridică al cărei scop principal este altul decât obținerea de venit. În sensul prezentei legi, organizații necomerciale sunt: asociația obștească, fundația și instituția privată. Prin urmare, Legea cu privire la organizațiile necomerciale este incidentă organizațiilor care sunt înregistrate și nu se aplică organizațiilor care nu sunt înregistrate, partidelor politice, sindicatelor, patronatelor, cultelor religioase și părților componente, precum și altor persoane juridice de drept public sau privat al căror mod de constituire și funcționare este reglementat de alte legi speciale. Respectiv, legislația Republicii Moldova instituționalizează conceptul de „societate civilă” într-un sistem de structuri,

prin care se relaționează drepturi și roluri cetățenilor și raporturi juridico-sociale, în vederea participării acestora la viața publică.

Însă dincolo de aspectul juridico-instituțional și pluralitatea semantică a noțiunii, în prim-plan societatea civilă este formată din cetățeni, care, asociați sub diverse forme, participă plenar la viața publică, influențează și dictează politicile publice, apără și promovează interesele populației, la nivelul comunității locale sau național.

Membrul onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România, Sergiu Tămaș afirma că „Formarea societății civile este rezultatul unei mișcări spontane și creatoare a cetățenilor care instituie în mod benevol diverse forme de asociere politică, economică, culturală. În cadrul societății civile, cetățenii intră într-o țesătură de raporturi sociale, participând benevol la activitatea unei multiplicități de asociații, organizații, cluburi, în vederea promovării unei diversități de obiective și interese. Organizațiile societății civile sunt, într-un anumit sens, autonome, în raport cu statul, reprezentând o multitudine de centre de putere, un sistem al puterilor non-statale. (...) Datorită specificului său, societatea civilă întărește legitimitatea democrației, multiplică mijloacele de expresie a intereselor, întărește conștiința și încrederea cetățenilor în puterea lor, permite recrutarea și formarea de noi lideri. (...) Persoanele active în cadrul societății civile, în calitate de patroni, muncitori din sindicate, specialiști, artiști grupați în asociații profesionale etc., pot fi regăsite ca agenți ai societății politice, îndeplinind funcții politice. Alte persoane rămân, însă, doar agenți ai societății civile” [2].

Indiscutabil debutul unei democrații veritabile și funcționale îl constituie instituțiile și mecanismele democratice, iar, societatea civilă în acest context, acționează ca un *focal point* pentru societățile democratice. Respectiv, nu putem vorbi despre democrație în statele în care instituțiile societății civile nu există.

Studierea lucrării „Puterea locală în sistemul puterii publice din Republica Moldova” a profesorului Universității de Stat „B. P. Hașdeu din Cahul”, Sergiu Cornea, conturează ipoteza că, „În societate, la diferite niveluri, există colectivități teritoriale publice – părți componente ale întregului, adică a poporului. Fiecare din aceste colectivități teritoriale realizează, în corespundere cu principiile autonomiei locale, propria putere publică care este exercitată nemijlocit de către populație sau de către autoritățile sale reprezentative. Funcțiile puterii publice se realizează la acele niveluri, unde pentru realizarea lor eficientă există posibilități și condiții adecvate. Diversitatea și ierarhia colectivităților teritoriale publice au drept consecință faptul că, în unul și același teritoriu, pot coexista mai multe autorități ale diverselor puteri publice. Compatibilitatea activității diferitelor puteri publice se rezolvă prin delimitarea clară a competențelor și responsabilităților respectivelor autorități ale puterii publice. Obiectivele puterii publice locale privind ordonarea relațiilor publice determină dimensiunea funcțională a autorităților publice reprezentative. Activitatea respectivă trebuie să fie îndreptată în mod exclusiv la realizarea intereselor colectivității privind dezvoltarea politică, economică, socială, spirituală” [3].

Perioada de tranziție a Republicii Moldova a fost însoțită de inerția și/sau subdezvoltarea societății civile. În tot acest timp, se depune un efort considerabil de consolidare a capacității administrative. Profesorul Angela Popovici, în articolul „Descentralizarea și consolidarea capacității administrative a administrației publice locale” evidențiază o triplă provocare. „În primul rând, Guvernul trebuie să fie în măsură să dovedească randamentul mijloacelor investite. În al doilea rând, efectele deciziilor politice trebuie să fie măsurate. În al treilea rând, ar trebui îmbunătățită integrarea diferitelor niveluri de decizie. Consolidarea capacității administrative este posibilă cu

condiția ca autoritățile de diferite niveluri să colaboreze. Dezbaterea cu privire la dublările la diferite niveluri de autoritate este încă valabilă” [4].

În acest exercițiu de reformare a administrației publice din Republica Moldova, Guvernul a aprobat în anul 2023 Strategia de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030, care reprezintă un document de politici publice unitar, coerent și cuprinzător, care descrie viziunea, scopul, obiectivele, acțiunile și resursele necesare procesului de transformare/perfecționare a administrației publice din Republica Moldova la nivel central și local pentru anii 2023-2030, în vederea aderării la Uniunea Europeană spre sfârșitul acestei perioade [5]. Potrivit documentului de politici publice citat, se înregistrează „tendințe contradictorii ale rezultatelor reformelor din domeniul administrației publice: anumite progrese după semnarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, dar insuficiente și neconsolidate. Dacă la „Calitatea reglementării” Republica Moldova se situează pe o poziție acceptabilă atât în comparație cu Ucraina și Georgia, cât și cu țările candidate din Balcanii de Vest, situația este mult mai îngrijorătoare în ceea ce privește „Eficacitatea administrației”, unde decalajele față de țările menționate sunt mari. Printre explicații ar putea fi lipsa de consecvență în implementarea reformelor, instabilitatea politică și stagnarea din perioada 2019-2021.

Totodată, Raportul de evaluare ex-post a Strategiei de reformă a administrației publice pentru anii 2016-2020 [6] evidențiază progresele făcute în perioada menționată în acest domeniu:

- 1) au fost reglementate anumite elemente importante ale sistemului de planificare strategică a politicilor publice;
- 2) a crescut utilizarea sistemelor TIC (tehnologia informației și comunicațiilor) de către administrația publică, îmbunătățindu-se astfel eficiența și crescând accesul cetățenilor la servicii publice administrative mai bune;
- 3) s-a îmbunătățit mediul de afaceri pentru sectorul privat;
- 4) s-au standardizat și s-au simplificat procedurile administrative utilizate de către instituțiile și autoritățile publice în raport cu cetățenii și companiile;
- 5) s-a definit cadrul procedural la nivelul instituțiilor administrației centrale de planificare bugetară corelat cu documentele de politici publice aprobate;
- 6) a fost creat cadrul operațional pentru managementul și controlul financiar;
- 7) a crescut transparența și eficiența procedurilor de achiziții publice.

La nivelul administrației publice locale, Raportul de evaluare finală (ex-post) a Strategiei naționale de descentralizare 2012-2018 [7] subliniază următoarele:

- 1) progrese realizate în domeniul descentralizării financiare (noul sistem de transferuri către administrația publică locală proiectat și implementat în perioada 2012-2014 și aplicat integral din 2015);
- 2) progrese semnificative în înregistrarea și cadastrarea proprietății private, a delimitării proprietății publice a autorităților publice locale;
- 3) creșterea transparenței și a accesului la servicii publice locale prin digitalizare;
- 4) simplificarea, standardizarea procedurilor administrative și îmbunătățirea controlului ex-ante al oficiilor teritoriale ale Cancelariei de Stat;
- 5) unele progrese în clarificarea modului de alocare a responsabilităților.

Cu toate acestea, ambele rapoarte, precum și alte studii și analize evidențiază existența în continuare a unor probleme semnificative ce trebuie rezolvate, nevoia stringentă de continuare și consolidare a administrației publice, atât la nivel central, cât și la nivel local, mai ales în noul

context de stat candidat la aderarea la Uniunea Europeană. Principala provocare cu care se confruntă administrația publică în Republica Moldova este capacitatea administrativă limitată, generată de atractivitatea redusă, de sistemul de salarizare fragmentat și incoerent, de limitările sistemului de recrutare, promovare, evaluare a funcției publice, de influența politică nelegitimă, care a împiedicat procesul de profesionalizare.

În Articolul său, doctoranda Academiei de Administrare Publică, Anastasia Ștefanița [8], abordează că, „Autonomia locală este, fără îndoială, un principiu absolut necesar în procesul de bună guvernare a oricărui stat, deci și a Republicii Moldova. Fiind și o valoare transversală, autonomia locală constituie baza pentru o societate democratică, în care sunt respectate drepturile omului, iar comunitatea locală ocupă nu rol central în procesul de dezvoltare”.

Actualitatea și oportunitatea temei de cercetare este determinată de evoluția vieții comunitare, care în ultimii ani a cunoscut schimbări și adaptări la noi condiții normative, economice, sociale, politice, de mediu și tehnologice.

Totuși, printre studiile care fac referință la valoarea problemei date și oferă perspective valoroase asupra modului în care societatea civilă poate influența și sprijini dezvoltarea autonomiei locale remarcăm lucrările următorilor cercetători: Robert D. Putnam, Michael Edwards, Jean L. Cohen și Andrew Arato, David Lewis și Nazneen Kanji, Helmut K. Anheier, John Keane, Amartya Sen, Elinor Ostrom, Peter Evans, Adrian-Paul Iliescu, Gabriel Bădescu, Alina Mungiu-Pippidi, Vladimir Gel'man, Elena Chebankova, Boris Makarenko, Andrei Alexandru Căpușan, Nikolai Petrov și alții.

Astfel, Robert D. Putnam este cunoscut pentru lucrările sale despre capitalul social și rolul societății civile în dezvoltarea comunităților locale. Cartea sa, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, explorează cum participarea civică influențează dezvoltarea locală.

Michael Edwards a scris extensiv despre societatea civilă și dezvoltarea comunitară. Lucrarea sa, *Civil Society*, oferă o analiză profundă a modului în care organizațiile societății civile contribuie la dezvoltarea locală și la autonomia comunităților.

Jean L. Cohen și Andrew Arato, în cartea lor, *Civil Society and Political Theory*, discută despre rolul societății civile în democrație și dezvoltarea autonomiei locale.

David Lewis și Nazneen Kanji, în lucrarea lor, *Non-Governmental Organizations and Development*, explorează impactul organizațiilor non-guvernamentale asupra dezvoltării locale și autonomiei comunităților.

Helmut K. Anheier, în lucrarea sa *Nonprofit Organizations: Theory, Management, Policy*, Anheier explorează rolul organizațiilor nonprofit și al societății civile în dezvoltarea comunităților locale și în promovarea autonomiei.

John Keane, în cartea sa *Civil Society: Old Images, New Visions* oferă o analiză istorică și contemporană a conceptului de societate civilă și impactul acesteia asupra dezvoltării locale.

Deși este cunoscut mai ales pentru lucrările sale în economie și dezvoltare, Amartya Sen a scris și despre importanța participării civice și a societății civile în dezvoltarea comunităților. Cartea sa *Development as Freedom* abordează subiectul despre cum participarea activă a societății civile poate contribui la dezvoltarea autonomiei locale.

Elinor Ostrom, în lucrările sale despre guvernarea comunală și resursele comune, a subliniat importanța implicării comunității și a societății civile în gestionarea resurselor locale și în promovarea autonomiei.

Peter Evans, în cartea sa *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*, discută despre cum statul și societatea civilă pot colabora pentru a promova dezvoltarea economică și autonomia locală.

Adrian-Paul Iliescu a scris despre democrație și societatea civilă în România, subliniind importanța participării civice în dezvoltarea autonomiei locale.

Gabriel Bădescu, este cunoscut pentru cercetările sale în domeniul capitalului social și al participării civice, explorând cum aceste elemente contribuie la dezvoltarea comunităților locale.

Alina Mungiu-Pippidi a publicat numeroase lucrări despre corupție și societatea civilă în România, analizând impactul acestora asupra dezvoltării locale și autonomiei.

Vladimir Gel'man a scris despre guvernarea locală și rolul societății civile în Rusia, analizând cum participarea civică poate influența autonomia locală.

Elena Chebankova a publicat lucrări despre societatea civilă și democrația în Rusia, explorând relația dintre organizațiile societății civile și autoritățile locale.

Boris Makarenko a cercetat rolul organizațiilor non-guvernamentale în Rusia și impactul acestora asupra dezvoltării locale și autonomiei.

Andrei Alexandru Căpușan a abordat relațiile diplomatice și istorice dintre România și Rusia, subliniind influența acestora asupra autonomiei locale [9].

Nikolai Petrov, expert în politică regională și autonomie locală a Rusiei, a publicat numeroase studii despre rolul societății civile în dezvoltarea regională.

Pentru Republica Moldova, fenomenul a început să fie analizat de către cercetători în special în ultimele două decenii, odată cu desprinderea țării noastre de la imperiul sovietic. Există însă studii și lucrări în care a fost abordat nemijlocit rolul instituțiilor societății civile în dezvoltarea comunității locale și a autonomiei locale, aceasta datorându-se contextului istoric în care statul-partid a avut un control total asupra societății, iar cetățeanul a fost limitat în realizarea acțiunilor individuale la nivel local. Inițial, la începutul anului 1990, reformele democratice adoptate nu prevedeau anumite mecanisme orientate spre dezvoltarea instituțiilor societății civile, așa cum acestea necesitau timp, resurse și schimbări în mentalitate.

Pornind de la acest fapt, constatăm că subiectul investigat cu privire la rolul societății civile în dezvoltarea autonomiei locale a fost analizat și de către experți/specialiști naționali, rezultatele cercetării fiind valorificate prin adoptarea cadrului normativ precum și pentru mobilizarea cetățenilor pentru a se implica la anumite evenimente care să contribuie la dezvoltarea locală.

Victor Juc, directorul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, a publicat numeroase lucrări despre democrație, autonomie locală și rolul societății civile în Moldova.

Valeriu Vasilică, expert în științe politice și jurnalist, a scris despre importanța participării civice și a societății civile în procesul de democratizare și dezvoltare locală.

Oazu Nantoi, politolog și analist politic, a abordat în lucrările sale aspecte legate de autonomia locală și implicarea societății civile în procesele politice și sociale din Moldova.

Arcadie Barbăroșie, director executiv al Institutului de Politici Publice, a publicat numeroase studii despre democrație, guvernare locală și implicarea societății civile în procesele politice.

Igor Boțan, analist politic și director al Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT), a scris despre rolul societății civile în consolidarea democrației și dezvoltarea autonomiei locale.

Lilia Carasciuc, director executiv al Transparency International Moldova, a cercetat impactul transparenței și al participării civice asupra guvernării locale și autonomiei.

Petru Negură, sociolog și cercetător la Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, a abordat în lucrările sale aspecte legate de societatea civilă și dezvoltarea locală.

Concluzionând, în contextul asigurării unei autonomii locale autentice pentru autoritățile administrației publice locale și a valorificării rolului societății civile în dezvoltarea autonomiei locale, inclusiv prin prisma principiilor Cartei Europene a Autonomiei Locale, care a fost ratificată de Republica Moldova la 16 iulie 1997 este necesară o analiză detaliată a situației curente.

Abordările teoretice arată că o societate civilă activă contribuie la dezvoltarea unui cadru democratic solid, care sprijină autonomia și capacitatea autorităților locale de a răspunde eficient nevoilor comunității. În esență, implicarea activă a societății civile este crucială pentru un echilibru durabil între puterea locală și cea centrală, consolidând astfel democrația la nivel local.

Din cercetarea efectuată, deducem că subiectului i-au fost dedicate mai puține studii și lucrări, dar acesta este unul de anvergură din perspectiva științelor politice și administrative, acest fapt datorându-se și contextului istoric în care statul a avut un control total asupra societății, iar cetățeanul a fost limitat în realizarea acțiunilor. Republica Moldova a ales calea democratică de dezvoltare și de asociere cu statele Uniunii Europene în vederea edificării statului de drept și a creșterii bunăstării populației.

Prin urmare este necesar ca autoritățile, comunitatea de experți și reprezentanții societății civile din Moldova să își asume prin consens importanța conceptuală a „societății civile” și interdependența acesteia cu „autonomia locală”, influențând-o în mod direct.

Nu în ultimul rând, conceptul și obiectivele politicii de descentralizare sunt conforme cu experiența țărilor europene, corespund aspirației de integrare europeană și acordurilor bilaterale Republica Moldova – Uniunea Europeană, integrarea europeană urmând a fi asigurată inclusiv prin realizarea obiectivelor generale ale strategiilor naționale privind creșterea economică, securitatea demografică, descentralizarea administrativă, asigurarea echității și incluziunii sociale, instituționalizarea și promovarea dialogului între autoritățile publice centrale și autoritățile publice locale, societatea civilă, mediul academic și cel științific, partenerii de dezvoltare, într-o manieră participativă și consensuală.

Bibliografie:

1. Legea nr. 86/2020 cu privire la organizațiile necomerciale, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2020, nr. 193, art. 370.
2. Tămaș Sergiu. *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică*. București, Editura Academiei Române, 1993.
3. Cornea Sergiu. *Puterea locală în sistemul puterii publice din Republica Moldova*. Cahul, Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, Vol. VIII, Partea 1 (pp. 11-26), 2021.
4. Popovici Angela. *Descentralizarea și consolidarea capacității administrative a administrației publice locale*. Chișinău, Conferința Teoria și practica administrării publice (pp. 28-32), 2017.
5. Hotărârea Guvernului nr. 126/2023 cu privire la aprobarea Strategiei de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 130-133, art. 285.
6. Hotărârea Guvernului nr. 911/2016 pentru aprobarea Strategiei privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 256-264, art. 1033.

7. Legea nr. 68/2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2018, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 143-148, art. 465.
8. Ștefanița Anastasia. *Conținuturi prospective ale autonomiei locale în Republica Moldova*. Chișinău, Materiale ale Conferinței științifice internaționale, ediția a VI-a, (pp. 160-164), 2020.
9. Căpușan Andrei Alexandru. *Istoria relațiilor diplomatice între România și Rusia. Istoria Modernă Românească*, disponibil la: <https://historia.ro/sectiune/general/istoria-relatiilor-diplomatice-intre-romania-si-569080.html>.
10. Carolina Budurina. Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2019/54326/carolina_budurina_abstract.pdf.

DINAMICA DEZVOLTĂRII RELAȚIILOR ROMÂNIA – MOLDOVA: PERSPECTIVE COMERCIALE ȘI INFRASTRUCTURA TRANSPORTULUI FEROVIAR

THE DYNAMICS OF ROMANIA–MOLDOVA RELATIONS: TRADE PERSPECTIVES AND RAILWAY TRANSPORT INFRASTRUCTURE

STANCU Florin

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0003-0763-067

E-mail: stancu_florin2003@yahoo.com

Abstract. *The article examines the dynamics of Romania-Moldova relations, with a focus on trade opportunities and railway transport infrastructure. Emphasizing the importance of modernizing railway systems, the study highlights the role of rail transport in enhancing regional connectivity and supporting sustainable economic growth. Railway transport offers significant advantages, including cost efficiency, reduced environmental impact, and increased logistical capacity. The analysis underscores the necessity of upgrading railway infrastructure in both countries to facilitate trade, attract foreign investments, and strengthen regional cooperation. Furthermore, the article explores the challenges faced by the railway sectors in Romania and Moldova, such as outdated infrastructure and insufficient investments, and provides recommendations for aligning with European standards. The findings indicate that improved railway systems can contribute to deepening economic ties, reducing transportation costs, and fostering regional integration in the European context.*

Keywords: *Romania-Moldova relations, railway transport, trade infrastructure, regional cooperation, sustainable development, transport modernization, economic integration.*

Introducere. Promovarea transportului feroviar în dezvoltarea relațiilor comerciale regionale dintre Republica Moldova și România sunt susținute de mai multe motive cruciale, atât Republica Moldova, cât și România se confruntă cu nevoia de a moderniza și dezvolta infrastructura feroviară existentă pentru a permite un transport mai eficient și mai rapid al mărfurilor. Transportul feroviar este adesea mai economic și mai ecologic decât transportul rutier sau aerian. Promovarea transportului feroviar poate contribui la reducerea costurilor de transport și la diminuarea impactului negativ asupra mediului înconjurător. Prin facilitarea transportului feroviar, se poate îmbunătăți accesul la piețele respective și se pot deschide noi oportunități de afaceri pentru companiile din Republica Moldova și România. Dezvoltarea transportului feroviar poate consolida legăturile economice și politice dintre cele două țări și poate contribui la consolidarea cooperării regionale în Europa de Est. Aceasta poate fi deosebit de importantă în contextul evoluțiilor geopolitice și economice din regiune. Un sistem de transport feroviar bine dezvoltat poate atrage investiții străine directe în ambele țări.

Transportul feroviar (TF) este unul dintre elementele critice într-un sistem de transport durabil și un lanț de aprovizionare. Importanța TF este atribuită la trei factori critici:

- nivelul scăzut al costurilor externe face ca TF să fie o opțiune economică pentru clienții de transport de marfă;
- TF este ecologic. TF este cea mai ecologică metodă de transport terestru pentru mărfuri.

E emisiile mai mici de CO₂ și consumul de energie pe tonă-kilometru în comparație -cu transportul rutier sau transportul pe căile navigabile interioare au cel mai puțin impact distructiv asupra mediului;

- oferă o capacitate mai mare în cel mai scurt timp posibil și mai puțin trafic interurban, făcând căile ferate o modalitate preferată de transport de mărfuri în vrac, cum ar fi combustibili minerali solizi și deșeuri metalice [1, p.2].

Materiale și rezultate. Evoluția transportului feroviar începând cu 1550, fiind cunoscute 49 de etape importante dezvoltării transportului feroviar. *Tranzitul feroviar*, inclusiv tramvaiul, metroul ușor, tranzitul rapid și calea ferată regională, este o familie de moduri de transport cu o gamă largă de caracteristici de servicii, operaționale și de cost. În consecință, aceste moduri pot fi utilizate eficient pentru diferite condiții. Ca rezultat al numeroaselor inovații tehnologice și operaționale ale sistemelor feroviare din ultimele două decenii, tranzitul feroviar poate fi extrem de automatizat, fiabil și confortabil și poate funcționa cu o intervenție minimă a mediului [2, p.1].

Conform *Autorității Feroviare Române AFER*, transportul feroviar este o deplasare de persoane și de bunuri, realizată cu vehicule feroviare de către operatori de transport pe infrastructura feroviară; transportul feroviar poate fi public sau în interes propriu [3]. *Elementele de bază ale sistemului feroviar* sunt structura căii, locomotivele, materialul rulant, terminalele și sistemul de control. Esența sistemului feroviar este „roata de oțel pe șina de oțel”, implicând atât rezistență scăzută la rulare, cât și transport ghidat. Cu o suprafață durabilă, plană, este posibil să tragi o mașină sau, mai bine, un „tren de mașini” (așa cum a fost formulat inițial conceptul de tren) cu o cheltuială minimă de energie, maximizând astfel sarcina trasă pentru o sursă dată de putere [4, p.3]. *Fără o infrastructură și servicii de transport de marfă fiabile și la prețuri competitive*, care să se conecteze la piețele internaționale, națiunile au puține speranțe de a-și comercializa mărfurile în condițiile cele mai avantajoase. Dacă nu pot transporta produse pe piețele interne, creșterea PIB-ului va fi dificilă, dacă nu imposibilă. Sunt necesare infrastructură și servicii de transport adecvate pentru a funcționa atât piețele internaționale, cât și cele interne. Atunci când infrastructura este absentă sau degradată, aceasta nu-și mai îndeplinește funcțiile de conexiune, iar economia are de suferit. Pe măsură ce tranzacțiile și mișcările esențiale sunt întârziate sau perturbate, costurile de transport cresc, indivizii pierd timp în naveta neremunerată, iar firmele trebuie să lupte mai mult pentru a concura. Pentru a restabili conexiunile, trebuie construită infrastructură nouă și infrastructura existentă restaurată sau îmbunătățită. Infrastructura de transport este scumpă. Investițiile uriașe necesare pentru construirea de căi ferate trebuie bine planificate. Dacă este întreținută în mod regulat, infrastructura de transport poate fi durabilă. Dar fără întreținere, aceste bunuri valoroase se pot deteriora în câțiva ani [5, p.2]. La 15 decembrie, Parlamentul European a aprobat o propunere a Comisiei de creare a *Anului European al Feroviarului 2021 pentru a promova un mijloc de transport ecologic și sigur*. Transporturile reprezintă 25% din emisiile de gaze cu efect de seră. Transportul feroviar este însă responsabil pentru doar 0,4% din aceste emisii în UE. În mare măsură electrificată astăzi, este singurul mijloc de transport care și-a redus emisiile din 1990; aceasta îl face unul dintre vârfurile de lance ale turismului durabil. Rata accidentelor este de asemenea foarte scăzută; este de fapt cea mai sigură formă de transport terestru [6]. *Publicitatea transportului feroviar și a tramvaiului* sunt noduri cheie de transport în toată Marea Britanie, iar publicitatea pentru trenuri pe trasee este foarte importantă pentru călători, oferind posibilitatea de a ajunge la publicul țintă atunci când se confruntă timpul de ședere în rutina zilnică, indiferent dacă este vorba despre călătorii săptămânale sau de weekend. Publicitatea în gară și în stațiile de tramvai oferă marketerilor oportunitatea de a viza un public greu de atins, într-o perioadă în care așteaptă și

sunt cei mai receptivi la mesajele de promovare. Publicul feroviar și al tramvaiului are cu 30% mai multe șanse de a face o achiziție online dacă vede publicitate pentru transportul cu trenul, campania medie de publicitate feroviară ajungând la 5,5 milioane de adulți pe lună [7]. *Relații comerciale* înseamnă desfășurarea activității unei entități comerciale și termenii și condițiile prin care se tranzacționează afacerile cu un vânzător, furnizor, subcontractant sau altă entitate comercială [8]. *Raționamente cheie pentru relațiile comerciale*: strategia comercială; capacitate comercială; management de marketing și aprovizionare; abordarea contractuală; gestionarea contractelor; ciclul de viață al contractului; tranziție și încetare [9, p.14]. *Transportul feroviar internațional eficient* depinde parțial de nivelul ridicat de interoperabilitate între căile ferate. Interoperabilitatea căilor ferate este însă un concept foarte larg și implementarea lui necesită cooperarea multor entități, bugete mari și o perioadă lungă de timp, este foarte important ca țările implicate să definească cât mai precis nivelul de interoperabilitate pe care intenționează să-l atingă, cel mai probabil într-o abordare graduală. Un avantaj major al sistemului de transport feroviar este că vehiculele feroviare sunt deplasate pe roți care rulează pe o șină rigidă care, datorită rezistenței la frecare mai scăzute, necesită mult mai puțină energie pe tonă-km deplasată decât transportul rutier. Totodată, faptul că calea ferată este singurul mod de transport ghidat induce un mod mai complex de organizare a procesului de transport, comparativ cu transportul rutier, aerian sau maritim [10, p.17]. Țările modelează *mediul comerțului internațional* nu numai prin tarife și reglementări, ci și prin furnizarea de infrastructură care facilitează transportul mărfurilor peste granițele naționale. Diverse studii empirice sugerează că oferta de infrastructură legată de comerț diferă substanțial între țări și că infrastructura joacă un rol vital în determinarea costurilor de transport și a comerțului internațional [11].

Transportul este important pentru a permite unei țări să participe efectiv la procesul de globalizare. Cooperarea regională în sectorul transporturilor se ocupă de identificarea constrângerilor, măsuri de sporire a eficienței, opțiuni de finanțare și întreținere a infrastructurii. *Cooperarea regională în acest sector necesită politici bine integrate* și îndeplinirea a trei obiective principale:

- (a) Identificarea principalelor constrângeri în domeniile legate de transport care împiedică creșterea comerțului regional;
- (b) Identificarea măsurilor care pot fi luate pentru a spori eficiența sectorului;
- (c) Examinarea opțiunilor de finanțare a construcției și întreținerea ulterioară a proiectelor de infrastructură [12; p.65].

Stabilirea unor obiective clare pentru regiunile prin care trece un coridor este importantă pentru a alinia eforturile, a mobiliza resursele și a maximiza impactul pozitiv al dezvoltării coridorului în fiecare dintre țările participante. Este necesar *să se definească viziunea și obiectivele regionale*, cum ar fi creșterea comerțului, crearea de locuri de muncă, conectivitate îmbunătățită sau integrare regională îmbunătățită, astfel încât toate părțile interesate să poată lucra în mod colectiv pentru un scop comun. Această viziune comună promovează (a) planificarea strategică și alocarea eficientă a resurselor, (b) colaborarea între diverși actori, inclusiv entitățile guvernamentale, comunitățile locale, întreprinderile și organizațiile de dezvoltare, promovând sinergia și coordonarea în eforturile de dezvoltare regională și (c) o organizație structurată și cadru cuantificabil de monitorizare și evaluare [13, p.30].

În Europa, investițiile în infrastructura de transport au fost un bastion al politicii de investiții a UE de la începutul anilor 1990. De la semnarea Tratatului de la Maastricht în 1993, Rețeaua

Transeuropeană de Transport (TEN-T) a fost instrumentul politicii de infrastructură în Europa și un instrument important pentru realizarea coeziunii și creșterii regiunilor europene.

Conform planului actual 2014-2020, proiectele de infrastructură de transport sunt împărțite într-o rețea de bază și o rețea cuprinzătoare, în funcție de prioritatea lor, proiectele prioritare fiind de obicei cu implementare îndelungată, cu costuri ridicate și transfrontaliere. Rețeaua centrală este prevăzută a fi finalizată până în 2030, a doua până în 2050 [14].

România a fost prima țară care a recunoscut autonomia Moldovei pe 27 august 1991. Stabilirea relațiilor diplomatice au avut loc simultan, ambasada României din Chișinău devenind prima misiune diplomatică deschisă în Moldova.

Comerțul internațional depinde în mare măsură de coridoarele comerciale specializate care cuprind modalități de transport terestru, maritim și aerian. Eficacitatea acestor coridoare este un determinant crucial care influențează atât cheltuielile comerciale și de transport, cât și expansiunea economică. Prin urmare, este imperativ să evaluăm și să îmbunătățim eficiența acestor rute pentru a detecta și rezolva punctele de congestie.

Republica Moldova a asistat la o creștere economică substanțială începând cu anul 2000, în principal ca rezultat al unei politici orientate spre comerț. Coridoarele comerciale, care sunt cruciale pentru economia națională, necesită îmbunătățiri continue pentru a scădea cheltuielile de comerț și pentru a debloca oportunități neexploatate de creștere economică.

Transportul feroviar este un element esențial în aceste rute de afaceri. Deși nu are acces direct la mare, Moldova joacă un rol vital în facilitarea rutelor de transport care se conectează la porturi regionale importante, inclusiv Odesa, Cernomorsk și Constanța. Cu toate acestea, sistemul de transport feroviar din Moldova se confruntă cu obstacole, cum ar fi infrastructura inadecvată și întreruperile frecvente, care au un impact negativ asupra eficacității sale.

Prezența întârzierilor la graniță și deficiențele infrastructurii în transportul feroviar conduc la creșterea costurilor de transport și la scăderea fiabilității coridoarelor de afaceri. În plus, starea actuală a infrastructurii feroviare limitează în mod semnificativ eficacitatea acestui mod de transport, reducând astfel competitivitatea sa în comparație cu alte moduri.

Pentru a rezuma, îmbunătățirea coridoarelor economice, în special a infrastructurii feroviare, este vitală pentru promovarea comerțului regional între Moldova și România. Îmbunătățirea eficienței și fiabilității transportului feroviar este crucială pentru promovarea expansiunii economice și pentru reducerea cheltuielilor pentru comercianți.

Politica în domeniul transporturilor oferă o imagine cuprinzătoare asupra politicilor UE în domeniul transporturilor, evidențiind provocările, realizările, și perspectivele acestui sector vital. Analiza detaliată subliniază următoarele aspecte cheie, specificate în tabelul 1.

Tabelul 1. Analiza politicii Uniunii Europene în domeniul transporturilor feroviare

Avantaje

- Inițiativele UE vizează reducerea semnificativă a emisiilor de gaze cu efect de seră și îmbunătățirea eficienței prin tehnologii inovative.
- Programele de finanțare ale UE, cum ar fi Mecanismul pentru Interconectarea Europei, stimulează dezvoltarea infrastructurilor și adoptarea tehnologiilor noi.

Dezavantaje

- Sectorul transporturilor rămâne în mare parte dependent de petrol, ceea ce îngreunează tranziția rapidă către surse de energie mai curate.
- Diversele cerințe și interese ale statelor membre pot complica uniformizarea și implementarea eficientă a politicilor la nivelul întregii UE.

Oportunități

- Digitalizarea și automatizarea transporturilor oferă posibilități semnificative pentru îmbunătățirea siguranței și eficienței.
- Orientarea către transporturi mai curate și eficiente energetic, cum ar fi mobilitatea electrică și combustibilii alternativi, deschide noi posibilități de inovare și dezvoltare.

Riscuri

- Inacțiunea sau întârzierea implementării măsurilor sustenabile poate avea consecințe grave asupra mediului.
- Transformările tehnologice rapide pot duce la provocări în ceea ce privește condițiile de muncă și nevoia de recalificare în sector.

Sursa: Realizat de autor în baza politicii Uniunii Europene în domeniul transporturilor feroviare [15]

Autorul consideră *decarbonizarea și digitalizarea transporturilor* ca fiind esențiale pentru modernizarea transporturilor, subliniind beneficiile în ceea ce privește eficiența și reducerea emisiilor. Finanțarea UE, este considerată un catalizator crucial pentru implementarea inovațiilor și proiectelor sustenabile în transporturi.

Recunoscută ca o provocare majoră, dependența de combustibili fosili, autorul sugerează nevoia unei tranziții rapide spre alternative mai curate. Autorul consideră că tehnologiile emergente sunt oportunități importante de a îmbunătăți siguranța și eficiența. De asemenea fiind necesar accentul pe sustenabilitate, prin importanța acestora pentru viitorul transporturilor și pentru îndeplinirea obiectivelor climatice.

Autorul recunoaște impactul transformărilor sectorului asupra forței de muncă și necesitatea adaptării sociale. Această sinteză referitoare la tabelul 1 oferă o viziune generală asupra percepției autorului referitor la diverse aspecte ale politicii UE în domeniul transporturilor. De asemenea autorul consideră că politicile UE în domeniul transporturilor se confruntă cu provocări semnificative, dar oferă și oportunități remarcabile pentru inovare și sustenabilitate. Implementarea eficientă a acestor politici va juca un rol crucial în modelarea viitorului transporturilor în Europa.

Politica UE în domeniul transportului feroviar urmărește dezvoltarea unei rețele europene unitare, sigure și durabile. Aceasta include provocări precum fragmentarea sistemelor naționale și eficiența scăzută în transportul de marfă. Patru pachete legislative vizează liberalizarea pieței feroviare și interoperabilitatea sistemelor naționale. Parte a Pactului Verde European, strategia pentru mobilitate sustenabilă și inteligentă accentuează rolul crucial al transportului feroviar în atingerea obiectivelor de sustenabilitate.

Transportul feroviar joacă un rol esențial în economia națională, cu un accent pe oferirea de servicii de calitate și accesibile pentru transportul de pasageri, precum și pe susținerea comerțului intern și internațional. Reforma majoră începută în 2017 se concentrează pe restructurarea "Calea Ferată din Moldova" (CFM), urmărind crearea unui sistem feroviar eficient și competitiv la standarde europene. Aceasta include renovarea materialului rulant și îmbunătățirea infrastructurii. Planificarea includerea subvenționării transportului de pasageri și a infrastructurii feroviare, și armonizarea cu standardele UE, este vitală.

Analiza provocărilor sectorului transportului și infrastructurii drumurilor evidențiază mai multe aspecte critice:

1. Atât în domeniul drumurilor, cât și în transportul naval, există lacune legislative care necesită adaptarea la standardele UE și internaționale.

2. Subfinanțarea dezvoltării drumurilor și transportului de pasageri pe calea ferată nu țin pasul cu necesitățile de reparație și întreținere.
3. Lipsesc atât un Birou de Investigare a Accidentelor și Incidentelor în Transporturi, cât și o Autoritate responsabilă pentru siguranța feroviară.
4. Starea infrastructurii feroviare afectează eficiența și viteza circulației.
5. Există deficiențe în respectarea legislației, exacerbate de lipsa personalului calificat și dotarea logistică adecvată.

Aceste provocări subliniază nevoia urgentă de reformă și investiții pentru a îmbunătăți eficiența și siguranța în sectorul transporturilor.

Analiza priorităților fundamentale în sectorul transportului feroviar și infrastructurii drumurilor evidențiază următoarele aspecte esențiale:

1. Dezvoltarea transportului feroviar, este o prioritate cheie, subliniind importanța sectorului feroviar pentru infrastructura națională.
2. Subvenționarea mentenanței și transportului de pasageri, indică necesitatea sprijinului financiar continuu pentru menținerea și îmbunătățirea serviciilor feroviare.
3. Proiecte de construcție și reabilitare, finalizarea liniei feroviare Cahul - Giurgiulești și reabilitarea infrastructurii existente sunt esențiale pentru îmbunătățirea eficienței și acoperirii rețelei feroviare.
4. Achiziționarea de echipamente, investiția în echipamente pentru întreținerea infrastructurii subliniază angajamentul pentru menținerea și îmbunătățirea calității rețelei.
5. Crearea autorității feroviare accentuează importanța siguranței și reglementării în sectorul feroviar.

Provocările sectorului transportului și infrastructurii drumurilor, așa cum sunt descrise în Strategia de dezvoltare a infrastructurii feroviare 2021-2025 (România), includ nevoia de modernizare și de aliniere la standardele europene. Se confruntă cu infrastructura învechită, lipsa investițiilor consistente și necesitatea îmbunătățirii eficienței operaționale. De asemenea, sunt evidențiate probleme legate de conectivitatea slabă, atât la nivel intern cât și internațional, și necesitatea integrării tehnologiilor noi. Aceste provocări subliniază importanța investițiilor strategice și a unei planificări atente pentru a îmbunătăți performanța și sustenabilitatea transportului și infrastructurii drumurilor în România.

Prioritățile fundamentale în sectorul transportului feroviar și infrastructurii drumurilor din România, așa cum sunt prezentate în Strategia de dezvoltare a infrastructurii feroviare 2021-2025 (România), se concentrează pe modernizarea și extinderea infrastructurii pentru a îmbunătăți eficiența, siguranța și sustenabilitatea transportului. Accentul este pus pe alinierea la standardele europene, integrarea noilor tehnologii, îmbunătățirea conectivității și accesibilității, precum și pe creșterea capacității de transport de marfă și pasageri. Se urmărește, de asemenea, optimizarea fluxurilor de trafic și reducerea impactului asupra mediului. Aceste priorități reflectă o viziune strategică pentru un sistem de transport feroviar modern și eficient.

Banca Europeană de Investiții (BEI), prin direcția sa specializată BEI Global, a semnat un acord de împrumut de 41,2 milioane de euro cu Guvernul Republicii Moldova pentru reabilitarea infrastructurii feroviare [16]. Acest împrumut este însoțit de un grant UE de 12 milioane de euro. Proiectul vizează reabilitarea a 128 km din coridorul feroviar nord-sud al Moldovei, care este esențial pentru conectivitatea cu Ucraina și Europa. Acest coridor facilitează comerțul și circulația, având o importanță crescută în contextul inițiativei Culoarele de Solidaritate a UE. Proiectul va reduce aglomerația rutieră, va consolida sustenabilitatea mediului și se aliniază la obiectivele

strategiei UE „Global Gateway”. Reabilitarea coridorului va îmbunătăți conectivitatea internă și externă a Moldovei, va favoriza stabilitatea regională și va spori reziliența economică. Proiectul va fi implementat de Calea Ferată din Moldova și va include înlocuirea a 50 de macazuri. Va fluidiza traficul prin transferul transportului de mărfuri de la camioane la trenuri, promovând o logistică mai verde și mai eficientă. Ministrul Finanțelor al Republicii Moldova, Petru Rotaru, a subliniat beneficiile proiectului pentru economia și infrastructura țării. Vicepreședintele BEI, Teresa Czerwińska, a remarcat importanța investiției pentru consolidarea rețelei feroviare din Moldova și pentru integrarea țării în piața UE. Ambasadorul UE în Moldova, Jānis Mažeiks, a evidențiat impactul investiției asupra conectivității și rezilienței infrastructurii. BEI Global, parte a Grupului BEI, se concentrează pe finanțarea dezvoltării în afara UE și a direcționat peste 1,19 miliarde de euro în 33 de proiecte în Moldova din 2007. În 2023, BEI a acordat un împrumut corporativ de 30 de milioane de euro Premier Energy Distribution pentru îmbunătățirea rețelei de energie electrică din Moldova. Această strategie a UE vizează investiții pentru conectivitate inteligentă, curată și sigură în sectoarele digital, energie și transporturi și urmărește mobilizarea a 300 de miliarde EUR în investiții între 2021 și 2027. Inițiativa *Culoarele de Solidaritate UE-Ucraina* a fost dezvoltată ca răspuns la criza ucraineană și blocajul porturilor la Marea Neagră. Vizează facilitarea exporturilor agricole ale Ucrainei și comerțului bilateral cu UE prin rute logistice alternative, inclusiv prin Moldova.

Relația dintre România și Moldova este profundă și multidimensională, având la bază conexiuni istorice, culturale, lingvistice și educaționale, cu un accent deosebit pe integrarea Moldovei în Uniunea Europeană. Comerțul bilateral dintre România și Moldova este viguros, cu un excedent comercial în favoarea României și o creștere economică semnificativă a Moldovei, influențată de politici orientate spre comerț. Transportul feroviar joacă un rol esențial în susținerea acestui comerț. Cu toate acestea, infrastructura feroviară din Moldova se confruntă cu provocări majore, cum ar fi infrastructura inadecvată și întreruperi frecvente, afectând eficiența și fiabilitatea coridoarelor comerciale.

Transportul feroviar este o parte esențială a infrastructurii economice naționale și internaționale, permițând comerțul și integrarea în sistemul logistic global. În cazul unei accentuări mai mari a eficienței și durabilității transportului, rețelele feroviare reprezintă o opțiune mai ecologică în comparație cu utilizarea autostrăzilor sau a căilor aeriene.

Infrastructura feroviară din România a fost într-o stare de relativă stabilitate în perioada 2011-2022, lungimea totală a variat nesemnificativ într-un interval de 10.774 și 10.778 de kilometri. Ea dă dovadă lipsei unor investiții substanțiale pentru extinderea rețelei feroviare sau restructurare în comparație cu alte țări europene care și-au modernizat sau optimizat infrastructura feroviară. În ciuda acestei stagnări, România deține în continuare poziția de țară cu o mare rețea feroviară în Europa Centrală și de Est; este depășit de țările din Europa de Vest atât în ceea ce privește amploarea cât și calitatea infrastructurii.

Comparând situația României cu cea a altor țări europene, observăm că Germania, cu aproximativ 38.800 de kilometri de cale ferată, deține una dintre cele mai mari și stabile rețele feroviare din Europa. În același timp, Franța, cu o rețea inițială de peste 30.000 de kilometri în 2011, a înregistrat o scădere constantă a lungimii acesteia până la aproximativ 28.500 de kilometri în 2022. Această reducere reflectă fie o reconfigurare a rețelei, fie o eliminare a unor rute mai puțin profitabile sau utilizate, indicând o strategie orientată spre eficientizarea transportului feroviar.

România, în comparație cu aceste țări, se situează într-o poziție intermediară, având o rețea feroviară mai extinsă decât statele vecine precum Bulgaria, care are aproximativ 4.000 de kilometri

de cale ferată, sau Ungaria, cu aproximativ 7.500 de kilometri. Această situație sugerează un potențial mai mare pentru dezvoltarea infrastructurii feroviare în România, mai ales în contextul creșterii nevoilor de transport intern și internațional. Cu toate acestea, în ciuda acestui avantaj relativ, România nu a înregistrat nici creșteri, nici scăderi semnificative ale lungimii rețelei sale, ceea ce denotă o strategie de menținere a status quo-ului, în locul unei direcții de modernizare și extindere, similară cu alte țări.

Stabilitatea infrastructurii feroviare a României, pe fondul unei lipse de dezvoltare semnificativă, sugerează fie o insuficiență a resurselor pentru investiții în modernizare, fie o orientare strategică care a priorizat alte domenii ale infrastructurii. În contextul european, unde țările din vestul continentului investesc masiv în îmbunătățirea rețelelor feroviare, România rămâne în urmă din punct de vedere al dezvoltării și modernizării. În mod paradoxal, această stagnare poate fi interpretată fie ca o stabilitate, fie ca o inabilitate de a avansa în direcția unei infrastructuri competitive și moderne.

Astfel, situația României se distinge prin conservarea unei infrastructuri feroviare medii, dar insuficient dezvoltată în raport cu potențialul său. În lipsa unor intervenții majore, România riscă să rămână în urma țărilor vest-europene, care continuă să-și modernizeze rețelele de transport feroviar pentru a face față cerințelor economice și ecologice în creștere. În concluzie, deși România a reușit să își mențină rețeaua existentă, pentru a putea concura pe scena europeană a transportului, este necesară o schimbare de paradigmă, prin care să fie priorizate investițiile în extinderea și modernizarea infrastructurii feroviare.

Comparativ, în Moldova situația este similară, existând doar o singură întreprindere feroviară activă. În contextul european, acest fapt sugerează că Moldova, asemenea României, nu a reușit să atragă noi investiții sau să dezvolte o piață competitivă în sectorul feroviar. Aceste constatări indică o problemă mai largă la nivelul infrastructurii și al politicilor publice care vizează dezvoltarea transportului feroviar. Absența unei concurențe reale în acest domeniu poate avea implicații negative asupra calității serviciilor oferite, prețurilor și, în cele din urmă, asupra atractivității transportului feroviar pentru utilizatori.

Transportul feroviar reprezintă unul dintre pilonii principali în susținerea dezvoltării relațiilor comerciale dintre Republica Moldova și România, având un impact profund asupra conectivității și schimburilor economice între cele două țări. Importanța acestui mijloc de transport nu se limitează doar la aspectele economice, ci include și implicații semnificative pentru protecția mediului, eficiența logistică și integrarea regională. În urma analizei din acest referat, pot fi formulate câteva concluzii majore care subliniază rolul crucial al transportului feroviar în acest context.

În primul rând, promovarea transportului feroviar este esențială pentru asigurarea unei dezvoltări sustenabile a relațiilor comerciale dintre Republica Moldova și România. Modernizarea infrastructurii feroviare este vitală pentru îmbunătățirea eficienței transportului feroviar și pentru facilitarea conectivității transfrontaliere. Cooperarea regională între Republica Moldova și România în sectorul feroviar poate aduce beneficii considerabile ambelor țări, contribuind la o integrare economică mai profundă în contextul european.

În concluzie, dezvoltarea și promovarea transportului feroviar în relațiile comerciale regionale dintre Republica Moldova și România reprezintă o oportunitate strategică pentru ambele țări. Pe termen lung, beneficiile economice, ecologice și sociale ale unui sistem feroviar modernizat și eficient pot fi semnificative. Aceste beneficii includ creșterea volumului de schimburi comerciale, reducerea costurilor logistice, atragerea de investiții, protejarea mediului și consolidarea relațiilor de

cooperare între cele două țări. Astfel, transportul feroviar poate deveni un pilon esențial al dezvoltării regionale și al integrării economice în spațiul european, oferind soluții sustenabile și eficiente pentru viitor.

Resurse bibliografice:

1. Gholamizadeh Kamran, Zarei Esmaeil, Yazdi Mohammad. Railway Transport and Its Role in the Supply Chains: Overview, Concerns, and Future Direction. In: The Palgrave Handbook of Supply Chain Management, 2022. 28 pag.
2. Vuchic Vukan R., Day F. Brian, Stanger Richard M. Rail transit -characteristics, innovations, and trends. 18 pag.
3. Autoritatea Feroviară Română AFER <http://www.afer.ro/documents/definitii-ro.html>
4. Martland Carl D. Railroad transportation. In: Transportation engineering and planning, Vol. I, ©Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS), 9 pag.
5. Carruthers Robin. What prospects for transport infrastructure and impacts on growth in southern and eastern Mediterranean countries? MEDPRO Report No. 3/February 2013, 38 pag.
6. <https://www.gmv.com/en/media/blog/intelligent-transportation-systems/2021-railway-transport-promotion-year>
7. <https://transportmedia.co.uk/railway-train-advertising/>
8. <https://www.lawinsider.com/dictionary/commercial-relations>
9. A Short Guide to Commercial relationships <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2017/12/A-Short-Guide-to-Commercial-relationships.pdf>, p.14
10. Transport Division ESCAP. Enhancing interoperability for facilitation of international railway transport. Bangkok, 2018, 87 pag.
11. Lorz Oliver. Investiții în infrastructura de facilitare a comerțului: o analiză politico-economică. In: Jurnalul European de Economie Politică, Volumul 65, decembrie 2020 , 101928 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0176268020300768>
12. Chapter IV. Regional cooperation in transport. In: Meeting the Challenges in an Era of Globalization by Strengthening Regional Development Cooperation, p.65-84
13. Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030. Washington, DC: World Bank, 2023, 70 pag.
14. Tendințe în infrastructura de transport și dezvoltare regională <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/512e786f-en/index.html?itemId=/content/component/512e786f-en#>
15. https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus25_ro.pdf
16. https://www.eeas.europa.eu/delegations/moldova/bei-global-investe%C8%99te-412-de-milioane-de-euro-%C3%AEn-reabilitarea-infrastructurii-feroviare-din-moldova_ro

TURISMUL FERROVIAR: O ABORDARE SUSTENABILĂ ȘI ECOLOGICĂ ÎN ERA SCHIMBĂRIILOR CLIMATICE

RAIL TOURISM: A SUSTAINABLE AND ECOLOGICAL APPROACH IN THE ERA OF CLIMATE CHANGE

BURLUI Alexandru – Vasile
Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0009-5309-3451

E-mail: alexandruvasileburlui@gmail.com

Abstract. *This article aims to explore the role and impact of rail tourism in the context of sustainability and climate change, highlighting its importance for sustainable economic development and the conservation of cultural and natural heritage. The adopted methodology includes a mixed approach, combining case studies, statistical analyses, and interviews with experts. This has allowed for a comprehensive assessment of rail tourism from various perspectives, including economic, social, cultural, and environmental aspects. The findings indicate that rail tourism offers a sustainable mode of travel with a low environmental impact and significant potential for regional economic development. Investments in rail infrastructure stimulate sustainable economic growth, contribute to heritage conservation, and support the development of local communities. The paper makes a significant contribution to the existing literature through its detailed analysis of rail tourism and its impact on sustainability, integrating diverse perspectives and case studies from different geographical regions.*

Keywords: *Rail tourism, Sustainability, Sustainable economic development, Heritage conservation, Climate change.*

Introducere. În zilele noastre, eficiența sistemelor de transport joacă un rol esențial pentru viața și economia comunităților, fiind în plus un factor important în integrarea economică a țărilor. Turismul ecologic sau ecoturismul este o formă de turism destinată cu impact redus asupra mediului și se bazează pe principiile durabilității în zonele naturale și istorice cu caracteristici de conservare. Turismul feroviar poate fi o formă de turism ecologic care apare în zonele cu prezență a rețelei feroviare. Datorită noutății și proximității cu moștenirea naturală și culturală această formă de turism poate atrage mulți turiști din întreaga lume.

Impactul infrastructurii de transport asupra dezvoltării economice durabile are mai multe fațete. Literatura existentă se bazează pe ipoteza că infrastructura de transport influențează dezvoltarea economică durabilă prin influențarea comportamentului de producție. Prin observarea fenomenului din ce în ce mai frecvent al turismului de familie, putem constata că infrastructura de transport nu numai că afectează comportamentul de producție, dar are și un impact direct asupra comportamentului de consum al rezidenților. Rețeaua feroviară de mare viteză poate duce la transformarea industriei turismului, precum și a economiei regionale. Transportul este o parte foarte importantă a activităților din sectorul turismului. Pe lângă transportul de turiști către și în interiorul unei destinații, transportul în sine poate fi o atracție turistică. Din a doua jumătate a secolului XX, numeroase căi ferate, în special în zonele industriale și miniere, au fost abandonate din motive economice. Activismul „fanilor feroviar”, pasionați de trenuri, a făcut posibilă înființarea unor asociații de voluntariat care au fost sânul vital al începerii proiectelor de recuperare a patrimoniului

feroviar istoric și de promovare a acestuia în sens turistic. Acest subiect merită atenție, iar în ultimii ani a fost în centrul mai multor lucrări de cercetare. Echipa de cercetare Peira, Giovanni, Agata Lo Giudice, și Stefania Miraglia în lucrarea "Railway and Tourism: A Systematic Literature Review" a formulat trei întrebări de cercetare legate de dinamica recuperării patrimoniului feroviar, dinamica turismului feroviar și relația dintre durabilitate și turismul feroviar [1]. Constatările au evidențiat că procesul de turism feroviar își are originea întotdeauna dintr-un proiect de restaurare a patrimoniului feroviar, eventual păstrând autenticitatea. Asociațiile de voluntari, alături de „fanii feroviar”, sunt principalele părți interesate, nu doar păstrând patrimoniul feroviar, ci și dezvoltă activități de turism feroviar. Calea ferată turistică ar putea regenera comunitatea locală, cu beneficii pozitive asupra economiei locale. Mulți turiști ar putea fi atrași de destinațiile turistice feroviare prin faptul că doresc să trăiască experiențe memorabile legate de nostalgia trecutului.

Valoarea căilor ferate istorice și rolul lor important din punct de vedere social, economic, tehnic, politic și cultural a condus la includerea lor ca atracții ale patrimoniului industrial. Lucrarea autorilor Wu, Congliang, Ning Zhang, Liwen Xu "Travelers on the Railway: An Economic Growth Model of the Effects of Railway Transportation Infrastructure on Consumption and Sustainable Economic Growth" construiește un model de creștere în care infrastructura de trafic afectează atât producția, cât și consumul pentru a releva mecanismul prin care infrastructura feroviară modifică structurile de consum ale rezidenților și în cele din urmă promovează creșterea economică durabilă prin promovarea turismului privat [2].

Pentru a asigura un nivel de satisfacție al pasagerilor, putem menționa importanța protejării drepturilor pasagerilor, fiind una dintre sarcinile cheie în cadrul unei politici coordonate în domeniul turismului în cadrul Uniunii Europene. Autorul Niewiadomski Paweł în lucrarea "Protection of passengers rights in the European Union" caracterizează piața contemporană a serviciilor turistice din Uniunea Europeană, analize juridice ale contractului de servicii de călătorie, fiind analizate drepturile pasagerilor aerieni și feroviar în Uniunea Europeană și problema asistenței medicale în timpul călătoriilor în UE [3].

În documentul "Getting responsible travellers on board" de Giulio Pattanaro, turismul feroviar este definit ca o opțiune viabilă și valoroasă pentru practici de turism responsabil și ecologic. Companiile tradiționale de trenuri sunt tot mai conștiente de potențialul imens turistic al sectorului lor, oferind servicii suplimentare orientate către turiști, cum ar fi închirieri de mașini sau pachete combinate de transport și cazare, pe lângă biletele de tren convenționale [4, p.117]. În documentul "From sustainable mobility to sustainable tourism" se oferă o perspectivă detaliată asupra turismului durabil și a mobilității durabile. Turismul durabil este prezentat ca o interacțiune între probleme de intensitate versus probleme de volum și activități staționare versus activități mobile. Turismul nu poate exista fără călătorii și transport, ceea ce implică necesitatea concentrării pe activitățile mobile în turism, deoarece transportul este o cauză majoră a problemelor de mediu [5, p.286]. De asemenea autorul, evidențiază legătura dintre transport, în special transportul feroviar, și activitățile de timp liber și turism, sugerând că turismul bazat pe sistemele de transport public și feroviar este esențial pentru mobilitatea durabilă. În baza acestui studiu putem reflecta asupra unei analize cuprinzătoare a rolului turismului feroviar în cadrul unei abordări durabile, evidențiindu-se legătura sa cu problemele de mediu și dezvoltarea sustenabilă.

Un alt concept, foarte important al turismului feroviar este prezentat în studiul "Getting Responsible Travellers on Board", care analizează turismul feroviar și durabilitatea, precum și rolul companiilor feroviare în promovarea turismului responsabil. Turismul feroviar, în contextul schimbărilor climatice, oferă opțiuni viabile și valoroase pentru practici de turism responsabil și

ecologic. Companiile feroviare tradiționale sunt tot mai conștiente de potențialul turistic imens al sectorului lor, oferind servicii turistice suplimentare și complementare, precum reduceri la închirieri auto sau pachete de transport și cazare în combinație cu biletele de tren convenționale [6, p.118]. Transportul joacă un rol crucial în dezvoltarea turismului, iar în secolul al XIX-lea, apariția căilor ferate a permis dezvoltarea primelor destinații turistice populare. Farah Atiqah Mohamad Noor, Vikneswaran Nair și Paolo Mura, abordează tema turismului feroviar și a durabilității în cercetarea "Rail travel: Conceptualizing a study on slow tourism approaches in sustaining rural development" definește turismul feroviar și durabilitatea ca o modalitate populară de transport în Peninsula Malaezia, utilizată în special de localnici pentru a se întoarce în orașele natale, dar nu este folosit frecvent în scopuri turistice. Se subliniază că utilizarea trenului în locul mașinii sau autobuzului ar putea promova conceptul de "slowness" (încetinire) în călătorii, permițând turiștilor să se bucure de timpul petrecut în călătorie, în loc să se grăbească spre destinație [7]. "Slow tourism" (turism lent) este un concept relativ nou, studiat în ultimii 30 de ani, care include definirea tipurilor de turiști interesați de acest tip de turism și modul în care funcționează turismul lent în destinații turistice populare. Eunice Duarte, José Carlos Barbosa, João Caldeira Heitor și Eunice Lopes, abordează tema turismului feroviar și a durabilității în cercetarea "Rail Tourism as an Enabler of Sustainable Communities" precum trenul este considerat cel mai sustenabil mijloc de transport colectiv. Studiul analizează modul în care turismul feroviar în Portugalia poate îmbunătăți în mod durabil comunitățile, prin recuperarea și restaurarea materialului rulant de către Comboios de Portugal (CP), pentru a îmbunătăți calitatea și a mări oferta de servicii de transport feroviar, creând astfel oportunități turistice mai consistente [8]. Arianne C. Reis și C. Jellum în mai 2012 a publicat articolul "Rail Trail Development: A Conceptual Model for Sustainable Tourism", în care se oferă o perspectivă detaliată asupra turismului feroviar și a durabilității. Turismul feroviar este descris ca evoluția liniilor feroviare vechi într-un important activ de recreere și turism, numit "rail trails". "Rail trails" sunt definite ca trasee multifuncționale utilizate pentru transport și recreere, situate pe fostele linii feroviare sau care rulează continuu pe lângă o cale ferată activă pentru majoritatea lungimii sale. Aceste trasee au devenit populare printre recreaționiști datorită caracteristicilor fizice ale căilor ferate, cum ar fi pantele blânde și suprafețele ferme, care oferă un cadru ideal pentru activități recreative non-motorizate și promovează idealurile de sustenabilitate [9]. Turismul feroviar este asociat cu recuperarea și promovarea patrimoniului feroviar istoric și a fost un subiect de interes în cercetările recente. "Railfans" (pasionații de trenuri) au jucat un rol important în formarea asociațiilor voluntare care au contribuit la începutul proiectelor pentru recuperarea patrimoniului feroviar istoric și promovarea acestuia într-un sens turistic, definiție prezentată în cercetarea "Railway and Tourism: A Systematic Literature Review" de Giovanni Peira, Agata Lo Giudice și Stefania Miraglia oferă o perspectivă asupra turismului feroviar și a durabilității [1]. Turismul feroviar ca produs ar trebui să îmbunătățească experiențele de călătorie, incluzând nostalgia, un sentiment de istorie și autenticitate. Este necesar să se implementeze servicii care să răspundă așteptărilor turiștilor, cum ar fi legătura cu „luxul” și sustenabilitatea. Turismul feroviar este definit de către Ka Leong CHONG în Review of problems in the development of rail tourism in taiwan, on the example of the alishan forest railway ca fiind orice călătorie de turism și agrement care utilizează căile ferate pentru transportul turiștilor. Forma inițială a turismului feroviar poate fi urmărită încă din anii 1870, când călătorii căutau peisaje montane sau de coastă frumoase ca parte a divertismentului și descoperirii. O a doua formă de turism feroviar a apărut după anii 1950, legată de patrimoniul feroviar și dezvoltată pe baza nostalgiei entuziaștilor pentru trenurile vechi. În cele din urmă, după anii 1980, au apărut forme hibride de turism feroviar care combină plăcerile

descoperirii, călătoria confortabilă și căutarea nostalgică [10]. Un anumit sector al turismului feroviar, Turismul Feroviar Patrimonial, se referă la vacanțe care implică transportul efectuat de căile ferate patrimoniale. Acesta este deosebit de popular în Europa și India, unde rețelele feroviare sunt bine dezvoltate și promovate. Popularitatea sa a atras atenția operatorilor de turism emergenți, cum ar fi Japonia și Taiwanul, începând cu începutul anilor 1990. În articolul intitulat "Sustainable Management of Railway Companies Amid Inflation and Reduced Government Subsidies: A System Dynamics Approach" de Shohreh Moradi, Hamid Reza Ahadi și Grzegorz Sierpin'ski abordează subiectul sustenabilității în transportul feroviar, din perspectiva precum că Turismul feroviar, în contextul general al transportului sustenabil, implică luarea în considerare a factorilor de mediu, economici și sociali în procesele de luare a deciziilor, echilibrându-i pentru a promova dezvoltarea durabilă [11]. Este important ca transportul feroviar durabil să nu dăuneze ecosistemului și sănătății publice și să se adapteze nevoilor generațiilor viitoare. Sustenabilitatea în transportul feroviar necesită indicatori ce reflectă diferite impacturi, obiective și ținte. Acești indicatori trebuie să fie simpli de calculat, înțeles, comparați, măsurați și utilizați, beneficiind atât părțile interesate, cât și factorii de decizie și politicieni. Indicatorii trebuie să reflecte trei dimensiuni ale sustenabilității: financiară, socială și de mediu.

În tabelul 1 sunt sintetizate informațiile despre definițiile turismului feroviar și a sustenabilității, prezentând autorii, titlurile lucrărilor, ideile de bază, precum și asemănările și deosebirile dintre definițiile prezentate anterior.

Tabelul 1. Sintetizarea informațiilor despre definițiile turismului feroviar și sustenabilității

Autor(i)	Titlul lucrării	Ideea de Bază a Definiției	Asemănări	Deosebiri
Giulio Pattanaro	Getting responsible travellers on board	Turismul feroviar ca practică ecologică, cu servicii suplimentare pentru turiști.	Focalizare pe sustenabilitate și ecologie.	Accent pe servicii suplimentare.
Høyer K. G.	From sustainable mobility to sustainable tourism	Interacțiunea între mobilitate și turism sustenabil, cu accent pe transport.	Importanța transportului în turismul durabil.	Analiză mai amplă a mobilității.
Farah Atiqah Mohamad Noor, Vikneswaran Nair, Paolo Mura	Rail travel: conceptualizing a study on slow tourism approaches in sustaining rural development	Turismul feroviar ca mijloc de încetinire a călătoriei, cu accent pe experiență.	Promovarea experienței de călătorie.	Focalizare pe turismul rural.
Eunice Duarte, José Carlos Barbosa, João Caldeira	Rail tourism as an enabler of sustainable communities	Trenul ca mijloc sustenabil de transport; impactul asupra comunităților prin turism feroviar.	Sustenabilitatea transportului feroviar.	Impactul asupra comunităților locale.

Heitor,
Eunice
Lopes

Arianne C. Reis, C. Jellum	Rail trail development: a conceptual model for sustainable tourism	Transformarea liniilor feroviare vechi în trasee de recreere și turism.	Utilizarea patrimoniului feroviar.	Conceptul de "rail trails".
Giovanni Peira, Agata Lo Giudice, Stefania Miraglia	Railway and tourism: a systematic literature review	Turismul feroviar legat de patrimoniul feroviar și contribuția "railfans" la conservarea acestuia.	Valorificarea patrimoniului feroviar.	Rolul pasionaților de trenuri.
Autori multipli	Review of problems in the development	Turismul feroviar ca modalitate de agrement și explorare a patrimoniului.	Diversitatea formelor turismului feroviar.	Perspective istorice și nostalgie.
Shohreh Moradi, Hamid Reza Ahadi, Grzegorz Sierpin'ski	Sustainable management of railway companies amid inflation and	Turismul feroviar în contextul transportului sustenabil, cu necesitatea echilibrării factorilor de mediu, economici și sociali.	Abordarea complexă a sustenabilității.	Focalizare pe managementul companiilor.

Sursa: Elaborat de autor în baza surselor [6, 5, 7]

Acest tabel reflectă diversitatea abordărilor și perspectivele asupra turismului feroviar și sustenabilității, evidențiind atât asemănările, cât și deosebirile în definirea și tratarea acestui subiect în diferite contexte și studii. Analiza tabelului privind diferitele definiții ale turismului feroviar și sustenabilității arată o varietate de abordări și perspective. Autorii au pus accent pe diferite aspecte ale turismului feroviar, de la integrarea serviciilor turistice și sustenabilitatea ecologică, la valorificarea patrimoniului feroviar și impactul asupra comunităților locale. Se observă o tendință comună de a recunoaște importanța turismului feroviar în contextul sustenabilității și dezvoltării durabile. Deosebirile dintre definiții reflectă diversitatea aplicațiilor și contextelor geografice, arătând cum turismul feroviar poate fi adaptat pentru a satisface diferite nevoi și obiective turistice. În ansamblu, tabelul evidențiază turismul feroviar ca un domeniu cu multiple fațete, relevant atât pentru conservarea patrimoniului, cât și pentru promovarea practicilor de turism responsabil și ecologic.

Rezultatele indică utilitatea unei metodologii mixte pentru evaluarea complexă a valorii unei căi ferate de patrimoniu și valorificarea durabilă a acesteia. Turismul feroviar este o soluție durabilă menită să stimuleze interesul pentru cunoașterea istoriei și culturii locale și poate contribui în același timp la îndeplinirea cunoașterii motivațiilor care impulsionează cererea turistică.

Astfel, guvernul poate lua măsuri pentru reevaluarea unor proiecte neeconomice de cale ferată de mare viteză, fără a descuraja construcția de cale ferată de mare viteză în alte regiuni. Acest

studiu dezvoltă o metodă rezonabilă de evaluare a contribuției căii ferate de mare viteză la turismul regional și dezvoltarea economică. Folosind această metodă, acest studiu a confirmat că calea ferată de mare viteză are într-adevăr un impact pozitiv asupra dezvoltării regionale.

Adaptarea insuficientă a infrastructurii turistice la nevoile persoanelor cu dizabilități este una dintre barierele în calea asigurării unui mediu accesibil. Mai mult, trebuie luate în considerare caracteristicile speciale ale mentalității și abilităților de sănătate ale persoanelor cu dizabilități, puterea lor scăzută de cumpărare și lipsa de conștientizare. Implementarea consecventă a politicii de stat în crearea unui spațiu unic fără bariere pentru persoanele cu dizabilități va contribui la socializarea acestora în societate și la mobilitate atunci când călătoresc și când călătoresc în mediul turistic și recreativ.

S-a constatat că investițiile în infrastructura feroviară și feroviară nu numai că pot promova direct dezvoltarea economică durabilă prin efectul multiplicator, ci pot promova și indirect creșterea economică prin creșterea cantităților de turism privat și a proporțiilor acestora. Transportul feroviar sustenabil joacă un rol esențial în creșterea economică și dezvoltarea socială a unei țări, contribuind la reducerea poluării aerului și consumului de energie. Prin adresarea problemelor precum emisiile de gaze cu efect de seră, transportul feroviar sustenabil vizează minimizarea impacturilor negative asupra societății și mediului, contribuind astfel la combaterea încălzirii globale și schimbărilor climatice. Un aspect crucial în managementul sustenabil al companiilor feroviare este echilibrul între diversele dimensiuni ale sustenabilității, reflectând importanța unei abordări cuprinzătoare pentru evaluarea sustenabilității financiare a acestora.

Resurse bibliografice:

1. Peira Giovanni, Lo Giudice Agata, Miraglia Stefania. "Railway and Tourism: A Systematic Literature Review". In: *Tourism and Hospitality* 3, no. 1 (January 18, 2022): 69–79. <http://dx.doi.org/10.3390/tourhosp3010005>
2. Congliang Wu, Zhang Ning, Xu Liwen. "Travelers on the Railway: An Economic Growth Model of the Effects of Railway Transportation Infrastructure on Consumption and Sustainable Economic Growth". In: *Sustainability* 13, no. 12 (June 17, 2021): 6863. <http://dx.doi.org/10.3390/su13126863>
3. Niewiadomski Paweł. "PROTECTION OF PASSENGERS RIGHTS IN THE EUROPEAN UNION". In: *Sj-Economics Scientific Journal* 12, no. 1 (May 30, 2014): 92–108. <http://dx.doi.org/10.58246/sjeconomics.v12i1.442>
4. Pattanaro Giulio. *Getting responsible travellers on board*, WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol 248, © 2020 WIT Press www.witpress.com, ISSN 1743-3541 (on-line), doi:10.2495/ST200101, p.117-127
5. Høyer K. G. *From sustainable mobility to sustainable tourism*, In: *Sustainable Tourism*, F. D. Pineda, C. A. Brebbia & M. Mugica (Editors)© 2004 WIT Press, www.witpress.com, ISBN 1-85312-724-8, p.285-294
6. Pattanaro Giulio. *Getting responsible travellers on board*, WIT Transactions on Ecology and the Environment, Vol 248, © 2020 WIT Press www.witpress.com, ISSN 1743-3541 (on-line), doi:10.2495/ST200101, p.117-127
7. Noor Farah Atiqah Mohamad, Nair Vikneswaran, Mura Paolo. *Rail travel: Conceptualizing a study on slow tourism approaches in sustaining rural development*. In: *SHS Web of Conferences* 12, 010 5 (2014), DOI: 10.1051/shsconf/201412010, 9 p.

8. Tourism – going back/forward to sustainability. In: International Tourism Congress ITC2022, November (16) 17-19, 2022, Łódź, Poland, 10 p.
9. Reis A.C., Jellum C. Rail trails development: a conceptual model for sustainable tourism. In: Tourism Planning and Development, 9(2), 2012, p.133-148.
10. Chong Ka Leong. Review of problems in the development of rail tourism in Taiwan, on the example of the alishan forest railway. In: GeoJournal of Tourism and Geosites Year XII, vol. 26, no. 3, 2019, p.943-955, ISSN 2065-1198, E-ISSN 2065-0817 DOI 10.30892/gtg.26321-409
11. Moradi S., Ahadi H.R., Sierpiński G. Sustainable Management of Railway Companies Amid Inflation and Reduced Government Subsidies: A System Dynamics Approach. In:Sustainability 2023, 15, 11176. <https://doi.org/10.3390/su151411176>, 23p.

ANALIZA PRACTICĂ A IMPLEMENTĂRII AUDITULUI DE MARKETING ÎN CADRUL ÎNTREPRINDERILOR

PRACTICAL ANALYSIS OF MARKETING AUDIT IMPLEMENTATION WITHIN ENTERPRISES

ISPRAVNIC Daria

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0009-0003-4968-3535

E-mail: ispravnic.daria@gmail.com

Abstract: *In modern conditions, a marketing audit should become an integral component of any enterprise's marketing activities. Its implementation should not be reduced to a one-time event. The purpose of the research is to analyze the practical implementation of marketing audit within enterprises. The general objective of the research is to research and present from a practical point of view the marketing audit as a tool for evaluating the effectiveness of an enterprise's performance. The research objectives include the following: evaluation of the implementation of marketing audit in enterprises in the Republic of Moldova; presentation of entities that practice marketing audit activity in the Republic of Moldova, evaluation of the performance of the Lactalis Alba enterprise through the control instruments identified within the marketing audit, research and presentation of the effects of implementing marketing audit on sales. Quantitative and qualitative, inductive and deductive methods, as well as analysis and synthesis methods, were used to carry out the research activity. The research results will be materialized in a theoretical-practical work, the value of which will consist in the fact that, as a result of the study, several aspects regarding the marketing audit activity and marketing activity were researched and presented. Marketing activities will be proposed with the allocation of direct and indirect effects to achieve performance indicators.*

Keyword: *marketing, audit marketing, planning, strategy, analysis, performance*

Un audit al activităților de marketing este un instrument eficient care permite de a analiza situația actuală a unei întreprinderi din punct de vedere al marketingului, de a identifica oportunitățile și amenințările, punctele forte și punctele slabe și, cel mai important, de a dezvolta recomandări practice pentru îmbunătățirea activităților de marketing. În condițiile moderne, un audit de marketing ar trebui să devină o componentă integrantă a activităților de marketing ale oricărei întreprinderi. Implementarea sa nu trebuie redusă la un eveniment unic. Auditul trebuie să fie sistematic – constă într-o succesiune ordonată de activități de diagnosticare care vizează mediul de marketing extern și intern pentru o anumită organizație și funcții individuale de marketing, periodice și independente.

Auditul de marketing reprezintă un proces esențial în evaluarea și optimizarea strategiilor de marketing ale unei companii. Spre deosebire de auditul financiar, acesta nu dispune de o metodologie clară și bine stabilită, ceea ce impune auditorilor să utilizeze soluții personalizate și să manifeste creativitate și competență în domeniul managementului.

Auditul de marketing a fost deseori asociat cu auditul financiar, în contextul adaptării soluțiilor metodologice. Totuși, acest tip de audit trebuie tratat ca un domeniu independent, având propriile sale obiective, metode și criterii de implementare. Procedura sa include evaluarea sistematică a mediului extern și intern de marketing al unei companii, urmărind identificarea oportunităților și riscurilor, precum și analiza gradului de adecvare a strategiilor aplicate. Este

esențial ca auditorii să aibă competențe deosebite și o bună cunoaștere a contextului economic și social, având în vedere complexitatea și diversitatea activităților de marketing.

Literatura de specialitate evidențiază că marketingul este perceput ca o funcție socială și de management, în care controlul eficienței a fost considerat, până de curând, dificil de cuantificat. Lipsa unei metodologii unitare contribuie la o percepție redusă asupra necesarului auditului de marketing în rândul managerilor.

Piața serviciilor de audit în RM este destul de restrânsă. Potrivit datelor din Registrul public al entităților de audit, la 31.12.2022 erau înregistrate 122 entități de audit. Pe parcursul anului 2023 au fost înregistrate 8 entități de audit, 2 entități de audit și-au suspendat activitatea și 3 entități de audit și-au încetat activitatea fiind radiate din Registrul public al entităților de audit. [5] Lipsa reglementărilor clare și a metodologiilor standardizate reprezintă o provocare majoră, determinând mulți manageri să nu conștientizeze necesitatea unui astfel de audit.

Mai jos sunt prezentate entități care efectuează un audit de marketing, precum sunt evidențiate și serviciile aferente activității date.

Tabelul 1 Date despre companiile care prestează servicii de audit de marketing

Compania	Serviciile oferite
Consultex SRL	• Analiza orientării companiei către piață și clienți • Analiza strategiei de marketing actuale (dacă există) • Analiza sistemelor de marketing • Evaluarea structurii formale a diviziunii (departamentului) de marketing • Analiza funcțiilor de marketing - studierea în detalii a combinării diferitor activități de marketing pentru realizarea obiectivelor afacerii • Analiza productivității marketingului
Magneta Consulting SRL	• analiză detaliată a profilului companiei, a produselor sale, clienților, segmentelor de piață, concurenților, distribuției, mediul extern, Oferta Unică de Vânzare și politica de marketing utilizată • evaluarea corectitudinii politicii de marketing aflate în curs de desfășurare și a bugetului de marketing
Raiting Point SRL	• evaluarea costului per click, conducere și achiziție (CPC, CPL, CPA) • Analiza valorii medii a bonului • Revizuirea sistemului de management al clienților (CRM) • Verificarea eficacității scripturilor de vânzare • Analiza conturilor de publicitate Google ADS și META ADS

Sursa: Elaborat de autor în baza [2,3,4]

Putem menționa că este un subiect controversat cu privire la faptul dacă concluziile în urma efectuării auditului de marketing de către aceste companii devin unele cu valoare semnificativă sau dimpotrivă nu au un impact esențial în dezvoltarea ulterioară a entităților auditate. Unul din motive, ar fi lipsa unor reglementări clar stabilite în domeniul dat. Auditul de marketing nu este reglementat prin careva norme, legi, metodologii sau standarde. Acesta poate fi efectuat atât de către entitățile de audit, auditorii individuali cât și de către marketeri, consultanți externi sau chiar de către personal specializat din cadrul entității auditate. În acest context apare întrebarea, dacă totuși auditul de marketing trebuie să fie asociat cu un audit financiar cum a fost menționat mai sus și dacă

concluziile în urma unui audit financiar ar putea acoperi și întrebările legate de activitățile de marketing din cadrul entităților auditate.

Având în vedere diferențele dintre marketingul serviciilor și cel al bunurilor materiale, este necesară o atenție specială asupra organizării departamentelor de marketing, a relațiilor cu clienții existenți, a calității serviciilor oferite și a marketingului intern. Aceste aspecte sunt cruciale în optimizarea performanțelor și consolidarea poziției pe piață.

Din cele menționate, trebuie să evidențiam că întreprinderile din Republica Moldova nu investesc în vederea dezvoltării unor strategii de marketing, de a cerceta mediul de marketing al întreprinderii. Astfel, este necesară dezvoltarea de specialiști în domeniul marketingului care ar putea ocupa posturi din doemniul de markeitng din cadrul întreprinderilor pentru a putea dezvolta acest domeniu.

Succesul semnificativ al oricărei afaceri din întreaga lume depinde de puterea strategiei sale de marketing. Chiar dacă, o companie poate avea resurse abundente, cum ar fi o echipă de management talentată, inovatoare și creativă și angajați harnici care își îndeplinesc sarcinile cu meticulozitate și pasiune, creșterea unei afaceri este strâns legată de modul în care imaginea sa este dezvoltată și prezentată pe piață și de capacitatea de a-și stabili o prezență pe acea piață. Pentru a realiza acest lucru, este necesar să se lucreze la crearea și creșterea gradului de cunoaștere a mărcii sale, ceea ce duce inevitabil la o profitabilitate sporită și o creștere sporită.

Prin urmare, un audit de marketing va urmări să verifice următoarele componente ale unei companii:

- Un audit de macro și micromediu: combină toți factorii din mediul extern și intern în ceea ce privește dezvoltarea lor trecută și tendințele așteptate care pot însemna fie oportunități, fie riscuri pentru organizație. De exemplu, mediul politic, ținta demografică și chiar spațiul cultural pot afecta marketingul, pe lângă personalul și prezența acestora în campaniile de susținere a angajaților și instrumentele care sunt utilizate pentru împărtăși mesajul lumii.
- Audituri ale strategiei de marketing: examinează fezabilitatea viziunii actuale de afaceri și obiectivele de atins. În timpul auditului de strategie, se determină modul în care obiectivele se afilează cu strategiile de marketing.

Auditul de marketing implică analiza organizării compartimentului de marketing, strategiile de atragere a consumatorilor actuali, marketingul intern și calitatea serviciilor. Acest proces permite o evaluare cuprinzătoare a funcțiilor de marketing, oferind soluții pentru optimizarea performanțelor și creșterea eficienței. Printre metodele utilizate se numără analiza SWOT și PESTEL, care permit o diagnosticare detaliată a situației actuale și identificarea oportunităților de dezvoltare. Efectuarea unei analize PESTEL constantă poate ajuta la identificarea factorilor externi și la determinarea acestor factori care ar putea prezenta oportunități viitoare pentru o companie pe care să le valorifice și orice afacere care caută o performanță tangibilă.

De exemplu, compania Lactalis Alba din Republica Moldova adoptă o abordare duală: o strategie agresivă la nivel internațional și o orientare spre calitatea produselor și serviciilor la nivel local. Această combinație contribuie la poziționarea sa ca lider pe piața produselor lactate, evidențiind importanța auditului de marketing ca instrument de susținere a deciziilor strategice.

Un alt aspect semnificativ este integrarea tehnologiilor digitale în auditul de marketing. Utilizarea unor platforme moderne pentru colectarea datelor, cum ar fi Google Analytics și instrumentele de social media, permite companiilor să obțină informații relevante despre

comportamentul consumatorilor. Astfel, auditul de marketing devine mai eficient și mai adaptat cerințelor actuale ale pieței.

Lactalis Alba utilizează un model de afaceri integrat, axat pe calitate și inovație. Analizele PESTEL și SWOT ale companiei evidențiază punctele forte, cum ar fi utilizarea laptelui de calitate superioară și prezența geografică extinsă, dar și provocările legate de schimbarea preferințelor consumatorilor și concurența intensă. Implementarea unui audit de marketing ajută compania să identifice noi direcții de creștere și să ajusteze strategiile existente pentru a răspunde mai bine cerințelor pieței.

De asemenea, compania și-a extins abordarea prin utilizarea unor campanii de marketing orientate pe sustenabilitate. Aceasta include inițiative precum reducerea deșeurilor și utilizarea materiilor prime ecologice, care au un impact pozitiv asupra imaginii mărcii și fidelității consumatorilor.

Fiecare companie trebuie să-și reevalueze periodic abordarea strategică a pieței, creând o strategie de marketing planificată eficientă care să permită companiei să depășească concurența. [6, p.731- 732] Rezultatele studiilor efectuate indică faptul că auditul de marketing influențează planificarea strategică, dar are un impact limitat asupra eficienței funcției de vânzări. Această concluzie sugerează că atingerea obiectivelor de afaceri necesară trece printr-o planificare riguroasă și o strategie bine fundamentată. Studiile realizate au demonstrat că un audit bine structurat poate contribui la creșterea competitivității și la dezvoltarea unor politici de marketing adaptate.

Auditul de marketing este definit ca un test cuprinzător, sistematic, independent și periodic al mediului de marketing, obiectivelor, strategiilor și activităților unei companii sau unitatea de afaceri, pentru a determina zonele cu probleme și oportunitățile pentru o recomandare. Sunt bine cunoscute planurile de acțiune pentru îmbunătățirea performanței de marketing a companiei-vânzarea este una dintre activitățile de marketing. Auditul de marketing este descris ca fiind ceva sistematic, esențial și o parte inseparabilă a activităților totale de marketing. Obiectivele primare, politicile operaționale, ipotezele, metodele și procedurile utilizate sunt căutate pentru a ajuta la implementarea politicilor în atingerea acestor obiective. Victor Vroom a formulat un model matematic al teoriei așteptărilor în 1964. Teoria așteptărilor de către Victor Vroom a fost rezumată după cum urmează: „O tendință puternică de a acționa într-un anumit mod depinde de puterea așteptării că acțiunea va fi urmată de o anumită consecință și actorul este atras de acea consecință.” [7, p.301] Pe baza teoriei așteptărilor, se poate concluziona că printr-un audit de marketing, compania se așteaptă la o îmbunătățire a funcției de management a companiei. Procesul de planificare a marketingului poate crește vânzările companiei, ceea ce poate atinge eficacitatea și eficiența produselor de marketing în funcția de vânzări. Analiza productivității de marketing și conceptele de audit de marketing au dominat abordările de evaluare a performanței de marketing.

Marketingul este punctul critic care determină cel mai mult supraviețuirea companiei. Activitățile de marketing constau în pregătirea mai multor programe pentru a-și susține activitățile, planificarea îmbunătățirii activităților de marketing în funcția de vânzări într-un mod precis și eficient. Satisfacerea intereselor și nevoilor consumatorilor este orientarea de bază a fiecărei companii în desfășurarea acestor activități. [8 p. 69-81]

Un exemplu concludent este analiza realizată de Magneta Consulting SRL, care a identificat șapte din zece antreprenori din Republica Moldova care nu investesc în activități de marketing. Această situație reflectă necesitatea implementării unor audituri de marketing pentru a sensibiliza antreprenorii asupra importanței promovării eficiente.

De asemenea, rezultatele cercetărilor subliniază că o planificare de marketing bine realizată poate crește eficiența vânzărilor, influențând pozitiv performanța generală a companiei. Prin utilizarea unor indicatori de performanță clari și monitorizarea continuă a rezultatelor, companiile pot ajusta rapid strategiile pentru a răspunde provocărilor pieței. Prin urmare, scopul final al unui audit de marketing este de a defini o strategie care să se potrivească cu problemele reale ale companiei. [1, p. 38-43]

Relevanța problemei organizării unui audit al activităților de marketing ale unei întreprinderi se datorează unei relații directe între eficacitatea managementului întreprinderii și evaluarea critică și periodică a activităților acesteia, adică analiza internă privind toate componentele principale ale afacerii, inclusiv marketingul, ca fiind cea mai importantă componentă a unei astfel de evaluări.

Lipsa unor reglementări clare pentru auditul de marketing în Republica Moldova limitează dezvoltarea acestui domeniu. Totuși, importanța sa crește în contextul competitivității globale, necesitând investiții în formarea specialiștilor și elaborarea unor metodologii standardizate. Instituirea unor reglementări clare și promovarea avantajelor auditului de marketing ar putea contribui semnificativ la creșterea cererii pentru astfel de servicii.

Perspectivile de dezvoltare includ integrarea tehnologiilor avansate, cum ar fi inteligența artificială și big data, pentru a sprijini procesele de audit. Acestea pot furniza analize detaliate și prognoze precise, oferind companiilor un avantaj competitiv semnificativ.

Auditul de marketing este un instrument indispensabil în evaluarea și ajustarea strategiilor de marketing. Companiile care investesc în astfel de procese pot obține o creștere semnificativă a competitivității și profitabilității. Este necesară o conștientizare sporită și implementarea unor reglementări clare pentru a asigura dezvoltarea și eficiența acestui domeniu în Republica Moldova. Concluziile studiilor demonstrează că auditul de marketing nu este doar o activitate de control, ci un factor cheie în dezvoltarea strategică a oricărei afaceri, oferind o perspectivă integrată asupra oportunităților și riscurilor existente pe piață.

Prin urmare, investiția în audituri de marketing trebuie privită ca o prioritate pentru companiile care și-au propus să obțină o poziție competitivă și să răspundă mai bine schimbărilor dinamice ale pieței. Cu o planificare strategică adecvată și utilizarea unor instrumente moderne, auditul de marketing poate deveni un pilon central al succesului pe termen lung.

Efectuarea unui audit de marketing în condițiile actuale de funcționare ale companiilor se datorează necesității de a determina eficacitatea metodelor și abordărilor selectate în crearea unui mix de marketing. Orice decizie de marketing nu poate decât să se bazeze pe date despre mediul pieței - despre consumatori și concurenți, prețuri, previziuni privind schimbările în situația pieței etc. Toate acestea permit de a prezice volumul vânzărilor și de a efectua concluzii despre veniturile viitoare.

Referințe bibliografice:

1. Gădău, L. Marketing Audit and Its Importance in Achievement of Marketing Objectives of a Company, Journal of Advanced Research in Management (JARM), Issue 15, 2015, p. 38-43
2. <https://consultex.md/ro/services/auditul-activitatii-de-marketing.html>
3. <https://old.consulting.md/rom/audit-de-marketing>
4. <https://ratingpoint.md/auditul-companiei/>

5. Informația privind piața serviciilor de audit pentru anul 2023 Aprobata prin Decizia nr.14 din 21 iunie 2024
6. Kotler P., Keller K., Manceau D., Marketing Management, Open Journal of Business and Management, p. 731-732
7. Kreitner, R., Kinicki, A. Organizational Behavior, McGraw-Hill Education, 2012, p.672
8. Winarsih Y., & Harwiki W. Analysis of Strategy Positioning, Segmenting, Institutional Image and Service Quality on Services Purchasing Decisions. Journal of Accounting and Strategic Finance, 1(1), 2018, p. 69-81

**PRIORITĂȚI ALE CERCETĂRII ÎN DOMENIUL JURIDIC ȘI
ECONOMIC ȘI IMPACTUL
ASUPRA SOCIETĂȚII CONTEMPORANE**

**Ediția a IV-a
20 septembrie 2024**

Materialele conferinței științifice naționale

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 2025. Formatul 60x84 ¹/₈.
Coli de tipar 39.0. Coli editoriale 25,0.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru